

Tato kniha je zveřejněna pod licencí Creative Commons BY-NC-ND 4.0 DEED
Uveďte původ-Neužívejte komerčně-Nezpracovávejte 4.0

Stručně řečeno: knihu smíte dále zdarma šířit (včetně informace o této licenci) s uvedením autorky, ale nesmíte obsah využít komerčně ani ho měnit.

Podrobněji jsou podmínky vysvětleny na
<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/deed.cs>

FRANKLINOVA EXPEDICE

Po stopách záhadné polární výpravy

Ivona Fišerová

Věnováno účastníkům Franklinovy expedice.

Dum spiro, spero.

Obsah

Předmluva

Kapitola 1:	Úvod
Kapitola 2:	Severozápadní cesta a historie dobývání arktických končin
Kapitola 3:	Vznik Franklinovy expedice
Kapitola 4:	Lodě Jejího Královského Veličenstva Erebus a Terror
Kapitola 5:	Členové expedice
Kapitola 6:	Vyplutí a průběh známé části expedice
Kapitola 7:	Strach o osud expedice a první záchranné výpravy
Kapitola 8:	Okamžik odhalení
Kapitola 9:	Inuitská svědectví a Hallova arktická anabáze
Kapitola 10:	Frederick Schwatka
Kapitola 11:	Rozbor nalezených pozůstatků
Kapitola 12:	Záhady Franklinovy expedice
Kapitola 13:	Podmořský výzkum

Doslov

Seznam literárních pramenů

Předmluva

Už od dětství mě přitahovaly příběhy o velkých zeměpisných objevech, dalekých mořeplaveckých cestách a dávných průzkumnících tehdy neznámých končin v různých částech planety. Osudy tragických expedic, jakými byly americká Greelyho a DeLongova, ruská Brusilova či britské Franklinova a Scottova, ve mně pak probudily zájem o témata spojená s historickými polárními výpravami. Všechny geografické objevy byly učiněny statečnými osobnostmi, pocházejícími z různých národů, jen za cenu sebeodříkání a velkých obětí, přičemž neúspěch v zeměpisném bádání byl jen menším neštěstím ve srovnání se ztrátou nejvyšší, tedy ztrátou života. Franklinova expedice z poloviny 19. století, jejímž cílem bylo nalezení Severozápadního průjezdu a o které pojednává tato kniha, se počtem svých mrtvých řadí k těm nejtragičtějším objevitelským cestám v historii světa. Tato kniha je vůbec první publikací v českém jazyce, věnující se komplexně této legendami opředené výpravě. Je to neuvěřitelné, ale ani po 177 letech od vyplutí Franklina a jeho mužů nebyla dosud na našem území vydána žádná kniha pojednávající čistě o této expedici a jejím osudu. A to jsem se právě sepsáním této knihy rozhodla změnit. Do této doby byli čeští zájemci o tuto výpravu odkázáni na Wikipedii či krátké články v jiných tiskovinách psaných v českém jazyce. Eventuálně pak mohli dále využít zahraniční literaturu psanou převážně v angličtině. Jinak je tomu totiž v zahraničí, kde o Franklinově expedici vyšlo již mnoho titulů věnujících se jak její historii, tak následným záhadám obklopujícím její průběh a nejasnému konci plnému šokujícími odhalení. Pokud však tito zájemci zcela neovládli anglický jazyk, je pro ně takřka nemožné získání všech informací vedoucích k pochopení aspektů ovlivňujících vznik expedice, její průběh i samotný konec. Bezmála dva roky mi trvalo shromáždění a následné studium všech relevantních dokumentů týkající se Franklinovy expedice. Informace potřebné k sepsání této knihy jsem získala z tištěných publikací, z elektronických odborných článků a studií. Aktuální informace o archeologických vykopávkách či nálezích spojených s Franklinem jsem čerpala také z jiných než tištěných zdrojů, a to především z různých webových stránek věnovaných tomuto tématu a odborných historických blogů. A čím mě konkrétně tato expedice tak uhranula? Franklinova expedice a především její tragický konec je obrazem člověka samého a důkazem toho, čeho všeho je člověk schopen, aby přežil. Kvůli výpovědím eskymáckých obyvatel, svědčícím o hrůzyplných událostech a kanibalismu odehrávajících se v samém závěru expedice v době zoufalého zápasu Franklinových mužů se smrtí, byla tato expedice terčem morálních soudů a odmítnutí mnohými jejich britskými krajany. Bylo to však právem? Pud sebezáchovy je jedním z nejsilnějších lidských instinktů. Pokud se člověk uchýlí k jedinému možnému prostředku, který je schopen mu prodloužit život, nelze jeho chování, řídicí se jen tímto základním instinktem a nejnítěrnější touhou přežít, kategoricky odsoudit. Jako motto své knihy jsem si zvolila latinský citát *Dum spiro spero*, v překladu znamenající: „Dokud dýchám, doufám.“ Podle mého názoru tato jediná věta vystihuje samotnou podstatu této expedice a boje jejích účastníků za život až do samotného konce. Dokud dýchali, doufali ve svou záchranu a naděje pak zemřela až spolu s posledním členem této legendární výpravy. Nebo ne? Museli zemřít skutečně všichni členové expedice? Dívám se na staré daguerrotypie Franklinových důstojníků, které byly pořízeny ještě před jejich osudným vyplutím do nekonečných mrazivých arktických pustin, a přemýšlím, co všechno na své cestě museli zažít. Tito zdravím překypující muži, chlouba britského námořnictva, se během tří let na jednom z nejnehostinnějších míst planety proměnili ve vyhublé, hladovějící přízraky s opuchlými a krvácejícími dásněmi bojující sami se sebou a s ubývajícím silami o každý krok a každou hodinu svého života. Příběh o Franklinově expedici je příběhem odvahy, síly, statečnosti, krutosti, zoufalství, ale i naděje. Osud těchto mužů, vydávajících se za nalezení proslulé Severozápadní cesty, nepřestává lidstvo vzrušovat ani po téměř 180 letech od jejich zmizení v arktických vodách a nepřestane ani po další generace. Nic totiž nejtití lidskou fantazii tak jako tajemné a nevyřešené záhady, do nichž tato expedice a její děsivý závěr bezpochyby patří.

Kapitola 1

Úvod

Období 19. století je časem převratných vědeckých a technických objevů, nových teorií i ambiciózních zámořských cest. V této době byly položeny základy dnešní vyspělé vědy a techniky, lidstvo kráčelo mílovými kroky vpřed a na mapě světa pomalu ubývalo míst s označením terra incognita, tedy země neznámá. V oblasti biologie způsobil zemětřesení se svou evoluční teorií Charles Robert Darwin, v medicíně pak díky lékařským zkušenostem z napoleonských válek došlo k rozvoji válečné chirurgie, v technice způsobil průlom parní pohon zosobněný na železnici anglickým vynálezcem Georgem Stephensonem a v lodní dopravě Robertem Fultonem. Dalšími důležitými objevy pak byly telegraf Karla Friedricha Gausse a Wilhelma Eduarda Webera, daguerrotypie – předchůdce moderních fotografií či dynamo, tedy elektromagnetický stroj Michaela Faradaye. S koncem napoleonských válek také došlo ve Velké Británii k další vlně rozmachu průzkumných a objevitelských plaveb prostřednictvím jejího skvělého námořnictva. Podnět k novému mírovému směřování námořních sil a využití britské námořní převahy k zeměpisným a vědeckým účelům dali zejména dva muži. Prvním z nich byl Joseph Banks, cestovatel, přírodovědec a spisovatel, který již v roce 1768 obeplul s proslulým kapitánem Jamesem Cookem svět. Druhým byl John Barrow, dlouholetý druhý tajemník britské admirality. Právě v této době začal zlatý věk britského průzkumnictví zastoupeného velkými objeviteli, jako byli Edward Parry, James Ross, Frederick Beechey, George Back, Edward Sabine či John Franklin. Cílem výprav těchto mužů bylo především popsat a zmapovat dosud neznámá místa planety, její geografii, botaniku a zoologii. V jejich úsilí hrála nemalou roli také klíčová schopnost pochopit a využít magnetické síly, oblast geomagnetismu a umění navigace. Nejméně probádanými částmi Země byly v té době Arktida a Antarktida. Právě na jejich důkladný průzkum se tedy zaměřila pozornost britských objevitelů. Další v řadě pak stála za pozornost Severozápadní cesta, legendární předpokládaná spojnice mezi Atlantským a Tichým oceánem, jejíž objevení a splavnost by dokázaly konkurovat jižní trase přes mys Horn, ovládané tehdy Španěly a Portugalci. Velké Británii by se nalezením této cesty naskytla výhoda kratší cesty na východ. A právě za nálezem této bájně Severozápadní cesty se vydal Sir John Franklin spolu s dalšími 133 muži na palubách dvou plachetnic počátkem května 1845. Takzvaná Franklinova expedice, jejíž osud je předmětem této knihy, byla jednou z největších, které kdy byly do mrazivých arktických vod vyslány. Vybavena těmi nejmodernějšími prostředky, kterými britská admirality tou dobou disponovala, spolu s výběrovým personálem a zkušenými veliteli byla tato výprava jako stvořená ke konečnému rozřešení otázky existence Severozápadní cesty. Průběh této expedice, její tragický konec a jeho příčiny, rekonstrukce posledních dnů jejich účastníků, fakta a hypotézy vztahující se k dosud nerozluštěným otázkám výpravy, inuitská svědectví, nové skutečnosti zjištěné na základě archeologického výzkumu, to vše najde čtenář na následujících stránkách této knihy. Spolu s Franklinovou expedicí budou dále v knize představeni průzkumníci jako John Rae, Charles Francis Hall, Leopold McClintock či Frederick Schwatka, kteří vedli pátrací a záchranné akce a zásadně přispěli k odhalení okolností zkázy Franklinovy expedice. I přes množství shromážděných důkazů svědčících o konci této výpravy, archeologická pátrání nejsou zdaleka u konce a stále existuje naděje na objevení dosud neznámých faktů a dalších propriet souvisejících s touto proslulou výpravou.

KAPITOLA 2

Severozápadní cesta a historie dobývání arktických končin

Severozápadní cesta je námořní trasa vedoucí z Atlantského oceánu do Tichého oceánu přes Severní ledový oceán. Cesta nebo jinak řečeno průjezd vede skrz arktické souostroví a polární moře, které je po většinu roku zamrzlé a rozmrzá jen na krátkou dobu několika měsíců polárního léta. Rozmrznutí zledovatělého moře a zpřístupnění této cesty ovšem není pravidlem a nemusí k němu dojít každý rok. Někdy tak zůstává Severozápadní průjezd uzavřen po dobu více než několika let, tak jako se to stalo v době Franklinovy expedice, kdy klimatické podmínky byly extrémně nepříznivé.

Historie objevování Severozápadní cesty a arktických končin spadá už do středověku, kdy se ukázalo za potřebné nalezení nové obchodní trasy, která by vedla do Kataje a Cipanga, tedy do Číny a Japonska. Na konci 15. století konkrétně v roce 1497 dospěl nejdále k severoamerickým břehům Ital Giovanni Cabot, který na své plavbě objevil ostrov New Foundland a zabral jej pro britského krále Jindřicha VII., jenž jeho plavbu financoval. V dalším průzkumu severoamerických břehů pak pokračoval mořeplavec Martin Frobisher, který v 16. století trvale zastával myšlenku o existenci Severozápadního průjezdu a který také prozkoumal velkou část kanadské Arktidy při které se setkal s původními obyvateli Inuity. Frobisher však rovněž neblaze proslul tím, že odtud přivezl přes 1300 tun pyritu v domnění že se jedná o zlato. Po této události se Frobisher vydal na cestu korzára. Ještě před smrtí se ale v roce 1594 stihl vyznamenat spolu s Francisem Drakem v námořní bitvě se Španělskem. K průzkumu arktického světa dále pak přispěl Francouz Jacques Cartier, který se soustředil především na oblast východní části severoamerického kontinentu a zálivu Sv. Vavřince.

Postupem doby začaly vznikat různé společnosti, jejichž členové neváhali obětovat svá jmění ve jménu hledání Severozápadní cesty. Jako první byla ještě na konci 16. století založena Severozápadní společnost (North-West Company), poté se k ní počátkem 17. století přidaly i další společnosti zabývající se především obchodem se zámořím jako holandská Východoindická společnost (East India Company), a anglická Muscovy Company. Mezi průlomové okamžiky v průzkumu Arktidy a hledání samotné Severozápadní cesty patří plavby anglického mořeplavce Henryho Hudsona, který na počátku 17. století vyplouval vstříc mrazivým pustinám nejprve pod holandskou Východoindickou společností a poté londýnskou Severozápadní společností. Jako první Evropan doplul až na 80°23' severní šířky. Tento jeho rekord zůstal nepřekonán po dalších 200 let. V roce 1609 od místních domorodých obyvatel Hudson koupil ostrov Manhattan (Nový Amsterdam), pozdější New York. Jeho objevitelská vášeň a neúnavné hledání Severozápadního průjezdu ho ovšem stálo život. Při jeho poslední plavbě v roce 1611 ho odbojná posádka odmítající se dále plavit v krutých arktických podmínkách na sever, vysadila i s jeho 17. letým synem, členem a několika věrnými muži v Jannesově zátocě a sama odplula do Anglie. Těla těchto mužů nebyla nikdy nalezena. Při této plavbě však Hudson objevil záliv, který dodnes nese jeho jméno.

Zájem o nalezení Severozápadní cesty ale neopadal. Společnost Muscovy si najala jednoho z bývalých Hudsonových důstojníků, Roberta Bylota, aby pokračoval v hledání Severozápadní cesty a dalším mapování neznámých arktických končin. Spolu se svým navigátorem Williamem Baffinem pak učinili několik objevů včetně průlivu mezi Grónskem a Kanadou, který byl pojmenován jako Baffinův. Dále pak objevili průlivy s názvy Lancasterův, Smithův či Jonesův, které byly ale pokryty ledem a nebylo možné je proplout. Tato zjištění byla příliš pesimistická a vedla k doporučení, aby snahy o nalezení Severozápadní cesty byly prozatím zanechány. I přesto se v roce 1719 vypravil za objevem Severozápadní cesty ředitel Hudson's Bay Company¹ v té době již 79-letý Angličan James Knight se dvěma loděmi Albany a Discovery.

Výprava zkušeného průzkumníka Jamese Knighta a jeho posádky čítající na 40 mužů však nebyla korunována úspěchem. Obě lodě na cestě za objevem Severozápadní cesty zmizely. V roce 1721 se

¹ Základní kámen ke vzniku Společnosti Hudsonova zálivu (Hudson's Bay Company), která se kromě obchodování s kožešinami věnovala také průzkumu neprobádaných území byl položen již v roce 1670. Impulsem pro založení této společnosti bylo mimo jiné zjištění, že ve vnitrozemí Severní Ameriky se skrývá veliké bohatství v podobě kožešin všeho druhu, které představuje v Evropě velmi cenné zboží.

lodě pravděpodobně potopily na mělčině poblíž Marble Island, tedy přibližně 32 km od Rankin Inlet. Do konce roku 1722 údajně všichni muži zahynuli na různé nemoci a hlad. V roce 1768 našel trosky jejich osídlení průzkumník Samuel Hearne, který se od staršího Inuka doslechl o tom, že do druhého léta od ztroskotání lodí zůstalo naživu jen 5 mužů a poslední z nich zemřel při kopání hrobu pro svého společníka. Odměnu 20.000 liber vypsanou britským parlamentem a určenou té britské výpravě, které se podaří nalézt a jako první i proplout Severozápadní cestu tak v 18. století nikdo nezískal.

Současně s mořskými plavbami probíhal také pozemní průzkum severoamerického vnitrozemí, ve kterém se postupem času podařilo objevit několik vodních toků spolu s Velkými kanadskými jezery, u kterých postupně vyrůstaly obdoby obchodních stanic. Později zde byly také objeveny řeky Měděná (Coppermine) vlévající se do ledového moře a Mackenzieho řeka, jenž se posléze staly důležitými v suchozemské fázi hledání Severozápadní cesty.

Průkopníkem další vlny hledání Severozápadní průjezdu se v 19. století stal již v úvodní kapitole zmíněný John Barrow, tajemník britské admirality a jeden ze zakladatelů Geografické společnosti. Tento muž, po právu označovaný jako otec britských arktických výzkumů 19. století, přesvědčil Admiraltu o vypsání odměny ve výši 20.000 liber pro britskou výpravu, která jako první dosáhne Severního pólu. Odměnu ve výši 5000 liber měla pak získat ta britská výprava, které se podaří proplout jako první až k 110. západnímu poledníku.

V roce 1818 tak vyplul s loděmi Isabellou a Alexandrou do Arktidy kapitán John Ross, který se ovšem zakrátko vrátil zpět, neboť se při plavbě Lancasterovým průlivem mylně domníval, že mu v další cestě brání horské pásmo. Velitelem jeho druhé lodi Alexandry byl mladý 28-letý William Edward Parry, který se Rosse pokoušel přesvědčit, aby plul dále, že se nejspíše jedná o polární Fata morgána a v další cestě jim nic nebrání. Ross byl však neoblomný a obě lodě se obrátily na zpáteční cestu. Po návratu byl William Edward Parry pověřen samostatným velením a do Arktidy se vrátil, aby podnikl pokus o proplutí Lancasterovým průlivem, o kterém se mýlilo, že je vstupem do Severozápadnímu průjezdu a který musel dříve s Rossem předčasně opustit. Při této plavbě objevil Leopoldovy ostrovy, Barrowův průliv, Beecheyho ostrov, ostrov Cornwallis, Wellingtonův kanál a také Melvillův ostrov ležící na 110. poledníku. I přes získání prémie 5000 liber dosažením tohoto poledníku pokračoval dále a objevil pak ještě Banksovu zemi. V neposlední řadě pak také podnikal pozorování odchylek magnetické střílky, které naznačovaly cestu k magnetickému pólu. Tento magnetický pól byl objeven až Jamesem Clarkem Rossem², synovcem Johna Rosse v roce 1831 při průzkumu poloostrova Boothia Felix. Magnetický pól ležel tehdy na 70°05' severní šířky a 96°46' západní délky, tedy něco přes 200 km od zeměpisného Severního pólu. Časem se ale jeho poloha změnila a Rossovy naměřené údaje dnes již neplatí.

Pokusy o nalezení Severozápadní cesty pokračovaly stále dál, i přes všechny neúspěchy jak strýce a synovce Rossových, tak další průzkumníků jako například Thomase Simpsona či Warrena Deaseho. Když se ukázalo, že všechny dosud uskutečněné pokusy o nalezení této cesty po moři jsou neúspěšné, logicky přišla na řadu jiná varianta a to pokus o objevení této cesty po souši, tedy pomocí pozemní výpravy. Tohoto úkolu se v roce 1819 zhostil mladý 33-letý John Franklin, který rok předtím velel plachetnici Trentu při nezdařilém pokusu o dobytí Severního pólu. Tato první pozemní Franklinova expedice dopadla ale katastrofálně. Při svém marném hledání Severozápadní

² Sir James Clark Ross se narodil 15. dubna 1800 do rodiny skotského obchodníka. Jeho strýcem byl známý polárník John Ross. Do Britského královského námořnictva vstoupil Ross jako dvanáctiletý chlapec v roce 1812. Se svým strýcem pak sloužil na lodích Briseis, Actalon nebo Driver. V letech 1818 až 1833 se zúčastnil výprav za nalezením Severozápadního průjezdu. Na své šesté výpravě našel severní magnetický pól ležícího v té době na pobřeží poloostrova Boothia. V roce 1839 vyplul do Antarktidy. Tam mimo jiné objevil Viktoriinu zemi a dvě sopky, které pojmenoval po svých expedičních lodích Erebus a Terror. Kromě toho se zde také věnoval geomagnetickým či oceanografickým měřením. Po cestě narazil se svoji výpravou na velkou ledovcovou bariéru tyčící se do výšky 90 m, která byla později pojmenována jako Rossův ledovcový šelf. Po návratu byl pasován na rytíře a v říjnu roku 1843 se oženil s Annou Coulman, se kterou měl celkem 4 děti. Otec jeho nevěsty však měl před svatbou podmínku, aby se Ross již do žádných polárních končin nevydával. Tuto podmínku Ross splnil s výjimkou pátrání po Franklinově expedici uskutečněném v letech 1848- 1849. Do Arktidy tehdy vyrazil na lodích Enterprise a Investigator. V roce 1847 vyšel popis jeho objevných cest a plaveb v knižní podobě. Díky své záslužné činnosti byl také v roce 1848 byl přijat do Královské společnosti. V roce 1856 pak získal hodnost kontradmirála. Zemřel o 6 let později 3. dubna 1862.

cesty sice urazil přes 800 km a zmapoval část území od Hudsonova zálivu až po Severní ledový oceán, ale díky extrémně špatným podmínkám ztratil během 3 let trvání expedice několik členů a dokonce došlo i na podezření na kanibalismus mezi některými členy výpravy. Sám Franklin z důvodu krutého hladu dokonce uvařil a snědl své kožené boty, díky čemuž pak vešel ve známost jako „Muž, co snědl své boty“. Roku 1825 Franklin podnikl další pozemní výpravu, při které prozkoumal podstatnou část severozápadního pobřeží Severní Ameriky od ústí řeky Mackenzie až po Point Beechey (nyní Point Franklin) na Aljašce. Tentokrát se však výprava obešla bez jediné ztráty na životě. Díky tragickým zkušenostem z první výpravy se Franklin stal mnohem zkušenějším a důslednějším velitelem a podařilo se mu ovládnout strategii i taktiku polárního cestování. Výsledky těchto pozemních výprav dokázaly, že předpoklad o existenci cesty spojující oceány je správný a je tedy jen otázka času a peněz, kdy bude uskutečněna další výprava s jediným cílem – úspěšným završením všech snah předchozích průzkumníků, objevením a proplutím oné proslulé cesty.

Trasa Severozápadní cesty, jejíž objevení bylo přibližně od konce 15. století cílem arktických plaveb tehdejších námořních mocností v čele s Velkou Británií.

KAPITOLA 3

Vznik Franklinovy expedice

Na příležitost definitivně vyřešit otázku Severozápadního průjezdu a domapovat zbytek neznámého území se nemuselo čekat dlouho. A kdo že to stál u zrodu nadcházející expedice? Byl jím opět známý John Barrow, proslulý průkopník průzkumných polárních aktivit a toho času již skoro osmdesátiletý druhý tajemník Admirality. Tímto tajemníkem Admirality byl jmenován již v roce 1804 a jak již bylo řečeno, byl to jeden z největších propagátorů a podporovatelů arktických plaveb. Mimo jiné byl známý i tím, že inicioval myšlenku o uvěznění Napoleona Bonaparta na ostrově Sv. Heleny. Později se stal členem Královské společnosti a v roce 1835 mu byl udělen titul baroneta. V neposlední řadě byl také autorem slavné knihy věnující se známé vzpouře na lodi Bounty, která je dodnes považována za jedno z nejlepších děl pojednávající o této aféře. Objem jeho aktivit byl mimořádný a jeho rozsáhlé znalosti z dějin námořnictva byly obdivuhodné.

Již na sklonku roku 1844 předal John Barrow prvnímu lordu Admirality Haddingtonovi dokument s názvem „Návrh pokusu o završení objevení Severozápadní cesty“, ve kterém jasně formuloval všechna pozitiva takovéto výpravy. V první řadě to byla otázka cti, kdy Velká Británie, která dosud udávala tón v průkopnické práci objevování polárních krajů, by neměla nyní zaváhat a nenechat tak jiné státy, především Rusy, aby je v této snaze předstihly. V druhé řadě tu byla možnost vědeckého vyžití, kdy by se na dosud nezmapovaných místech prováděla magnetická měření a tím by se doplnily již známé údaje o zeměkouli. V neposlední řadě pak Barrow argumentoval finanční stránkou expedice, kdy tvrdil, že výdaje nutné k uskutečnění expedice by nemusely být tak vysoké, pokud by se podařilo najít Severozápadní cestu do jednoho roku od vyplutí. Nejen tyto uvedené důvody, ale i podpora vážených polárních veteránů jako sira Edwarda Parryho, sira Jamese Clarka Rosse či sira Johna Franklina přesvědčily premiéra sira Roberta Peela o proveditelnosti této výpravy a ten ji následně schválil. Tímto okamžikem se spustil kolotoč příprav, který byl ještě umocněn časovou tísň, ve které bylo potřeba expedici vypravit tak, aby mohla být realizována už v příštím roce.

V této záležitosti byla nejdiskutovanější otázka personálního obsazení expedice, především tedy jejího vedoucího. Pro tuto důležitou funkci přicházelo v úvahu hned několik kandidátů. Nejvážnějšími kandidáty byli sir James Clark Ross se sirem Johnem Franklinem. Prvně jmenovaný tuto nabídku odmítl, neboť otci své manželky slíbil, že se do polárních končin již nikdy nevydá a hodlal tento slib dodržet. Mimo jiné své odmítnutí podpořil i argumentem poukazující na jeho věk 44 let, kdy se na podobnou výpravu cítil již starý. Jediným možným kandidátem tak zůstal 59-letý sir John Franklin. Někteří sice vyjádřili pochybnosti o jeho zdravotní způsobilosti s ohledem na jeho vyšší věk, ale nakonec byl přece jen zvolen a stal se tak vůdcem celé expedice, které tak propůjčil své jméno. Po vyřešení otázky hlavního vedoucího expedice, bylo třeba doplnit velitele dvou lodí, které je měli do arktických krajů dopravit. Pozice zástupce vedoucího expedice a současně kapitána jedné z lodí byla nejprve nabídnuta kapitánu Johnu Lortovi Stokesovi, který ale tuto nabídku nepřijal. Dalším v pořadí byl kapitán irského původu Francis Moira Crozier, který byl původně nějakou dobu dokonce zvažován i na vedoucího celé výpravy. Ten nakonec funkci zástupce s. J. Franklina a kapitána lodi přijal a dne 3.3. 1845 bylo jeho jmenování oficiálně potvrzeno. Velitelem druhé lodí byl zvolen charismatický teprve 32-letý komandér James Fitzjames, jeden z nejpohlednějších mužů tehdejšího Královského námořnictva.

Všechny záležitosti točící se kolem příprav výpravy se nesly v duchu horečnatého úsilí vše stihnout v co nejkratším čase. Celou expedici bylo nutno vybavit maximálně za dobu 4 měsíců, aby lodě mohly opustit Anglii do konce května a zastihnout tak Lancasterův průliv ještě nezamrzlý.

Stěžejní otázkou a zárukou úspěchu výpravy byly především dostatečné zásoby kvalitních potravin. Expedice byla vybavena zásobami na dlouhé 3 roky. Pro přehled uvádím jednotlivé položky určené pro expedici spolu s jejich množstvím v následující tabulce.

Položky	Erebus	Terror	Celkem
Suchary	8259 kg	8159 kg	16 419 kg
Mouka	31 449 kg	30 713 kg	61 495 kg
Pemmican ³	275 kg	269 kg	541 kg
Hovězí v 8 librových konzervách	7387 kg	7113 kg	14 500 kg
Vepřové v 4 librových konzervách	7344 kg	7056 kg	14 400 kg
Naložené maso (vařené a pečené hovězí, skopové, telecí ...)	7390 kg	7750 kg	14 980 kg
Cukr	5367 kg	5241 kg	10 609 kg
Naložená zelenina (mrkev, brambory...)	2057 kg	1947 kg	4005 kg
Sádlo	705 kg	667 kg	1373 kg
Čokoláda	2169 kg	2082 kg	4252 kg
Čaj	537 kg	522 kg	1060 kg
Citrónová šťáva	2137 kg	2047 kg	4185 kg

Konzervované potraviny pocházely od výrobce Stephena Goldnera s továrnami v Galatzu a londýnském Houndsditchi, který Admiraltě předložil výhodnou, i když ne zcela nejlevnější nabídku na dodávku konzervovaného jídla a ta mu zakázku nakonec zadala. Kvalita těchto konzerv a především jejich způsob přípravy se později stal terčem spekulací, zda jejich konzumace nepřispěla valnou měrou k záhubě expedice. Na vině by mohl být způsob konzervace, tedy olovo používané při zaletování plechovek a pozdější možná otrava ze zvýšeného množství olova podávaného po dlouho dobu. Dalším možným problémem mohla být rychlá zkáza potravin a především botulismus, tedy otrava z jídla. Stephen Goldner dokázal v krátkém termínu dodat velké množství požadovaných konzerv a je tedy možné, že jídlo nemuselo být dostatečně tepelně zpracováno a v plechovkách tak mohl být obsažen smrtící jed botulotoxin, způsobující právě výše zmíněnou otravu z jídla.

V soupisu jednotlivých položek si můžeme také všimnout citronové šťávy, zamýšlené jako prevence před onemocněním kurdějemí⁴ tedy nemocí z nedostatku vitamínu C v organismu. S výše

³Pemmican je hmota z jemně nastrohaného masa a tuku často používaná při polárních expedicích.

⁴Kurděje (skorbut, avitaminóza nebo také nemoc námořníků) je nemoc způsobená dlouhodobým nedostatkem vitamínu C v organismu. Příčinou vzniku nemoci je jednostranná strava, především absence čerstvých potravin v jídelníčku člověka. Následné poškození produkce kolagenu vlivem absence vitamínu C vede ke křehkosti krevní kapiláry s krvácením kolem vlasových folikul a dásní, které zpravidla nastávají do 4 až 6 měsíců od vyčerpání zásob vitamínu C. Drobné trauma dolních končetin může vyvolat krvácení a zlomeniny v kostní kůře. Krvácení se vyskytuje také v kloubech a v gastrointestinálním traktu a perikardu. Dále se nemoc projevuje páchnoucím dechem, vypadáváním zubů, již zmíněným krvácením kolem kořínků chloupků po celém těle, otokem kloubů, krvácením z nosu, nehojícími se ranami, celkovou slabostí a malátností, srdečním selháním a v konečném důsledku náhlou smrtí.

zmíněnou citronovou šťávou jakožto primárním prostředkem proti vypuknutí kurdějí je však potíž, spočívající ve způsobu přípravy, skladování i následné oxidace.

Kurděje se začaly rozmáhat zhruba od konce 15. století, tedy v době kdy lidé začali podnikat dlouhé plavby přes Atlantik nebo kolem Afriky do Asie. Jen za dvě století, v rozmezí let 1600 až 1800 zemřelo v důsledku této choroby odhadem kolem jednoho milionu britských námořníků. Například ve velmi početné expedici bývalého prvního lorda Admirality George Ansona podniknuté kolem zeměkoule v letech 1740 až 1741 zemřelo kvůli kurdějím 997 námořníků z celkového počtu 1955. Dalších 320 jich zemřelo na horečnatá onemocnění. Kurděje tak byli skutečným zabijákem námořníků a jejich vymýcení se stalo předmětem výzkumu všemožných lékařů. V roce 1747 se studiem této choroby začal zabývat skotský námořní lékař James Lind, jenž sám strávil 9 let na moři. Ve výše zmíněném roce provedl klinickou studii, na jejímž základě ověřil, že na kurděje platí citronová, limetková šťáva popřípadě pomeranče. Podle historiků však jeho pokus nebudí sto procentní důvěru. Již 13 let před Lindem se výzkumem tohoto onemocnění věnoval například Johann Bachstrom, který tvrdil, že kurděje na souši i na moři jsou tatáž choroba a lékem je na ni vše zelené. V roce 1776 pak byla publikována pozorování britského námořního lékaře Davida MacBrideho, který si povšiml toho, že vyklíčené obilniny a luštěniny pomáhaly proti kurdějím stejně tak jako ovoce a zelenina.

Rok po smrti Lindy začala Admiralita na svých lodích s rozdělováním citronové šťávy pro všechny námořníky. Tímto bylo jasně prokázáno, že citrusové plody nejsou jen funkčním prostředkem proti vzniku kurdějí, ale později při vypuknutí choroby jsou i jejím účinným lékem. Pár let potom, co se začalo s podáváním citronové šťávy v roce 1796 přestaly být kurděje fatální hrozbou strašící všechny námořníky na dlouhodobých plavbách.

A jak v době Franklinovy expedice probíhala taková příprava citronové šťávy? A byla vůbec účinnou zbraní proti kurdějím? Tehdejší pokusy s přípravou citronové šťávy spolu se svými ranými metodami konzervace bohužel naznačují, že procesy probíhající při takové přípravě vedly ke snížení obsahu stěžejního vitamínu C a tedy i ztrátě antiskorbutických účinků. V polovině 19. století bylo totiž běžnou praxí vaření citronové šťávy, které však kvůli velké citlivosti vitamínu C na teplo způsobilo v takto připravované šťávě jeho úbytek. Způsob přípravy spočívající ve vaření citronové šťávy s následnou oxidací, nevhodným skladováním a čerpáním měděným potrubím ze sudů vedoucím k aerobnímu rozpadu vitamínu C, tak pravděpodobně znamenal minimalizaci požadovaných vlastností. Dalším problémem pak bylo zamrznutí citronové šťávy v arktických podmínkách s následným rozechříváním, které vedlo ještě k dalšímu snížení obsahu vitamínu C.

Mimo to také existovala varianta obohacené citronové šťávy, jejíž příprava spočívala v přidání 10% brandy, což sice mělo za výhodu redukcí bodu tuhnutí směsi, ale také nevýhodu spočívající ve snížení obsahu vitamínu C o 10% z celkového objemu. Kombinaci vařené a obohacené šťávy o brandy měl například ve své pátrací expedici z let 1850- 1851 také Horatio Austin. Konkrétní podíl zde činil 1/6 vařené citronové šťávy a zbytek 5/6 s brandy.

Na neúčinnost citronové šťávy upozornil jako jeden z prvních lodní lékař John Robertson z Rossovy záchranné expedice z let 1848-49, jež se jako jedna z prvních expedic vydala po stopách nezvěstného Franklina. Robertson později zaznamenal, že na lodích bylo jen málo mužů, kteří nebyli více či méně ovlivněni kurdějemi. Jeho vlastní onemocnění kurdějemi nevykazovalo žádné známky zlepšení i přes obrovské dávky citronové šťávy, jež pravidelně konzumoval. Z tohoto případu jasně vyplývá, že tato citronová šťáva užívaná na Rossově expedici postrádala významný podíl vitamínu C. Po návratu lodí zpět do vlasti začala Admiralita celou záležitost s neúčinnou citronovou šťávou prošetřovat. Závěr tohoto vyšetřování byl takový, že za ztrátu účinnosti citronové šťávy byly odpovědné nevhodné skladovací podmínky. Také další pátrací expedice, jež v Arktidě strávily více než dvě zimy měly s kurdějemi potíže. Nejvíce případů kurdějí bylo zaznamenáno v expedici pod vedením Richarda Collinsona, konkrétně na lodi Investigator s kapitánem Robertem McClurem, jenž spolu se svojí posádkou kvůli zamrznutí lodi v ledu strávil v Arktidě přes 3 roky. Záchrana z další pátrací lodě Resolute přišla na poslední chvíli v době, kdy již všichni muži byli na pokraji zhroucení. Ze všech mužů pouze 4 neměly známky žádné nemoci, ostatní včetně McClureho vykazovaly jasné známky kurdějí. Po přenesení nejvážnějších případů na

palubu Resolute došlo v důsledku kurdějí a srdečního selhání k úmrtí dvou mužů, jednoho úmrtí na tuberkulózu a jedné nevyjasněné smrti nejspíše sebevraždy ještě na palubě Investigatoru den před záchranou. V tomto případě však za špatný stav mužů z posádky Investigatoru nemohla pouze neúčinná citronová šťáva, ale především snížení stravovací denní dávky o 1/3 v důsledku ztráty 1520 kg hovězího masa a 230 kg konzervovaného masa od společnosti Gamble and Co. shledaného jako nevhodné ke konzumaci. Zajímavé je, že u drtivé většiny členů posádky došlo k rozvoji onemocnění i přes úspěšné doplňování zásob čerstvého masa z lovu a zachování plné dávky citronové šťávy.

A jakou citronovou šťávu s sebou vlastně vezla Franklinova expedice? V zásobovacích instrukcích pro Erebus a Terror lze nalézt zmínku o tom, že "citronová šťáva má být posílena". Toto posílení může znamenat právě přidání 10% brandy. Ať už s sebou Franklinova expedice vezla jakoukoliv variantu citronové šťávy, díky potenciální ztrátě vitamínu C v důsledku její nevhodné přípravy či pozdější oxidaci, nemusela bezvýhradně odvrátit propuknutí tolik obávaných kurdějí. I v případě jiných arktických či antarktických expedic jež byli nuceni strávit v polárních podmínkách více než dvě zimy došlo k následnému propuknutí kurdějí, které však díky včasnému návratu lodí málokdy vedly až ke smrti takto nemocných jedinců. Ve zkratce se dá říci, že citronová šťáva určená pro polární plavby v polovině 19. století ztrácela postupem času, nejpozději do tří let od vyplutí své antiskorbutické účinky a její funkce či vliv na zdraví posádky tak byli diskutabilní.

Kromě výše zmíněných potravinových zásob bylo ještě na obou lodích něco málo přes 700 litrů vína pro nemocné, na 20 463 porcí polévky z koncentrátu, 450 kg hořčice, 3189 kg tabáku, 1620 kg mýdla nebo 1215 kg svíček. K rozptýlení námořníků pak sloužil orchestrion s padesáti výměnnými válečky a přibližně 1200 knih, včetně biblí, románů nebo cestopisů.

Samotný jídelníček na lodích nebyl příliš pestrý a stravování tak bylo poněkud jednotvárné. Na snídani se podávala rozpuštěná hořká čokoláda, pár lodních sušenek a jedna pinta limonády vyrobená z 1 unce citronové šťávy a přidaného cukru. K večeři se pak kupříkladu podávalo sušené hovězí maso se švestkovým duffem. Duff byl směsí mouky a rozinek zabalených do látky a vařené po dobu jedné hodiny.

Čokoláda byla standardní součástí lodních zásob Královského námořnictva zhruba od první čtvrtiny 19. století, kdy se stala jednou ze základních složek snídaně. Příprava této rozpuštěné čokolády nebo spíše kakaa spočívala v bušení kladívkem do tvrdých kakaových pražených bobů, poté vařením tohoto rozemletého prášku po dobu několika hodin než směs zhoustla. V té době existovaly 2 verze čokolády, obyčejná a rozpustná. Obyčejný typ čokolády obsahoval pouze cukr, do té rozpustné verze byl navíc přidáván i škrob. Rozdíl mezi těmito dvěma druhy čokolády byl především v délce přípravy. Ta rozpustná verze se připravovala o něco rychleji. Pokud byla Franklinova expedice vybavena tou obyčejnou verzí čokolády, příprava horkého nápoje jim mohla zabrat skutečně několik hodin.

Dále pak běžnou součástí zásob námořních výprav byly suchary, které se podávaly k většině jídel jako příloha a byly složeny jen ze dvou přísad, mouky a vody. Takovéto suchary či sušenky byly velice tvrdé, těžko se žvýkaly a námořníci je většinou konzumovali rozlámané a namočené v omáčkách či polévkách. Na večeři byly obvyklými pokrmy solené vepřové maso s nakládaným hráškem, zeleninová polévka z konzervy vyrobená z mrkve a pastináku vařená v hovězím vývaru či opět slané nakládané vepřové s hrachovou polévkou a suchary. Před přípravou konzervovaných jídel však bylo nutné ještě samotnou konzervu rozehrát ve vodní lázni, aby se obsah uvolnil.

Mimo zásob hmotného charakteru obdržela výprava také plavební instrukce o 23 bodech, které byly Admirálem předány s. Johnu Franklinovi 5. května 1845. Stěžejním bodem pak byl bod č. 5, ve kterém byl určen způsob i směr plavby. Tento bod nabádal výpravu k tomu, aby se při plavbě držela kolem 74. rovnoběžky a postupovala Lancasterovým průlivem rovnou na západ a nezdržovala se průzkumem případných kanálů vedoucích na sever nebo na jih.

V pokynech se také zdůrazňovala role a důležitost vědeckých výzkumů týkající se především v měření zemského magnetismu a průzkumu dosud nezmapovaných území. Žádný konkrétní pokyn týkající se zanechání písemných zpráv o směru svého pohybu na kolem proplouvaných pobřežích, Franklin neobdržel, i když to bývalo na obdobných plavbách zvykem. Fakt, že Franklinova

expedice nezanechala během plavby na okolních ostrůvcích či břehu pevniny žádné informace, zkomplikovalo následné záchranné výpravy, které nevěděly jakým směrem se Franklinova expedice dále ubírala a kde ji tedy vlastně hledat. Absence pokynů o zanechání písemných zpráv o směru plavby a pohybu lodí, které by potenciální záchranné výpravě ukázaly směr plavby expedice, lze vysvětlit tím způsobem, že Admiralita si zkrátka případný neúspěch v dobývání Severozápadní cesty nepřipouštěla a ani s ním nepočítala. Není se však čemu divit, výprava byla přijata s velkým nadšením jak ze stran odborníků, tak ze strany veřejnosti. Jediným člověkem, který svým varováním kazil všeobecné nadšení byl dr. Richard King. Tento lékař podnikl několik arktických pozemních výprav a byl toho názoru, že objevení Severozápadní cesty je možné pouze po souši. Sám Admiralitě nabídl, že uskuteční pozemní výpravu od Velké rybí řeky směrem na sever. Jeho návrh byl ale odmítnut a byla dána přednost variantě mořské cesty a Franklinově expedici. O úspěchu pozemní Kingovy výpravy lze tedy jen spekulovat, je ale možné, že by byla úspěšnější než zvolená mořská varianta.

Stejnou péči jako Admiralita věnovala výběru personálního obsazení vedoucích expedice, věnovala také výběru vhodných lodí, které se měly stát na pár příštích let domovem pro několik desítek námořníků. Kterým lodím se dostalo té mimořádné cti být součástí této objevné plavby Severozápadní cesty?

KAPITOLA 4

Lodě Jeho Královského Veličenstva Erebus a Terror

Pro tak náročný úkol plavby polárními oblastmi bylo skutečně klíčovou záležitostí správný výběr spolehlivých lodí. Pro Franklinovu expedici byly vybrány dvě lodě, HMS⁵ Erebus a HMS Terror. Obě lodě měly za sebou výpravu do Antarktidy, kde svoji spolehlivost náležitě osvědčily. Ani jedna však nebyla účelově postavena pro plavbu do arktických krajin.

Stavba Erebusu byla zadána loděnici v Pembroke 9. ledna 1823. Plavidlo mělo zadání bombardovací lodě s výtlakem 372 tun a jejím navrhovatelem se stal inspektor námořnictva sir Henry Peak. Jméno dostala po Erebusi, synu Chaosu, který v řecké mytologii představoval nejtemnější část podsvětí. Erebus byl předposlední lodí z kategorie válečných plavidel tzv. Bombardů, tedy bombardovacích lodí. Ty byly vyvinuty na konci 17. století jako nosiči mořďdířů, které dokázaly účinně odstřelovat pobřežní pevnosti, bez nutnosti pozemního ozbrojeného vylodění. Délka Erebusu činila 32 m a nedosahovala tak ani poloviční délky běžné válečné lodí. Součástí lodi byli dva velké palubní mořďdíře s kalibrem 30 a 10 cm. Aby však loď tyto mořďdíře unesla, musely být paluba s trupem lodi dostatečně silné. Bylo tak nutné zpevnění trupu úhlopříčným železným tužením přinýtaným k prkům v nákladovém prostoru, které loď posílilo. Kromě mořďdířů se ještě počítalo s umístěním deseti malých děl pro případ nepřátelského střetu na moři. Její konečnou výzbroj tedy tvořily již 2 zmiňované mořďdíře, osm desetikolových a dvě tříkilová děla spolu se zařízeními pro uskladňování a dodávku střeliva. Spolu s výzbrojí byla ještě vybavena kompletním ústrojím stěžňů a plachet. Erebus měl tři lodní stěžně, ten nejvyšší byl 43 metrů vysoký. Celková doba potřebná ke stavbě lodi byla téměř 20 měsíců a účet za stavbu lodi byl vyčíslen na tehdejších 14 603 liber. Dne 7. června 1826 byl Erebus konečně slavnostně spuštěn na vodu. Poté byl dopraven do jiné loděnice, nejspíše do Plymouthu, kde byl dostavěn na plně vyzbrojenou válečnou loď.

A jak Erebus vlastně vypadal? Bez nadsázky se dá říci, že jeho exteriér byl vskutku okázalý. Příděl byla zdobně vyřezávaná, lodní paluba byla lemovaná střílnami, okna na záďovém čele byly lemovány dalším zdobením a na zadobojní galerii vystupovaly latríny. Po kompletní dostavbě lodi byl ovšem Erebus odstaven a se statusem odstrojen⁶ čekal 18 měsíců až se pro něj najde vhodné využití. To přišlo až v únoru 1828, kdy byl Erebus vyzvednut na skluz, zbaven chráničů a poměděn až po čáru ponoru. Opláštění mědí mělo zabránit šášní lodní⁷ v poškození lodního trupu. Prvním kapitánem Erebusu se stal komandér George Hays z britského Královského námořnictva, který byl na jeho palubu jmenován 11. prosince 1827. Následující dva roky strávil Erebus hlídkováním ve Středozemním moři. Navštívil Kefalonii, Korfu, Syrakuzy, Sicílii i Capri. V květnu 1830 se Erebus vrátil zpět do Anglie, aniž by jedenkrát vystřelil na nepřátelskou loď.

Teprve v roce 1839 došlo k významné události, která měla určit směr, kterým se Erebus i jeho sesterská loď Terror později vydaly. Dne 11. března 1839 byla Admirálitou odsouhlasena expedice do Antarktidy, která dosud unikala pozornosti a snaze o její zmapování. Velitelem expedice byl zvolen mladý James Clark Ross, který měl nejen požadovanou navigační a vědeckou kvalifikaci, ale také zkušenosti z předchozí plavby do Arktidy. Ideálními plavidly, které by mohly obstát v ledových vodách Antarktidy se jevíly právě již zmíněné bombardovací lodě, jejichž spolehlivost byla osvědčena již v roce 1773 při plavbě do Arktidy. Tehdy bombardovací lodě Racehorse a Carcass dopluly až k Barentsově moři, kde je zastavil led.

V tehdejší době byly mezi bombardy k dispozici pouze dva možní kandidáti schopni plavby do polárních krajin. Prvním z nich byl Erebus a tím druhým Terror.

⁵ HMS je zkratkou pro Her Majesty's Ship nebo His Majesty's Ship, tedy loď Jeho nebo Jeho Veličenstva. Tento přívlastek pro označení lodí britského královského loďstva byl používán od roku 1789.

⁶ Odstrojen značí v námořní terminologii loď čekající na své budoucí využití.

⁷ Šášeň lodní je mořský mlž, žijící na ponořeném dřevě např. molech, kůlech i lodních trupech. Šášeň způsobovala narušení trupů lodí a bylo potřeba se proti ní účinně bránit. Britské královské námořnictvo zhruba od 60. let 18. století používalo proti poškození lodí způsobené šášní opláštění trupu lodí mědí.

Terror byl postavený ještě v době napoleonských válek v roce 1813 a byl tak o celých 13 let starší než Erebus. Byl to bombový trojstěžník třídy Vesuvius s dvěma těžkými mořďíry s ráží 330 mm a 254 mm a 10 děl. Jeho stavitelem byl Robert Davy z města Topsham v hrabství Devon. Terror byl dlouhý 31,09 m a na šířku měl 8,23 m. Jeho stavba byla zadána 30. března 1812 a na vodu byl slavnostně spuštěn už 19. června 1813. Kompletní výstroj a výzbroj obdržel však až k 31. červenci 1813. Křest ohněm zažil ve válce s USA⁸, kdy se pod velením Johna Sheridana zúčastnil bombardování města Stonington v Connecticutu ve dnech 9. až 12. srpna 1814. V září 1814 se zapojil do bitvy o Baltimore, kde svými mořďíry ostřeloval pevnost McHenry a v lednu 1815 bojoval v bitvě u Fort Peter. V neposlední řadě se také zúčastnil bojů na St. Marys v Georgii. Po válce byl Terror zbaven činné služby kvůli škodám, které utrpěl v blízkosti Lisabonu a které musely být napraveny. Následně pak v polovině 30. let 19. století byl Terror přestavěn na polární průzkumnou loď. Již v červnu 1836 se Terror pod kapitánským vedením George Backa vydal na arktickou výpravu do Hudsonovy zátoky. Cílem výpravy bylo zjistit, zda pevninský útvar nazvaný Boothia je poloostrovem či ostrovem. Terror byl při této cestě uvězněn v ledu po dobu 10 měsíců poblíž ostrova Southampton a na jaře 1837 dokonce těžce poškozen ledovcem. Do Irska dorazil George Back se skoro již potápějící se lodí 21. září 1837. Poté byl Terror opraven a spolu s Erebem byl vybrán na již výše zmíněnou antarktickou expedici pod vedením Jamese Clarka Rosse. Velitelem Terroru byl zvolen kapitán Francis Rawdon Moira Crozier, Erebuse vedl samotný vedoucí expedice James C. Ross, jehož jmenování kapitánem lodi se vztahuje k datu 8. dubna 1839. Ještě před svoji první společnou plavbou do polárních krajín, musel však Erebus projít zásadními úpravami. Pro Erebus to byla první plavba do těchto mrazivých končin a tak ji bylo třeba kompletně připravit na setkání s ledovými vodami.

V suchém doku v Chathamu byla Erebuse snata původní měděná vrstva, která byla následně nahrazena novou. Dále ji byly odebrány ozdoby, typické pro válečná plavidla. Odstraněna byla i příďová nástavba a zvýšená komorová paluba, čímž tři patra horní paluby splynuly v jedinou rovnou plochu a vznikl tak na lodi dostatečný prostor pro 9 pomocných člunů. Rovněž byly lodi odebrány děla, z celkem 12 děl zůstaly na palubě pouhé 2 děla. Lodní trup byl vyztužen dubovými 15 cm tlustými deskami, paluba byla posílena 8 cm tlustými prkny od přídi až po záď. Na tuto vrstvu byly položeny ještě fošny, které byly umístěny úhlopříčně nad deskami. Mezi tyto desky a fošny byla ještě umístěna izolační vrstva plsti namočené v horkém oleji. V nižší části trupu bylo dvojité vyztužení ztenčeno na 8 cm kanadského jilmu. Vysuté zadoboční galerie a příďové dřevořezby byly odstraněny a Erebus se tak stal zcela účelovým plavidlem a to co ztratil na své kráse, získal na účelnosti. Rychlost jeho plavby pak mohla při plném rozvinutí plachet dosahovat sedm až devíti uzlů za hodinu.

Rossova antarktická výprava trvala od roku 1840 do roku 1843, během nichž Erebus a Terror podnikly tři vjezdy do antarktických vod, dvakrát propluly Rossovým mořem, a s vytrvalostí sobě vlastní se ještě dokázaly prodírat Weddelským mořem jihovýchodně od Falklandských ostrovů. Cestou objevili také sopky, které pojmenovali Mount Erebus a Mount Terror.

V Antarktidě odvedly obě lodě vynikající práci, vydržely tři roky proplouvat mezi ledovými krami aniž by došly k úhoni a jejich spolehlivost v polárních oblastech byla navýsost potvrzena. Když se koncem roku 1844 začalo mluvit o završení otázky Severozápadní cesty, nic nebylo jasnější než to, jaké lodě budou vybrány pro tento úkol. Již v únoru 1845 byly Erebus a Terror dopraveny do lodnice ve Woolwiche, kde měly projít pod dohledem loďařského mistra Olivera Langa novými úpravami. Erebuse a Terroru byly posíleny trup i paluby, utěsněny štítnice a především byla navýšena železná vrstva na přídi. V interiéru lodí nedošlo k žádným radikálním změnám. V lodní kuchyni zůstal Fraserův patentní sporák a destilátor. Destilátor byla navržen tak, že pára vzniklá vařením destilovala vodu ze sněhu a ledu. Vytápění bylo zajištěno prostřednictvím systému pana Sylvestera, prvním předchůdci ústředního topení rozvádějící teplo z cihlové pece vedoucí hranatou

⁸ Britsko-americká válka nebo také druhá americká válka za nezávislost (1812-1814) byla vojenským střetnutím mezi Velkou Británií a USA. V této válce šlo především o vyřešení sporů v oblasti námořního obchodu a rozdělení sfér vlivu na severoamerickém kontinentu. Válka však nepřinesla žádný výsledek a skončila Gentským mírem uzavřeným 24. prosince 1814.

železnou trubkou v průměru půl metru širokou po celé lodi. Toto vytápění bylo vynalezeno o několik let dříve a použito již v Rossově předcházející antarktické expedici r. 1839.

Největší změnou na obou lodích byla instalace parního stroje a lodního šroubu. V té době byla pára používána k pohonu lodí už několik desítek let. První úspěšnou zkušenost s parním pohonem získal Francouz de Jouffrey již v roce 1781 při své plavbě na parním člunu po řece Saôně trvající více než 15 minut. Skutečně kvalitní loď, kterou by poháněla pára se pokusil sestrojil Robert Fulton, který svůj projekt předložil Napoleonovi I. Bonapartovi. Ten ovšem podobným experimentům nebyl nakloněn a Fulton se tedy obrátil na Anglii, která zpočátku o jeho konstrukt projevila zájem. I z toho však sešlo a Fulton nakonec svoji první loď na parní pohon v podobě kolesového parníku North River of Claremont realizoval v Americe. Dle Fultonova projektu byla také postavena loď Gomet, která se starala o zajištění říční dopravy. Právě v říční dopravě se lodě poháněné párou uplatňovaly ze všech nejdříve. Již od roku 1815 brázdily ruskou řeku Něvu, o rok později francouzskou Seinou a od roku 1817 i německou Weseru. Nejvíce se pak lodě s parním pohonem uplatnily jako vlečné lodě či příbřežní plavidla.

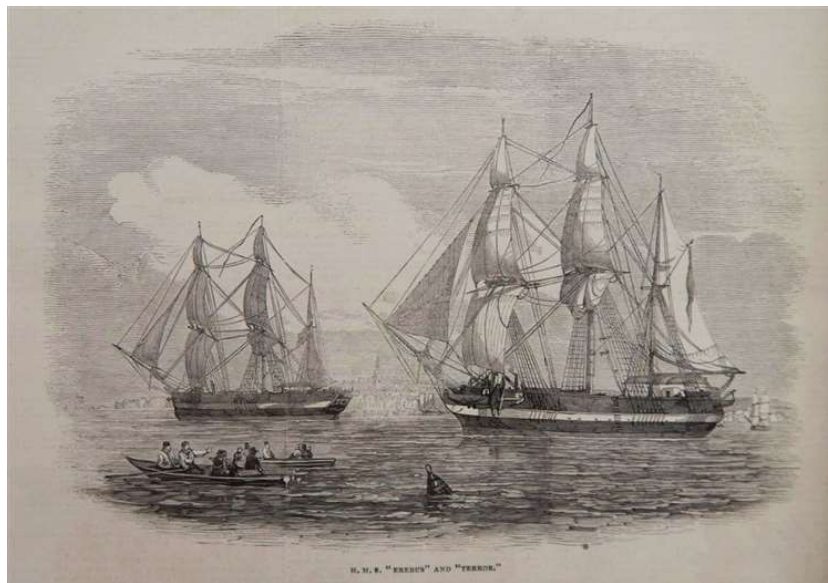
První loď brázdící širé moře pomocí parního pohonu poháněném dvěma velkými kolesy umístěnými na bocích lodí, byla v roce 1819 obchodní loď Savannah. Savannah vyplula z amerického přístavu ve státě Georgia 22. května 1819 a do cíle své cesty Liverpoolu doplula 20. června 1819. Atlantský oceán překonala Savannah za 29 dní a 11 hodin. Při své plavbě však používala Savannah parní pohon jen průběžně, circa 83 hodin z celkové doby plavby, nikoliv tedy po celou dobu plavby. I když se parní pohon mezi obchodním loďstvem začal rychle šířit, tak především válečné námořnictvo jej dlouho odmítalo. Důvodů bylo hned několik. Především šlo o častou poruchovost parních strojů a riziko požárů vzniklých na tehdejších celodřevěných lodích v souvislosti s provozem a údržbou kotlů a skladem topiva- uhlí. S uhlím jako topivem pak přicházela další komplikace v podobě nedostatku místa na lodi pro jeho uskladnění. Uhlí na lodi zabíralo příliš mnoho místa, které mohlo být na válečné lodi využito například ke skladu výzbroje. Další nevýhodou prvních parních lodí byly velké lopatky- kolesa umístěná na bocích lodí, která na válečné lodi nejen zabírala další místo na úkor další možné výzbroje, ale také byla často neúčinná při bouřlivém počasí, kdy lopatky nemusely pracovat zároveň, a tak se loď stávala často hůře ovladatelnou. Rovněž zde existovalo potenciální nebezpečí v podobě poškození velkých koles v boji. Velkým pokrokem byl vynález lodní vrtule, který odstranil potíže spojené právě s kolesovým pohonem. Již kolem roku 1850 bylo po celém světě vydáno více než 30 patentů na různé lodní vrtule. Tento vynález v podstatě odstranil potíže spojené s kolesovým pohonem, vrtule pracovala dobře i za bouřlivého počasí, nebyla vystavena nebezpečí poškození v boji a především nezabírala na lodi místo, tak jako obrovská kolesa.

Se skutečným zaváděním parního pohonu u lodí určených k válečnému využití se začalo až v polovině 19. století. První bojová plavidla s parním pohonem pak byly menší lodě jako korvety či fregaty. Jelikož Admiralita požadovala pro expediční plavidla co nejmodernější vybavení, přistoupila tedy i na instalaci parního pohonu na Erebusu a Terroru. Jelikož ale do plánovaného vyplutí zbývaly pouhé tři měsíce, na výrobu nových parních strojů nebyl čas, a tak musely být použity již vyrobené parní stroje určené pro lokomotivy. Ty byly dokonce o něco lehčí a menší než jejich tehdejší námořní obdoby. Váha jednoho takového parního stroje činila 15 tun. Montážní práce byly svěřeny maudslayské firmě Sons and Field, která pro lodě sehnala parní stroje ze dvou lokomotiv. Na Erebus byl instalován parní stroj vyrobený roku 1836 sloužící původně na lokomotivě Planet náležící k železniční společnosti London & Greenwich, na Terror pak parní stroj z lokomotivy Samson, která sloužila původně na dráze London & Birmingham Railway. Parní stroje dorazily do Woolwiche 18. dubna 1845 odkud byly namontovány do dvojúrovňové přepážky na lodi za hlavním stěžněm a následně propojeny desetimetrovou hřídelí s dvoumetrovým šroubem. Výkon těchto strojů byl 20 až 25 koňských sil. Jejich úkolem však nebylo pohánět lodě nepřetržitě, měly být především využity v případě bezvětří, kdy použitím parních strojů by se významným způsobem zlepšila manévrovatelnost lodí proplouvajících v ledu případnými otevřenými kanály.

Záď lodí byla přepracována tak, aby se lodní šroub dál dle potřeby vtáhnout dovnitř, pokud nebude zrovna používán. Na Admiralitu udělalo toto geniální řešení otázky umístění parního stroje s lehkou

zatáhnutelným lodním šroubem velký dojem. Parní stroje však měly i své odpůrce z řad odborné veřejnosti. Mezi nejhlasitější kritiky patřil sir John Ross se svým synovcem sirem Jamesem C. Rossem. Oba výzkumníci tvrdili, že motory jsou nevyzkoušené a moc těžké pro nosnost lodí. Mimoto tu byla otázka jejich pohonu. Uhlí, které by bylo potřeba k jejich pohonu by na lodi zabíralo příliš mnoho místa. Tuto otázku vyřešilo vyvinutí „patentního paliva“, které se skládalo z briket vyrobených ze stlačeného uhelného prachu a kamenouhelného dehtu. Toto „patentní palivo“ bylo mnohem lehčí a méně objemné a na lodi tak zabíralo mnohem méně místa než uhlí. Každá z lodí tak měla na palubě stroj o síle 25 koní, který jim měl pomáhat v prorážení ledu v arktických vodách.

Obě lodi byly na svoji dobu bezesporu technologicky nejvyspělejší a nejlépe vybavené lodí, kterými tehdy britská Admiralita disponovala. Sotva by se našla lepší plavidla, která by se mohla zhostit tak mimořádně obtížného úkolu objevování Severozápadní cesty.

Lodě Erebus a Terror vyplouvají do Arktidy za objevem Severozápadní cesty.

KAPITOLA 5

Členové expedice

Stejně pozornosti jaké bylo věnováno technickému zajištění expedice, se dostalo také výběru personálního obsazení expedice. Vedoucím celé expedice se stal 59-letý sir John Franklin plavící se na své vlajkové lodi Erebus, veterán napolenských válek, objevitel a svého času také guvernér Van Diemenovy země (Tasmánie). Sir J. Franklin se narodil 16. dubna 1786 do rodiny obchodníka Willinghama Franklina a jeho manželky Hannah rozené Weeks. Z celkem dvanácti dětí byl John jejich devátým dítětem a nejmladším synem. Vystudoval gymnázium krále Edwarda VI. v Louthu a při jednom výletu k moři byl tak zaujat tamější krásou nekonečných vod, že se rozhodl věnovat moři svoji nadšenou pozornost. Jeho otec mu následně zařídil pozici plavčíka na jedné obchodní lodi plující do Lisabonu. Po této zkušenosti John vstoupil jako dobrovolník v říjnu 1800 na loď Horatio Nelson, odkud pak v roce 1801 přešel na palubu HMS Investigator plující do New Hollandu v Austrálii. Zde strávil dva roky jako námořní kadet vzdělávající se v umění námořní taktiky, navigaci, geografii, francouzštiny či latiny. Kvůli špatnému stavu HMS Investigator se však Matthew Flinders rozhodl tuto výpravu ukončit a vrátit se zpátky do Anglie. John se s ostatními muži z posádky nalodil na obchodní loď HMS Porpoise, která byla ale vzápětí zničena poblíž Torreské úžiny severovýchodně od pevninské Austrálie. John tak musel spolu s dalšími 93 muži strávit téměř 2 měsíce na pustém ostrově, kde čekal na záchranu. Poté odcestoval do Kantonu a do Aglie se později vrátil až s obchodní flotilou z východní Indie. Cestou byla však flotila napadena francouzskými válečnými loděmi, při jejímž střetu se John natolik osvědčil, že byl následně oceněn komodorem sirem Nathanielem Danceem za horlivost a střídmost.

Po návratu do Anglie v srpnu 1804 se John připojil k HMS Bellerophon jako signální důstojník. Na této lodi také prožil bitvu u Trafalgaru. O tom, jak těžká to byla bitva dokládají počty mrtvých, přičemž ze 40 mužů na palubě lodi pouze Franklin a dalších 6 mužů uniklo smrti nebo zranění. Jejich protivník loď L'Aigle byla spolu s posádkou poražena a zajata. Později byl Franklin převelen na HMS Bedford, kde byl také dne 11. února 1808 povýšen na poručíka. Následně se zúčastnil několika válečných střetnutí jako například bitvy u jezera Borgne či boje s americkou baterií na západním břehu Mississippi. Po těchto vojenských zkušenostech Franklin strávil následující dva roky na břehu za poloviční plat, než byl konečně 14. ledna 1818 pověřen, aby se zúčastnil arktické expedice na HMS Trent pod vedením Davida Buchana. Spolu s HMS Dorothea postupovala expedice na sever v naději, že bude možné plavit se přes Severní pól až k Beringově úžině.

Po návratu byl počátkem roku 1819 Franklin pověřen vedením nové expedice, tentokrát pozemní, která měla vést přes Rupertovu zemi na severozápadě, přes řeku Coppermine na východ a dále. Jediný bílý muž, který se do té doby dostal k ústí řeky Coppermine byl Samuel Hearne v roce 1771. Tato Franklinova pozemní výprava byla však spěšně naplánována a také měla relativně málo vlastních zásob, což ji později přivedlo do nemalých potíží. Franklinovými společníky na této cestě byli námořní chirurg John Richardson spolu s Johnem Hepburnem, Georgem Backem a Robertem Hoodem. Anglii opustili 23. května 1819, samotnou severní cestu však Franklinovi muži zahájili až v červenci 1821. Franklin se svými druhy vyrazil i navzdory nedostatku zásob, neboť plánoval, že zásoby během cesty doplní lovem a odkupem od Inuitů. Tato výprava bohužel nebyla úspěšná, vinou absence potravin a velké zimy byl Franklin se svými druhy donucen k návratu. Při zpáteční cestě došlo i ke ztrátám na životech, z 20 mužů jich 11 zemřelo, přičemž nechyběly vraždy ani podezření z kanibalismu. Jediným Angličanem který na této výpravě zemřel byl Robert Hood, ostatní mrtví byli domorodí obyvatelé, které si Franklin najal aby mu pomohli s lovem a nákladem. Po strastiplné cestě, kdy byli hladý nuceni jíst lišejníky, řemeny, sobí kožešiny a dokonce i kožené části bot se vrátili v říjnu 1822 do Anglie. Na této výpravě strávil Franklin tři roky, urazil přes 8800 km a do mapy zanesl 555 mil členitého mořského pobřeží arktického moře. Do Anglie pak odplouval s nadějí, že i tato hrozná zkušenost může člověka účinně poučit a být mu k užitku. Britská Akademie věd odměnila Franklinovo úsilí zvolením za svého člena. Franklin o této výpravě napsal knihu s názvem "Vyprávění o cestě na břehy polárního moře v letech 1819, 20, 21 a 22".

Po návratu do Anglie se v roce 1823 oženil s básnířkou Eleanor Annou Porden⁹, která mu o rok později porodila dceru Eleanor Isabellu. Franklinova manželka však trpěla tuberkolózou, díky které se její zdravotní stav postupně zhoršoval. I přes to podpořila svého manžela v jeho další výpravě na kanadský sever. Eleanor vydechla naposledy 22. února 1825, pouhých 6 dní po odplutí Franklina a jeho společníků na další výpravu. Franklina na této cestě opět doprovázeli Dr. John Richardson a George Back, místo mrtvého Hooda zaujal Edward Nicholas Kendall. Tentokrát se Franklin ukázal jako rozhodný a důsledný vedoucí ovládající strategii i taktiku polárního cestování. Bez potíží vycházel jak s Indiány, tak dál na severu s Eskymáky. V krátké době se svými společníky dosáhl v kanadské krajině nejseverněji položeného Medvědího jezera, u kterého postavili ještě v roce 1825 základnu Fort Franklin. Poté podnikal výpravy směrem od řeky Mackenzie až k jejímu vyústění do polárního moře a na východ až k ústí řeky Coppermine, kde navázal na výzkumy ze své minulé cesty. Bez jediné ztráty na životě zanesl Franklin se svými druhy do mapy stovky mil neprobádaného území severních břehů Kanady a Aljašky.

V září 1827 se Franklin vrátil do Anglie, kde o rok později 5. listopadu 1828 uzavřel sňatek s Jane rozenou Griffin. Za své zásluhy byl pak 29. dubna 1829 jmenován rytířem a krom toho obdržel také čestný titul z oxfordské univerzity a zlatou medaili Sociète de Gèographie de Paris. Od roku 1830 sloužil jako kapitán v oblasti východního Středomoří. Poté byl jmenován guvernérem Van Diemenovy země (Tasmánie). Do Van Diemenovy země přijel 6. ledna 1837 a prakticky hned poznal, že jsou zde rozepře mezi konzervativními přívrženci bývalého guvernéra George Arthura a liberály věřící v nové reformy. Jeho snaha vedoucí k usmíření těchto dvou znesvářených stran nevedla k úspěchu, ba naopak, zajistila mu mocného nepřítele v podobě Johna Montagua, bývalého tajemníka předchozího guvernéra. Tento muž Franklina poškozoval kde mohl, až byl Franklin nucen jej v roce 1842 propustit z funkce. Montague se poté vrátil do Anglie, kde mezi svými vlivnými přáteli dál pokračoval v hanobení Franklina. Bohužel tato útočná kampaň vedla nakonec k Franklinově odvolání. Dopis, který Franklinovi zaslal koloniální tajemník lord Stanley a ve kterém byl ostře kritizován, byl opsán a šířen přáteli Montagua po celé Van Diemenově zemi. Ne všichni obyvatelé této kolonie se však nechali ovlivnit pomlouvačnou kampaní Franklinových odpůrců. Mnoho obyvatel Van Diemenovy země bylo také Franklinovi vděčno za jeho úsilí zlepšit vzdělávací systém a za propagaci řady vědeckých a kulturních institucí. Franklin se po svém odvolání z Van Diemenovy země vrátil do Anglie v červnu 1844, tedy v době, kdy již byla Johnem Barrowem propagována nová expedice směřující do Arktidy. Následně byl Franklin zvolen vedoucím celé této expedice navzdory svému již pokročilejšímu věku necelých 60 let.

Franklinovým zástupcem ve velení expedice a velitelem druhé lodi Terror se stal 49-letý kapitán Francis Rawdon Moira Crozier. Crozier se narodil v severoirském městě Banbridge v roce 1796 v pořadí jako jedenáctý ze 13 dětí, o jeho přesném datu narození se však vedou spory. Některé zdroje udávají datum 16. srpna, některé zdroje pak uvádí pozdější datum 7. září, stejně tak jako Michael Smith ve své knize *Captain Francis Crozier: Last Man Standing?* Uznávaný historik Richard J. Cyriax ve své knize *Franklinova poslední arktická expedice* zas uvádí pouze měsíc narození Croziera a to září, ovšem bez konkrétního data.

Do britského námořnictva vstoupil Crozier 12. června 1810 na palubě válečné lodi HMS Hamadryad. O dva roky později, v červnu 1812 se stal kadetem na HMS Briton, na jejíž palubě navštívil i ostrov Pitcairn v Pacifiku, kde se setkal s posledním žijícím vzbouřencem z lodi Bounty, Johnem Adamsem. V roce 1816 sloužil na fregatě Meander a o rok později složil zkoušky do hodnosti „Mate“ (ekvivalent podporučícké hodnosti) a byl zařazen do služby na fregatě Queen Charlotte v průlivu La Manche. V roce 1818 byl poté přefázen na dělovou šalupu Dotterel. Rokem 1821 zahájil svou kariéru polárního průzkumníka v Parryho expedici při hledání Severozápadní cesty na lodích Fury a Hecla. Za tři roky se do Arktidy s výpravou vrátili, ale během této plavby HMS Fury uvízla na mělčině a musela být opuštěna poblíž ostrova Somerset. V roce 1826 byl

⁹ Eleanor Anne Porden se narodila 14. července 1795 v Londýně do rodiny architekta Williama Pordena a jeho manželky Mary Plowman. Během dospívání se živě zajímala o poezii, vědu i umění. Kromě toho získala znalost několika jazyků. Jejím prvním dílem byly alegorické *Závoje*; nebo *triumf Constance*, které Eleanor napsala aniž by ještě dovršila 17 let. Jejím nejvýznamnějším dílem je báseň nazvaná *Třetí křížová výprava*, pojednávající o dobrodružstvích Richarda I. na třetí křížové výpravě. Toto dílo vydané roku 1822 Eleanor věnovala králi Jiřímu IV.

Crozier povýšen do hodnosti poručíka. Během jeho další cesty s Parryho expedicí na Severní pól se Crozier seznámil s Jamesem Clarkem Rosse, se kterým ho pojilo úzké přátelství. V roce 1831 sloužil na HMS Stag u pobřeží Portugalska a o čtyři roky později byl druhým velícím důstojníkem na HMS Cove při hledání 12 velrybářských lodí ztracených v Arktidě. V roce 1837 byl povýšen do hodnosti kapitána a za dva roky se jako velitel HMS Terror připojil k Rossově výpravě do Antarktidy. Sám James Clark Ross velel druhé lodi HMS Erebus. Tato expedice udělala na své plavbě významné objevy, které učinily tuto výpravu nanejvýš úspěšnou. Crozier byl také za svou práci v oblasti zemského magnetismu zvolen členem Královské společnosti. V roce 1845 při zvažování vedoucího nadcházející expedice za dobytím Severozápadního průjezdu byl Crozier jedním z kandidátů na tuto významnou funkci, avšak nakonec byl vybrán starší a zkušenější sir John Franklin a Crozier byl zvolen jen jako jeho zástupce a kapitán Terroru. Sám Crozier Franklina dobře znal, neboť jej spolu s Rossem navštívili v Tasmánii při své minulé antarktické plavbě. Zde se také seznámil s Franklinovou neteří Sophií Cracroftovou, kterou v následujících letech několikrát neúspěšně žádal o ruku. Po jejím odmítnutí Crozier nějakou dobu odjel do Itálie, kde se duševně vzpamatovával ze Sophiiny neopětované lásky.

Velitelem Franklinovy vlajkové lodi Erebus se stal teprve dvaatřicetiletý komandér James Fitzjames. Dle Fitzjamesova životopisce Williama Battersbyho mohl být nelegitimním potomkem sira Jamese Gambiera, britského generálního konzula v Riu de Janeiro a neznámé matky. Fitzjames se narodil 27. července 1813 v Riu de Janeiro, pokřtěn byl 24. února 1815 v Londýně. Jeho rodiče při tomto křtu vystupovali pod možnými smyšlenými jmény James Fitzjames a Anne Fitzjames. Od dětství byl James vychováván v rodině reverenda Roberta Coninghama a jeho ženy Louise spolu s jejich vlastním synem Williamem. Díky tomu se mu dostalo výborného vzdělání a umožnilo mu všestranný rozvoj jeho osobnosti. Do služeb Královského námořnictva James vstoupil 25. srpna 1825 jako dobrovolník na lodi HMS Pyramus kapitána Roberta Gambiera, jeho potenciálního příbuzného, bratrance jeho otce sira J. Gambiera. Od prosince 1830 sloužil na HMS Vincent ještě jako dobrovolník, následně byl v únoru roku 1831 přijat již jako kadet na HMS Asia, a ještě později mezi srpnem 1832 a červencem 1833 pak sloužil na HMS Madagaskar, doprovázející nového řeckého krále Ottu Bavorského do Řecka. Poté se vrátil na HMS Vincent sloužící ve Středomoří, kde také 16. listopadu 1833 úspěšně složil důstojnickou zkoušku. V červnu 1834 se Fitzjames stal důstojníkem na HMS Winchester a v října téhož roku se přihlásil do služby v hodnosti podporučíka na HMS Eufrat doprovázející výpravu Francise Rawdona Chesneye za účelem zavedení paroplavební linky v Mezopotámii. Zde také přišel ke svému prvnímu úrazu, když si zlomil nohu. Následně byl za své zásluhy povýšen 19. ledna 1838 na poručíka lodi HMS Excellent. V tomto roce se také ucházel o místo v antarktické expedici Jamese Rosse, kam ale nakonec nebyl Královským námořnictvem vybrán.

Důležitou rolí ve Fitzjamesově kariéře hrála známost se syny Johna Barrowa, s jeho nejstarším synem se setkal právě v roce 1838. V roce 1841 během služby na Východě pak Fitzjames pomohl mladšímu synu sira Johna Barrowa z nějakých potíží, snad mu poskytl půjčku na zakrytí nějakého skandálu. Sir John Barrow pak vždy Fitzjamese neváhal podpořit v jeho dalších plánech.

V roce 1840 se Fitzjames zúčastnil egyptsko-osmanské války a jen o rok později 27. května 1841 byl admirálem sirem Williamem Parkerem vybrán jako důstojník pro svoji loď Cornwallis pro boj v tzv. první opiové válce¹⁰. V této válce bojoval u čínských pevností Tzeki či Segoan, než byl během bitvy o Zhenjiang postřelen mušketou do paže a zad. Po utrpeném zranění byl přenesen na HMS Cornwallis, kde mu byla kulka z těla vyjmuta. Na lodi byl také v době, kdy došlo na její palubě k podpisu Nankingské smlouvy 29. srpna 1842. Ještě téhož roku byl pak 21. prosince povýšen do funkce komandéra a 30. prosince převelen na HMS Clio, se kterou se plavil v oblasti Perského zálivu. Po splnění jemu svěřených úkolů se vrátil do Anglie 10. října 1844. Ještě během plavby na HMS Clio ale korespondoval s Johnem Barrowem ml. o možnostech své budoucí námořní kariéry.

¹⁰ Opiové války (anglo-čínské války) probíhaly ve 40. a 50. letech 19. století. Velká Británie dovážela do Číny indické opium, na kterém začalo být závislé čím dál více Číňanů. V jednu dobu bylo na opiu závislé až 20 milionů Číňanů. Tehdejší císař Sieng-feng z dynastie Čching se pokusil tomuto dovozu zabránit. První opiová válka proběhla v letech 1839-1842 a skončila vítězstvím Velké Británie. Druhá opiová válka následně proběhla v letech 1856 až 1860 a skončila opětovným vítězstvím Velké Británie. Po dvou prohrách byla tak nucena Čína import do své země tolerovat.

Po návratu do Anglie pobýval u svého přítele Williama Coninghama a jeho ženy, než byl 4. března 1845, zřejmě po přímluvě sira J. Barrowa zvolen hlavním výkonným důstojníkem na HMS Erebus a třetím mužem v pořadí nastávající expedice za dobytím Severozápadní cesty. Na starosti měl Fitzjames výběr důstojníků této expedice a měření magnetismu. Během plavby z Anglie do Grónska sepsal Fitzjames deník o průběhu plavby a poslal jej své švagrové Elizabeth Coninghamové. Tento deník je cenným dokumentem a zdrojem informací nejen o členech posádky Erebusu, ale především o počáteční fázi cesty Franklinovy expedice.

Koncem roku 1845, přesně 31. prosince byl komandér Fitzjames britskou Admirálitou povýšen do hodnosti kapitána. Co se týče jeho vlastností, lze říci, že to byl statečný, družný a přátelský muž. Svou statečnost nejednou prokázal při boji s nepřítelem, ať už v egyptsko-osmanské nebo později v opiové válce s Čínou. Jeho duchapřítomnost a neohroženost dokazuje také příhoda z února 1835, kdy se odvážně vrhl za záchranou tonoucímu muži na přístavišti v Liverpoolu. Celní úředník tehdy spadl z dřevěného můstku do vod řeky Mersey, ve které jsou přílivové vlny velice prudké a nebýt obětavosti mladého Fitzjamese, který pro muže okamžitě skočil, byl by nebohý celník za pár vteřin již z dohledu. Fitzjames však neváhal ani vteřinu a vrhl se do řeky plně oblečený v těžkém kabátu a botách, chytil tonoucího muže za vlasy, držel ho nad vodou a bránil mu tak v utonutí. I když posádka parníku kotvícího v doku zareagovala rychle, stejně nedokázala muže dostihnout, dokud je příliv neodtáhl nejméně půl míle podél řeky Mersey. Fitzjamesovo oblečení i jeho drahé hodinky byly tím jak jej řeka vláčela zcela zničeny. Jako uznání za statečnost mu byla na jeho počest uspořádána večeře, kde mu byl předán i stříbrný pohár jako upomínka na tuto událost. Tento pohár je nyní ve sbírce Národního námořního muzea v Greenwichi. Sám Fitzjames se vši skromností pak poznamenal k oslavným článkům, opěvující jeho odvalu v místních novinách, že o jeho činu je řečeno příliš mnoho. Krom duševních kvalit oplýval Fitzjames také tělesnou zdatností a osobním charismatem, které mu pomáhalo získávat si přátele napříč tehdejší společností. Údajně rovněž hovořil několika jazyky, především portugalsky a francouzsky, trochu španělsky či italsky a částečně také arabsky. O své cestě na HMS Cornwallis napsal báseň s názvem „Cruise of HMS Cornwallis“ která byla uveřejněna v Námořním časopise pod autorovým pseudonymem Tom Bowline.

Co se týče kompletního personálního obsazení posádek obou lodí Erebusu i Terrou není potíž s jejich dohledáním, neboť Královské námořnictvo si vedlo pečlivé záznamy o všech mužích sloužících v jejich řadách.

Na Franklinově vlajkové lodi Erebus vyplulo z Greenhithe za hledáním Severozápadní cesty celkem 68 mužů, z toho 13 důstojníků, 3 smluvních poddůstojníků, 22 poddůstojníků, 20 námořníků 1. třídy, 7 námořních pěšáků a 2 plavčíci. Jeden poddůstojník Thomas Burt zařazený jako zbrojář byl však cestou do Grónska odeslán zpět do Anglie, a tak se počet mužů na Erebusu snížil na 67.

Jmenný seznam posádky HMS Erebus:

Důstojníci:

sir John Franklin – 59 let, velitel expedice

James Fitzjames – 32 let, komandér, pověřený velící důstojník Erebu

Graham Gore, 36 nebo 39 let, poručík

Henry Thomas Dundas Le Vesconte – 32 let, poručík

James Walter Fairholme, 24 let, poručík

Robert Orme Sargent – 24 let, Mate

Charles Frederick Des Voeux, 19 let, Mate

Edward Couch, ? let, Mate

Henry Foster Collins, 27 let, druhý polární lodivod (navigátor)

James Reid, 45 let, polární lodivod (navigátor)

Stephen Samuel Stanley, ? let, chirurg

Harry D.S. Goodsir, 26 let, pomocník chirurga

Charles Hamilton Osmer, 46 let, pokladník a hospodář

Smluvní poddůstojníci:

John Gregory, strojník 1. třídy

Thomas Terry, 34 let, loďmistr 3. třídy

John Weekes, 40 let, tesař 2. třídy

Námořní poddůstojníci:

John Murray, 43 let, plachtář

William Smith, 28 let, kovář

James W. Brown, 28 let, utěšňovač spár

Francis Dunn, 25 let, zástupce utěšňovače

Thomas Watson, 40 let, zástupce tesaře

Samuel Brown, 27 let, zástupce loďmistra

Richard Wall, 45 let, lodní kuchař

James Frederick Elgar Rigden, 34 let, kormidelník kapitánova člunu

William Bell, 36 let, kormidelník

Daniel Arthur, 35 let, kormidelník

John Downing, 34 let, druhý kormidelník

Robert Sinclair, 27 let, velitel předního koše

John Sullivan, 28 let, velitel hlavního koše

Phillip Reddington, 28 let, velitel přídě

Joseph Andrews, 35 let, správce skladiště

Edmund Hoar, 23 let, kapitánův stevard

John Bridgens, 23let, stevard nižších důstojníků

Richard Aylmore, 24 let, důstojnický stevard

William Fowler, 26 let, hospodářův pomocník

James Hart, 33 let, vrchní topič

John Cowie, 32 let, topič

Thomas Plater, topič, ? let

Námořníci 1. třídy:

George Thompson, 27 let

John Hartnell, 25 let

John Strickland, 24 let

Thomas Hartnell, 23 let

William Orren, 34 let

William Clossan, 25 let

Charles Coombs, 28 let

John Morfin, 25 let

Charles Best, 23 let

Thomas McConvey, 24 let

Henry Lloyd, 26 let

Thomas Work, 41 let

Robert Ferrier, 29 let

Josephus Geater, 32 let

George Williams, 35 let

Thomas Tadman, 28 let

Abraham Seeley, 34 let

Francis Pocock, 24 let

Robert Johns, 24 let

William Mark, 24 let

Námořní pěšáci:

David Bryant, 31 let, seržant

Alexander Paterson, 30 let, desátník

Robert Hopcraft, 38 let, vojín

William Pilkington, 28 let, vojín

William Braine, 31 let, vojín

Joseph Healey, 29 let, vojín

William Reed, 28 let, vojín

Plavčíci:

George Chambers, 18 let, plavčík 1. třídy

David Young, ? let, plavčík 1. třídy

(Poznámka: věky jsou udány k roku 1845, tedy v době vyplutí expedice)

U námořníka Johna Stricklanda uvádí prameny odlišná příjmení. Richard J. Cyriax ve své knize "Sir John Franklin's Last Arctic Expedition" uvádí jeho příjmení jako Stickland, Ralph Lloyd-Jones ve své odborné studii "The men who sailed with Franklin" z roku 2005 uvádí jeho příjmení jako Strickland.

Kromě těchto mužů tvořící posádku Erebusu, zde bylo ještě zvířecí osazenstvo složené z novofundlandského psa Neptuna, opičky Jacko a nejspíš i nezbytné lodní kočky nebo kocoura.

Z následujících řádků věnující se důstojníkům plavících se na Erebusu, můžeme odvodit mimořádné vlastnosti jimiž se tyto muži kvalifikovali na tuto expedici.

Graham Gore:

Graham Gore se narodil mezi lety 1806 až 1808 v Plymouthu do rodiny s dlouhou námořní historií. Byl druhým nejstarším synem ze šesti přežívajících dětí Johna a Sarah Gore. Jeho dědeček byl také námořníkem, který se plavil s kapitánem Cookem a sloužil s ním až do jeho smrti na Havaji roku 1779. Grahamův otec byl rovněž u námořnictva, pro zajímavost byl mimo jiné kapitánem lodi Doterrel, na které sloužil jako kadet 22 – letý Francis M. Crozier. Do námořnictva vstoupil Graham 27. dubna 1820 právě na loď Doterrel jako náhradník. V letech 1824-28 sloužil Gore na HMS Albion a HMS Mosquito. O rok později potom složil námořní zkoušku. Jeho bratr byl také námořníkem, utopil se však na moři ještě dříve než se Graham připojil k Franklinově expedici. V roce 1836 sloužil Graham na palubě HMS Terror během arktické anabáze Sira George Backa při pokusu prozkoumat severoamerické pobřeží. Při této plavbě utrpěl Terror tak vážné škody, že musel být držen pohromadě jen řetězy omotanými kolem jeho trupu. Po návratu byl Gore povýšen na poručíka. Poté se plavil na HMS Beagle spolu Charlesem Darwinem při jeho průzkumné cestě částí australského pobřeží. Na této plavbě dostal Gore příležitost uplatnit své malířské nadání a stal se autorem obrazů s názvem Burial Reach a Flinders River, které jsou dodnes uloženy v Národní knihovně Austrálie. Na této expedici byl také vážně zraněn, když mu v ruku explodovala zbraň, kterou používal k lovu kakadu. Začátkem března roku 1845 se Gore přihlásil k Franklinově expedici, kde zastával funkci poručíka na HMS Erebus. Fitzjames ve svém popisu důstojníků na Erebu o Gorovi napsal, že strašlivě dobře hraje na flétnu, taky kreslí, někdy dobře, jindy hrozně ale kolem a kolem je to výborný chlapík.

James Walter Fairholme:

James Walter Fairholme se narodil 10. ledna 1821 a na Erebus byla přijat v hodnosti poručíka. Komandér Fitzjames považoval Fairholma za chytrého a příjemného společníka. Stejně jako Fitzjames se i on zúčastnil eufratské expedice. Na daguerrotypických snímcích pořízených fotografem Williamem Beardem ještě před vyplutím expedice je Fairholme zachycen v kabátu půjčeným od Fitzjamese. Tuto zajímavost se dozvídáme od samotného Fairholma, který o zapůjčení kabátu napsal své rodině.

Henry Thomas Dundas Le Vesconte:

Henry Thomas Dundas Le Vesconte se narodil v roce 1813 a do námořnictva vstoupil 19. května 1829. Námořnickou zkoušku poté složil v roce 1836. Spolu s Fitzjamesem se zúčastnil jako Mate na HMS Calliope opiové války s Čínou a v roce 1841 byl povýšen na poručíka. Poté vykonával službu u pobřeží Afriky než se na jaře 1845 přihlásil k Franklinově expedice. Podle Fitzjamesova popisu byl Le Vesconte stydlivý a zdrženlivý s nohy do O.

Charles Frederick Des Voeux:

Charles Frederick Des Voeux se narodil manželům Henrymu a Frances Des Voeux v roce 1821. První zkušenost na moři získal v egyptsko-osmanské válce na HMS Powerful. V první opiové válce sloužil na HMS Cornwallis, kde se setkal s Jamesem Fitzjamesem, později přešel na HMS Endymion. Námořní zkoušku složil 1. června 1844 během své služby na HMS Excellent. K Franklinově expedici se přihlásil jako většina důstojníků na jaře 1845, konkrétně 4. března. Fitzjames se o něm zmínil jako o chytrém, příjemném, veselém a ochotném mladíkovi bez jediné chybičky. Jako zajímavost dodal, že má jedno oko skleněné.

Robert Orme Sargent:

Robert Orme Sargent se narodil v roce 1821. Námořní zkoušku složil 28. července 1843. Fitzjames jej popsal jako milého, velmi dobromyslného a hezky vyhlížejícího chlapce. K Franklinově expedici se Sargent nechal zapsat 5. dubna 1845.

Edward Couch:

Edward Couch se narodil v Cornwallu, tak jako několik dalších důstojníků sloužil i on v první opiové válce s Čínou. Fitzjames se o Couchovi vyjádřil takto „drobný, černovlasý chlapík s jemným obličejem... píše, čte, pracuje, kreslí a všechno dělá potichu. Na jeho povaze neshledávám nic pozoruhodného, jen je možná poněkud tvrdohlavý“.

Henry Foster Collins:

Henry Foster Collins se narodil 3. května 1818 do rodiny Henryho a Georginy Collinsových. Zkušenosti z polárních oblastí získal Collins předchozí službou na velrybářských lodích a tak pro něj plavba ledovým mořem nebyla novinkou. Na Erebusu vykonával funkci druhého navigátora.

James Reid:

James Reid se narodil v roce 1800 v Aberdeenu ve Skotsku. V letech 1813-15 sloužil jako kormidelník a později jako harpunář na velrybářské lodi London. Podle dopisu své ženě bylo Reidovi nabídnuto místo na velrybářské lodi Neptun, ten ale dal přednost účasti ve Franklinově expedici. Fitzjames jej popsal jako drsného, inteligentního a obhroublého muže s drsným severským přízvukem.

Charles Hamilton Osmer:

Charles Hamilton Osmer se narodil v roce 1799 a patřil tak se svými 46 lety k nejstarším mužům ve Franklinově expedici. V roce 1819 se přidal k námořnictvu jako úředník, mimo jiné sloužil na HMS Blossom v průzkumné námořní expedici. Na Erebus byl Osmer přijat na jaře 1845 jako pokladník a lodní hospodář. Fitzjames o Osmerovi napsal: „Nejdřív jsem ho měl za hloupého

dědka, protože neustále mlel pantem a šňupal tabák, ale je srdečný a veselý jako mladík, plný suchých, osobitých prohlášení, vždycky má dobrou náladu, ustavičně se směje, nikdy vás nenudí, po večeři si dá svoji ‚špetku‘, mastí karty a poráží mě v šachu.“

Stephen Samuel Stanley:

Dle záznamů Stephen Samuel Stanley studoval medicínu u předního britského anatoma Sira Williama Fergussona. Po absolvování studia vstoupil do námořnictva jako pomocný chirurg 5. června 1838. Během své služby v opiové válce s Čínou se setkal na palubě lodi Cornwallis s J. Fitzjamesem a pravděpodobně to byl také on, kdo ošetřoval jeho zranění. Ještě před vyplutím za hledáním Severozápadního průjezd se 10. května 1845 oženil s Mary Ann Windus. Měl alespoň jednoho nevlastního syna, Samuela Leopolda Stanleyho původně rozeného jako Speight, který zemřel ve věku 27 let v roce 1861 v Hastings. Jeho manželka zemřela v roce 1873 ve věku 67 let.

Henry Duncan Spens Goodsir:

Henry Duncan Spens Goodsir se narodil 3. listopadu 1819 ve skotském městě Anstruther do rodiny s bohatou lékařskou historií. Měl 6 sourozenců. Dědeček Goodsirova otce, dva strýcové, otec i jeho tři bratři byli všichni lékaři. Henry Goodsir vystudoval medicínu v Edinburghu a stal se členem Royal Medical Society. V roce 1840 se kvalifikoval jako držitel licence Královské vysoké školy chirurgů v Edinburghu a v srpnu 1843 nastoupil za svého bratra Johna do Muzea chirurgů, kde setrval až do března 1845, kdy se přihlásil k Franklinově expedici. Se svým bratrem je autorem odborného díla *Anatomical and Pathological Observations*. Do tohoto díla přispěl třemi kapitolami. Se svým starším bratrem Johnem přispěl k průkopnické práci na buněčné teorii, ve které buňky tvoří základ živých organismů. Goodsirovo poslední dílo zvané „O anatomii Forbesie“ pojednávající o druzích hmyzu bylo předáno autorem z ostrova Disko cestou do Arktidy v červnu 1845. Vyšlo o 5 let později v roce 1850. Jeho bratr Robert se v roce 1849 přidal k velrybářské lodi pod vedením Williama Pennyho směřující do Arktidy za hledáním nezvěstné Franklinovy výpravy. O rok později se jako chirurg znovu připojil k Pennyho průzkumné výpravě na lodích Lady Franklin a Sophia.

O dalších mužích z posádky se lze dozvědět bližší informace z tzv. knih odvodů a knih popisů, které podrobně prostudoval námořní historik Ralph Lloyd-Jones. Z těchto záznamů vyplývá, že průměrný věk mužů na obou lodích byl 28 let a jen 14 mužů z posádky na Erebusu nemělo předchozí zkušenost ze služby u Královského námořnictva. O těchto 14 nováčcích však přesto nelze hovořit jako o nezkušených námořnících, neboť většina z nich už předtím sloužila na velrybářských lodích v polárních oblastech nebo u obchodního loďstva. Kromě toho zde sloužilo 9 námořníků - veteránů, kteří se předtím plavili s Jamesem Clarkem Rossem při jeho antarktické expedice v letech 1839 -43. Většina mužů byla také svobodných, z obou posádek bylo ženatých pouze 28 mužů. Dle záznamů v přidělových knihách¹¹ bylo zjištěno, že pouze 14 z nich přidělilo svůj poloviční plat svým manželkám. Pokud byl muž v aktivní službě na moři, mohl po dobu své nepřítomnosti nechat vyplácet část platu (většinou jeho polovinu) někomu z blízkých příbuzných. Tak například 15 mužů z Erebusu a 9 z Terroru přidělili část svého platu rodičům, ve většině případů matkám. Svě matce z Manchesteru přidělil také částku 1,1 £ měsíčně vojín Joseph Healey z námořní pěchoty Erebusu. Další dva námořní pěšáci seržant David Bryant z Erebu a desátník William Hedges z Terroru přidělili své platy manželkám. Výplaty řadových námořníků ve srovnání s platy důstojníků ale nebyly příliš vysoké. Za službu v Arktidě náležel většině obyčejných námořníků plat ve výši 3 £ 12 za měsíc, což byl i tak dvojnásobek platu oproti běžné službě v nepolárních mořích. Pro srovnání třeba takový James Reid, důstojník a polární lodivod na Erebusu nechal své manželce Ann vyplácet 9 £ měsíčně.

¹¹ V přidělových knihách jsou zaznamenány údaje spojené s přidělením části platu námořníků svým rodinám, většinou manželkám, matkám či sourozencům po dobu jejich služby na moři. Určená část platu byla dané osobě vyplácena měsíčně po celou dobu aktivní služby námořníka.

Tyto částky byly vypláceny po celou dobu nepřítomnosti námořníka, v případě jeho smrti a prohlášením za padlého ve službě Jeho Veličenstva s následným vyškrtnutím ze stavu námořnictva výplaty přidělených částí platu skončily a vdovy tímto pak mohly požádat o vdovský důchod.

A jak Franklinovi muži vlastně vypadali? Co nám o vzhledu konkrétních mužů sloužících na Erebusu mohou prozradit již výše zmíněné knihy odvodů a popisů?

Tak například o 32 – letém topiči Johnu Cowie se můžeme dovědět, že byl ženatý a na své levé paži měl vytetované své jméno J. A. Cowie . Byl vysoký téměř 169 cm, měl oříškové oči, černé vlasy a tmavou pleť. Ještě před vstupem na Erebus sloužil na čtyřech různých lodích. Své iniciály JR a dva námořníky měl vytetované další z mužů na Erebusu, 34 -letý kormidelník kapitánova člunu James Frederick Elgar Rigden pocházející z hrabství Kent. Dle knihy popisů měl zdravou pleť, šedé oči s hnědými vlasy a měřil něco málo přes 171 cm. Rigden byl také jeden z mužů, jenž prodělal antarktickou expedici s J. Clarkem Rossem. Na Erebus vstoupil tehdy 2. května 1839 rovněž jako kormidelník kapitánova člunu. Během plavby byl však povýšen nejprve na velitele příďe, poté na kormidelníka. Jeho chování zde bylo klasifikováno jako velmi dobré. Tetování v podobě kotvy měl na pravé paži 23- letý kapitánův stevard Edmund Hoar, který byl dle záznamů očkován proti neštovicím. Toto očkování bylo možné již od roku 1796, kdy vakcínu proti neštovicím vyvinul Edward Jenner. Hoar byl vysoký 175 cm, měl zdravou konzistenci s modrými očima a světlými vlasy. První lodí na které sloužil v letech 1841 – 44 byla Cornwallis. Oproti Hoarovi vakcínu proti neštovicím neobdržel 170 cm vysoký John Strickland z Portsmouthu, hnědovlasý námořník 1. třídy s modrými očima, jehož tvář byla mírně poznamenaná právě těžším průběhem neštovic. Velitel hlavního koše, 28-letý John Sullivan pocházející z New Bromptonu dle záznamů také prodělal neštovice, i když mu po nich v obličejí žádné známky nezůstaly. Na levé tváři měl ale jizvu. Sullivan byl vysoký 160 cm, měl tmavé vlasy a oříškové oči. Do námořnictva vstoupil jako 17-letý mladík v roce 1834. Sullivan také patřil k těm nemnoha mužům, kteří byli ženatí. Námořník 1. třídy 24- letý Francis Pocock byl původně rybář z ústí řeky Medway, měřil 162 cm, byl pihovatý se světlými vlasy a oříškovými očima. Rovněž jako většina mužů prodělal neštovice. Další ze zkušených námořníků 1. třídy byl 27- letý George Thompson, který se ještě před službou na Erebu zúčastnil pěti různých plaveb. Thompson byl vysoký 171 cm, měl šedé oči a tmavé vlasy. Na pravé paži měl zajímavé tetování v podobě bodláku a růže, na levé paži loď, námořníka a nápis Anglie navždy. Pocházel ze Staines, ale žil ve Whitechapele, v jedné z nejhudších londýnských čtvrtí. Nejmenším členem posádky byl se svými 152 cm 18- letý plavčík George Chambers z Woolwiche. Chambers měl hnědé vlasy a šedé oči. V minulosti prodělal také neštovice.

Na Erebusu rovněž sloužili dva bratři Hartnellovy, 23-letý Thomas a 25-letý John. Mladší Thomas vstoupil do Královského námořnictva v roce 1838 ve svých 17 letech. Od ledna tohoto roku až do května 1841 sloužil na HMS Volage. Dle popisu byl vysoký 174 cm, byl pihatý se světlými očima a světlými vlasy. Měl také tetování na pravé paži. Starší John před vstupem na Erebus sloužil také na HMS Volage, tedy na stejné lodi, na které o něco dříve sloužil jeho mladší bratr. John byl jedním z nejvyšších mužů na palubě, měřil celých 181 cm, měl oříškové oči s černými vlasy a nažloutlou pleť. Oba bratři byli očkováni proti neštovicím.

Na Terroru vyplulo z Greenhithe 66 mužů. Během plavby do Grónska však byli z různých důvodů 4 muži odesláni zpět do Anglie. Šlo o Roberta Carra, Jamese Elliota, Johna Browna a Williama Aitkena. Do Arktidy se tedy na Terroru nakonec vydalo jen 62 mužů, z toho 11 důstojníků, 3 smluvní poddůstojníci, 21 poddůstojníků, 19 námořníků 1. třídy, 6 námořních pěšáků a 2 plavčíci.

Jmenný seznam členů posádky HMS Terror:

Důstojníci:

Francis Rawdon Moira Crozier, kapitán lodi, 49 let

Edward Little, poručík, 34 let

George Henry Hodgson, poručík, 34 let

John Irving, poručík, 30, let
Frederick John Hornby, Mate, 26 let
Robert Thomas, Mate, ? let
Giles Alexander MacBean, druhý navigátor, 29 let
Thomas Blanky, navigátor, 45 let
John Smart Peddie, chirurg, 29 let
Alexander McDonald, pomocník chirurga, 28 let
Edwin James Howard Helpman, pokladník a hospodář, 23 let

Smluvní poddůstojníci:

James Thompson, strojník 1. třídy, ? let
John Lane, loďmistr 3. třídy, ? let
Thomas Honey, tesař 3. třídy, 34 let

Námořní poddůstojníci:

Thomas Johnson, zástupce loďmistra, 28 let
Alexander Wilson, zástupce lodního tesaře, 27 let
Reuben Male, velitel předního koše, 24 let
David McDonald, kormidelník, 46 let
John Kenley, kormidelník, 44 let
William Rhodes, kormidelník, 31 let
Thomas Darlington, utěšňovač spár, 29 let
Samuel Honey, kovář, 22 let
John Torrington, vrchní topič, 19 let
John Diggle, 36 let, kuchař
John Wilson, kormidelník kapitánova člunu, 33 let
Thomas Richard Farr, velitel hlavního koše, 32 let
Harry Peglar, velitel přídě, 37let
William Goddard, správce skladiště, 39 let
Cornelius Hickey, zástupce utěšňovače spár, 19 let
Thomas Jopson, kapitánův stevard, 29 let
Thomas Armitage, důstojnický stevard, 40 let
William Gibson, stevard nižších důstojníků, 22 let
Edward George, stevard pokladníka a hospodáře, 21 let
Luke Smith, topič, 27 let
William Johnson, topič, 45 let

Námořníci 1. třídy:

George J. Cann, 23 let
William Strong, 22 let
David Sims, 24 let
John Bailey, 21 let
William Jerry, 29 let
Henry Sait, 23 let
Alexander Berry, 32 let
John Handford, 28 let
John Bates, 24 let
Samuel Crispe, 24 let
Charles Johnson, 28 let
William Shanks, 29 let
David Leys, 37 let

William Sinclair, 30 let
George Kinnaird, 23 let
Edwin Lawrence, 30 let
Magnus Manson, 28 let
James Walker, 29 let
William Wentzell, 33 let

Námořní pěšáci:

Solomon Tozer, seržant, 34 let
William Hedges, desátník, 30 let
William Heather, voják, 35 let
Henry Wilkes, voják, 28 let
John Hammond, voják, 32 let
James Daly, voják, 30 let

Plavčíci:

Robert Golding, 19 let
Thomas Evans, 18 let¹²

I zde je problém se dvěma jmény námořníků, jejichž příjmení je v různých publikacích uvedeno jinak. U Williama Wentzela uvádí Richard J. Cyriax jeho příjmení jako Wentzall, Ralph Lloyd-Jones jeho příjmení píše jako Wentzell. Další nesrovnalost je u příjemní Edwarda George, jenž je v knize Richarda J. Cyriaxe uveden jako Genge, naopak Ralph Lloyd-Jones uvádí jeho příjmení jako George.

Stejně jako u důstojníků Erebusu, lze najít bližší informace i o důstojnících na Terroru. Jak tito muži ale vypadali, se bohužel už nejspíš nedozvíme, neboť jejich daguerrotypické snímky nebyli pořízeny. Jediná známá podobizna patří poručíku Johnu Irvingovi, která byla ale zhotovena ještě mnohem dříve než byla sestavena Franklinova expedice.

Edward Little:

Edward Little se narodil 14. prosince 1811. Na Terror byl zapsán 4. března 1845.

George Henry Hodgson:

George Henry Hodgson se narodil kolem roku 1820 a do námořnictva vstoupil přibližně jako dvanáctiletý 14. června 1832. Jeho první služba byla na lodi Reverenge 78. Tak jako několik dalších důstojníků ze sesterské lodi Erebus, i on se zúčastnil bojů v první opiové válce s Čínou na palubě lodi HMS Cornwallis. Za své služby a odvahu v opiové válce byl 23. prosince 1842 odměněn finanční provizí. Mimo jiné byl účasten útoku na pirátskou základnu na pobřeží Sumatry.

John Irving:

John Irving se narodil 8. února 1815 jako v pořadí čtvrtý syn Johna Irvinga a Agnes Clerk Hay. Jeho matka zemřela velmi brzo, 10. července 1823, kdy bylo Irvingovi teprve 8 let. Jeho otec John Irving starší byl právníkem a také blízkým přítelem známého skotského spisovatele sira Waltera Scotta. Irving se po studiu na Royal Naval College, kde obdržel stříbrnou medaili v matematické soutěži, přihlásil 25. června 1828 do služeb námořnictva. Námořní zkoušku složil v roce 1834. Během tří let sloužil postupně na několika lodích jako HMS Cordelia, HMS Belvidera, HMS Edinburgh, HMS Fly či HMS Favorite. V průběhu služby na HMS Edinburgh Irving utrpěl v důsledku omrzlin

¹² Thomas Evans byl nejmladším členem expedice. Ve skutečnosti měl teprve 17 let, jako o rok staršího jej do knihy odvodů a popisů uvedl Edwin James Howard Helpman. Jednou z podmínek pro vstup do polární služby byl totiž minimální věk uchažeče 18 let.

zranění na svém horním rtu. V roce 1837 opustil námořnictvo a odcestoval do Austrálie, kde se živil jako farmář skotu. Před květnem 1838 vážně onemocněl úplavicí, ze které se však plně uzdravil. Po ztrátě zisku se však Irving vrátil do Skotska, kde opět vstoupil do námořnictva. Během služby na HMS Volage byl pak povýšen na poručíka. Sám Irving vyjádřil své přání být jednou v budoucnu kapitánem lodi. V březnu 1845 se zaregistroval do Franklinovy expedice. V průběhu první části plavby psal dopisy své švagrové Kate Irvingové, ve kterých popisoval život na lodi. Spolu s dopisy, které vyznívaly optimistickým tónem zaslal Irving i několik kreseb lodi a okolní krajiny.

Frederick John Hornby:

Frederick John Hornby se narodil 1. července 1819 jako syn reverenda Geoffreyho Hornbyho a jeho manželky Georginy. Do Královského námořnictva vstoupil 30. ledna 1834. První lodí na které působil byla HMS Dee. O 4 roky později se stal námořním kadetem na HMS Wolf. Z této lodi přešel 7. července 1837 na HMS Conway, odtud pak vstoupil na HMS Pelorus. Poté ještě sloužil na dalších lodích jako HMS Vindictive, HMS Magnificent, či HMS Formidable a HMS Queen. Do Franklinovy expedice se zaregistroval v březnu 1845.

Giles Alexander MacBean:

Giles Alexander MacBean se narodil 7. prosince 1816

Thomas Blanky:

Thomas Blanky se narodil někdy kolem roku 1800. Jeho původní příjmení bylo Blenkinhorne. Před Franklinovou expedicí získával zkušenosti službou na velrybářských lodích, také byl nějaký čas vlastníkem hospody ve Whitby.

John Smart Peddie:

John Smart Peddie se narodil 31. ledna 1816 v Ediburghu manželům Jamesovi a Anne Smart Peddie. V roce 1836 absolvoval Královskou vysokou školu chirurgů, ze které následně odešel do služby na HMS Sparrow. O 7 let později 28. září 1843 se oženil s Elizou Mathildou Hancorn. Jejich jediná dcera Eliza Anne se jim narodila 31. července 1844, která ale zemřela jen o 5 let později v roce 1849. Paddieho manželka se po jeho zmizení s Franklinovou expedicí ještě později jednou provdala.

Alexander McDonald:

Alexander McDonald se narodil manželům Robertovi a Sarah 13. září 1817 v Laurencekirku. V roce 1839 absolvoval Královskou vysokou školu chirurgů a o rok později se připojil k velrybářskému kapitánu Williamu Pennymu na palubě lodi Bon Accord při výpravě do Arktidy. Po návratu vydal knihu pojednávající o dobrodružstvích mladého eskymáka. Posléze se přidal ke Královskému námořnictvu jako chirurg na fregatě HMS Belvidera. McDonald byl rudovlasý a ovládal jazyk Inuitů.

Edwin James Howard Helpman:

Edwin James Howard Helpman se narodil 5. listopadu 1822 v Plymounthu jako syn Filipa a Eleanor Helpmanových. Před vstupem do Franklinovy expedice sloužil jako důstojník na HMS Herald.

Solomon Tozer:

Solomon Tozer se narodil roku 1811 v Axbridge. Předtím než se stal členem Royal Marines pracoval jako tesař. Do Královského námořnictva se Tozer přihlásil 12. listopadu 1834, přičemž za pouhé tři roky byl povýšen na desátníka a za 7 let na seržanta. V březnu 1845 se Tozer přidal k Franklinově expedici jako vedoucí oddílu Námořní pěchoty na lodi Terror.

I o dalších námořnících na Terroru se můžeme dovědět leccos zajímavého z knih odvodů a popisů. Třeba takový 32-letý velitel hlavního koše Thomas Richard Farr z Deptfordu byl ve svém věku již velmi zkušeným námořníkem. Do Královského námořnictva vstoupil ve svých 13 letech jako plavčík na nově postavené lodi Princ Regent. Poté byl přeřazen na menší 10-dělovou brigu Fairy, kde sloužil 3 roky a 1 měsíc. Farr byl vysoký 165 cm, měl tmavě oříškové oči a tmavé vlasy. Kromě toho měl tetování na obou pažích i stehnech.

Dalším zkušeným mužem byl 27-letý topič Luke Smith, veterán z Rossovy antarktické expedice k níž se přidal v září 1840 v Hobartu. Smith byl vysoký 172 cm, měl tmavě oříškové oči a tmavě hnědé vlasy. Na pravé paži měl tetování a byl očkován proti neštovicím. Zkušenosti z polární antarktické plavby měl také 29-letý námořník 1. třídy William Jerry, jenž na Terror tehdy vstoupil již v květnu 1839. Jerry měřil něco málo přes 167 cm, měl dobrou konstituci, světle oříškové oči a světlé vlasy. Z Irska pak pocházel teprve 19-letý zástupce utěšovače spár Cornelius Hickey, který před vstupem na Terror sloužil na HMS Belvidera. Hickey měl černé vlasy i oči a jeho tvář nesla stopy po neštovicích. Z lodi Belvidera přišli také další dva muži, 22-letý William Strong z Portsmouthu a 23-letý Henry Sait z Bognoru. Kapitánovým stevardem byl 29-letý Thomas Jopson, syn obchodníka Williama Jopsona a jeho manželky Sarah. Pokřtěn byl 8. prosince 1846 v kostele St Marylebone. Jopson měl tak jako další muži před ním zkušenost z Rossovy antarktické plavby, kde zastával tu samou funkci jako nyní, tedy stevard kapitána Croziera. Na Terror tehdy vstoupil 12. září 1839. Ještě předtím sloužil na 18-dělové šalupě Racer. Jopson byl 166 cm vysoký, měl hnědé vlasy a oříškové oči. Neměl žádné tetování a na pravé noze měl jizvu. Kormidelníkem na Terroru byl 31-letý William Rhodes z Redinghurstu. Rhodes byl velmi zkušeným námořníkem, před Terrorem sloužil na více než 8 lodích. Jako jeden z mála mužů byl ženatý, měřil 170 cm, měl modré oči s hnědými vlasy.

V této kapitole je ještě třeba vysvětlit některé pojmy spojené s britským námořním systémem a jeho hodnotami v 19. století. Britský systém nebo jinak také anglo-americký je založen na odlišení funkce velitele od hodnosti kapitána. V první řadě je tedy třeba rozlišovat pojmy jako hodnost a funkce. Hodnost je vojenský stupeň používaný v armádní hierarchii. Funkce je spojena s přidělením na určité místo. Funkci velitele lodě (kapitána) tak mohla v britském systému vykonávat také osoba s nižší hodností než kapitán. Například u menších lodí než byla válečná šalupa mohl vykonávat funkci velitele lodí také poručík, jenž byl oslovován jako komandér nebo také kapitán. V originále se totiž ještě kromě slova "captain" používalo také slovo "commander" což je ekvivalentem českého slova velitel.

Důstojnické hodnosti používané v námořním systému Velké Británie pak byly tyto:

Admiral of the Fleet: velkoadmirál

Admiral: admirál

Vice-Admiral: viceadmirál

Rear Admiral: kontradmirál

Commodore: komodor

Captain: námořní kapitán

Commander: komandér

Lieutenant-commander: komandér-poručík

Lieutenant: námořní poručík

Sub-Lieutenant: námořní podporučík

Acting Sub-Lieutenant: titulární námořní podporučík

Non-commissioned Officers: námořní praporčíci a poddůstojníci

Další skupinou pak byli muži spadající do množiny smluvních důstojníků, tedy warrant officers.

Poté zde byli muži zařazení do kategorie poddůstojníků – petty officers. Takový poddůstojník nebo také jinak řečeno yeoman, měl na starosti vybraný úsek na lodi. Jednalo se tak o kormidelníky, velitele předního koše, topiče, utěšňovače spár, správce skladiště nebo stewarda pověřeného obsluhou kapitána, vyšších či nižších důstojníků.

Mimoto se bylo možné na lodích ještě setkat s muži s hodností Mate, což bylo označení pro kadeta, který úspěšně prošel zkouškami a čekal až se uvolní místo, aby mohl být povýšen na poručíka. Před tímto byl takový námořní kadet označován jako Midshipman. Konkrétně na Erebusu byli hned tři muži s hodností Mate, Robert Orme Sergeant, Charles Frederick Des Voeux a Edward Couch. Na Terroru se pak jednalo o dva muže, Fredericka Johna Hornbyho a Roberta Thomase. Mate byl také ekvivalentem podporučícké hodnosti, v obecné rovině používán jako poddůstojnický pomocník – například Carpenter's Mate- pomocník nebo zástupce tesaře.

Pak tu samozřejmě byli také muži zařazení do početné skupiny námořníků – konkrétně do služby na Terroru a Erebusu byli speciálně kvůli vysoké prestiži expedice vybráni námořníci pouze první třídy. V neposlední řadě tu byli rovněž příslušníci námořní pěchoty, kteří na lodi udržovali pořádek a v případě potřeby sloužili i jako doprovod. Na nejnižších pozicích plavčků pak sloužili mladí chlapci, kteří na lodi vypomáhali s drobnými nekvalifikovanými pracemi.

KAPITOLA 6

Vyplutí a průběh známé části expedice

Slavnostní vyplutí Franklinovy expedice připadlo na 19. května 1845. Tento den byly lodě Erebus a Terror se 134 muži na palubě vyvečeny z přístavu parníkem Rattler doprovázeným zásobovací lodí Barretto Junior a jeho tažnou lodí Monkey. Barretto Junior lodě měla doprovázet až k pobřeží Grónska, kde jim měla vyložit zbytek zásob. Na Erebu i Terroru už byly naloženy zásoby na dva roky, Barretto Junior měl na palubě zásoby na případný třetí rok jejich pobytu v Arktidě. První zastávkou na této plavbě byly Orkneje. Hned na počátku plavby musely však lodě čelit nepříznivému počasí poblíž města Alderburgh v Suffolku, kde byly nuceny dočasně zakotvit. Špatné počasí donutilo dokonce Admiraltu aby Franklinovi poslala dopis s radou, aby se vrátil a zvolil bezpečnější cestu přes kanál La Manche. Než k Franklinovi dopis ale došel, byla čtveřice lodí již dávno na cestě. Cestou ke Skotsku začínalo být ale zřejmé, že HMS Monkey, která dosud táhla Barretto Juniora se zásobami, ji až k cíli nedotáhne. Byla proto vyměněna kolesovou fregatou HMS Blazer, která neměla s těžkou objemnou zásobovací lodí takové potíže. Nedaleko Faerských ostrovů se počasí opět zhoršilo natolik, že Franklin přikázal, aby se doprovodná plavidla od nich oddělila a každá z nich doplula k Orknejím samostatně. Lodě pak nakonec do přístavu ve Stromness, ležícího na západní straně největšího z Orknejských ostrovů dorazily v sobotu 30. května.

Ve Stromness také došlo k drobnému incidentu, kdy v noci před vyplutím 4 námořníci z Erebu odpluli na jednom z lodních člunů do přístavu a to i přes zákaz opouštět loď. Den předtím Fitzjames povolil mimořádnou návštěvu dvěma mužům z posádky původem z Orknejí, aby navštívili své rodiny, které již dlouhá léta neviděli. První z mužů byl velitel předního koše Robert Sinclair a druhý námořník 1. třídy Thomas Work. Oba muži se sice do pondělí, tedy plánovaného dne vyplutí vrátili zcela bez potíží zpět na palubu, nicméně tento den k odplutí vzhledem k špatnému počasí nedošlo a bylo odloženo na další dny. Tohoto zdržení využil právě Thomas Work a spolu s dalšími třemi muži se v nočních hodinách vrátili zpět do Stromness. I přes to, že se ještě v tu noc vrátili zpátky, došlo k jasnému porušení služebních nařízení a tito hříšníci měli být přísně potrestáni. Fitzjames ale od potrestání těchto viníků upustil a jen nařídil, aby loď byla prohledána a byl vylit veškerý nalezený alkohol ze soukromých zásob námořníků. V úterý 3. června 1845 se počasí konečně umoudřilo a dovolilo lodím Blazer a Rattler vyvléci Erebus, Terror a Barretto Junior z Hoyské úžiny. Zhruba 80 km západně od ostrova Severní Rona se od výpravy oddělila jejich vlečná plavidla Blazer a Rattler, kteří s sebou odvezli i jednoho z námořníků Terroru Johna Browna, kvůli podezření na souchotiny¹³.

O následující etapě cesty se dozvídáme především z osobní korespondence členů expedice zaslané svým blízkým. Obzvláště bohatým zdrojem informací o životě na lodi je deník Jamese Fitzjamese a také jeho dopisy adresované své švagrové paní Coninghamové. Poslední dopisy adresované rodinám námořníků odvezla pak Barretto Junior zpět do Anglie ještě před tím než Erebus a Terror vpluly do Lancasterova průlivu. Z Fitzjamesových zápisků se například můžeme dovědět o tom, že sir Franklin byl velice nábožný muž a že každou neděli vedl osobně bohoslužbu, při které vynikly jeho mimořádné řečnické schopnosti. Z dopisu Franklina své ženě Jane je zas patrné, že ve vztahu kpt. Croziera k němu samotnému není vše v úplném pořádku. Franklin zval pravidelně Croziera na palubu své vlajkové lodi Erebus k večeři, ten těchto pozvání ale využil jen párkrát, přičemž se většinou omluvil na nemoc a setkání se vyhýbal. Příčinou mohlo být jeho neúspěšné ucházení se o Franklinovu neteř Sophii Cracroftovou, či zklamání z toho, že magnetické měření expedice dostal na starosti mnohem méně zkušený Fitzjames, místo mnohem staršího a zkušenějšího Croziera. Každopádně Franklin vyjádřil obavy, že Crozier není na této plavbě ve své kůži a necítí se dobře.

¹³ Souchotiny (úbyť) bylo dřívějším označením tuberkulózy, tedy infekčního onemocnění způsobené bakteriemi ze skupiny Mycobacterium tuberculosis komplex. Nejtypičtějším příznakem onemocnění je chronický kašel s vykašláváním krve. Tuberkulóza byla v 19. a 20. století známá především jako nemoc, která postihuje ze všeho nejvíce chudé lidi. V roce 1906 byla Albertem Calmettem a Camillem Guérinem vynalezena očkovací vakcína, jež byla poprvé na lidech použita až v roce 1921. Účinná léčba této nemoci pak přišla s vývojem streptomycinu Albertem Schatzem koncem roku 1943.

Své ženě Franklin ještě napsal, že pokud za tím stojí Crozierova nešťastná láska k neteři Sophii, snad se najde příležitost, aby na toto téma s ním pohovořil. Crozier si zas v jednom z posledních dopisů zasláný svému příteli siru Jamesi C. Rossovi z ostrova Whalefish stěžoval na osamělost a na to, že ani na jedné z lodí není živé duše, se kterou by si mohl promluvit. Rovněž se obával „nešťastně velkého zpoždění“ a hrozícího uvíznutí v ledu stejně tak jako v roce 1824. Tehdy Crozier sloužil v Parryho expedici a jejich plavba z Grónska do Lancasterova průlivu trvala 2 měsíce než výprava uvízla v ledu a byla nucena zde strávit zimu.

Mezitím co se blížili ke Grónsku se v podpalubí konaly přípravy na budoucí dlouhé měsíce a roky strávené v arktických vodách. Vybalovaly se knihy a umísťovaly do regálů, aby pak mohly zabavit muže za dlouhých arktických zimních měsíců. Jak již víme, na palubách lodi bylo kolem 1200 knih nejrůznějších žánrů.

Poslední týden v červnu je již na dohled od Grónska zahnal zrádné větry kolem mysu Farvel do Davisovy úžiny na jižním cípu Grónska. Odtud již měli Arktidu na dohled a dle Fitzjamese a jeho zápisků měli všichni dobrou náladu, byli laskaví k sobě i druhým a na lodi evidentně panovalo všeobecné nadšení. Z Davisova průlivu pak podél západogrónského pobřeží zamířili k jednomu z největších příbřežních ostrovů Disku, a poté k ostrovům Whalefish, ležící jen pár kilometrů od Diska, kde mělo dojít k přeložení nákladů z Barreta Juniora. Při plavbě k ostrovům Whalefish se ale vedení Erebu dopustilo navigační chyby, kdy místo na jih kde se nacházeli ostrovy navedly Erebus na sever. Po zjištění omylu se ovšem obrátili a zamířili správným směrem na jih, kde ale zas nemohli najít vhodné kotviště. Za pomoci místních Inuitů však nakonec našli vhodné přístaviště, kde spustili kotvy. Na ostrově pak vybudovali observatoř a prováděli povinná magnetická a geologická měření. Mimo tato magnetická měření se také věnovali průzkumu místní kultury. Pomocný chirurg Dr. Goodsir s poručíkem Fairholmem z Erebu zde dokonce sestavili slovník základních inuitských slov a frází.

Přesun posledních lodních zásob z Barreta Juniora trval celých 9 dní. Této doby využili členové expedice ještě k napsání posledních dopisů svým rodinám a přátelům, které potom Barretto Junior odvezl s sebou do Anglie. Dne 12. července 1845 byl Barreto Junior připraven k návratu do Anglie. Krom posledních dopisů s sebou vzal také 4 muže z posádky, které nebyli schopni další plavby. Jednalo se o poddůstojníka Thomase Burta z Erebu a poddůstojníky Roberta Carra, Jamese Elliota a námořního pěšáka Williama Aitkena z Terroru. Tím se definitivní počet mužů na Erebu ustálil na čísle 67 a Terroru na 62. Dohromady se tak na obou lodích Erebu a Terroru vydalo hledat severozápadní průjezd 129 mužů. Den před odplutím Barreta Juniora napsal komandér Fitzjames o tom, že zásoby na lodích jsou na 3 roky, a že paluby obou lodí pokrývají uhlí a soudky, takže od příde po záď vede jediná úzká ulička.

V den odplutí Barreta Juniora 12. července byl jeho kapitán pozván na slavnostní oběd na rozloučenou uskutečněný na palubě Erebu. Další den 13. července vyrazily pak Erebus a Terror z ostrovů Whalefish do Baffinova zálivu a poté do Lancasterova průlivu vstříc svým osudům. Od této doby jsou známy pohyby lodí jen zprostředkovaně z hlášení lodí, které je potkali cestou na severozápad. Po 20. červenci 1845 byly Erebus s Terrorem zahlédnuty v horní části Baffinova zálivu velrybářskou lodí Enterprise a Princ of Wales. Kapitán Martin z Enterprise v podrobném hlášení dokonce uvedl, že mluvil se sirem Franklinem a několika jeho důstojníky a dle slov Franklina měli na lodích zásoby na 5 let a pokud by s nimi šetřili, tak i na 7 let. Dne 26. července kapitán lodi Princ of Wales zaznamenal polohu Erebu a Terroru na 74,48° severní šířky a 66,13° západní délky. Někteří důstojníci přišli na palubu Princ of Wales a sir Franklin pak na oplátku pozval kapitána lodě Dannetta na večeři k sobě na Erebus. K večeři ale nakonec nedošlo, protože se kapitán Dannett rozhodl využít příznivého počasí a následujícího dne odplul se svou lodí Princ of Wales za svými povinnostmi. Kapitán Dannett byl tak posledním Evropanem, který viděl živé členy Franklinovy expedice a dokonce s nimi mluvil. Dne 29. nebo 31. července 1845 byly pak ještě vzdalující se vrcholky stěžňů Erebu a Terroru zahlédnuty kapitánem Martinem z Enterprise. Toto bylo úplně naposled, kdy oko Evropana spatřilo Franklina a jeho druhy při své cestě osudové cestě o nalezení legendárního Severozápadního průjezdu.

KAPITOLA 7

Strach o osud expedice a první záchranné výpravy

Přišel rok 1847. Od vyplutí expedice už uplynuly dlouhé dva roky a Franklin dosud nikde. Ani žádná zpráva či signál svědčící o návratu expedice, zkrátka nic. Po Franklinových mužích jakoby se slehla zem. Mezi prvními, kdo začali volat po záchranné výpravě byl starý Franklinův přítel, polárník sir John Ross. Ten Franklinovi slíbil, že pokud o něm nebude mít žádné zprávy do konce roku 1847 osobně se jej vydá hledat. Rovněž kapitán Beechey byl znepokojen dlouhým mlčením ze strany Franklinových mužů a navrhl Admiraltě, aby za nimi vyslala loď do Barrowova průlivu. Současně s tím navrhl, aby byla vypravena jiná záchranná skupina, která by se vydala po proudu Velké rybí řeky. V červnu 1847 nabídl vedení pozemní pátrací skupiny v oblastech severní Kanady Dr. Richard King, který tvrdil, že pokud Franklinova expedice bude nucena strávit v Arktidě třetí zimu, budou životy členů posádek ohroženy hladem a kurdějemi. Dr. King uvažoval, že pokud by Franklinova expedice ztroskotala, vedly by její kroky za záchranou logicky na jih do prvních obydlených oblastí, kam by jim bylo potřeba jít naproti. Admiraltě však prozatím všechny tyto návrhy odmítala s odůvodněním, že žádná záchranná výprava není dosud potřeba. Na přelomu roku 1847 a 48 Admiraltě však změnila názor snad pod tlakem sílících obav o expedici a do Arktidy vyslala rovnou 3 záchranné výpravy. První záchranné námořní výpravě velel komandér Moore na HMS Plover, který vyrazil k Beringově průlivu s cílem prozkoumat pobřeží ruské Ameriky, pozdější Aljašky. Vrátil se ale s prázdnou, jeho výprava o Franklinovi nepřinesla žádné zprávy. Souběžně byla vyslána i pozemní výprava pod vedením Franklinova starého přítele sira Johna Richardsona a dr. Johna Raeho. Tato pozemní výprava prozkoumala kanály mezi Banksovým, Viktoriiným a Wollastonovými ostrovy, ale o Franklinovi a jeho družích nepřinesla žádné zprávy.

Koncem léta 1848 vyrazily do Arktidy dva trojstěžníky Enterprise a Investigator pod vedením samotného sira Jamese Clarka Rosse. Ten byl sice již tou dobou na odpočinku, ale pod tíhou prosb Jane Franklinové svolil a vydal se v čele pátrací expedice po stopách pohřešované Franklinovy výpravy. Kapitánem lodi Investigator se stal Edward Bird, někdejší první poručík Erebu při Rossově výpravě do Antarktidy. Na palubě Enterprise zas byli další Rossovi přátelé z jeho předchozích antarktických plaveb jako John Robertson a Thomas Abernethy. Součástí výpravy byli také ve funkcích poručíka Leopold McClintock a Robert McClure. Ani tato expedice však nepřinesla žádné výsledky. Na konci Lancasterova průlivu byly Rossovy lodě zastaveny neprostupným ledovým polem a byly nuceny přezimovat na ostrově Somerset. Odtud pak v jarních měsících podnikali saňové průzkumné pochody podél severního pobřeží a následně i západní strany ostrova Somerset s výhledem na Peelyův průliv. Nikde však neobjevili sebemenší stopy po Franklinovi a vzhledem ke špatnému zdravotnímu stavu členů posádky, se Ross rozhodl k návratu do Anglie. Na ostrově Somerset zanechal nějaké potravinové zásoby pro případ, že by se zde přece jen objevil někdo ze členů Franklinovy výpravy. Rossův návrat byl přijat přinejmenším s rozpaky a zklamáním, neboť se příliš věřilo v dobré zprávy, které Ross s sebou přiveze. I přes naléhání lady Franklinové aby se Ross do Arktidy vrátil a pokračoval v pátrání po jejím zmizelém manželovi se tak již nestalo a Ross se do Arktidy již nikdy nevrátil.

Fakt, že tak zkušený polárník jako James Clark Ross nepřinesl o Franklinově expedici žádné zprávy, podnítil Admiraltu k dalším pokusům o nalezení pohřešovaných mužů. Na cestu se opět vydaly plachetnice Enterprise a Investigator, tentokrát již bez Jamese Clarka Rosse, aby prozkoumaly západní část severozápadní cesty. Další 4 lodě byly vyslány k prohledání Lancasterova průlivu. Pozadu nezůstala ani Společnost Hudsonovy zálivu, která se i díky finanční podpoře veřejnosti zapojila do pátrání spolu s Johnem Rossem na palubě lodi jménem Mary. Také známý lodní lékař Robert McCormick podnikl plavbu Wellingtonovým průlivem na člunu s prorockým názvem Forlorn Hope tedy Marná naděje. Směrem od Aljašky zahájily průzkum území dvě lodě pod kapitánem Richardem Collinsonem a komandérem Robertem McClurem. Další dvojici lodí vypravených do mrazivých končin velel kapitán William Penny. Do toho přišla neočekávaná senzace v podobě ducha malé holčičky Weasey Coppinové, zemřelé na gastrickou horečku, která se

po své smrti zjevila rodině a na podlaze jednoho z pokojů vykreslila arktický terén a dvě lodě obklopené ledem. Na stěnu pak údajně napsala tato slova: „Erebus a Terror. Sir John Franklin, Lancasterský průliv, záliv Prince regenta, mys Victory, úžina Victoria.“ Lady Franklinová tomuto vzkazu ze záhrobí věřila a trvala na tom, že se pátrací expedice soustředí na špatnou oblast, tedy na sever od Walkerova mysu, nikoliv na jih. Vlastně již od samého počátku tvrdila, že její manžel jen plnil rozkazy a od Walkerova mysu se vydal směrem na jih a pak na západ, tedy do oblasti zmíněné duchem malého děvčátka. Proto se spolu s několika přáteli rozhodla uspořádat vlastní výpravu¹⁴, jež by se vydala žadaným směrem. K tomuto účelu si najala brigu Princ Albert pod vedením komandéra Charlese Forsytha, která do Arktidy vyplula z Aberdeenu 5. července 1850. Komandér Forsyth měl loď navigovat do zálivu Prince regenta, proplout kolem ostrova Somerset, který před rokem prozkoumala výprava sira Jamese Clarka Rosse a zamířit k ostrovu Krále Viléma. Princ Albert však doplul pouze do zálivu Prince regenta, kde jim další cestu jim znemožnil led.

Pomoc přišla dokonce i z USA, kdy s finanční podporou známého milionáře a filantropa Henryho Grinnella byly do Arktidy vyslány 2 brigantiny s poručíkem Edwinem de Haven jako velitelem výpravy. Jen během jara roku 1850 bylo do Arktidy vypraveno na 12 pátracích lodí, v letech 1848 - 53 se na sever za Franklinem vydalo více než třicet expedic na téměř čtyřiceti lodích a celkem se pak do desíti let od zahájení hledání vydalo do arktických končin na 63 záchranných expedic.

Konečně koncem léta, 23. srpna 1850 objevil kapitán Erasmus Ommanney na lodi Assistance první stopy po Franklinových mužích na východě ostrova Devon u mysu Riley. Zbytky zásob, masových konzerv a kusy potrhaneho oblečení, to vše svědčilo o tom, že zde pobývali příslušníci královského námořnictva. Pobřeží bylo důsledně prohledáno, ale nic jiného zde již objeveno nebylo. K ostrovu zamířily i další lodě včetně lodi Lady Franklin v čele s kapitánem Williamem Pennym. Právě Pennyho muži učinili mimořádný objev na nedalekém Beecheyho ostrově, kdy na pusté pláži našli tři hroby ještě se zachovalými nápisy.

Hlavní topič John Torrington, který opustil tento svět 1. ledna roku Páně 1846 na palubě lodi Jejeho veličenstva Terror ve věku 20 let.

Námořník 1. třídy na HMS Erebus John Hartnell, zemřel 4. ledna roku 1846 ve věku 25 let.

William Braine, voják námořní pěchoty na HMS Erebus, který zemřel 3. dubna 1846 ve věku 32 let.

Na jeho náhrobní desce stál ještě nápis: „Vyberte si dnes, komu budete sloužit, Jozue 24,15.“

Na ostrově se pak ještě našli další stopy svědčící o přítomnosti členů Franklinovy expedice jako rozvaliny kamenné chýše, sloužící jako pozorovatelná ptáků či příbytek používaný na různá magnetická měření, kovadlina, zbytky uhelného skladu, prázdné soudky, mohyla postavená zhruba ze 600 plechovek naplněných šterkem, zbytky oděvů, lan, polen a třisek. Z těchto indicií bylo jasné, že zde svoji první zimu 1845 až 1846 strávila Franklinovy výprava. I když byl Beecheyho ostrov takřka centimetr po centimetru prohledán, žádná další stopa či zpráva, která by pátrací skupiny nasměrovala dalším směrem se nenašla. Evidentně zde Franklinovi lidé nezanechali žádnou písemnou zprávu o pohybech expedice, i když jak již víme z instrukcí Admirality, žádný takový rozkaz o zanechání zpráv ani neměli. Lady Franklinová nadšena tímto objevem vyslala loď Princ Albert k dalšímu průzkumu, tentokrát však již na sever ve směru Beecheyho ostrova.

Přišel rok 1852 a ani za 7 let od vyplutí expedice nebylo jasné co se vlastně s Franklinem a jeho druhy stalo. Navzdory přibývajícím rokům od zmizení expedice, hlasy z řad nejen odborné veřejnosti, volající po objasnění osudu Franklinovy výpravy neutichaly. Finanční příspěvky na organizaci dalších pátracích výprav přicházely ze všech stran. Částka ve výši 1872 liber například

¹⁴ Lady Franklinová do své smrti financovala celkem 7 záchranných expedic, přičemž 2 z nich do Arktidy vůbec nedopluly. První expedice na lodi Princ Albert pod vedením Charlese Forsytha a Williama Parkera Snowa vyplula do Arktidy již v roce 1850. Druhá expedice na stejné lodi pod vedením Williama Kennedyho a Josepha Reného Bellota následovala o rok později. V roce 1852 byla do Arktidy vypravena expedice Isabel se dvěma loděmi. Z toho jedna z lodí pod vedením Donalda Beatsona se však záhy vrátila zpět a druhá loď pod vedením Edwarda Inglefielda prozkoumala část Grónska. O rok později vypluly další dvě lodě, jedna loď pod vedením Williama Kennedyho a druhá pod velením Roberta Grate. Plavba pod vedením Roberta Grate však byla z důvodu neprostupnosti námořní cesty přerušena. O čtyři roky později v roce 1857 následovala další expedice v čele s kapitánem Francisem Leopoldem McClintockem. Poslední expedice s velitelem Allanem Youngem vyplula do Arktidy ještě v roce 1875, tedy v roce smrti lady Franklinové.

doputovala až Van Diemenovy země, kde Franklin ještě před vyplutím expedice nějaký čas pobýval jako guvernér. Díky tomuto daru mohla lady Franklinová zorganizovat další expedici, tentokrát pod vedením Augusta Inglefielda, který při svém neúspěšném pátrání po Franklinovi zmapoval dosud neznámé arktické oblasti a objevil desátý největší ostrov planety, Ellesmerův ostrov. Ellesmerův ostrov nebyl však jediným zeměpisným objevem učiněným v souvislosti s pátráním po Franklinovi. Kapitán Robert John Le Mesurier McClure z lodi Investigator pátrající po Franklinovch mužích od roku 1850 využil příležitosti kdy jeho loď zamrzla mezi Banksovým a Viktoriiným ostrovem a pokusil se o nalezení cesty do Mellvilova průlivu. Tímto krokem, který McClure podnikl se svými muži na podzim roku 1850 se podařilo skoro nemožné, nalézt jednu z variant Severozápadní cesty. Po 3 letech strávených v drsné arktické krajině se McClurovi a jeho posádce podařilo po opuštění zamrzlé lodi a několikatýdenním pěším pochodu spojit s další výpravou pátrající po Franklinovi a doplout tak na palubě lodi North Star do Anglie. Robert McClure si tak mohl připsat odměnu vyhlášenou za nalezení Severozápadní cesty. Byla mu však přiznána jen polovina částky, neboť cestu sice objevil a prošel, ale neproplul. McClure skutečně objevil jednu z variant Severozápadního průjezdu, ale takovou, která nebyla splavná. Nalézt splavnou variantu Severozápadního průjezdu se podařilo až takřka po 60 letech, konkrétně mezi lety 1903 až 1906 norskému polárníkovi Roaldu Amundsenovi na svém kutru Gjøa.

Všechny záchranné výpravy, které byly dosud vyslány za Franklinovou expedicí nepřinesly vyjma několika zeměpisných objevů a nálezů hrobů obětí první polární zimy z řad Franklinovy posádky na Beecheyho ostrově, žádné výsledky objasňující osud Franklinovy expedice. Za 7 let marného hledání bylo v arktických krajích ztraceno 6 lodí a objem finančních prostředků vynaložených na vypravení záchranných oddílů činil něco málo přes 700.000 liber. Na jaře roku 1854 Admirality rozhodla o ukončení pátracích výprav a všechny členy Franklinovy expedice vyškrtla ze stavu Královského námořnictva jako padlé ve službě vlasti. Tímto krokem dala jasně najevo, že považuje za nemožné, aby někdo z Franklinovy posádky byl nalezen ještě živý. Jedinou osobou, která stále nepřestávala doufat ve šťastný konec, byla lady Franklinová. Odmítla nejen závěry Admirality, ale i přiznaný vdovský důchod a nadále si uchovávala pevnou víru v opětovné shledání se svým manželem.

£20,000
REWARD
WILL BE GIVEN BY
Her Majesty's Government

TO ANY PARTY OR PARTIES, OF ANY COUNTRY, WHO SHALL RENDER EFFICIENT
ASSISTANCE TO THE CREWS OF THE

DISCOVERY SHIPS

UNDER THE COMMAND OF

SIR JOHN FRANKLIN,

1.—To any Party or Parties who, in the judgment of the Board of Admiralty, shall discover and effectually relieve the Crews of Her Majesty's Ships "Erebus" and "Terror," the

£20,000.

OR

2.—To any Party or Parties who, in the judgment of the Board of Admiralty, shall discover and effectually relieve *any* of the Crews of Her Majesty's Ships "Erebus" and "Terror," or shall convey such intelligence as shall lead to the relief of such Crews or *any* of them, the Sum of

£10,000.

OR

3.—To any Party or Parties who, in the judgment of the Board of Admiralty, shall by virtue of his or their efforts first succeed in ascertaining their fate,

£10,000.

W. A. B. HAMILTON,

Admiralty, March 26th, 1850.

Secretary of the Admiralty.

Plakát s vypsánými odměnami za nalezení či poskytnutí informací vedoucí k nalezení Franklinovy expedice.

KAPITOLA 8

Okamžik odhalení

V této době, kdy se veřejnost začala pomalu smiřovat s myšlenkou, že osud Franklina a jeho druhů nebude nikdy objasněn, přišel zlomový okamžik.

O skutečný průlom v otázce rozřešení záhady Franklinovy expedice se postaral Dr. John Rae¹⁵, zaměstnanec Společnosti Hudsonova zálivu. Roku 1854 se věnoval pozemního průzkumu podél arktického pobřeží, když u břehů Peelyova zálivu potkal několik Inuitů¹⁶, mezi nimiž byl i muž jménem Inukpuhijuk, který Raeovi vyprávěl o skupině bílých mužů, kteří zemřeli kdesi na západě za velkou řekou. Sám je ale neviděl, ví to pouze z doslechu od jiné skupiny Inuitů. Od tohoto Inuka koupil Dr. Rae zlatou stuhu z důstojnické čepice. Později se setkal s dalšími Inuity, od kterých zakoupil další předměty patřící evidentně příslušníkům Královského námořnictva. Mezi předměty byly stříbrné lžice a vidličky s vyraženými písmeny F. R. M. C., tedy iniciály Francise Rawdona Moiry Croziera, dále pak Franklinův hannoverský Řád Welfů se kterým se Franklin nechal zpodobnit na své jediné známé daguerrotypii, stříbrný servis patřící důstojníkům na Erebu a vestu s označením FDV 6.1845. Vesta dle označení patřila důstojníku na Erebu Ch. F. Des Vouexovi¹⁷. Z vyprávění Inuitů se Dr. Rae dověděl o zhruba 40 bílých mužích – kablúnech (koblúnech) tedy cizincích, kteří putovali na jih z ostrova krále Viléma zhruba před čtyřmi zimami někdy v roce 1850. Nutno podotknout, že inuitské počítání let je poněkud volnější a v tomto případě se pravděpodobně jednalo o rok 1848. Muži s sebou táhli člun na saních a již od pohledu byli ve špatné kondici. Inuité líčili tyto muže jako slabé a vyhublé s černými a opuchlými dásněmi. Jejich velitele nazývali Aglookou, tedy doslova vysokým mužem, který dělá dlouhé kroky. Dle slov Inuitů

¹⁵ Dr. John Rae (30.9. 1813 – 22.7. 1893) byl skotským chirurgem, průzkumníkem severní části Kanady a zaměstnancem Společnosti Hudsonova zálivu. Na svých výpravách mimo jiné prozkoumal Boothský záliv či arktické pobřeží u ostrova Viktoria. V roce 1854 při průzkumu zálivu Boothia shromáždil od inuitských obyvatel informace týkající se osudu Franklinovy expedice. Dr. John Rae zemřel 22. července 1893.

¹⁶ Inuité (jednotné číslo Inuk) jsou obyvatelé nejsevernější části Ameriky žijící v arktických regionech Grónska, Kanady a Aljašky. Díky své vynalézavosti a zkušenostem předávaných z generace na generaci se naučili přežívat v nejnepohodlnějších podmínkách polárních krajín. Živil se syrovým masem ulovených zvířat, především tuleňů, ledních medvědů nebo pižmoňů. V zimních měsících přebývali v přístřešcích ze sněhu tzv. iglů, v letních měsících žili pod koženými stany. Nosili také kožešinové oděvy vyrobené z kůže ulovených zvířat – sobů, ledních medvědů nebo pižmoňů, které je chránily před extrémní zimou. Vztahy mezi partnery byly volné, výjimkou nebyla ani polynadrie (mnohomužství). Kromě toho u nich byla běžná také tzv. infanticida - usmrcování neduživých či přebytečných dětí, které nechali utopit či umrznout a senicida – usmrcování starých nebo nevléčitelně nemocných lidí. S usmrcením staré nemocné ženy, která byla zaživa „zazděna“ sněhovými kvádry ve svém iglů se setkal například i jeden z pátráčů po Franklinově expedici, Charles Francis Hall, který byl tímto zvykem neobyčejně pobouřen a zhnusen. Inuité mají i svoji mytologii, která je tvořena souborem pověstí a mýtů o mocných bytostech představující ústřední přírodní síly. Inuitskými mýty se zabýval grónský polární badatel a antropolog Knud Rasmussen, jenž je také nazýván "otcem eskymáků". Co se týče staršího pojmenování "Eskymák" v překladu znamenající žrout syrového masa, je pro mnohé Inuity urážející a od r. 1977 je oficiálně užíváno oslovení Inuité. Avšak vzhledem k tomu, že za dob Franklinových bylo běžně užíváno i výrazu Eskymák, budu v této knize užívat i tohoto starého označení.

¹⁷ Dr. Rae a později i další členové pátracích expedic získali od Inuitů později i jiné artefakty patřící Franklinovým mužům. Tak byly získány v roce 1854 a 1859 z Repulse Bay 4 stolní vidličky a lžice patřící H. T. D. Le Vesconte, 1 vidlička patřící J. Fitzjamesovi, 1 stolní vidlička získaná Dr. Rae patřící R. Sargentovi spolu s jeho druhou stolní vidličkou a lžící objevenými o 5 let později na místě zvaném "The Boat place" v Erebus Bay. V roce 1859 byly z míst Erebus Bay a Cape Victoria získány 2 lžice a 1 vidlička patřící Edwardovi Couchovi. V roce 1854 Dr. Rae odkoupil od Inuitů v Repulse Bay prachový kryt kapesních hodinek s vyrytým jménem Jamese Reida. V roce 1855 získala průzkumná Andersonova skupina z ostrova Montreal fragmenty sněžnic, jeden z nápisem Erebus a druhý Mr. Stanley. Sněžnice pro Stephena S. Stanleyho vyrobil kožišník Edward Boyd Roberts z Londýna. O 4 roky později byla L. McClintockem objevena lžička s iniciály S. S. Stanleyho mezi mnohými dalšími položkami na místě v Erebus Bay. V roce 1859 bylo na místě zvaném Victory Point nalezeno ryté pouzdro na zbraň patřící Ch. H. Osmerovi. V roce 1854 získal Dr. Rae od Inuitů v Pelly Bay stříbrnou lžici s iniciály F. R. M. Croziera, o 5 let později pak objevil McClintock ve člunu v Erebus Bay stříbrnou lžičku s jeho iniciály. V roce 1859 byla z již známého místa v Erebus Bay získána stolní lžice a dezertní lžička patřící G.H. Hodgsonovi. V roce 1859 byly získány v Erebus Bay a Victory Point lžice a sextant patřící F. J. Horbymu. V roce 1854 byla z Erebus Bay získána vidlička patřící G. A. MacBeanovi a na stejném místě o 5 let později také lžice patřící R. Thomasovi. V letech 1854 a 1859 byly na místě Erebus Bay nalezeny dezertní lžice a stolní vidlička patřící chirurgovi na Terroru J. S. Peddiemu. V těchto letech se také podařilo získat spolu s medailí 3 lžice, 2 vidličky patřící A. McDonaldovi a vidlička s jednou lžicí patřící J. Irvingovi.

byl Aglooka vysoký, podsaditý muž ve středním věku. Podle tohoto popisu se nejspíš jednalo o kpt. Croziera z Terroru. Inuité pak skupině bílých mužů prodali tulení maso a pokračovali dál ve své cestě. Později v téže roce našli Inuité o kus dál na jihu těla asi 30 mužů. Některé mrtvolky ležely pod převráceným člunem, některé ležely ve stanu a ze stavu těl a obsahu kotlíku, bylo jasné, že hlad dohnal muže k poslední možnosti, jak si zachovat život. Po návratu do Anglie předložil Dr. Rae Admiraltě své hlášení o informacích Inuitů svědčících o posledních dnech Franklinovy expedice. Jeho hlášení bylo následně otištěno v deníku The Times a tak se i široká veřejnost mohla dovědět o šokujícím svědectví Inuitů vypovídající o posledních dnech Franklinových mužů a kanibalismu, ke kterému se byli nuceni uchýlit poslední přeživší skupiny. Toto odhalení vyvolalo ve společnosti silné emoce spojené s odporem a odmítnutím. Národ odmítl zkažky nějakých eskymáckých divochů a kanibalismus mezi prvotřídními a disciplinovanými příslušníky anglického námořnictva zcela vyloučil. Také Charles Dickens se svým týdeníku Household Words věnoval obraně Franklina a jeho druhů. Dr. John Rae, muž který jako první donesl zprávy o osudu Franklinovy expedice se naráz ocitl pod palbou kritiky směřující na něj a na jeho inuitské informátory. Dokonce se ozývaly hlasy, že kanibaly byli sami Inuité, kteří také Franklinovi muže napadli. Lady Franklinová se rovněž pokusila zabránit ve vyplacení odměny 10.000 liber Dr. Raeovi, která byla vyhlášena roku 1850 a jež byla určena tomu člověku, který nalezne důkazy o osudu Franklinovy expedice.

Kvůli nedůvěře, kterou vyvolalo svědectví Inuitů o nálezu mrtvol na jihu ostrova Krále Viléma a poblíž ústí Backovy rybí řeky¹⁸, vyslala Společnost Hudsonova zálivu další své dva průzkumníky, Jamese Andersona a Jamese Stewarta na člunech po Backově řece. V širokém ústí Backovy řeky na ostrově Montreal našli tito průzkumníci lidské kosti zpola zanesené vrstvami písku. Podle dalších inuitských vyprávění, zahynuli bílí muži někde v táboře na ostrově Kikertak (inuitské označení ostrova Krále Viléma) směrem na západ od ústí Backovy řeky. Tyto výpovědi a další shromážděné relikvie jasně potvrzovaly hodnověrnost Dr. Raeho a tak mu slíbená vládní odměna byla vyplacena v plné výši.

Ačkoliv informace od Dr. Raeho objasňovaly do jisté míry tragický vývoj části Franklinovy posádky, osud dalších mužů expedice zůstával neodhalen, neboť Inuité hovořili pouze o zhruba 40 mužích, které spatřili na vlastní oči. Otázka co se stalo s dalšími přibližně 90 muži byla tedy stále otevřená a dále tak zůstávala naděje, že i po tolika letech může někdo přežít spolu s nějakým kočovným eskymáckým kmenem. Lady Franklinová s pomocí Charlese Dickense a s podporou veřejnosti shromáždila částku ve výši 3.000 liber, za kterou zaplatila další záchrannou výpravu pod vedením irského kapitána Francise Leopolda McClintocka¹⁹ na malém trojstěžníku jménem Fox. Fox spolu s 25- členou posádkou vyrazil do Arktidy ještě v roce 1857. Cestu jim ale hned v Baffinově zálivu zatarasil led a uvěznil je tak na další rok až do dubna 1858. Po osvobození z ledu pokračovali dále Peelovým průlivem kolem ostrova Somerset až do Bellotova průlivu, kde strávili další zimu. V únoru roku 1859 konečně mohli podniknout první saňovou pátrací výpravu. Při průzkumu podél západního pobřeží poloostrova Boothia potkal McClintock a jeho muži skupinu Inuitů, kteří jim prodali různé předměty spolu se stříbrnými přibory mající iniciály Franklina, Croziera, Fairholma a McDonalda. Také McClintockovi vyprávěli o lodi se třemi stěžni, která se potopila na západní straně ostrova Krále Viléma. McClintock se na udané místo vydal spolu s dalšími 11 muži, cestou ale potkali dalšího Inuka jménem Unali, který jim pověděl o jiné lodi vytlačené ledem o něco jižněji na místě zvaném Inuity jako Utjulik. Inuité také mluvili o velikém bílém muži, kterého našli na palubě oné lodi. Loď prý byla prázdná, až na toho obrovského muže s dlouhými zuby. Ležel na podlaze v místnosti vedle velké kajuty. Údajně byl tak těžký, že jej

¹⁸ Jiné označení pro Backovu rybí řeku je Velká rybí řeka.

¹⁹ Francis Leopold McClintock (8.7. 1819 – 17.11 1907) byl irským průzkumníkem Britského královského námořnictva. McClintock byl druhým nejstarším synem Henryho McClintocka. Do Britského královského námořnictva vstoupil v roce 1835 jako dobrovolník. V letech 1848 se připojil k záchranné výpravě Jamese Clarka Rosse pátrající po Franklinově expedici. V roce 1857 přijal velení malého trojstěžníku jménem Fox a vyrazil do Arktidy za objasněním osudu Franklinovy expedice. Na ostrově Krále Viléma se jeho týmu pod vedením poručíka Hobsona podařilo nalézt zprávu psanou kpt. Fitzjamesem svědčící o stavu Franklinovy expedice. Po návratu do Anglie potvrdil zprávu Dr. Rae dokazující zkažku Franklinovy výpravy. Z královského námořnictva odešel v roce 1884 jako kontradmirál. Zemřel 17. listopadu 1907 ve věku 88 let.

dokázalo zvednout až 5 Inuitů. U Viktoriina mysu na jihozápadě poloostrově Boothia McClintock výpravu rozdělil na dvě části, jednu skupinu mužů pod vedením svého zástupce Williama Hobsona vyslal po stopách potopené lodi a sám se s několika dalšími muži vydal na jih k ústí Velké rybí řeky. Poručík Hobson měl štěstí, již pátý den od odjezdu z Viktoriina mysu 3. května 1859 narazil se svými společníky na kamennou mohylu s pozůstatky tábořiště u mysu Felix v severní části ostrova. Po rozebrání mohyly se ukázalo, že neobsahuje žádné důležité poselství. V jejích útrobách se našel jen kus papíru složeného do trojúhelníku a kus lana. Poručík Hobson se domníval, že papír obsahoval nějaký vzkaz, avšak postupem času a vlivem nepříznivého počasí písmo vybledlo a vzkaz se vytratil. Po průzkumu zbytků tábořiště Hobson došel k závěru, že tábor byl obýván zhruba 12 muži. Byly zde 3 malé zhroucené stany, z nichž jeden stan byl předtím nepochybně obýván důstojníky. Pod stany ležely ještě medvědí kůže a příkrývky, dle všeho ponechané tak, jak je jejich poslední majitelé použili. Kromě pobořených stanů našli v okolí tábořiště mnoho různých předmětů jako vařiče, střepy lahví, zbytky brýlí, odznaky, držáky na záclony, váček na střelný prach a kusy tabáku. Jak později Hobson ve svém hlášení z 1. srpna 1859 uvedl, tábor byl nepochybně opuštěn ve spěchu. Opuštění tábora bez nezbytných stanů poskytujících úkryt a varných zařízení nutných k přípravě konzerv, na Hobsona udělalo dojem, že se posádka vracela zpátky k lodím. O dva dny později 5. května 1859 narazili Hobsonovi muži na borovici přeříznutou v půli, která byla zamýšlena jako palivo. O den později objevili další mohylu s prázdnou plechovkou a zlomeným krumpáčem. I když místo důkladně prohledali, na nic dalšího nenarazili. Pokračovali tedy dále na jih podél západního pobřeží ostrova Krále Viléma, až se jim podařilo nalézt další mohylu spolu s velkým množstvím výstroje. Kromě lékařské mahagonové skříňky, tesařova pravítka nebo dvou měděných vřeten tu byly ještě zanechány části sextantu s vyrytým názvem by E. & E. Emanuel, Porsmouth, with Frederick Hornby, R. N. a mahagonové pouzdro na zbraň s vyrytým označením C. H. Osmer. Po rozebrání kamenů z vrcholu mohyly našli uvnitř válcovité pouzdro a v něm stručnou zprávu popisující stav Franklinovy expedice a její další pohyb do dubna roku 1848. Tato zpráva později vešla ve známost jako vzkaz z Victory Point. Na formuláři byly v 6 jazycích natištěné pokyny pro případného nálezce konkrétního vzkazu. V pokynech pro nálezce doslova stálo: „Nálezce tohoto dokumentu nechť ho laskavě doručí tajemníkovi Admirality v Londýně spolu s časem a místem objevení, a nebo pokud je to příhodnější, ho v nejbližším přístavu za stejným účelem předá Britské radě.“

Na tomto formuláři objeveném skupinou poručíka Hobsona byl zaznamenán tento text, který byl následně přisouzen kpt. Fitzjamesovi.

Lodě Jeho Veličenstva Erebus a Terror přezimovaly v ledu v zeměpisné šířce 70°5' s. š. a délce 98°23' z.d. Přezimování 1846-47 na Beecheyho ostrově v zeměpisné šířce 74°43'28" s.š. a délce 91°39'15" z.d. po proplutí Wellingtonovým kanálem po zeměpisnou šířku 77° a návratu po západní straně Cornwallisova ostrova. Sir John Franklin velí expedici. Vše v pořádku. Oddíl sestávající z 2 důstojníků a 6 mužů opustil lodě v pondělí 24. května 1847. Gm. Gore, por. Char. F. DesVoeux, mate.

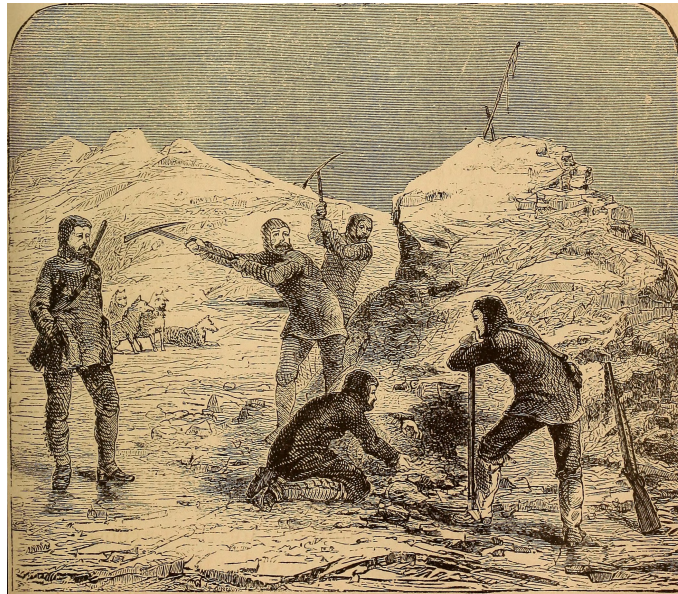
O téměř rok později byl na ni připsán další text v následujícím znění:

25. dubna 1848. Lodě Jeho Veličenstva Terror a Erebus byly opuštěny 22. dubna, 5 leguí SSZ od tohoto místa, jsouce uvězněny od 12. září 1846. Důstojníci a posádka sestávající z 105 duší pod vedením kapitána F.R.M. Croziera přistáli zde na šířce 69°37'42" délce 98°41'. Tento dokument byl nalezen poručíkem Irvingem pod mohylou, o níž se předpokládá, že ji postavil Sir James Ross v roce 1831-4 míle severně – kde byl uložen zesnulým komandérem Gore v červnu (slovo "květnu" je přeškrtnuto a změněno na "červnu") 1847. Sloup Sira Jamese Rosse však nebyl nalezen a dokument byl přenesen do této pozice, která je tou, kde byl vztyčen sloup Sir J. Rosse. - Sir John Franklin zemřel 11. června 1847 a celkové ztráty úmrtími v této expedici jsou k tomuto datu 9 důstojníků a 15 mužů. James Fitzjames, kapitán H.M.S. Erebus F.R.M. Crozier kapitán & starší důstojník. A zítra 26. vyrážíme k Backově rybí řece.

Poslední větu o cestě k Backově rybí řece připsal na okraj dokumentu kpt. Crozier. Jinak autorem druhé části textu je i v tomto případě kpt. Fitzjames.

Mapa znázorňující trasu lodí Erebusu a Terroru podle údajů uvedených ve vzkazu nalezeného v mohyle na Victory point.

Objev mohyly na Victory Point.

Hobson po nalezení vzkazu a vyhotovení jeho opisu vyrazil s muži a nalezenými předměty dále na jih. Při postupu podél pobřeží se ale vyskytly problémy, neboť kruté počasí spolu se sněhovými vichřicemi zapříčinily ztrátu směru a místo u pobřeží postavili muži tábor dále ve vnitrozemí poblíž nevelkého jezera. Na pobřeží jezera pak 24. května 1859 v poloze $69^{\circ}09'$ severní šířky a $99^{\circ}28'$ západní délky našli Hobsonovi muži velký lodní člun obklopený sněhovými závějemi. Po vyhrabání člunu ze sněhové náruče zjistili, že se jedná o jeden z lodních člunů s délkou 8,5 m, seříznutý a upravený pro jeho lepší tažení po zemi. Vedle člunu ležely obrovské 7-metrové sáně, jejichž váha činila 340 kg a které byly použity k tažení člunu. Vzhledem k velikosti a váze člunu se saněmi bylo odhadnuto, že pro jejich tažení bylo potřeba zapřažení sedmi nebo osmi mužů, kteří je za sebou vlekli na velrybářském lanu o průměru 7,5 cm. Příd' člunu směřovala na sever, což by ovšem mohlo znamenat, že muži táhli člun zpět k lodím, nikoliv k jihu. Snad v průběhu pochodu pochopili, že tato strastiplná cesta je nad jejich síly a raději zvolili kratší cestu do bezpečí stále zamrzlých lodí. Také však mohlo jít o neúmyslné natočení saní se člunem na sever, například z důvodu jejich lepší manipulace.

Ve člunu a v jeho okolí se našly kosterní pozůstatky několika jedinců spolu s dalšími předměty, přičemž jeden z nalezených stříbrných chronometrů²⁰ měl nápis Parkinson & Frodsham, z čehož Hobson vyvodil, že jedna z koster mohla patřit důstojníkovi.

Ze člunu byly získány tyto předměty:

2 spodní čelisti (jedna velká čelist, druhá menší patřící dle odhadu stavu zubů velmi mladému muži)

jedna rozbitá kostra s pozůstatky teplého oblečení (roztrhaná medvědy nebo liškami)

několik dalších lidských kostí

11 stříbrných vidliček

11 stříbrných lžic

4 čajové lžičky

2 stříbrné chronometry (jeden chronometr Parkinson & Frodsham 980 jehož ručičky se zastavili na hodnotě 4:01 pocházel dle záznamů z Erebusu a ležel vedle kosterních ostatků muže v úrovni pasu,

²⁰ Chronometr je speciální druh hodinek, který je schopen trvale zobrazovat sekundy a je tudíž vysoce přesný. V námořní navigaci byly přenosné a později i kapesní chronometry používány od počátku 18. století.

druhý chronometr typ Arnold 2020 pocházející z Terroru byl nalezen se třemi dalšími hodinkami v sáčku uvnitř člunu)
vlněné a plátěné oblečení
broky
nože
kartáče, hřebeny s iniciály důstojníků Erebusu a Terroru
8 párů bot
hedvábné kapesníky
několik náboženských knih, malá Bible s postranními poznámkami, 1 román – Farář wakefildský
domácí, ručně vyrobené pantofle
mýdlo
ručníky
2 role olova
pilky, pilníky, hřebíky, motouzy
3 kusy čokolády
2 nabitě brokovnice
3 stříbrné hodinky
malá perličková kabelka
jeden pár drátěných brýlí s modrými skly proti sněžné slepotě
a další drobné předměty jako dva malé kapesní kompas, brýle vyrobené ze silné kůže a prostorem pro oči zhotoveným z drátu, malé kleště, kulka do muškety....

Hobson, který v době objevu člunu byl již zesláblý vlivem počínajících kurdějů se po 74 dnech vrátil na palubu Foxe. Po návratu na loď byl natolik nemocný, že sám bez pomoci nedokázal již stát ani chodit. McClintock se z průzkumu okolí ústí Backovy rybí řeky vrátil o 4 dny později. McClintockova skupina s sebou ale nepřinesla tolik nových objevů, ve které doufala ještě před počátkem cesty. Cestou zpátky na loď však na štěrkovité pláni poblíž mysu Herschel zahlédli lidskou kostru ležící s tváří k zemi oblečenou v cárech uniformy, podle které bylo poznat, že jde o stevarda.

O totožnosti nalezených pozůstatků se vedou diskuze dodnes. Kostra měla u sebe kromě zápisků ukrytých v malé peněženke také námořní certifikát na jméno Henryho Peglara. Logicky by se tedy dalo usoudit, že kosterní pozůstatky patří Henrymu Peglarovi z Terroru. Kostra ale byla oblečená do zbytků uniformy stevarda, a Henry Peglar vykonával na Terroru funkci velitele přídě, nikoliv stevarda. Musel to být tedy někdo jiný. Kdo ale? Na Terroru byli 4 muži nosící uniformu stevarda; stevard kapitána, stevard vyšších důstojníků, stevard nižších důstojníků a stevard hospodáře. Konkrétně tedy 32-letý Thomas Jopson, 43-letý Thomas Armitage, 25-letý William Gibson a 24-letý Edward George. Z těchto čtyř jsou nejvýznamnější kandidáty Thomas Armitage a William Gibson, kteří se s Peglarem museli znát ještě z předchozích služeb na stejných lodích. Již dříve se spekulovalo o tom, že pozůstatky mohly náležet právě Thomasi Armitage, který byl 40-letému Peglarovi nejbližší svým věkem.

Henry Peglar se narodil v roce 1811 či 1812, byl 171 cm vysoký, měl hnědé vlasy a oříškové oči. Jeho otec byl zbrojířem a majitelem obchodu v Buckingham Row 12 (později Victoria Street). Peglar byl vzděláván námořní společností, která byla v 19. století známá svým výcvikem námořníků. Do námořnictva vstoupil ve 12 nebo 13 letech, přičemž svou první zkušenost ze služby na moři získal na HMS Magnificent, která té době sloužila jako nemocniční loď. S Thomasem Armitagem se nejspíše seznámil na HMS Gannet, kde oba sloužili od května 1834 do června 1837. Před službou na Terroru se Peglar plavil na více než tuctu lodích, přes Clia v roce 1825, Talaveru, Gannet, Wanderer až po Ocean. Jeho chování bylo vždy uspokojivé nebo velmi dobré až na incident na palubě lodi Markýze Camdena v roce 1833, kdy byl potrestán za opilství dvěma tucty ran bičem. Thomas Armitage se narodil roku 1807 jako syn Thomase a Jane Armitage. Do Královského námořnictva vstoupil jako plavčík roku 1819. Byl vysoký 167 cm s hnědými vlasy a oříškovými očima. Před Terrorem sloužil na 7 různých lodích. Armitage byl pravděpodobně negramotný, v roce

1826 podepsal oddací list značkou X. Při vstupu do služby na HMS Terror opět místo podpisu použil značku X.

Armitage po smrti Peglara mohl vzít námořní certifikát vystavený na jeho jméno do úschovy a posléze jej třeba předat jeho pozůstalým příbuzným. V posledních letech se však ještě vyrojily spekulace, hovořící o tom, že by kostra mohla náležet spíše Williamu Gibsonovi, sloužícím na Terroru jako stevard nižších důstojníků. S Gibsonem se Peglar mohl přátelit již od dob jejich dřívější čtyřleté společné služby na HMS Wanderer trvající od ledna 1840 do června 1844. Nedávný průzkum Glenna M. Steina naznačuje, že Thomas Armitage byl na rozdíl od Gibsona negramotný a zápisky, které měla kostra u sebe by sám nemohl napsat a ani si je přečíst i v případě, že by autorem zápisů byl Peglar. Jestli se tedy jedná o pozůstatky Thomase Armitage nebo Williama Gibsona není dosud jednoznačně prokázáno a jeho identita tak zůstává nadále neznámá.

Zápisky, které měl mrtvý u sebe jsou nyní všeobecně známé jako tzv. Peglar papers. Peglar papers jsou souborem různých těžko rozluštitelných úryvků textů psaných pozadu, kreseb či dopisů. Psané pozadu jsou snad z toho důvodu, aby význam textu zůstal skryt autorovým gramotným druhům, pokud by se jim náhodou dostal do rukou. Sám autor zde inklinuje k nesprávné gramatice a slova jsou napsaná tak jak znějí foneticky například ve slově brekfest. Do dešifrování tohoto těžko čitelného textu se v průběhu let zapojilo mnoho badatelů. Například Russel Potter, známý historik a autor mnoha článků s Franklinovskou tematikou, věnoval výzkumu Peglarových zápisů pěkných pár desítek let.

I přes obtížnou čitelnost textu se postupem času podařilo přece jen něco málo z těchto zápisů dešifrovat. Mezi rozluštěné texty patří kupříkladu i tento rým: „Ach Smrti, kde osten tvůj, hrob v zátoce Pokoje“. První řádek je z bohoslužby za pohřbívání mrtvých a ten druhý pravděpodobně odkazuje na zátoku Pokoje či jinak řečeno Bezútěšnou zátoku na ostrově Ascension, známého pohřebiště námořníků. Je možné, že text odkazuje na smrt Peglarových přátel a druhů. Rovněž by také přicházelo v úvahu srovnání zátoky Pokoje s nějakou zátokou na ostrově Krále Viléma, kam mohli být pohřbeni zesnulí členové Franklinovy expedice při svém putování bezútěšnou krajinou.

Jinou rozluštěnou větou, kterou se podařilo v Peglarových zápiscích přečíst bylo toto: „ the Dyer was and whare Traffelegar“. Význam slovo Dyer však není zcela jasné. Dle některých se může jednat o zkrácenou verzi sousloví – he who died, tedy ten co zemřel. Traffelegar je zas nespíš zkomoleninou slovo Trafalgar, tedy slavné námořní bitvy, které se zúčastnil vedoucí expedice Sir John Franklin. Další dešifrované texty obsahují například zmínku o chytání želvy, vyprávění o místě zvaném Cumana ve Venezuele či starou námořní píseň datovanou k 21. dubnu 1847. Venezuelu skutečně Peglar a Armitage navštívili na palubě HMS Gannet zhruba od konce roku 1834 do ledna 1835.

Některé ze zápisů pak měly sloužit i jako dopisy, o čemž svědčí i zbytky červeného vosku a přítomnost adres na vnějších rozích listů. Jedna z adres, která se podařila rozluštit zněla takto:

„ *V péči pana Heaithfielda Squiera , 10 Pelmell West, Londýn. „*

Richard Cyriax a AGE Jones identifikovali adresáta z londýnského adresáře r. 1845 jako p. Williama Eamese Heatfielda, chemika, jehož obchod byl v Pall Mall. Tento muž je pravděpodobně jediným známým korespondentem obsaženým v Peglar papers.

Dalším adresátem, kterého se však nepodařilo ztotožnit byl p. John Cowper č. 47 John St., Commercial Road, Londýn. V tomto případě existovalo jen v East Endu ne méně než 6 ulic s názvem John Street a 2 ulice s názvem Commercial Road. V žádné z nich ale nebyl nalezen muž jménem John Cowper.

Na jednom z Peglarových listů najdeme také text psaný dokola. Zde se rovněž podařilo rozluštit jen pár vět, které ovšem dohromady nedávají příliš velký význam. Doslova zde najdeme: HMS Erebus, tell The ca...., you are peglar, on bord onn hay, The Terror Camp, clear. Z těch posledních dvou záznamů v překladu "tábor Terror [je]prázdný" můžeme vyvodit, že si Franklinovi muži zbudovali na ostrově Krále Viléma tábor, jež pojmenovali Terror a který posléze vyklidili. Na Peglar papers je kromě jiného zajímavé, že neobsahuje žádný osobní vzkaz či poslední slova určená rodinným příslušníkům. Je tedy možné, že většina textu, konkrétně třeba úryvek z bohuslužby za mrtvé, vzpomínky na Venezuelu či adresy byly psány ještě před opuštěním lodí.

Vzhledem ke špatné zachovalosti a čitelnosti Peglarových zápisků je minimální šance, že se někomu v nejbližší době podaří dešifrovat další části textu. Snad někdy v daleké budoucnosti bude možné přečíst další fragmenty textu pomocí ultrafialového světla či jiných speciálních metod k rozpoznání již dávno setřeného písma.

McClintockova výprava se do Anglie vrátila 23. září 1859. Krom vzkazu z Victory Point s sebou také přivezli definitivní potvrzení zkázy celé expedice. Příběh svého putování arktickými krajinami McClintock později publikoval ve své knize "The Voyage of the „Fox“ in the Arctic Seas: A Narrative of the Discovery of the fate of Sir John Franklin and His Companions". Za svou obětavou práci a usilí vyvinuté při hledání pozůstatků účastníků Franklinovy výpravy získal McClintock a jeho posádka odměnu ve výši 5.000 liber. Poručík Hobson byl za nalezení písemného vzkazu povýšen a sám McClintock byl královnou Viktorií pasován na rytíře a od Královské zeměpisné společnosti obdržel Zlatou medaili. Kromě uznání vědeckých společností se McClintock dočkal také vděku Lady Franklinové, jejíž manžel byl s konečnou platností očištěn od strašného podezření na kanibalismus, neboť dle vzkazu z Victory Point prokazatelně zemřel ještě před opuštěním lodí. Shromážděné artefakty patřící Franklinovým námořníkům, jenž byly získány z ostrova Krále Viléma pak byly McClintockem předvedeny Lady Franklinové při soukromé prohlídce.

McClintockova výprava rovněž přivezla důkazy o tom, že poslední zbytky Franklinových mužů při svém pochodu na jih překročili Simpsonův průliv (Simpson Strait) mezi ostrovem Krále Viléma a poloostrovem Adelaide, čím našli jednu z variant Severozápadní cesty. Franklinova expedice tak skutečně dosáhla svého cíle, bohužel však za cenu fatální zkázy. I když McClintock dovezl nezpochybnitelné důkazy o zmaru expedice, stála však existovala možnost, byť jen hypotetická, že by v nějakém vzdáleném eskymáckém kmenu mohl přežít někdo z Franklinových druhů, či že by tito domorodí obyvatelé mohli přinést další svědectví o průběhu expedice. Tuto možnost bylo třeba prověřit a tak na scénu přicházejí další průzkumníci s cílem navázat styk s inuitskými domorodci a načerpat z jejich svědectví co nejvíce poznatků o životě a smrti bílých mužů putujících opuštěnou krajinou arktických plání.

Vyobrazení předmětů Franklinovy expedice získanými Dr. Johnem Rae. Ke zveřejnění došlo v říjnu 1854 v Illustrated London News.

Relikvie nalezené členy McClintockovy expedice na ostrově Krále Viléma. Uprostřed lze vidět mahagonovou lékářskou skříňku objevenou v opuštěném tábořišti u Mysu Felix nacházejícím se na severním cípu ostrova.

KAPITOLA 9

Inuitská svědectví a Hallova arktická anabáze

Ani koncem 50. let 19. století, tedy téměř 15 let od vyplutí Terroru a Erebu nepřestávala Franklinova expedice budit zájem. Jedním z nadšenců toužící objasnit osud Franklinových mužů byl i americký dobrodruh Charles Francis Hall. Hall se v mládí vyučil kovářem, později pracoval jako rytec a nakonec i jako vydavatel vlastních novin. Kolem roku 1857 se začal podrobně zajímat o Franklinovu expedici, což vyústilo roku 1860 v jeho první arktickou expedici na velrybářské lodi George Henry pod vedením kapitána Sidney O. Budingtona. V Arktidě Hall strávil dohromady téměř 10 let, ve kterých prožil neuvěřitelná dobrodružství spojené s vysilujícím hledáním posledních přeživších členů Franklinovy expedice. Několikrát se ocitnul na pokraji smrti, odevzdán libovůli extrémního počasí mrazivých končin a necivilizovaných eskymáckými domorodci. Jeho vůle a síla přežít mu pomáhaly překonat nejrůznější příkoří, kterých mu osud přichystal do cesty nespočet. Své zážitky Hall pečlivě zaznamenával do svých deníků a později svá dobrodružství vydal i knižní formou. Vzhledem k tomu, co všechno si tento nezlomný muž ve jménu Franklinovy expedice v Arktidě prožil, předkládám jeho zážitky v následující kapitole v nezkrácené formě a doufám, že zde čtenář provázející Halla doslova na každém kroku dokáže ocenit jeho odhodlanost, neústupnost a oběť, uskutečněnou ve jménu nalezení živých Franklinových mužů.

Hallova velkolepá anabáze začala vyplutím z New Londonu 20. května 1860 na již zmíněné velrybářské lodi George Henry. O tom jak dovede být štěstěna vrtkavá, se Hall přesvědčil hned na počátku své dlouhé arktické anabáze, kdy se mu ještě během plavby k cíli své cesty podařilo učinit geografický objev, související s odhalením, že Frobisherův průliv je ve skutečně záliv. Po tomto prvotním úspěchu ale ihned následovalo velké zklamání, když při plánování cesty na ostrov Krále Viléma koncem září roku 1860, bouře rozbila o pobřeží jednu z velrybářských lodí Rescue i s jeho expedičním člunem na palubě. Těmito okolnostmi byl Hall přinucen v Arktidě přezimovat a vysněnou výpravu podniknout až příští rok. Tuto vynucenou přestávku se Hall rozhodl využít k poznávání místní eskymácké kultury. Spolu s eskymáckým párem Ebierbingem a Tookoolito, které poznal hned na počátku svého pobytu v Arktidě, se Hall usídlil v Grinnelově zátocě, kde se pomalu seznamoval s eskymáckým způsobem života. Během měsíce, který strávil s místními obyvateli a žil jako jeden z nich, učinil poznání, že v životě Inuitů se střídají období nezřízeného hodování s obdobími krutého hladu. Sám Hall mezi Inuity zakoušel obrovský hlad a spolu s teplotami klesajícím až k -45° byl jeho pobyt opravdovou zkouškou odvahy a přežití. Spolu s eskymáckými zvyky a obyčejí se Hall také setkal a především byl doslova rozčarován z tradičního pojetí a vztahu Eskymáků k umírání a smrti. Doslova byl šokován krutými praktikami kmene Nugumiutů, se kterými přišel do styku ve vesnici stojící poblíž zamrzlé velrybářské lodi George Henry.

První událostí, která jej hluboce zasáhla se odehrála hned na počátku roku 1861. V tu dobu se Hall doslechl, že jedna stará eskymácká žena zvaná Nukertou je vážně nemocná. Při příchodu do vesnice a návštěvě Nukertou byl Hall zděšen ignorací jejich příbuzných, kteří se o starou a nemohoucí ženu vůbec nezajímali. Hall se spolu s Tookoolitou začal o Nukertou pečlivě starat, společně ji ošetřovali a krmili, ale i přes jejich péči stařena očividně scházela. Jednoho dne, kdy ji Hall přišel zkontrolovat, zjistil, že Eskymáci postavili pro Nukertou nové iglú, kam ji přemístili. Toto nové iglú postavili ale jen proto, aby v něm zemřela. Hall chvíli přemýšlel, že by Nukertou přemístil na loď George Henry, ale poté si to rozmyslel, neboť nechtěl vstupovat do místních tradic a popudit si tím Nugumiuty. O několik dnů později během návštěvy vesnice zjistil, že nové iglú je i s Nukertou neprodyšně uzavřeno sněhovými kvádry. Eskymáci Hallovi tvrdili, že stařena je již mrtvá a iglú se tak stalo jejím sněhovým hrobem. Hall jim ovšem nevěřil a proboural si cestu do iglú, kde při své hrůze zjistil, že stařena je stále naživu. Od své eskymácké společnice Tookoolito se Hall dověděl, že

u stařeny nyní nesmí zůstat, protože kdyby se tam zdrželi až do její smrti, nemohli by si již nikdy znovu obléknout kožené šaty, které mají právě na sobě. Hall Tookoolito sice oponoval Slovem Božím, které nabádá každého navštěvovat nemocné, postižené, chudé, vdovy, bezmocné a chudé, ale její hluboko zakořeněná eskymácká pověřivost ji nedovolila starý zvyk porušit. Při této příležitosti Hall poznal, že i přes jeho křesťanské vedení a vzdělání je Tookoolito stále v zajetí starých eskymáckých pověr a tradic.

Zůstal tak zůstal u umírající stařeny sám a hlídal, aby ji její eskymáčtí druzi opět v iglú nezazdili zaživa. Po celou noc u ní držel hlídku, během které ji poskytoval všemožnou péči, které byl zrovna v tu chvíli schopen. V průběhu noci si však všiml, že nějací eskymáčtí domorodci uzavírají sněhovými kvádry vchod do stařenina iglú. Hall jim v tom ihned zabránil a zároveň je přesvědčil, aby s nimi zůstali v iglú. Eskymáci pobýli sotva půl hodiny a pak opět odešli. Hall se stařenou opět osaměl a zůstal s ní až do její smrti, která nastala za 12 hodin po odchodu jejich eskymáckých druhů. Hall si v tu chvíli uvědomil, jak hluboce je v Eskymáčích dosud zakořeněn jejich tradiční mysticismus včetně vztahu k smrti. I mnohokrát později byl Hall znechucen krutým a bezcitným eskymáckým chováním, které jej jako zbožného křesťana silně pobuřovalo.

Po tomto incidentu se Hallovi eskymáčtí přátelé Ebierbing s Tookoolito rozhodli kvůli silnému mrazu přesunout za svými známými na sever od Grinnelovy zátoky, doufajíce v lepší tamější lovecké podmínky. S úmyslem proniknutí do skutečného eskymáckého způsobu života Hall dlouho neváhal a podnikl tuto cestu s nimi. Na této pouti zakusil mnohá strádání spojené s životem v iglú a především se sháněním potravy. V okolí Grinnelovy zátoky, kde teploty klesaly až k -45° , zůstal Hall po dobu 43 dní během nichž se od Inuitů naučil mnohému z jejich umění přežití v těchto extrémních mrazivých podmínkách. Po návratu na loď pak Hall přijímal notné gratulace k jeho přežití, neboť jen málokdo věřil, že ho uvidí ještě někdy živého.

Po pár měsících strávených na lodi se Hall v březnu 1861 rozhodl k smysluplnému využití času, který byl nutný k letnímu roztání ledových polí a umožnění se vydat na ostrov Krále Viléma. Toto několikaměsíční čekání na vhodné klimatické podmínky k daleké cestě na ostrov Krále Viléma Hall využil k průzkumu Frobisherova zálivu, ve kterém se pokoušel nalézt pozůstatky po výpravě Martina Frobishera uskutečněné téměř před třemi staletími.

Se skupinou Inuitů procestoval část Lokovy země, Hallova ostrova neboli Strašlivé země až po konec Fieldovy zátoky ke Kingaite, neboli Metě Incognitě. Cestou Hall zmapoval dosud neprozkoumané oblasti a pojmenovával je po známých osobnostech své doby. Například po cincinnatském průmyslníkovi Greenwoodovi pojmenoval Greenwoodovu zemi, po dceři svého mecenáše Henryho Grinnela pro změnu zas pojmenoval řeku. Později se ukázalo, že mapy zpracované Hallova rukou byly mimořádně přesné. Na jednom z navštívených ostrovů zvaném Eskymáky Kodlunarn se Hallovi podařil fenomenální objev. Hned po přistání na ostrov narazil Hall na pozůstatky lidského osídlení, vykazující známky neeskymáckého původu. Na ostrově našel roztroušené zbytky uhlí, kusů křemene, úlomky kachlů, skla a porcelánu, včetně trosk kamenných domů. Nedaleko těchto relikvií objevil ještě jámu, kterou Hall nazval opuštěným dolem a příkop na pobřeží, používaný ke stavbě lodí na dřevěných podpěrách. O kus dále pak ještě narazil na další hromady kamenů, které mohly být troskami domů. Na pevnině vzdálené několik set metrů od ostrova Kodlunarn byl Eskymáky upozorněn na velký kus železa, který nepochybně pocházel z výpravy Martina Frobishera. V příštích několika dnech byly na ostrově nalezeny další kusy železa, kterého Halla utvrdily v to, že právě zde Frobisherovi lidé těžili rudu, kterou považovali mylně za zlato. Tato ruda byla ale ve skutečnosti magnetit s určitým obsahem pyritu.

Všechny nalezené předměty Hall pečlivě zabalil a přepravil na loď George Henry. Na lodi se dověděl, že jeho eskymácká "učitelka" Tookoolito mezitím v době jeho nepřítomnosti porodila zdravého chlapečka.

Další svědectví Eskymáků o bezmála tři staletí staré výpravě Hallovi vnukla myšlenku vrátit se do průlivu Hraběnky z Warwicku a pátrat tam dále po pozůstatcích pobytu Frobisherových mužů. Kvůli špatnému počasí Hall však musel svoji cestu brzy přerušit a vrátit se zpátky na loď. Po návratu byl překvapen novinou, že se krátce po jeho odjezdu podařilo posádce lodi ulovit dvě velryby. Vzhledem ke špatné velrybářské sezóně učinil kapitán Budington osudné rozhodnutí, že v

oblasti zůstane o 10 dní dále, tedy do poloviny října 1861 doufajíc ve vynahrazení dosavadního loveckého neúspěchu. Bohužel loď brzy sevřel led a uvěznil ji v ledovém sevření až do příštího roku. Konec roku 1861 nebyl pro Halla vzhledem k nadcházejícím událostem zrovna klidným obdobím. Mezi posádku se brzy vloudila ponorková nemoc, rozkládající vztahy mezi námořníky. Sám Hall došel k iracionálnímu závěru, že jej posádka vnímá jako parazita a zahájil protestní hladovku. Od úmyslu zemřít hlady ho zachránila jen rozmluva s kapitánem Budingtonem, který jej trpělivě vyslechl a jeho utkvělou představu o tom, že Hall jen ujídá ze zásob posádky, mu vyvrátil.

Na počátku roku 1862 byl duševní stav posádky na lodi natolik vážný, že kapitán Budington musel učinit opatření, která by zastavila rozklad osobnosti svých námořníků. Kapitán nakonec dospěl k rozhodnutí, že pošle téměř celou posádku napadenou ponorkovou nemocí na břeh za Eskymáky, aby tam spolu s nimi načerpali novou energii k životu a práci. Po několika dnech se ovšem většina mužů vrátila zpátky na loď s tím, že eskymácký způsob života je k nevydržení.

V této době Hall zůstal na lodi a výjma malých loveckých vycházek s Eskymáky žádnou z výprav nepodnikl. Až na jaře Hall podstoupil druhou výpravu do Frobisherova zálivu trvající 6 týdnů. Sice tentokrát neučinil žádné geografické objevy, zato se ale dověděl mnoho z eskymáckého způsobu cestování se psi a saněmi, které později využil při svém putování na ostrov Krále Viléma.

V letních měsících pak Hall absolvoval několik kratších výprav do Grinnelovy zátoky, Lokovy země a průlivu Hraběnky z Warwicku. Na začátku srpna roku 1862 se George Henry konečně vymanila z ledového sevření a 9. srpna pak vyplula směrem k Newfoundlandu. Na palubě byli kromě něj i jeho eskymáckí přátelé Ebierbing s Tookoolito se svým synkem "Motýlkem", které chtěl Hall využít na svých přednáškách a výstavách o dalekém severu a jeho obyvatelích. Později je plánoval zaměstnat jako překladatele při své další plánované výpravě na ostrov Krále Viléma. Už v zimě Hall zosnoval plány na svůj návrat do arktických končin, neboť ke svému vytyčenému cíli cesty, ostrovu Krále Viléma, se ani nepřiblížil. Zmapoval však neznámé části území, prokázal že Frobisherův průliv je vlastně záliv a především zde objevil hmatatelné důkazy Frobisherových cest z druhé poloviny 16. století.

Mimo tyto objevy se také naučil mnoho z eskymáckého způsobu přežití v extrémních mrazivých podmínkách, dostal příležitost k poznání Inuitů jak z té dobré stránky, tak z té špatné a rovněž mohl na vlastní oči spatřit jejich krutost a bezcitnost vůči svým nemocným a umírajícím. V neposlední řadě se na vlastní kůži přesvědčil o jejich nespolehlivosti a hluboké víře ve staré tradice a mýty.

Po svém návratu do USA v říjnu 1862 se Hall s Ebierbingem a Tookoolito věnoval přednáškové činnosti a především organizaci další arktické výpravy. I přes fakt, že v USA probíhala právě občanská válka a veškerá vědecká činnost byla utlumena, se Hallovi podařilo se svým přednáškovým turné vzbudit mezi veřejností velký ohlas a zájem. Avšak i přes úspěch svých přednášek zůstal Hall stále chudým a s osobními výdaji mu musel vypomáhat jeho podporovatel Henry Grinnel, který sponzoroval i jeho předchozí expedici.

Soubor přednášek Hall ukončil 20. ledna 1863, právě v době kdy onemocněl eskymáckého páru Ebierbinga s Tookoolito a jejich malým synkem. Hall nechal Tookoolito s jejím synkem Tokerliktem přezdívaným Motýlek, převést ke svému příteli kapitánu Budingtonovi do jeho rodinného domu v Grotonu, aby se v péči jeho klidné domácnosti zotavili. Sám Hall se mezitím začal věnovat přípravě své knihy, ve které chtěl veřejnosti převyprávět své zážitky z dalekého severu. Zároveň přitom vynakládal nemalé úsilí spojené se sháněním finanční podpory pro svou další výpravu. S prosbou o pomoc se obrátil na mnoho známých osobností z řad vládních činitelů, vlivných finančníků a dalších význačných osobností. S výjimkou Henryho Grinnela, který mu přislíbil finanční příspěvek ve výši 10.000 dolarů zůstalo Hallovo volání o pomoc nevyslyšeno. Hall si pak do svého deníku povzdechl, že bohatí a mocní muži jej považují za méněcenného, protože „se mu nedostává toho, co činí v očích & myslí bohatých spoluobčanů člověka hodným úcty a vážnosti a umožňuje mu získat, oč usiluje – elegantní šaty, zlaté hodinky & podobně.“

Na jaře roku 1863 přišla další rána. Krom finančních těžkostí se Hall musel také potýkat s další nemocí svých eskymáckých přátel. Tentokrát vážně onemocněla jen Tookoolito se synem, který naneštěstí zemřel ještě před tím, než je Hall stihl odvést ke kapitánu Budingtonovi a jeho rodině, kde by se ve venkovském prostředí mohli zotavit. Hall spolu s nešťastnými rodiči a tělem chlapečka

odjel k Budingtonovým do Grotonu, kde byl malý Johnny, jak mu říkala jeho matka Tookoolito, pochován poblíž domu na pozemku Budingtonových. Přes dosavadní nepřízeň osudu, se však Hallovi začalo konečně blýskat na lepší časy. V Anglii byl oceněn Královskou geografickou společností za své objevy učiněné v souvislosti s Frobisherovými cestami, přičemž uznání se mu dostalo od takových osobností jako byl George Back, Dr. John Rae či John Barrov. V návaznosti na uznání od Anglické geografické společnosti navrhla Americká geografická a statistická společnost založení výboru, který by Hallovi pomohl sbírat finanční příspěvky na zamýšlenou další plavbu do Arktidy. Brzy se tak sešla částka, která stačila na koupi lodi. Začátkem června tak Hall zakoupil 95-tunový škuner Active, který však musel zakrátko prodat, neboť se mu nepodařilo shromáždit více finančních prostředků nutných k realizaci expedice. Do toho přišla další rána v podobě rozchodu se svým přítelem kapitánem Budingtonem. Budington si Halla rozhněval tím, že na svoji plánovanou červencovou velrybářskou výpravu do Arktidy zamýšlel odvézt i známý eskymácký pár Ebierbinga s Tookoolito a to vše bez vědomí Halla. Skuzečnost, že Budington jednal za Hallovy zády jej natolik popudila, že s Budingtonem okamžitě přerušil veškeré styky a Ebierbinga s Tookoolito odvezl s sebou do New Yorku.

Po zbylou část roku 1863 se Hall věnoval především přípravě své knihy, kterou mu připravoval k publikaci muž jménem William Parker Snow. Postupem času měl Hall s tímto mužem čím dál větší potíže, které nakonec vyústily v doživotní bezbřehou nenávist mezi oběma muži. V pozdějších letech W. P. Snow nevynechal jedinou příležitost k poškození Hallovy pověsti, napadal ho v tisku, zpochybňoval jeho zásluhy a dokonce si přivlastňoval i jeho knihu, o které rozhlašoval, že je jeho výhradním dílem.

Po dokončení knihy v květu 1864 se Hall opět ponořil do příprav své vysněné expedice. Díky finančním příspěvkům z řad veřejnosti se mu podařilo shromáždit potřebnou částku nutnou k vybavení expedice a 30. června 1864 konečně vyplul spolu s Ebierbingem a Tookoolito vstříc svému předsevzetí nalezení živých členů Franklinovy expedice. Za necelé 2 měsíce, 20. srpna 1864 jejich loď Monticello s kapitánem Edwardem Chapelem zakotvila u ostrova Depot u ústí průlivu Roeova přivítání v severní části Hudsonova zálivu. Zde si Hall najal jako pomocníka německého námořníka Charlese Rudolpha, který se zavázal, že pro Halla bude pracovat za plat 25 dolarů měsíčně. S Rudolphem a eskymáckém párem Ebierbingem a Tookoolito vyrazil Hall v pomocném člunu do Wagerovy zátoky, ležící ve vzdálenosti 100 mil na sever od západního břehu průlivu Roeova přivítání. Díky navigační chybě kapitána člunu byl však vysazen o 40 mil jižněji než plánoval.

Kvůli této chybě nemohl nyní přezimovat v Repulse Bay, tak jak měl původně naplánováno, naopak byl nucen strávit v Arktidě další rok a cestu do Repulse Bay odložit na příhodnější klimatické podmínky.

Na místě zvaném Noowook došlo k osudovému setkání Halla s několika kočovnými Eskymáky v čele s Ouelou, jeho bratrem Artoou a bratrancem Armou pocházejících z Iwilliku, tedy Repulse Bay. Od těchto Eskymáků se Hall dověděl o dvou lodích, které ztroskotaly poblíž poloostrova Boothia, zvaném Eskymáky Neitchille. Dle slov samotných Eskymáků mnoho bílých mužů, cizinců – koblúnů zde zemřelo hlady či mrazem, ale 4 přežili. Hall z tohoto popisu usoudil, že by mohlo jít o muže z Franklinovy posádky.

Aby byl Hall schopen odlišit jednotlivá svědectví týkající se pobytu různých výprav v této oblasti a nedošlo k možné záměně Franklinových lidí s jinými koblúny, nastudoval si Hall pečlivě historii všech možných výprav, se kterými zde místní Eskymáci mohli přijít do styku. V letech 1821 až 1823 William Edward Parry z britského námořnictva proplouval východně od ostrova Southampton se svými loděmi Fury a Hecla do Repulse Bay. Zimu přečkal u jižního pobřeží Melvillova poloostrova a pak se vydal podél východního pobřeží poloostrova k Igloolik. O 25 let později v letech 1846-47 prováděl v této oblasti průzkum Dr. John Rae pracující pro Hudson Bay Company, který také přezimoval v Repulse Bay a při své cestě prozkoumal část pevniny i vodstva v západním a severozápadním směru. Rovněž se mu podařilo prokázat, že původně ostrov Boothia je vlastně poloostrovem. Do oblasti se poté ještě vrátil o 8 let později v roce 1854, kdy se mu od Eskymáků podařilo získat některé předměty patřící Franklinovým mužům. Do Anglie také jako první přivezl

krom těchto relikvií také šokující eskymácké svědectví hovořící o kanibalismu Franklinových námořníků.

Hall se z důvodu rychle nastupující zimy rozhodl v Noowooku přezimovat a příští rok na jaře se vydat do Repulse Bay prověřit zvěsti o 4 přeživších koblúnech z Franklinovy skupiny. Na přelomu podzimu nastalo pro Halla smolné období počínající vleklými zdravotními potížemi, spojenými především se změnou životního režimu, způsobu stravování a krutou zimou. Trápily jej nežitý, které se v jednu dobu rozšířily až k očním víčkům a na nějaký čas jej téměř oslepily. Kromě svých zdravotních obtíží jej také trápily problémy související s německým námořníkem Ch. Rudolphem, který propadl tak hluboké trdomyslnosti, že s ním Hall musel okamžitě ukončit smlouvu a odeslat jej zpět k velrybářským lodím. Do třetice všeho špatného přišly nepříjemnosti spojené s Hallovým podřízením se eskymáckým zásadám a zvyklostem.

Protože si Hall nechtěl Eskymáky pobývající s ním v Noowooku popudit, přijal rozhodnutí, že se bude řídit jejich pradávnými zvyky a obyčejí. Když byl například obdarován kusem sobího masa, musel maso sekyrkou odsekávat takovým způsobem, aby jeho odštěpky odpadávaly směrem na západ. Při požívání masa nesměl používat mroží olej, ale tulení. Když chtěl vařit hlavu na polévku, bylo mu řečeno, že to nesmí udělat dříve, než skončí mroží lovecká sezóna. Jinak by to mělo špatný vliv na průběh lovu mrožů. V době, kdy se potýkal s nežitý se také podrobil obřadu zaříkávání angekem (šamanem) Artoou majícím ve své eskymácké komunitě velkou moc, ačkoliv se mu tyto praktiky jakožto zbožnému křesťanovi hnusily. Při své smůle se mu navíc podařilo tohoto mocného angeka Artooa popudit proti sobě, když mu překazil jeho úmysl tělesně se sblížit s Tookoolito.

Během svého pobytu v Noowooku získal Hall od Eskymáků rozporuplné informace o koblúnech pobývajících v blízkém okolí. Většina eskymáckých příběhů týkajících se bílých mužů se však týkala výše zmíněných výprav E. Parryho a Dr. Johna Raeho. Jeden z pozoruhodných příběhů s nádechem pikantnosti týkající se Parryho expedice si Hall vyslechl od starší Eskymačky jménem Erktua. Tato Eskymačka, která žila v letech 1822-23 na Iglooliku Hallovi vyprávěla neuvěřitelné historky o tom, jak jejími milenci byli současně jak Edward Parry, tak jeho zástupce George Lyon. Později ovšem Hall zjistil, že tato žena je notorickou lhářkou a její informace se nezakládají na pravdě. O samotném Hallovi dokonce prohlašovala, že se jí snažil nabíhat. Tato příhoda s ulhanou Eskymačkou je jen názorný příklad toho, že ne všem eskymáckým svědectvím a příběhům lze bezvýhradně věřit.

Jiný těžko uvěřitelný příběh, tentokrát o Franklinově výpravě, si Hall vyslechl v průběhu zimy od dalších Eskymáků v Noowooku. Příběh se týkal kapitána Croziera a dalších 3 Franklinových mužů. Eskymáci kupodivu Croziera znali, přičemž o něm tvrdili, že poprvé do Arktidy nepřijel jako eshmuta tedy náčelník (poprvé skutečně Crozier Arktidu navštívil jako podporučík v Parryho expedici v letech 1821-23), ale podruhé se po letech vrátil už jako eshmuta a byl jedním z mužů obývajících dvě velké lodě, co se potopily poblíž poloostrova Neitchille, tedy poloostrova Boothia. Z Hallových zápisků v deníku datovaných 6. prosince si můžeme přečíst příběh pojednávající o čtyřčlenné skupince koblúnů, který mu vyprávěli Eskymáci Ouela, Artooa a Shooshearknook. Ouelův bratranec Tooshoarthario našel prý Croziera a další 3 muže jak se hladově toulají kousek od poloostrova Boothia. Crozier měl být na tom tělesně hůře než jeho druhové, neboť byl údajně jediný, který se neživil lidským masem, tak jak to dělali ostatní muži. Eskymáci jim prý dali nějaké tulení maso a i když později jeden z mužů zemřel, ti ostatní se zdravotně spravili natolik, že mohli zamířit na jih do civilizace. Inuité se domnívají, že Crozier spolu s dalšími dvěma muži jsou stále naživu a snad po zjištění, že se nedokážou vrátit zpátky do země koblúnů, zamířili opět na sever a žijí dále mezi Eskymáky na poloostrově Boothia.

V následujících dnech se Hall od Eskymáků dozvídal další podrobnosti. Ookbarloo, Ouelova matka Hallovi řekla, že Eskymáci z poloostrova Boothia věří, že koblúni z těch velkých dvou lodí přinesli do oblasti smůlu a dva mocní angekové svými čary způsobili, že se v té konkrétní oblasti přestala vyskytovat zvěřina a rybina. Ti dva angekové chtěli svými kouzly docílit, aby koblúni z oněch lodí zamrzlých v ledu zemřeli hladu. Později ještě dodala, že Inuité z poloostrova Boothia našli na pobřeží velký stan a v něm na kost vyhublé a zmrzlé koblúny s masem odřezaným až ke kostem.

Když se Tooshoarthario potkal s Crozierem a jeho třemi druhy, měli prý pušky i mnoho střeliva, které pak používali ke střelbě ptáků. Crozier prý řekl Tooshoarthariovi, že ještě před tím než jeho muži z obou lodí zemřeli, bojovali s Etkerliny (Indiány). Jednou prý šel Crozier na lov a najednou po něm hodil nějaký Indián schovaný za kamenem oštěp, který jej zasáhl do čela těsně nad obočím, kde po sobě zanechal šerednou ránu. Crozier Indiána zasáhl z své pušky a zabil jej. Po tomto incidentu byli muži na lodích napadeni Indiány, díky puškám se jim však podařilo útok odrazit a Indiány zahnat. Po tomto boji zemřelo mnoho mužů z lodí hlady a zimou. Crozier se dvěma muži odešli od Tooshoartharia koncem léta nebo na počátku podzimu spolu s člunem, který „držel vítr“ a vydali se na jih směrem k Ootkoosekaliku, tedy k ústí Velké rybí nebo jinak řečeno Zadní řeky. Ebierbing Hallovi vysvětlil, že Eskymáci „člunem který držel vítr“, pravděpodobně myslí gumový člun. Takovým člunem byla Franklinova expedice skutečně vybavena.

V příběhu je ale mnoho nejasností. V prvé řadě je tu problém se jmény. Croziera Eskymáci nazývali jako Eglooka. Tímto nebo podobně znějícím jménem Aglooka však také Eskymáci pojmenovali i Edwarda Parryho. Jamessi Rossovi zase říkali Argloogah. Vyprávění Eskymáků se tak mohlo týkat více objevitelů a navzájem se také pomíchat. Rovněž je zde problém s Indiány, kteří se v této oblasti vůbec nevyskytovali. Tyto indicie měly Halla varovat, že příběh se nezdá důvěryhodným a nemá cenu se jím seriózně zabývat. Hall však chtěl uvěřit verzi o přežití Franklinových mužů s Crozierem v čele a všechny pochybnosti, ke kterým jej nabádal zdravý rozum, rychle zaplašil.

Začátkem června 1865 odcestoval Hall spolu s Eskymáky na ostrov Depot, kde právě kotvily velrybářské lodě. Tam si měsíc užíval výdobytků civilizace a pohostinnosti, zábav divadelních představení a maškarních bálů konajících se vždy na některé z lodí. Po měsíci se Hall s hrstkou Eskymáků, kteří mu zbyly a nezůstali na lodích ve službách velrybářských kapitánů vypravil do Noowooku, odkud měl v plánu zamířit do Repulse Bay.

Po pár měsících hladu strávených v Noowooku Hall konečně 15. dubna vyrazil na cestu do Repulse Bay. Na místo dorazil 10. června, kde se v následujících několika letních měsících věnoval lovu tuleňů, na podzim zas pro změnu lovu sobů. V září si Hall vybudoval zimní tábor na řece Severního pólu (North Pole river) nedaleko Pevnosti naděje (Fort Hope), kde strávil zimu již Dr. Rae v letech 1847 a 1857. V polovině září Tookoolito porodila chlapečka, kterého Hall pojmenoval Král Vilém. I přes Hallův nesouhlas Tookoolito před porodem i po něm dodržovala všechna eskymácké zvyklosti související s příchodem dítěte na svět. Po určitou dobu žila v ústraní, jedla pouze dušené sobí maso připravované jen svým nádobím a vyhýbala se také pití studené vody. Halla tyto pověřivé zvyklosti praktikované Eskymáky v této oblasti již od pradávna natolik popuzovaly, až v něm čas od času doslova vzkypěla zlost nejen na Tookoolito, ale i její kulturu.

V této době také zažil jedno z nejhorších období pobytu v Arktidě, kdy byl Eskymáky téměř vyhladověn k smrti. Po nějakém čase, kdy Hall s Tookoolito a Ebierbingem obýval Fort Hope, přišel za Hallem Ouela, který si se svými lidmi postavil tábor asi 10 mil od nich v Nowyarnu. Ouela přišel nešťastnou shodou okolností o oba své dva bratry Shooshearknooka a Artooa a tím pádem se Ouela cítil velmi osamělý a Halla požádal, aby se přestěhovali za ním. Hall pohnut Ouelovým neštěstím svolil k přestěhování do Nowyarnu, čehož za krátko velice litoval. Již po týdnu učinil do deníku tento záznam:

Jak strašlivá je má situace; jediný běloch mezi divochy! Jak jsem již řekl dříve, už nikdy se nespřím do rukou necivilizované rasy. Ani život toho, kdo je pomalu zabíjen, není tak hrozný, jako teď ten můj. Je pravdou, že občas vše probíhá hladce, jenže na jak vratkých základech tu život stojí! Stačí slabé špitnutí, pohyb konečkem prstu a veškerý zdánlivý řád se rázem promění v peklo na zemi.

Hallova frustrace pramenila z toho, že Ouela odmítal jemu a jeho malé skupince dát jakékoliv jídlo. Díky úplatkům a tabáku se ale Hallovi dařilo udržovat dobré vztahy s ostatními Eskymáky, i když pro něj bylo čím dál těžší podrobovat se jejich dávným zvykům. Na počátku jara 1866 začal Hall s přípravami na odchod ku ostrovu Krále Viléma, aby tak konečně splnil cíl své cesty.

Dne 31. března Hall spolu s Tookoolito, Ebierbingem, jejich malým synkem a několika dalšími Eskymáky konečně nastoupil cestu na ostrov Krále Viléma. Bohužel je hned v úvodu cesty postihly problémy v podobě špatného počasí, neutichajících bouří a také nemoci malického Krále Viléma. Po strastiplné pouti trvající 28 dní se konečně dostali k mysu Weynton, kde se o něco více severněji setkali se skupinou Eskymáků z Peelyho zátoky. Tito Eskymáci skupince ukázali pozůstatky patřící Franklinovým lidem jako dvě lžice, z nichž jedna nesla označení iniciálů F.R.M.C. (Francis Rawdon Moira Crozier), vidličku, nůžky, další lžice a mahagonovou skříňku na barometr. Hall tyto předměty získané od Eskymáků s sebou přivezl do Ameriky. Nyní jsou uskladněny v Smithsoniánském muzeu.

Mimo tyto předměty získal od Eskymáků také cenné svědectví týkající se dvou zamrzlých lodí poblíž poloostrova Boothia. Někteří ze starších Eskymáků tvrdili, že tyto lodě navštívili a potkali se tam se starým a šedovlasým eshmutou, který nosil něco na očích. Dle Tookoolito se nejspíš jednalo o brýle. S Inuity si prý potřásl rukou, dal jim jídlo a choval se příjemně. Když jej ale viděli naposledy, byl již nemocný. Hall dle tohoto popisu usoudil, že se jistě jedná o samotného Franklina. Tento popis by se však stejnou měrou hodil také na Johna Rosse, i když v časové posloupnosti o pár desítek let dříve. Kromě toho uvedli Eskymáci podrobnosti týkající se potopení obou lodí, přičemž jedna z lodí se prý potopila tak rychle, že z ní ani nestačili vynést všechny zásoby a ta druhá byla větry unášena směrem na jih. Také tvrdili, že Eskymáci z Ookgooliku (O'Reillyho ostrova), ležícího směrem na jih od ostrova Krále Viléma, našli poblíž pobřeží dva čluny na saních s mrtvými koblůny uvnitř.

Kromě svědectví ale Eskymáci z Peelyho zátoky Halla a jeho skupinu notně vyděsili zvěstmi o divokém eskymáckém kmeni Seeneemiutů, který začal plenit a napadat ostatní kmene žijící s nimi na společném území. Z důvodu hrozící agrese tohoto eskymáckého kmene se kterým by se mohl při pochodu na ostrov Krále Viléma potkat, se Hall rozhodl o odložení výpravy o další rok. Zpáteční cesta do Repulse Bay se ukázala být pro všechny velice obtížnou, neboť zdravotní stav malého Krále Viléma se den ode dne horšil. Tookoolito s Ebierbingem se dokonce podrobili starému eskymáckému obyčeji a předali nemocného synka jinému eskymáckému páru, který jej měl vyléčit. To se však nestalo a 13. května 1866 byl malý Král Vilém nalezen mrtvý. Ještě toho dne dítě pohřbili na kopci nedaleko tábora. Hall pro něj vybudoval pomníček se třemi kameny znázorňující víru, naději a lásku k bližnímu. Na něj pak umístil další dva kameny ve tvaru kříže.

Koncem května Hallova skupina konečně dorazila do Repulse Bay. Do konce roku 1866 žil Hall střídavě u Eskymáků a na velrybářských lodích, které v srpnu opět připluly, aby se zde jejich posádky věnovaly lovu velryb. V únoru 1867 Hall odcestoval na Igloolik, aby tam zakoupil psy potřebné k uskutečnění jarní výpravy na ostrov Krále Viléma. Po cestě měl potíže se svým eskymáckým průvodcem Ouleou, který se jej opět snažil vyhladovět a dával mu jen minimální podíl potravy nutný k přežití. Sebe a svou rodinu včetně psů však Ouela krmil velmi vydatně. Na Iglooliku se Hallovi podařilo zakoupit smečku psů a po 52 dnech cesty přesně 31. března se vrátil do Repulse Bay. Z plánované výpravy na ostrov Krále Viléma ale bohužel sešlo, neboť Hallovi chyběli muži, kteří by jej na ostrov doprovodili. Kapitáni velrybářských lodí mu sice slíbili několik svých mužů z posádky lodí, ale později mu sdělili, že nikoho z posádky nemohou postrádat. Hall tak byl nucen k opětovnému odložení cesty na příští rok, tedy již na rok 1868. V této době Hall zdrcen neustálými překážkami a nepřízní osudu ztratil mnoho ze svého původního nadšení a zápalu. Záznamy v deníku, které by svědčily o jeho dennodenním životě, jsou z této doby neúplné a útržkovité. Čas do dalšího jara si Hall krátil menšími loveckými výpravami, průzkumem části zálivu Repulse a také výpravou k Mysu Weynton, aby zde zkontroloval sklad zásob, který v místě zanechal minulý rok.

Na podzim se mu konečně podařilo uzavřít smlouvu s pěti námořníky, kteří mu měli příští rok pomoci při výpravě na ostrov Krále Viléma. Kromě toho si v zimě vyslechl příběh o dvou možných přeživších Franklinových mužů v okolí ostrova Igloolik. To nakonec vyústilo v rozhodnutí vrátit se na Igloolik a pokusit se možné přeživší vypátrat a přivést na loď. A tak se v polovině dubna 1868 Hall vydal se svým eskymáckým doprovodem a jedním z námořníků Frankem Lailerem na dlouhou cestu, přesvědčen o tom, že snad někde v severní části Melvillova ostrova žijí dva Franklinovi muži.

Za dva týdny dosáhl Ooglitiských ostrovů, které se nalézají cca 50 mil na jih od Igloolik. Zde se vyptával zdejších Eskymáků zda v těchto místech, konkrétně poblíž průlivu Hecla a Fury nespatrili nějaké koblúny. Na to si od Eskymáka jménem Koolooa vyslechl historku, která se mu přihodila, když šel před 13 lety na lov se svým přítelem Kiou. Během lovu zaslechl Koolooa neznámý zvuk, hlasitou ránu a později s Kiou narazili na lidské stopy, nepatřící nikomu z Eskymáků. Když šel pak Kia na lov sám, spatřil nezvykle oděného muže s podivným dlouhým předmětem nesoucím šikmo na zádech. Kia se sám neodvážil k cizímu muži více přiblížit a zůstal skryt za kameny. Po tomto vzdáleném střetnutí s neznámým mužem oba Eskymáci oblast opustili a Koolooa se sem vrátil až po smrti svého přítele Kia. Na místě objevil inukshuk (pomník z kamenů, mohyla) s rozpadlou kamennou schránkou. Od jiných Eskymáků se mu dostalo dalších příběhů týkající se Etkerlinů (Indiánů), kteří zde byli zahlédnuti jak kráčí v zástupu za sebou a na rameni nesou dlouhé předměty, pravděpodobně pušky. Další příběh se týkal velkého krátkosrstého psa, který se proháněl oblastí a byl spatřen jedním z Eskymáků při lovu. Ostatní příběhy se pak týkaly různých staveb podivného vzezření objevených nedaleko průlivu Fury a Hecla.

Hall se ihned po vyslechnutí těchto příběhů vydal na západ podél řečišť potoků vedoucími Parryho horami po stopách nezvykle oděného muže a inukshuku. Na udaném místě Hall za pomoci Koolooy skutečně našel pomník a o kus dále dokonce pozůstatky stanového místa s obdelníkově umístěnými většími i menšími kameny. Nebylo pochyb, že se jedná o zbytky stanu obývaného bělochů, protože takovéto stany obdelníkového tvaru Eskymáci nepoužívali. Jejich příbytky měly vždy kruhovou základnu. Pro Halla to byl dostatečný důkaz pobytu Franklinových mužů v této horní části Melvillova ostrova.

Bohužel dodatečně se však ukázalo, že jeho přesvědčení bylo mylné. V roce 1880 se redakci New York Herald ozval Dr. Rae, který po prostudování Hallových poznatků, došel k závěru, že oním podivně oblečeným mužem spatřeným dvěma Eskymáky poblíž zálivu Fury a Hecla, byl on sám. Dr. Rae vysvětlil, že v době svého prvního pobyt v Arktidě v letech 1847 a 48 v této oblasti často lovil a jeho oblečení přesně odpovídá popisu oněch dvou Eskymáků. Když Eskymák tuto příhodu Hallovi vyprávěl, zaměnil roky kdy k události došlo a příhodu umístil o 8 let později do roku 1855, místo roku 1847. Co se týče Etkerlinů, tedy Indiánů, spatřené tehdy Eskymáky ve stejné oblasti, tak se s největší pravděpodobností jednalo o mišence, které měl Dr. Rae ve své expedici. Žádní jiní Indiáni tak daleko na severu nežili. A velký krátkosrstý pes, který Eskymáky tak zaskočil, patřil podle historika Richarda Cyriaxe nejspíše k výpravě Edwarda Parryho. Parry měl na své lodi Fury opravdu velkého psa - chrtu, který by odpovídal eskymáckému popisu. Opět zde došlo k záměně časové posloupnosti, neboť Parry se v oblasti vyskytoval o 20 let dříve než Franklinova expedice vyrazila do Arktidy. Obdelníkové stopy po stanech pak mohly pocházet od lidí z Parryho expedice a nebo od Dr. Raeho.

Díky tomu, že Hall jednoduše nekriticky přijímal všechny eskymácké báchorky, aniž by je podrobil důkladnému myšlenkovému rozboru, byl často sveden na špatnou stopu. Příliš chtěl uvěřit zázraku v podobě přežití některých členů Franklinovy expedice a všechny pochybnosti o této variantě vylučoval.

Po třech týdnech strávených s místními Eskymáky na Ooglitiských ostrovech se Hall na léto vrátil do Repulse Bay, kde prožil pár měsíců relativního klidu až do osudného posledního července roku 1868. Toho dne za záhadných okolností Hall vystřelil na Patricka Colemana, jednoho z námořníků, kterého si najal jako pomocnou sílu. I přes veškerou Hallovu péči tento muž 14. srpna zemřel. Proč Hall po Colemanovi vlastně vystřelil není zcela jasné. V „Příběhu druhé arktické expedice“ od Charlese F. Halla vyšle až po jeho smrti, cituje J. E. Nourse pasáž z Hallových písemností, kde Hall uvádí popis celé situace. Tato písemnost objasňující celou záležitost však v Hallově deníku není, a je tedy možné, že se jedná až o dodatečnou zprávu sepsanou Hallem po jeho návratu do USA.

Z Hallova popisu situace vyplývá, že k výstřelu došlo v sebeobraně, kdy se Hall cítil ohrožen vznikající revoltou mezi námořníky. Již zmíněný Coleman měl být vůdčí postavou narůstající vzpoury námořníků vůči Hallovi. Právě při konfrontaci se vzpurnými námořníky a při pokusu o uklidnění situace došlo k onomu osudnému výstřelu, kterým byl Coleman smrtelně zraněn.

Jelikož k incidentu došlo mimo hranice kanadského dominia, nebylo vlastně ani jasné, pod čí soudní pravomoc tato záležitost spadá. O případnou soudní při neměli zájem ani Britové, ani Kanadčané a tak Hall nebyl kvůli Colemanově zabití nikdy vyšetřován.

Pár dní po Colemanově smrti v půlce srpna dorazily do Repulse Bay velrybářské lodě. Zbylí 4 námořníci, které si Hall najal od něj ihned odešli a přihlásili se do služby na velrybářských lodích. Hall se rozhodl v Repulse Bay zůstat a důkladně se připravit na jarní cestu k ostrovu Krále Viléma. Zima na přelomu let 1868-69 proběhla bez potíží, a Hall se tak mohl 21. března 1869 vydat spolu s dalšími 10 Eskymáky vstříc ostrovu Krále Viléma. Skoro o 3 týdny později Hallova malá kolona dospěla do Peelyho zátoky. Zde Hall u místních Eskymáků našel různé předměty pocházející z ostrova Kikertaku, tedy ostrova Krále Viléma. Od těchto Eskymáků se Hall dověděl, že Tooshoarthario, muž který údajně pomohl kpt. Crozierovi a jeho dvěma druhům, se právě nachází kvůli lovu na ostrově Krále Viléma. Hall tak pokračoval dál přes poloostrov Boothia až k břehům Polárního moře u Raeovy úžiny. Tam se opět potkal s další skupinkou místních domorodců u kterých spatřil spoustu všemožných předmětů pocházejících z Franklinových lodí. Mezi předměty byly velká stříbrná lžice patřící Franklinovi, kusy měděných plechů se zřetelným šípem britského námořnictva, prkna z lodí, sklenice na nakládanou zeleninu či cáry kapesníku. Také saně měli vyrobeny ze stěžňů lodě, která se dle jejich slov nedaleko odtud potopila. Z lodě také pocházela část mahagonového psacího stolu, kterou stihli Eskymáci z lodi vynést ještě dříve, než se potopila. Náčelník eskymácké vesnice Innoopoozheejook nakreslil mapu ostrova Krále Viléma na níž Hallovi ukazoval místa nálezů Franklinových předmětů. Podle slov náčelníka se jedna z lodí potopila na místě zvané Eskymáky Keeweewoo, tedy O'Reillyho ostrov. Když se prý Eskymáci ještě před jejím potopením dostali na loď, aby z ní odnesli všechny možné věci, které by se jim mohly hodit, objevili v jedné kajutě tělo hodně velkého koblúna. Na břehu našli stopy nejspíše dalších 4 koblúnů spolu se stopami psa. Zhruba 50 mil severně od místa potopení lodi našli Eskymáci stan patřící bělochům.

Ve stanu byly přikrývky, ložní prádlo a spoustu lidských kosí bez kousku masa s výjimkou šlach. Zdálo se, jako by maso z kostí ohryzali lišky a vlci. Některé z kostí byly odděleny pilkou. V některých lebkách byly otvory. Vedle přikrývek ležely cínové hrníčky, lžice, vidličky, nože, dvouhlavňové pušky, pistole, olovené kulky, velké množství prachovnic a popsané knihy a papíry. Jelikož posledně uvedené nebylo Inuitům k ničemu dobré, vyhodili to.

Poblíž stanu byl ještě člun, ve kterém ležely další kostry a papíry. Z náčelníkova vyprávění se ještě dověděl, že Eskymáci našli jižně od ostrova Krále Viléma u břehu pevniny další člun a u něj soudek se střelným prachem. Jelikož do té doby neměl nikdo z Eskymáků zkušenost se střelným prachem, není divu, že posléze došlo k explozi a vyhození do vzduchu několika iglů dvěma zvědavými eskymáckými chlapeci. Při výbuchu nebyl naštěstí nikdo zabit.

Na jednom z Toddových ostrůvků zvaných Eskymáky Keeuna našli Eskymáci pozůstatky 5 koblúnů. Blízko Toddových ostrůvků byly pak nalezeny další tělesné ostatky koblúnů.

Po shromáždění tolika eskymáckých svědectví hovořících pouze o nalezených tělesných ostatcích koblúnů, nikoliv o přeživších, Hall konečně došel k názoru, že již není možné někoho nalézt naživu. Obrátil tedy svoji pozornost k nalezení hrobu Sira Franklina a schránky s písemnými dokumenty expedice. Již dříve se doslechl o tom, že by právě zde mohl být pochován Sir John Franklin. V době kdy Hall pobýval na Iglooliku, se jeho najatí námořníci Peter Bayne a Patrick Coleman od Eskymáků dověděli, že jeden muž z lodí uvězněných v ledu byl velice obřadně pochován na břehu v severozápadní části ostrova Krále Viléma. Jeho hrob byl prý pokryt nějakou látkou, jež se proměnila v kámen. Námořníci z toho vyvodili závěr, že oním pohřbívaným mužem musel být jedině Sir Franklin, jehož hrobka byla vytvořena z cementu. Poblíž Victory Point měla být ještě uložena jiná schránka s dokumenty.

Když Hall představil své nové plány směřující k průzkumu severozápadní části ostrova Krále Viléma svým společníkům, byl zaražen jejich sdělením, že s ním zůstanou ještě jeden týden a potom se vydají na zpáteční cestu do Repulse Bay. Hall si byl dobře vědom, že za týden nemá šanci

proniknout až k severozápadnímu cípu ostrova Krále Viléma a musel tedy tento plán s lítostí opustit. S náčelníkem Innoopoozheejookem se alespoň vydali na Toddovy ostrovy zmapovat místa, o kterých jim Eskymáci řekli, že na nich našli pozůstatky koblúnů. V příštích hodinách se Hallova skupina věnovala prohledávání terénu, avšak kvůli hlubokému sněhu se jim podařilo nalézt jen jeden kus lidské kosti. Po překročení malé úžiny, které je dělila od ostrova Krále Viléma, Hall pak dokázal i přes ztížené podmínky dané vysokým sněhem nalézt dobře zachovalé tělesné pozůstatky jednoho jedince. Postavil na onom místě nálezu malý pomníček a kostru včetně lebky se rozhodl vzít s sebou do USA. O více než rok později byla kostra díky zlaté zubní výplni a zbytcích hedvábné důstojnické vesty v Anglii identifikována jako poručík Le Vesconte. Dle současných forenzních analýz však kostra patřila Harrymu D.S. Goodsirovi, asistentu chirurga na Erebu. V roce 2009 byly tělesné pozůstatky pod Franklinovým památníkem na Greenwich Old Royal Naval College v Londýně exhumovány a podrobena detailnímu rozboru. Po rozboru zubní skloviny a zjištění údajů o množstvích stroncia a kyslíku bylo oznámeno, že jedinec, kterému patřila tato kostra byl vychováván ve východním Skotsku, nikoliv v jihozápadní Anglii jako poručík Le Vesconte. V tomto případě přicházel do úvahy pouze Harry Goodsir. Techniku vyplnění zubu zlatou plombou používal Robert Nasmyth, skotský zubní chirurg z Edinburghu, jehož učněm byl i jeden z bratrů Harryho Goodsira, John. Tímto se hypotéza o identitě tělesných ostatků zdá za potvrzenou. Ještě necelý týden strávil Hall prohledáváním jihovýchodní strany ostrova, ale nic dalšího již nenašel. Na místech, o kterých mu Eskymáci řekli, že tam našli nějaké lidské pozůstatky, Hall vykonal pohřební obřad a vztyčil tam pomníčky z kamenů. Dne 20. května 1869 se Hall obrátil na zpáteční cestu do Repulse Bay.

Během těch 3 týdnů strávených ve společnosti Eskymáků z poloostrova Boothia se dověděl řadu věcí, které jej nejen šokovaly, ale také urážely jeho křesťanskou duši. Fakt, že Eskymáci rabovali v opuštěných zamrzlých lodích a poté i nalezených stanech není sám o sobě tak hrozný. Kromě toho ale také okrádali náhodně nalezené mrtvoly, které neměl již kdo pohřbit a dokonce vyhrabávali řádně pohřbené Franklinovy muže, aby následně okradli i je, přičemž jejich pozůstatky nechali volně ležet. Žádná úcta k mrtvým a také skoro žádná pomoc živým. Hall se také trpělivým vyptáváním Eskymáků Tutkeeta a Oweera z vesnice náčelníka Innoopoozheejka dopídil k podrobnostem týkající se setkání Eskymáků se skupinou vyhladovělých Franklinových mužů vedenou kapitánem Crozierem poblíž zálivu Washington na jihozápadním pobřeží ostrova Krále Viléma. Z jejich slov nakonec vyplynulo, že Eskymáci na smrt vyhladovělým a nemocným koblúnům neposkytly téměř žádnou pomoc. Když se prý Eskymáci s koblúnou potkali, přišel k nim důstojník, nejspíš Crozier a naznačil jim, aby otevřeli své vaky. Eskymáci své vaky otevřeli a on z nich vytáhl kousek tuleního masa a snědl jej. Potom ukázal směrem k dalším koblúnům a Eskymáci dali maso i jim. V noci pak tábořili Eskymáci poblíž koblúnů a ráno se pak sbalili a chystali se odejít, v čemž jim chtěl důstojník zabránit. Ukazoval si prstem do úst a znovu opakoval tuleň. Eskymáci jej však ignorovali a tábor s koblúnou opustili. Hall si s očividným znechucením reagujícím na eskymáckou bezcitnost poznamenal do deníku tyto věty:

Tyto 4 rodiny mohly zachránit Crozierovi & jeho společníkům život, kdyby o to stály. Mohly je zavést ke svým zásobám tuleního masa, čerstvě uloženého podél pobřeží ostrova K.V., & také říci svým krajanům, aby přispěli k záchraně hladovějících mužů. Jenže se tak nestalo, a přestože je vznešený Crozier prosil, nezastavili se ani na jediný den, aby se pokusili ulovit tuleň, nýbrž brzy po ráno velkou skupinu bílých mužů opustili, i když věděli, jak strašně hladoví.

Hall se dále vyptával, zda Eskymáci tyto muže ještě někdy potkali, ale setkal se jen se zápornou odpovědí. V tu chvíli pochopil, že naděje na nalezení živých členů Franklinovy expedice kterou v sobě až do poslední chvíli uchovával a živil, byla lichá. Celou dobu věřil příběhu vyprávějším o tom, jak Tooshoarthario pomohl Crozierovi a jeho dvěma druhům k přežití někde v dalekých končinách poloostrova Boothia či v nějaké odlehlé eskymácké komunitě a teď přišlo definitivní vystřízlivění. Pochopil, že ne všechny příběhy vyprávěné Eskymáky se zakládají na pravdě a že šance na nalezení byť jen jediného Franklinova muže není žádná. Jeho úsilí a obětavá snaha o

nalezení živých členů Franklinovy výpravy trávající takřka 10 let byla nyní u konce. Cesta, kterou provázely nemalé těžkosti v podobě svéhlavých Eskymáků či nesianých kapitánů, kvůli kterým musel své plány častokrát měnit a cestu na ostrov krále Viléma odkládat na příští léta skončila. Fyzické a psychické útrapy, kterých nebyl ušetřen jej stály mnoho energie a zápalu, ale i přes ně se Hall nevzdával a svému cíli podřídil a obětoval veškerý čas a síly, kterých byl schopen. I když se mu nepodařilo splnit si svůj cíl a nalézt přeživší Franklinovy expedice, přesto novými informacemi výrazně přispěl k objasnění jejich posledních měsíců a týdnů prožitých na ostrově Krále Viléma. Rovněž s sebou kromě osobních eskymáckých svědectví dovezl i všemožné relikvie získané z různých koutů poloostrova krále Viléma a Eskymáků z poloostrova Boothia. Kromě toho do civilizace dopravil i tělesné pozůstatky jednoho jedince, nalezené v jižní části ostrova krále Viléma a na počátku 21. století díky forenzním metodám identifikovaného jako Harry Goodsira.

Jakmile Hall pochopil, že jeho posláním na ostrově Krále Viléma skončilo, odplul spolu s Ebierbingem a Tookoolito ještě na podzim roku 1869 do USA. Po jeho návratu se s ním prostřednictvím jeho mecenáše Henryho Grinnella spojila Lady Franklinová, která na něj naléhala, aby se do Arktidy vrátil a pokračoval v pátrání, teď už nikoliv po živých Franklinových mužích, ale především po cenných písemných dokumentech a lodních denících.

Hall však měl již jiné plány týkající se cesty k samotnému Severnímu pólu a Franklinově expedici se i přes naléhání Lady Franklinové nehodlal dále věnovat. Jeho další osud po Franklinově etapě spojený s pokusem o dobytí Severního pólu nebyl však naplněn očekávaným úspěchem, ale prohrou a smrtí. V průběhu expedice s názvem Polaris, jejímž cílem bylo stanutí na Severním pólu Hall nečekaně a za záhadných okolností 8. listopadu 1871 zemřel. Před svou smrtí Hall obvinil členy expedice, především lodního lékaře Emila Besselse z otravy. Jelikož se Hall v průběhu pátrání po Franklinových mužích ukázal jako mimořádný člověk, jenž si za svou neutuchající snahu vyváženou osobním strádáním vydobyl úctu a obdiv nejen Lady Franklinové ale i odborné veřejnosti, zaslouží si, aby byl jeho příběh dovyprávěn až do konce. Žádný z předchozích pátračů neobětoval svému cíli tolik energie, času i financí i osobního zápalu tak jako Hall. Proto na dalších řádkách objasním okolnosti spjaté s jeho záhadným skolem a pozdějším vyšetřováním, vedoucím k zajímavým skutečnostem odhalujícím příčinu jeho podivné smrti.

Expedice Polaris vybavená z finančního grantu americké vlády vyplula na svoji plavbu koncem června 1871. Již v průběhu plavby na lodi pojmenované po expedici Polaris, pod vedením starého známého kapitána Budingtona, se kterým se stačil Hall usmířit po svém návratu z Arktidy, docházelo mezi Hallem a lodním lékařem Besselsem k různým sporům týkajících se vedení expedice.

Koncem října 1871, kdy Polaris kotvila u grónského pobřeží a připravovala se na jarní zteč Severního pólu se Hall vrátil z průzkumné saňové cesty zpátky na loď, kde se mu po vypití šálku horké kávy udělalo nevolno od žaludku. V příštích dnech se jeho zdravotní stav natolik zhoršil, že již nebyl schopen vstát z lůžka. Po dobu své nemoci byl ošetřován lodním lékařem německého původu Emilem Besselsem, který o něj pečoval spolu s ostatními členy posádky. V průběhu léčby však začal Hall Besselsovu přítomnost odmítat. V tu dobu se začal Hallův stav pomalu zlepšovat, dokonce vstal z lůžka a celkově se mu vracela jeho dřívější kondice. Po několika dnech Hall svolil, aby jej Bessels opět mohl ošetřovat a v tu ránu u něj opět propukly zdravotní potíže, které nakonec vedly k jeho smrti. Emil Bessels oficiálně určil jako příčinu smrti mozkovou příhodu, lidově zvanou mrtvicí. Po Hallově smrti expedice dál pokračovala pod vedením kapitána Budingtona, který se spolu s posádkou v červnu roku 1872 neúspěšně pokusil o cestu k Severnímu pólu. Tento pokus skončil ale nezdarem a výprava se obrátila na zpáteční cestu. Během plavby došlo k incidentu, kdy se zhruba polovina posádky vinou hrozby rozdrčení lodi ledovcem ocitla přibližně na půl roku na plovoucí kře, na kterou byla nucena vyskakat. Z tohoto plovoucího vězení bylo všech 19 osob zachráněno kolem proplouvající velrybářskou lodí Tigris 30. dubna 1873. Přežít tak dlouhou dobu se jim podařilo jen díky lovu tuleňů a skromným zásobám, které dokázali z lodi vyhodit na ledovou kru ještě před tím, než se poškozená loď stihla potopit u pobřeží poblíž Etahu. Ostatní muži z posádky, kteří nestačili z lodě vyskakat, zůstali v čele s kapitánem Budingtonem na lodi a po jejím

ztroskotání přežívali na pobřeží Etahu do doby, než byli zachráněni velrybářskou lodí a přes Skotsko dopraveni do USA.

Po jejich návratu bylo zahájeno vyšetřování, které mělo objasnit okolnosti vedoucí k Hallově smrti. Během vyšetřování bylo zjištěno vážné narušení disciplíny na lodi pramenící z rozporů mezi vedoucími členy expedice, Hallem, Budingtonem a Besselsem. Budington a Bessels se dle výpovědí svědků odmítali podříditi Hallově autoritě a veřejně zpochybňovali jeho mnohá rozhodnutí. Rovněž bylo zjištěno, že morálka na lodi rychle upadala a to především vinou opilství kapitána Budingtona a jeho navigátora George Tysona. Před vyšetřovací komisí se tito dva muži navzájem obviňovali z alkoholismu, přičemž Tyson dokonce nařkl kapitána Budingtona z krádeže alkoholu určeného k lékařským účelům. Toto obvinění pak potvrdilo několik dalších členů posádky, kteří dokonce uvedli, že dr. Bessels nachytil kapitána Budingtona při krádeži lékařského lihu určeného ke konzervování nalezených živočišných exemplářů. Dalšími výslechy se zjistilo, že na lékařský líh chodila skoro celá posádka, jejichž morální úroveň po Hallově smrti povážlivě upadala.

Mimo jiné námořníci vypovídali o tom, jak kapitán Budington se po dobu Hallovy nepřítomnosti o něm vyjadřoval posměšně, znevažoval jeho autoritu a dokonce podrýval i jeho vedení. Zkráceně řečeno, podle všech indicií byla tato Hallova poslední arktická expedice poznamenána neshodami, averzí vůči němu samotnému, antipatiemi mezi posádkou, ztrátou disciplíny a odporem několika členů expedice k jeho způsobu velení. Co se týče jeho podivné smrti, tak vyšetřovací komise potvrdila jako příčinu smrti mozkovou příhodu, diagnostikovanou dr. Besselsem.

V roce 1968 obdržel profesor Chauncey G. Loomis z Dartmouth College povolení k exhumaci Hallových tělesných pozůstatků, ze kterých chtěl určit pravou příčinu smrti a eventuálně vyvrátit podezření na otravu organismu. Dle rozboru Hallových tkáňových vzorků bylo zjištěno, že Hall přijímal v posledních 14 dnech velké množství arsenu a jako možná příčina jeho smrti se tak jeví akutní otrava arsenem. Jakým způsobem a kdo mu arsen podával ale není již přímo dokazatelné. Jako o možném traviči lze uvažovat o dr. Besselsovi, který od počátku Halla nerespektoval a často s ním vstupoval do sporů. Po Hallově onemocnění jej ošetřoval a v jednu dobu, kdy Hall Besselsovu přítomnost odmítal, se jeho stav rapidně zlepšil. Otázkou ovšem je, zda se Hall nemohl omylem předávkovat arsenem sám. Arsen byl totiž v 19. století používán v medicíně jako léčebný prostředek, mimo jiné byl součástí tzv. Fowlerova roztoku, indikovaného k léčbě všemožných zdravotních obtíží. Tuto variantu ale vylučuje fakt, že se Hallovi udělalo nevolno po požití horkého šálku kávy, která mu byla podána na palubě lodi po jeho návratu z průzkumné výpravy. Na tuto kávu si Hall začal ihned stěžovat kvůli její přílišné sladkosti a pálení v žaludku. Od tohoto okamžiku vypití kávy se Hallův stav počal rychle zhoršovat s výjimkou několika dnů nepřítomnosti dr. Besselse v Hallově blízkosti. Také všechny příznaky provázející jeho nemoc ukazují nikoliv na mozkovou mrtvici, ale spíše na otravu arsenem. Pokud by tehdejší vyšetřovací komise byla více důsledná ve věci vyšetřování okolností Hallova úmrtí, mohla být záležitost jeho případné otravy objasněna již v minulosti.

Tak tedy zůstává smrt muže, jenž téměř celou jednu svoji dekádu života obětoval ve prospěch hledání živých členů Franklinovy expedice, zahalena tajemstvím. V dalekých mrazivých končinách skončila životní pout' obdivuhodného muže, který díky své neústupné povaze byl ochoten po dlouhá léta snášet různá nebezpečí spojená s životem v těch nejdrsnějších arktických podmínkách a podstupovat všemožné rány osudu.

I když to vypadalo, že Charles Francis Hall bude se svými společníky poslední z výprav pátrající po Franklinově mužích, tak za necelých deset let se vynořila další expedice toužící vyrazit do těchto končin a učinit tak pomyslnou definitivní tečku za hledáním Franklinovy expedice a jejich pozůstatků.

Charles Francis Hall se svými eskymáckými přáteli Ebierbingem a jeho manželkou Tookoolito na vyobrazení v Hallově knize *Life with Eskimaux* vydané v roce 1864.

KAPITOLA 10

Frederick Schwatka

Hlavním impulsem k dalšímu návratu na ostrov Krále Viléma se v roce 1872 staly relikvie dovezené kapitánem Edwardem Potterem z velrybářské lodi Glacier. Kapitán Potter s sebou z velrybářské výpravy přivezl mimo jiné stříbrné lžičky, nože a vidličky se znaky a iniciály Franklina, Croziera a Fitzjamese, všechny koupené od Eskymáků z kmene Netsilik, žijících v Repulse Bay. Tito Eskymáci již zmíněné předměty našli na ostrově Krále Viléma. Následně vznikla domněnka, že mezi předměty roztroušenými na ostrově Krále Viléma mohou být stále nějaké písemnosti či snad dokonce lodní deníky objasňující zánik expedice. O pár let později velrybářský kapitán Thomas Barry v New Yorku vyprávěl příběh o svém setkání s Eskymáky, který prožil při svém přezimování na severu v Hudsonově zálivu v letech 1873 a 76. Eskymáci mu prý řekli o náčelníkovi bílých mužů, kteří přišli ze severu a postupně zemřeli. Tento náčelník prý uložil velké množství papírů do kamenné mohyly na západním břehu poloostrova Boothia. Od jednoho z Eskymáků pak ještě Barry koupil stříbrnou lžici na jednom místě vyspravenou plechem a nýtky nesoucí na sobě znaky Johna Franklina. Eskymák prý tuto lžici dostal darem od samotného náčelníka bílých mužů.

Na tuto událost zareagoval James Gordon Bennett, vydavatel listu New York Herald, který se spojil s předsedou Americké geografické společnosti Charlesem Dalym a pokusil se tak s jeho pomocí o vybrání finančních prostředků umožňující uspořádání další expedice. Společnými silami se jim za krátko skutečně podařilo získat několik majetných mecenášů, díky jejichž finanční podpoře mohli již v roce 1878 vypravit do Arktidy malou expedici vedenou poručíkem Třetí kavalerie americké armády Frederickem Schwatkou. Schwatka byl absolventem vojenské akademie ve West Pointu a kromě vojenského vzdělání vystudoval také právo a medicínu. Schwatkovým prvním zástupcem byl jmenován reportér New York Haraldu, William Gilder a druhým zástupcem se stal kartograf a přírodovědec Ing. Henry Klutschak, jinak česky psáno Jindřich Klučák, rodák z Prahy. Henry nebo také německy Heinrich W. Klutschak se narodil roku 1848 v Praze. Jeho otec byl František Klutschak, šéfredaktor a později i vydavatel pražských německých novin Bohemia. Právě v Bohemii pak vycházely Klutschakovi dopisy s detailním popisem arktické anabáze Schwatkovy expedice. Před Schwatkovou výpravou se ještě Klutschak v letech 1877-78 zúčastnil výpravy do jižního Atlantiku, kde se na pomezí Antarktidy věnoval mapování ostrova Jižní Georgie. Později vydal knihu s názvem „Als Eskimo unter den Eskimos“, ve které shrnul své poznatky o životě kanadských Eskymáků. Dalšími členy expedice pak ještě byli Hallův eskymácký přítel Ebierbing a velrybář Frank Melmes.

Schwatka se svou posádkou doplul na velrybářském škuneru Eothen pod vedením kapitána Thomase Barryho do místa svého určení, jižně od Repulse Bay. Zde ovšem vyšlo najevo, že jeden z Barryho eskymáckých informátorů zemřel a druhý zmizel. Aby toho nebylo málo, ke všemu se ještě ukázalo, že Barry od Eskymáků žádnou stříbrnou lžici nekoupil, nýbrž ji ukradl kapitánu Potterovi, se kterým sloužil na Glacieru. Celý příběh o lžici i o písemnostech uložených bílým náčelníkem v kamenné mohyle si zkrátka Barry vymyslel. I když se zdálo, že expedice založená na lživých informacích v tuto chvíli ztratila smysl a nemá tedy cenu nadále setrvávat v těchto nehostinných končinách, tak Schwatka se rozhodl jinak. Celých 8 měsíců se se svou skupinkou učil přežívat po eskymáckém způsobu, přivykal si na krutý život na jednom z nejnehostinnějších místech planety a konečně 1. dubna 1879 vyrazil spolu s několika eskymáckými rodinami k ostrovu Krále Viléma. O tom jak dobře se Schwatkova skupina v arktických podmínkách aklimatizovala svědčí i jejich cesta ostrovem Krále Viléma, při které se jim podařilo za 11 měsíců a 4 dnů ujít úctyhodných 5026 km vedoucích v obou směrech od Mysu Victory až po poloostrov Adelaide a Backovu řeku. Cestou nacházeli jasné důkazy o pobytu Franklinových mužů včetně lidských lebek, zetlelých námořních uniforem, pamětních mincí či kostry poručíka Irvinga objevené na Mysu Victory v severní části ostrova Krále Viléma. Po nějakém písemném záznamu expedice či dokonce lodní deníku nenalezli

však nikde ani stopy. Zato však na Adelaidině poloostrově stihli posbírat svědectví od jedněch z posledních přežívajících očitých svědků zkázy Franklinovy expedice.

Jedno z nejzávažnějších svědectví jim za pomoci svého syna poskytla asi 70- letá žena jménem Tooktoocheer z kmene Netsilik. Tooktoocheer se svoji rodinou v roce 1849 narazila na severním pobřeží poloostrova Adelaide na jeden z posledních táborů Franklinových mužů. Toto místo později vešlo ve známost jako Starvation Cove, tedy Zátoka Hladu. Mezi věcmi roztroušenými kolem tábora byl velký nakloněný člun, cáry oděvů, příkrývek a plachtoviny, pušky, pily, nože, krabice od tabáku, stříbrné i zlaté hodinky, kovové nádoby i nějaké knihy. Mezi předměty ležely pozůstatky několika těl a bedna plných lidských kostí nesoucí stopy ostrých nástrojů. Vzhledem ke stavu těl zemřeli tito muži nejspíš během předchozí zimy. Jen jedno tělo jevílo známky zachovalosti a nebylo dosud ohlodáno liškami nebo vlky. Vysoký muž se světlehnědými vlasy. Na prstu pravé ruky měl zlatý prstýnek a vedle něj ležely brýle se zlatými obroučkami. Zemřel nejspíše jako poslední ze všech, pravděpodobně nedlouho před příchodem Eskymáků. Na Schwatkův dotaz zda Tooktoocheer mezi věcmi bílých mužů neviděla nějakou schránku s knihami nebo papíry, odpověděla, že ve člunu byla plechová schránka plná knih. Knihy v této schránce byly prý tištěné, ale i psané rukou. Eskymáci o knihy nejevili zájem, pro své účely si vzali jen schránku a veškeré písemnosti z ní vyházeli ven. Kusy papíru z lodních deníků, osobních zápisků a snad i posledních vzkazů rodinám příslušníků Franklinovy expedice tak volně poletovali kolem, než je rozfoukal vítr do všech možných směrů a zastřel tak možnost odhalení příčin zkázy jedné z nejtragičtějších polárních výprav všech dob. S tímto svědectvím tak definitivně zmizela poslední naděje na objevení nějakých písemných materiálů patřící Franklinovi a jeho druhům. Další svědectví pak přidal i její syn, jenž její vyprávění doplnil o další informace.

Svědectví syna Tooktoocheer 40- letého Eskymáka jménem Ogzenekjenwoek:

Když s rodiči navštívil oné místo pobytu Franklinových mužů, byl starý asi 12 let. Ogzenekjenwoek vypověděl, že na místě byla loďka povalená na pravé straně a v ní plechová skříň. Před člunem viděl více než 4 lebky. Také viděl kosti nohou a paží, které se zdály být odříznuté. Řekl, že vzhled kostí vedl Eskymáky k názoru, že bílí muži jedli jeden druhého. Důvodem, proč si Eskymáci mysleli, že se bílí muži pojídali navzájem, bylo to, že kosti byly odřezány pilou nebo nožem. Na místě také našli jednu velkou pilu a jednu malou ve člunu. Ve člunu ještě viděli velkou červenou plechovku a tabák s dýmkami. Jedno tělo bylo ale skoro neporušené, podle vzhledu to byl velký muž se světlými vlasy. Na sněhu viděl několik drátěných brýlí a vedle zachovalého těla světlovlasého muže ležel pár zlatých brýlí. Tento muž měl zlatý řetízek připěvněný ke zlatým náušnicím a kolem pasu měl další řetízek. Ogzenekjenwoek řekl, že když Eskymáci potáhli za řetěz, vytáhli za uši i hlavu. Jedním z možných vysvětlení tohoto zvláštního způsobu uchycení zlatých řetízků je to, že se mezi Franklinovými muži nacházela nějaká excentrická osoba, která si připevňovala řetízek nošený kolem pasu k náušnicím. Tento muž měl i zlatý prsten na prsteníku pravé ruky. Uvnitř člunu byla krabice plná kostí, tato krabice měla přibližně stejnou velikost jako krabice obsahující knihy. Byly mu ukázány psané i tištěné knihy a Ogzenekjenwoek řekl, že vypadaly jako ty tištěné. Mezi knihami našel i pravděpodobně nějaké magnetické nástroje. Některé tyto knihy byly vzaty domů pro děti na hraní, později je děti roztrhaly. Další knihy pak zůstaly ležet mezi kameny, dokud je neodnesl vítr nebo nezasypal písek nebo sníh. Na místě ještě našli několik hodinek, většinou stříbrných, ale i pár zlatých. Hodinky byl dány dětem na hraní, nyní jsou již ztraceny. Na místě nebyla žádná mohyla ani hroby. Kosterní pozůstatky nalezené volně na povrchu jsou nyní pokryty pískem a mořskými řasami, neboť ležely těsně u břehu s vysokou vodní hladinou.

Schwatka pak ještě pokračoval ve shromažďování dalších informací očitých svědků vypovídající o životě a smrti Franklinových mužů.

Zde je několik svědectví sesbíraných Schwatkou a jeho spolupracovníky:

Svědectví 65 -70 letitého Eskymáka jménem Ikinnekpatolek: (r. 1881)

Tento muž vypověděl, že jednou viděl ještě živé bílé muže, když zrovna lovil v řece v Backově rybí řece. Tou dobou k němu přišlo asi 10 mužů s člunem a potřásli si s ním rukou. Vůdce bílých mužů se jmenoval Tos-ard-e-roak. Dalšího bílého muže, ale již mrtvého viděl v zamrzlé lodi asi 5 mil západně od Grant Point na poloostrově Adelaide. On a jeho eskymáčí přátelé museli jít asi 3 míle po hladkém ledu, aby se dostali k zamrzlé lodi. Ve stejný čas si všimli stop 4 mužů. Když Eskymáci viděli loď dlouho opuštěnou, začali se na ni vydávat a odnášet z ní kousky dřeva a železa. Našli i nějaké plechovky masa, mnoho z nich již bylo otevřeno, ale 4 zůstaly nedotčené.

Svědectví starého Eskymáka jménem Ockarnawok: (r. 1881)

Ockarnawok se synem před 5 lety podnikli výlet podél severozápadního pobřeží krále Viléma. Mezi Victory Point a Cape Felix našli nějaké věci v malém sudu poblíž slané vody. Také našli pomník a v něm mezi kameny 5 nožů a pár nůžek, spolu s malým plochým kusem cínu. Všechny věci jsou nyní ztracené. Na tomto místě neviděl žádné hroby. Severně od tohoto místa našel stanové místo se 3 plechovými hrnkami. Na Victory Point našel hrob s kostrou, oblečením a nožem se zahnutou čepelí. Knihy zde žádné neviděl. V malé zátocce na severní straně Collinson Inlet viděl velké množství oblečení. V době, kdy Ockarnawok a jeho syn tato místa navštívili, bylo všude spousta sněhu. K tomuto svědectví dodává Schwatkův zástupce William Gilder, že hrob, který našli nebyl na Victory Point ale o 3 km níže a patřil poručíku Irvingovi z HMS Terror. Na Victory Point Schwatkovi lidé již žádný hrob nenalezli. Na Collinson Inlet Schwatkovi průzkumníci rovněž nenašli žádné stopy po oblečení ani jiných předmětech svědčících o přítomnosti bílých mužů.

Svědectví asi 40- letého Eskymáka jménem Peowat: (r. 1881)

Peowat Schwatkovi vyprávěl o tom, že když mu bylo asi 14 nebo 15 let viděl 2 lodě sestupovat po řece Backově rybí řece. Jedna loďka měla v sobě asi 8 mužů, počtu mužů v té druhé si nevšiml. Poté na ostrově Montreal narazil na kamenný památník, který ve svých útrokách ukrýval kapesní nůž, nůžky a nějaké rybářské háčky, které si Peowat odnesl. Žádné papíry tam neviděl.

Svědectví Eskymáka jménem Adlelok:

Adlelok během předchozího léta našel mohylu postavenou bílými muži poblíž řeky Peffer. V blízkosti mohyly se nacházely 3 hroby a stanové místo, ve kterém Adlelok našel pár drátěných sněhových brýlí, které od něj Schwatkovi lidé zakoupili. Schwatkova skupina se na to místo vyrazila podívat a po příchodu a ohledání mohyly, zjistili, že se jedná o mohylu postavenou Ch. F. Hallem na kosterních pozůstatcích mužů, které předtím nalezl. Část nápisu na mohyle byla ztracena odlomením kusu kamene, na kterém se nápis nacházel. Schwatkovi lidé pomník neotvírali, jen udělali nákres a vrátili se do tábora.

Svědectví 55 – leté eskymácké ženy jménem Ahlangyah:

Ahlangyah viděla před mnoha lety na východním pobřeží u zálivu Washington spolu se svým manželem a dalšími dvěma muži 10 bílých mužů, kteří táhli saně a na nich loďku. Pět bílých mužů postavilo na břehu stan, dalších 5 zůstalo v loďce. Eskymáci si postavili stan poblíž bílých mužů a zůstali s nimi 5 dnů. Během této doby ulovili Eskymáci několik tuleňů, které dali bělochům. Jeden z bílých mužů věnoval manželovi Ahlangyah nůž (meč). Po 5 dnech se všichni vydali na poloostrov Adelaide, ale protože bílí muži táhli těžké saně se člunem, nemohli se pohybovat tak rychle jak Eskymáci. Eskymáci se proto zastavili a čekali na muže v Gladman Point. Eskymáci pak zůstali kvůli špatnému stavu ledu na ostrově Krále Viléma po celé léto.

Bílí muži, které pak již nikdy neviděli lovíli v sousedních jezerech téměř celé léto a nakonec odešli směrem na východ. Bílí muži byli bez kožichů, někteří z nich byli velice hubení a jejich ústa byla tvrdá, suchá a černá. Na otázku, zda si pamatuje jméno některého z těchto mužů, řekla, že jeden z nich se jmenoval Agloocar, druhý Too-looah. Další z bělochů se prý jmenoval Ook-take. Too-looah byl prý o něco starší než ostatní muži a měl velký černý vous smíchaný se šedou. Byl větší než kdokoliv jiný, doslova to byl velký a široký muž. Tomuto popisu by mohl odpovídat cca 50- letý Thomas Blanky z Terroru, u něhož by byl výskyt šedých vlasů s ohledem na vyšší věk

pravděpodobný. Další muži z obou posádek byly vyjma kapitána Croziera a Charlese Osmera výrazně mladší, většina z nich nedosáhla ani 30-35 let, takže možnost výskytu šedivých vlasů či vousů byla u těchto mužů minimální. Agloocar byl menší a měl hnědou bradku dlouhou asi 4 nebo 5 cm. Ook-take byl také menší muž s červeným vousem dlouhým jako Agloocar. V tomto případě se mohlo pravděpodobně jednat o pomocníka chirurga na Terroru, Alexandra MacDonalda, který byl rusovlasý. Rovněž i jeho eskymácké jméno Ooo-take může být zkomolenina anglického slova pro doktora, Doctor.

Příští jaro, když už země byla téměř bez sněhu, spatřili Eskymáci na břehu u Terror Bay stan. Ve stanu byli mrtví muži a venku leželo ještě jedno tělo pokryté pískem. Na tělech nebylo žádné maso, jen kosti a šaty. Kostí byly stále připojeny šlachami. Venku byly 1 nebo 2 hroby, které Eskymáci neotevřeli. Kolem stanu leželo mnoho předmětů jako jsou vidličky, nože, lžice, hodinky, mnoho knih, oblečení a přikrývky. Ahlangyah neviděla nic, co by naznačovala, že by tito muži patřili ke skupině, kterou potkali u zálivu Washington. William Gilder k tomuto svědectví učinil poznámku, že Eskymáčka a její přátelé se nedokázali dostat přes Simpsonův průliv na poloostrov Adelaide a zůstali tak na ostrově Krále Viléma. Franklinovi muži však pokračovali dále na východ až k Toddovým ostrovům a řece Peffer, kde nakonec zemřeli.

Eskymáci pak ještě vzali Schwatkovu skupinu k severnímu cípu ostrova Krále Viléma, k místu známém později jako Camp Crozier, kde předtím narazili na pozůstatky Franklinovy expedice. Na místě vzdáleném asi 3 km jižně od Mysu Victory našel Schwatka stopy po tábořišti s několika varnými kamny, měděnými konvicemi, oblečením, přikrývkami, plátny, železným náradím a otevřeným hrobem. Hrob obsahoval množství námořní látky, jejíž součástí se zdál být těžký plášť pravděpodobně užitý k omotání těla. V hrobě a jeho okolí bylo také nalezeno velké množství plátna s hrubým prošíváním a látkou určenou pro pohřeb do moře. Mezi hnijící látkou ve spodní části hrobu leželo několik zlacených knoflíků a čočka, zřejmě objektové sklo námořního dalekohledu. Na jednom z kamenů na úpatí hrobu byl také objevena medaile silně pokrytá špinou. Byla ze stříbra, v průměru měla dva a půl palce a nesla na sobě reliéfní portrét Jiřího IV. s nápisem, Georgius III DG Britannicum REX 1820. Na zadní straně měla vavřínový věnec obklopený nápisem, druhá matematická cena, Královská námořní akademie, oceněný John Irving; Midsummer 1830. Díky této medaili byl hrob přisouzen poručíku Johnu Irvingovi z HMS Terror. Pod Irvingovou hlavou se našel složený dobře zachovalý hedvábný kapesník. V blízkosti hrobu pak byla ještě nalezena lebka a několik dalších kostí. Po dalším prohledání okolí byl posléze nalezen štětec s nápisem H. Wilkes (Henry Wilkes byl voják z námořní pěchoty sloužící na Terroru), dvougalonový džbán a několik plechovek.

Závěr učiněný Schwatkovou skupinou byl ten, že Franklinovy muži došli po opuštění lodí až k ostrovu Krále Viléma na místo zvané Victory Point, kde po sobě zanechali různé předměty. Stav několika členů posádky se pravděpodobně ukázal velmi žalostným a tak malá část z nich, která již nebyla schopna dalšího vyčerpávajícího pochodu na jih, byla pod vedením poručíka Irvinga poslána zpět na loď. Ookjoolik, jeden z Eskymáků potvrdil, že jedna z lodí (Erebus) , která se potopila poblíž Grantova mysu byla skutečně několika muži obývána.

Ostatní muži, kteří byli schopni pochodu se vydali směrem na jih. Postupem času se však rozhodli k návratu na loď i další skupiny mužů, jejichž tělesné pozůstatky byli spolu se člunem obráceným na sever nalezeny členy McClintockovy výpravy v místě zvaném Erebus Bay. Ti nejvytrvalejší pak pokračovali v cestě k Velké rybí řece, dokud postupně nezemřeli hladou, nemocí, mrazem a vysílením. Poslední přeživající muži pak došli až k ústí Velké rybí řeky.

Schwatkova expedice tak potvrdila a doplnila předcházející eskymácká svědectví získaná Dr. Raem a Ch. F. Hallem. Byla to dobrá ukázka výborné paměti Eskymáků, kteří si stále velmi dobře pamatovali události, staré více než 20 let. I přesto je stále potřeba mít na paměti, že ne všechna eskymácká svědectví byla a jsou založená na pravdě. Jak se ukázalo konkrétně v Hallově případě, Eskymáci často pomíchali jak časy událostí, tak různé osoby, mýty či legendy a v nemnoha případech uváděli i naprosté smyšlenky. I přesto, že se některé z eskymáckých informací nezakládaly na pravdě, jsou svědectví poskytnuté těmito „děťmi severu“ stále důležitým a

neopomenutelným zdrojem informací vedoucí k objasnění osudů Franklinových mužů po opuštění lodí a jejich posledních měsíců strávených v boji za záchranu životů na ostrově Krále Viléma.

Frederick Schwatka v kožešinovém obleku určeném do polárních oblastí.

KAPITOLA 11

Rozbor nalezených pozůstatků

V roce 2018 publikoval známý antropolog Douglas R. Stenton odbornou studii věnující se analýze nalezených pozůstatků členů Franklinovy expedice na ostrově Krále Viléma a poloostrově Adelaide. V průběhu takřka 170 let bylo na těchto místech spjatých s pobytem Franklinových mužů nalezeno mnoho relikvií a tělesných ostatků připisovaných právě Franklinovým mužům. Tyto nálezy byly učiněny jak Inuity, tak pozdějšími záchrannými či pátracími expedicemi. Na poloostrově Krále Viléma bylo evidováno 27 lokalit, ve kterých došlo k nálezům předmětů či kosterních pozůstatků, na poloostrově Adelaide jich bylo 7 a na lodi Erebus 1. Konkrétně se mezi mysem Felix a Parryho mysem nachází 6 lokalit, na poloostrově Grahama Gore mezi zálivem Erebus a Terror je jich 10, mezi zálivem Douglas a Tullochovým mysem jsou 3, mezi řekou Peffer a mysem Booth včetně Toddových ostrůvků je takových míst 5, na poloostrově Adelaide je jich 7 a jedna lokalita s hlášeným tělem připadá na loď Erebus.

Všechny objevy byly dle průkaznosti rozděleny do čtyř kategorií – na potvrzené, nepotvrzené, sporné a nesprávné.

Mapa s vyznačenými body znázorňujícími jednotlivé lokality s hlášenými či nalezenými lidskými ostatky na ostrově Krále Viléma a poloostrově Adelaide připisanými Franklinovým mužům.

POTVRZENÉ OBJEVY:

Cape Felix (Mys Felix); (NILf-7) mapa - bod č. 1

V těchto místech objevila v květnu 1859 McClintockova expedice a o 20 let později i Schwatkova značné množství artefaktů, tělesné pozůstatky však žádné. V srpnu 1949 Henry Larsen našel na hřebeni pláže asi 60 m nad mořem ve vzdálenosti půl míle od mysu Felix směrem do vnitrozemí 8 kusů částí lidské lebky spolu s částí středně dlouhé kosti. Tyto kosterní pozůstatky byly objeveny nedaleko od narušené kamenné mohyly, ve které Larsen našel 4 inuitské artefakty (2 hlavy harpuny, rukojeť nože a háček). Antropolog Douglas Leechman po prozkoumání kostí identifikoval jeho nositele jako mladého bělošského muže, cca 25 let, poněkud lehkého a jemného, téměř zženštilého. Kromě toho identifikoval části zubu od ledního medvěda. Ač toto místo bylo několikrát zkoumáno, nic dalšího zde vyjma lidské lebky nalezené v roce 2009 objeveno nebylo.

Camp Crozier (Tábor Crozier); (NjLg-1) mapa - bod č. 2

Stanoviště Franklinových mužů po jejich opuštění lodí bylo nalezeno McClintockovou expedicí v roce 1859. Na místě McClintock hlásil velké množství artefaktů, avšak žádné lidské pozůstatky. V červnu 1879 byla lokalita znovu prozkoumána členy Schwatkovy expedice, kteří na hřebeni zhruba 25 metrů nad vodou našli porušený hrob, ve kterém dle uložených artefaktů (zlacený knoflík, sklo z dalekohledu) usoudili že se jedná o hrob důstojníka. Těsně před hrobem se nacházela lidská lebka, větší kosti byly rozptýlené po okolí a menší chyběly. Na základě nalezené medaile z matematiky udělené roku 1830 poručíku Irvingovi, byly kosterní pozůstatky připsány právě jemu. Nad hrobem byl 13. července 1879 Schwatkovou skupinou vztyčen pomník. Za posledních 35 let bylo místo několikrát podrobeno archeologickým průzkumům, avšak žádné další lidské ostatky již objeveny nebyly.

Le Vesconte Point (Le Vescontův mys); mapa - bod č. 5

Le Vescontův mys se nachází na severovýchodním konci zátoky Erebus, kde tvoří jižní hranici ke vstupu do zálivu Grover. Dne 17. července 1879 zde Schwatkova výprava našla porušený hrob s lebkou a řadou dalších kostí rozptýlených v okolí. Hrob byl velmi mělký, vykopaný v písčitém povrchu a zděný kameny. Hrob obsahoval velké množství námořního plátna a zlacených knoflíků z nichž Schwatka usoudil, že pohřbenou osobou musel být důstojník. Neúplnou kostru Schwatkova skupina shromáždila a vložila do starého hrobu, nad kterým pak postavila kamenný památník.

V Klutschakově mapě expedice, ve které je Le Vescontův mys chybně označen, byl hrob umístěn asi 5 km jižně od Le Vescontova mysu. Hrob se nacházel na místě s písčitém podložím, tvořící severní stranu vstupu do zátoky Two Grave. Kvůli způsobu vykopání hrobu v písčitém místě usoudil Klutschak na selhávající sílu Franklinových mužů, kteří nebyli schopni na výstavbu hrobky použít velké kameny na způsob pomníku. Vzhledem k lokaci hrobu nacházejícího se v poměrně krátké vzdálenosti od zamrzlých lodí a tedy i výchozího bodu cesty u Victory Point (cca 45 km), může být rozhodnutí vykopat hrob zrovna v těchto místech ovlivněno i jinými faktory jako například nedostupnost velkých balvanů, či snadnost vykopání hrobu v písku, než ubývající síla námořníků. Také již výše zmíněná krátká vzdálenost od Victory Point by naznačovala, že ke smrti jedince mohlo dojít na počátku cesty přibližně v průběhu května, tedy ještě v době kdy země byla ztuhlá a vykopání hlubšího hrobu nebylo tím pádem možné.

Tento Schwatkův pomník byl archeology objeven až při průzkumu v roce 2018. V udané vzdálenosti přibližně 5 km jižně od Le Vescontova mysu byl nalezen polorozbořený hrob s uvolněnými kameny odpovídající Schwatkovu popisu z roku 1879. Na tomto místě označeném jako NhLh-12 byly kromě kosterních pozůstatků rozptýlených kolem mělkého hrobu nalezeny ještě další artefakty. Kromě 10 pozlacených mosazných knoflíků ve třech velikostech to byly ještě 2 perleťové knoflíky o průměru 12 mm, přezka na opasek a malá spona. Dle provedené morfologické

analýzy 32 nalezených kostí bylo zjištěno, že se jedná o pozůstatky muže evropského původu s odhadovaným stářím 19 až 48 let. Na několika kostech i artefaktech byly nalezeny stopy po zubech, svědčící o tom, že hrob byl evidentně v průběhu let narušen rabujícími zvířaty. Kromě lidských kostí zde byly ještě objeveny kosti karibu, jež byly pravděpodobně pohřbeny spolu s tímto jedincem. Na základě dochovaných artefaktů nalezených u kosterních pozůstatků byla potvrzená Schwatkova původní hypotéza hovořící o tom, že pohřbeným mužem byl důstojník. Dle nejmodernějších technologií byla také provedena digitální rekonstrukce obličeje, která měla napomoci k identifikaci neznámého jedince. Zrekonstruovaná podoba obličeje byla tak následně porovnána se známými daguerrotypickými snímky důstojníků expedice. Bohužel mezi známými podobiznami důstojníků a tímto mužem nebyla nalezena žádná shoda. Pravděpodobně se tak musí jednat o důstojníka z HMS Terror, jejichž daguerrotypie nebyly před vyplutím expedice zhotoveny a jejich podoby tak nejsou známy.

Two grave Bay (záliv Dvou hrobů); mapa - bod č. 6

Two grave Bay se nachází jižně od Grover Bay, od kterého je oddělen úzkým poloostrovem, který se rozšiřuje a tvoří základnu Le Vescontova mysu. Název byl odvozen od objevu druhého hrobu nacházejícího se jižně od místa s nálezem prvního hrobu na Le Vescontově mysu. Tento hrob našel Schwatka již vyloupený, po pohřbeném jedinci zde zůstala pouze námořnická spona a o čtvrt míle dále nalezená velká lebka.

Přesné umístění hrobu není ale jasné. V případě že by byl první hrob správně umístěn na Le Vescontově mysu, tak druhý hrob by byl od něj vzdálen 4 míle. Na jiném místě pak Schwatka ale uvádí, že druhý hrob byl nalezen v Payer Point. Na Klutschakově mapě jsou tato dvě naleziště hrobů vzdálená od sebe asi 2 km, přibližně tedy 7 km východně od Payer Point. Pokud připustíme, že lebka nalezená více než 400 mil od vyloupeného hrobu náleží do tohoto hrobu, můžeme učinit závěr, že na místě byl pohřben jeden z příslušníků Franklinovy expedice. Dne 18. července na tomto místě byl Schwatkovou skupinou postaven pomník. V roce 1982 byly oblasti Two grave Bay i Grover Bay prozkoumány archeologem Beattiem, který ale po Schwatkově hrobu nenašel ani stopu. Se stejným výsledkem přišel i archeolog MacDonald, který zde provedl výzkum o 14 let později v roce 1996.

Erebus Bay (záliv Erebus); mapa - body č. 7-11

Záliv Erebus je jedno z nejvíce prozkoumávaných míst spjatých s Franklinovou expedicí. V roce 1859 byly McClintockovou výpravou v jižní části zálivu Erebus nalezeny kosterní pozůstatky dvou mužů ve člunu. Jak bylo s pozůstatky těchto jedinců naloženo není známo, pohřbeny pravděpodobně nebyly. Později se místní Inuité svěřili Ch. Francisovi Hallovi, že na tomto místě v roce 1861 zahlédli tělesné ostatky patřící až 5 jedincům. Stejná skupina Inuitů poblíž také našla druhý člun spolu s velkým množstvím kosterních pozůstatků a 7 lebek. Inuité nechali lidské ostatky svému osudu, rozebrali jen oba čluny. V roce 1879 Schwatka shromáždil a pohřbil všechny McClintockem nalezené pozůstatky čítající dohromady 76 kostí, pocházející dle něj od 4 jedinců. Archeologické průzkumy zaměřené na toto místo lokalizovali v letech 1982 - 2016 celkem 5 nalezišť (NhLi-1, NgLj-1, NgLj-2, NgLj-3, NgLj-39), které společně obsahují více než 500 lidských kostí patřících minimálně 21 jedincům. Na počátku roku 2021 se týmu výzkumníků v čele s Anne Keenleyside podařilo na základě shody DNA identifikovat prvního člena Franklinovy expedice, jehož kosterní pozůstatky byly v těchto místech nalezeny. Tím prvním mužem, jehož se díky shodě DNA se svým přímým potomkem podařilo ztotožnit je strojník John Gregory z HMS Erebus. Prozatím vědci od potomků Franklinových mužů odebrali celkem 27 vzorků DNA, jejichž následná analýza může být v budoucnu klíčem k identifikaci dalších členů Franklinovy expedice. Stále je také možný nález nových kosterních pozůstatků, které mohou být srovnány s odebranými vzorky DNA a v případě pozitivní shody rovněž ztotožněny.

Terror Bay (záliv Terror); mapa - bod č. 13

Toto místo bylo Inuity objeveno již v roce 1849. Na místě se dle Inuitů nacházely 2 velké obdélníkové stany, jeden pobořený stan byl z plátna a po druhém stanu zůstaly jen obrysové kameny spolu se 3 hroby v okolí. Ve zhrouteném stanu se nacházelo velké množství lidských ostatků (viz. svědectví získané Ch. F. Hallem od eskymáckého náčelníka Innoopoozheejooka v roce 1869). Dle Inuitů, kteří tento stanový tábor Franklinových mužů navštívili v roce 1861, se toto místo nacházelo poblíž zálivu Terror, sám Hall jej umístil severně od ostrova Fitzjames asi půl míle od pobřeží. Hall toto místo nenavštívil, ale od svých inuitských informátorů se dověděl, že každý kdo v letních měsících toto místo navštíví, uvidí všechny kostry i další různé předměty. O 4 roky později však pozůstatky po tomto místě byly již ztraceny. Schwatkova výprava po tomto místě pátrala v srpnu 1879, avšak bez úspěchu. Později bylo Schwatkovi Inuity oznámeno, že poslední zbytky tohoto naleziště byly o 6 let dříve vyplaveny mořem. Snahy Douglase R. Stentona o identifikaci této lokality byly neúspěšné i v současnosti.

Gladman Point (Gladmanův mys); mapa- bod č. 18

V květnu 1859 McClintock narazil na kosterní pozůstatky jednoho muže spolu s fragmenty oděvu a dalšími věcmi na místě vzdáleného 9 mil na východ od Herschelova mysu. Mezi osobními doklady nalezenými u kostry byl i námořní certifikát na jméno poddůstojníka Harryho Peglara z HMS Terror. Analýza nalezených dokumentů však naznačila možnost, že tělesné pozůstatky mohly spíše patřit jednomu z Peglarových přátel, Thomasi Armitageovi nebo Williamu Gibsonovi. O tom jak bylo naloženo s kosterními pozůstatky po jejich nálezů není nic známo.

Setteuenum; mapa- bod č. 24

Toto naleziště se nachází na jižním pobřeží ostrova Krále Viléma mezi mysem Booth a řekou Peffer. Inuité zde údajně viděli pozůstatky jednoho stanu a dva hroby. Dle Inuitů byli pozůstatky obou mužů ve velmi dobrém stavu, oblečení i maso na kostech bylo stále patrné. Oba muži měli složené ruce přes prsa a na zadní straně těla měli zavěšený nůž. I když byla těla nalezena v zachovalém stavu, tak později došlo k jejich ohlodání liškami, neboť Inuité je po vyhrabání zanechali volně na povrchu. V květnu 1869 se na toto místo zvané Setteuenum vydal Ch. F. Hall, který zde i přes sněhovou pokrývku zakrývající potenciální pozůstatky, objevil jeden hrob z něhož odstranil kostru, kterou nechal později převést do Velké Británie. Nad hrobem Ch. F. Hall vztyčil mohylu, kterou opatřil nápisem: Hall, XII. Května 1869. "Věčná čest objevitelům Severozápadního průjezdu." V roce 1872 byla kostra na základě zubní výplně a zbytků hedvábné vesty identifikována jako poručík Le Vesconte z HMS Erebus. Současná analýza těchto ostatků včetně forenzní rekonstrukce obličeje ale naznačila, že by se mohlo spíše jednat o tělesné pozůstatky Harryho Goodsira, pomocného chirurga z téže lodi.

Dle Schwatkova hlášení, který toto místo navštívil v červnu 1879, zde našel třetí hrob, nic dalšího však kvůli sněhové příkrývce neviděl. V srpnu 1904 totožné místo navštívil i Godfred Hansen, druhý velitel Amundsenovy výpravy, který zde našel lebky a kosti dvou mužů rozptýlených na nízkém pobřeží. Hansen toto místo nazval Point CF Hall, tedy mys Charlese Francise Halla. Poblíž kosterních pozůstatků našel i kámen s Hallovým nápisem. Kostí byly posbírány a znovu pohřbeny pod vrstvou kamenů, nad kterými byl vztyčen kámen s Hallovým nápisem. Hansenovo hlášení o objevu kosterních ostatků dvou jedinců tak nepřímou potvrzuje Schwatkovu zprávu o existenci třetího hrobu. Další průzkumy provedené v roce 1973 a 1981 však že toto místo odpovídající popisu nálezů hrobů neobjevily.

Kungearkbearu (NcLa-1); mapa – bod č. 25

Kungearkbearu se nachází na jižním pobřeží ostrova Krále Viléma asi 2 km od Boothova mysu. V roce 1869 Ch. F. Hall se od Inuitů dověděl o bílém muži pohřbeném v těchto místech. Tento hrob s tělem uvnitř byl nalezen jedním z Inuitů v tak dobrém stavu, tak jako hroby u ústí řeky Peffer. Tělo bylo Inuity vykopáno a dle jejich svědectví patřilo velkému, bílému muži s velice špatným stavem zubů v dolní čelisti. Ze slov náčelníka Innoopoozheejooka se Hall dověděl, že Inuité viděli velkého muže s velice špatnými dásněmi v dolní čelisti, když se setkali s Aglookou (pravděpodobně kpt.

Crozier) a jeho muži poblíž zálivu Washington. Inuité tedy usoudili, že muž pohřbený v tomto hrobu je ten samý, kterého viděli při setkání s Aglookou. Hall uvedené místo prohledal v květnu 1869, díky sněhové pokrývce však nic nenalezl. V roce 1981 bylo v lokalitě s označením NeLa-1 nalezeno 31 fragmentů lidských kostí rozptýlených v okolí stanového místa. Spolu s kostmi zde byly nalezeny i dva artefakty, jejichž původ spadal do poloviny 19. století. Žádný hrob však nalezen nebyl. Morfologická analýza fragmentů kostí prokázala, že se jedná o pozůstatky bělošského muže ve věku cca 20 – 25 let. Na pravé stehenní kosti byly identifikovány tři řezné značky, které jsou v souladu s úpravami souvisejících s kanibalismem. Tyto kosti jsou prvním důkazem svědčícím o kanibalismu. V roce 2016 byla v těchto místech provedena nová šetření, při kterých bylo nalezeno více než 100 artefaktů, z nichž několik na sobě mělo značku královského námořnictva. Z vykopávek provedených na místě bylo získáno několik kosterních pozůstatků, které byly analyzovány spolu s fragmenty nalezenými již v roce 1981. Z analýzy DNA bylo zjištěno, že kosti pocházejí od stejného jedince evropského původu.

Kooker; mapa - bod č. 26

Ch. F. Hallovi byl Inuity nahlášen hrob bílého muže na místě zvaném Kooker, jednom ze skupiny Toddových ostrůvků. Sám Hall toto místo však nenavštívil, až v r. 1931 došlo k průzkumu nejuvýchodnějšího ze dvou velkých Toddových ostrovů ležících u jihovýchodního pobřeží ostrova Krále Viléma. Dle popisu se jednalo právě o Kooker, jež je tvořen výběžkem Boothova mysu spojený s ostrovem Krále Viléma úzkou pískovcovitou úžinou. V těchto místech byly nalezeny 2 lebky zapuštěné v písku a po vykopání okolního terénu i další kosterními pozůstatky. Také zde došlo k objevu fragmentů textilu, které bylo možno považovat za zbytky oděvů. Hrob zde žádný nalezen nebyl. Nalezené kosti spolu s lebkou byly pohřbeny na tom samém místě pod mohylou.

Keeuna; mapa- bod č. 27

Keeuna je jedním z Toddových ostrůvků nacházejících se 3 km na jih od Kungearkbearu. Inuité Ch. F. Hallovi vyprávěli, že právě na tomto ostrůvku v jeho jihovýchodní části našli 5 neporušených těl bílých mužů. Když je pryč Inuité spatřili poprvé, všechna těla ležela ještě oblečená na povrchu země. Následně však došlo k potrhání těl inuitskými psy. Mezi předměty ležících vedle těl byla i neotevřená plechovka masa, kterou Inuité otevřeli a snědli. Hall po návštěvě této lokality v květnu 1869 našel v udaných místech část stehenní kosti nahlodané liškami. Na místě nálezu postavil mohylu, i když další tělesné pozůstatky již neobjevil.

O zhruba 60 let později v roce 1931 byla na Keeuně nalezena lebka zapuštěná do písku nízké nivy vyběhající z ostrova na západ. Odstranění písku pomohlo k odhalení téměř celé kostry, uložené v přirozené poloze. Dobrý stav zubů naznačoval možnost, že se mohlo jednat o kosterní pozůstatky mladého muže. V okolí pak bylo nalezeno ještě několik žeber a obratlů spolu se stehenní kostí. Tyto další kosti pak byly přisouzeny dalšímu jedinci. Mimo kosterní pozůstatky byly na místě objeveny také kusy námořnické látky. Sesbírané kosti byly W. Gibsonem pohřbeny pod malou mohylou poblíž místa nálezu.

V roce 1942 byly objevené kosti 4 Franklinových mužů odvezeny L. Learmonthem z Toddových ostrůvků a pohřbeny v Gjoa Haven. Bližší informace o těchto 4 pohřbených kostrách nejsou známy, ale za předpokladu, že je toto hlášení správné, lze počítat s možností, že se jednalo o zbytky dvou jedinců nalezených v Kookeru a 2 jedinců nalezených na západní straně Keeuny v roce 1931. V roce 1982 byly nalezeny kosterní pozůstatky pravděpodobně 2 jedinců z Franklinovy expedice poblíž narušené kamenné mohyly v jihozápadní části Toddových ostrovů. Toto místo se zdá být totožným s tím „Gibsonovým“ místem, na kterém v roce 1931 pohřbil shromážděné kosti pravděpodobně dvou jedinců. Druhé naleziště lidských kostí bylo objeveno asi 100 m na východ od mohyly. Dále pak byly mezi lety 2000 až 2014 hlášeny lidské kosterní pozůstatky vyskytující se přibližně ve stejných lokalitách, ve kterých již byly hlášeny předchozími pátrači.

Z ostrova Todd byly v letech 2008 a 2016 odvezeny kosti nalezené na jihozápadní straně ostrova. Tyto kosterní pozůstatky čítaly 8 kostí karibu, 8 lidských kostí a 1 lidský zub. Provedená analýza DNA z jedné kosti a zubu prokázala, že kosti nepocházely od člověka inuitského původu.

Thunder Cove (Hromová zátoka); mapa – bod č. 29

Hromová zátoka se nachází na severním pobřeží poloostrova Adelaide ve vzdálenosti asi 3 km ve směru na jih od ostrova Reid. V roce 1926 zde byla Peterem Norbergem objevena lebka spolu s koženými botami a kusy námořnické látky. Podle výsledků šetření provedené antropology D. Jennessem a D. Leechmanem z Kanadského muzea přírody patřila tato lebka Evropanovi. Další vyšetření lebky provedl geolog a paleontolog Henry Ami, který potvrdil evropský původ lebky, a jejího nositele odhadl na mladého muže, pravděpodobně Angličana. V roce 2016 bylo okolí Hromové zátoky nově prozkoumáno, nicméně žádné další objevy spojené s pobytem Franklinových mužů v těchto místech nebyly již objeveny.

Starvation Cove (Zátoka Hladu) Boat Site; mapa - bod č. 31

Zátoka Hladu se nachází na jižním pobřeží Simpsonova průlivu. V létě roku 1879 zde Schwatkova výprava našla 1 lebku s nespécifikovaným množstvím dalších lidských kostí. Spolu s kostmi zde bylo objeveno mnoho dalších předmětů včetně námořních látek a obuvi. V listopadu téhož roku se na místo vrátil Henry Klutschak ze Schwatkovy expedice, který všechny nalezené kosti sesbíral a pohřbil. Na místě postavil pomník ve tvaru kříže. V dalších letech zde již nebyly nalezeny žádné lidské pozůstatky.

Hill South of Starvation Cove; mapa - bod č. 32

V listopadu 1879 členové Schwatkovy expedice našli na kopci vzdáleném 4-5 mil na jih od Zátoky Hladu kostru s pozůstatky oděvu svědčící o tom, že zde zemřel bílý muž patřící k Franklinově expedici. Fragmenty oděvu naznačovaly, že se nejedná o důstojníka. Kosterní pozůstatky byly pohřbeny pod kamennou mohylou.

Qavdlunarsiorfik; mapa- bod č. 33

Qavdlunarsiorfik se nachází v severní části poloostrova Adelaide. V roce 1923 zde byl nahlášen K. Rasmussenovi objev šesti těl mužů v loďce. Rasmussen toto místo navštívil a kromě blíže nespécifikovaného množství kosterních pozůstatků, zde našel i fragmenty oděvů a kožené obuvi, poukazující na neinuitský původ nalezených jedinců.

NEPOTVRZENÉ OBJEVY:

Supunger Vault (Supungerova krypta); mapa – bod č. 3

Ch. F. Hall získal v roce 1866 svědectví Inuita jménem Supunger, které poukazovalo na kamennou kryptu ukrývající ve svých útrobách tělo jednoho ze členů Franklinovy expedice. Svědectví o existenci pohřební krypty, ve které je pohřben snad samotný Sir Franklin, získal od Eskymáků z Pellyho zátoky i Peter Bayne, jeden z Hallových pomocníků na jeho druhé výpravě. Přesná lokace pohřební krypty není známa, nicméně se předpokládá, že se mohla nacházet na severozápadním pobřeží ostrova Krále Viléma, v blízkosti tábora Crozier poblíž Victory Point. Od roku 1930 bylo v dané oblasti provedeno několik průzkumů, žádný důkaz potvrzující existenci pohřební krypty však nalezen nebyl.

Ostrovy nacházející se západně od Zátoky Hladu; mapa- bod č. 30

Dle inuitských svědectví našli místní obyvatelé v 70. letech 19. století na ostrůvcích poblíž Zátoky Hladu 7 dosud částečně oblečených koster. Na základě tohoto svědectví došlo v roce 1942 k průzkumu několika skupin malých ostrůvků nacházejících se přibližně 10 km západně od Zátoky Hladu. Žádné lidské ostatky zde však nalezeny nebyly.

HMS Erebus; mapa - bod č. 35

Ch. F. Hallovi i F. Schwatkovi se podařilo získat od Inuitů zprávy hovořící o velkém muži nacházejícím se na palubě ztroskotané lodi u Ookjooliku. Nalezený muž byl popisován jako velmi velký, vyžadující až 5 Inuitů k jeho zvednutí. Zuby měl prý tak dlouhé, jako inuitské prsty. Loď, ve které byl muž nalezen, byla v roce 2014 identifikována jako Erebus. V tomto roce došlo k objevu Erebu a průzkumu jeho vraku. Dosud však na lodi nebyly nalezeny žádné lidské ostatky.

SPORNÉ OBJEVY:

Franklin Point (Franklinův mys); mapa - bod č. 4

Při průzkumu severozápadního pobřeží ostrova Krále Viléma skupinou F. Schwatky došlo poblíž Franklinova mysu (asi v půli cesty mezi Franklinovým mysem a mysem Jane Franklinové) k nálezům lebky a zchátralého hrobu. Schwatka lebku okamžitě přisoudil bílému muži. Hrob byl důkladně prohledán, lebka pak byla opět pohřbena a na jejím místě byl vztyčen malý památník.

Cape Crozier (Crozierův mys); mapa - bod č. 12

V roce 1879 Schwatkova výprava našla porušený hrob spolu s kosterními pozůstatky asi 8 km jihovýchodně od Crozierova mysu na poloostrově Graham Gore. Dle Schwatkova popisu byl hrob pravděpodobně již znesvěcen potulnými eskymáckými lovci. Kosterní pozůstatky byly sesbírány a uloženy na tom samém místě spolu s pomníkem, který měl toto místo připomínat. V roce 1997 bylo archeology prozkoumáno západní pobřeží pol. G. Gore, žádný pomník nebo jeho pozůstatky však nalezeny nebyly.

Terror Bay (záliv Terror);mapa - body č. 14-16

Ve 30. letech 20. století byl v zálivu Terror objeven narušený hrob obsahující pravděpodobně ostatky 2 nebo více jedinců. Místo nálezů nebylo blíže specifikováno a ani důvod ke konkrétnímu odhadu počtu jedinců není znám. Na místě nebyly dále nalezeny žádné artefakty či jiné důkazy prokazující spojení s Franklinovou expedicí. V r. 1937 byly zveřejněny 2 fotografie mohyly v zálivu Terror, které měly obsahovat pozůstatky členů Franklinovy expedice. Přesná poloha mohyly včetně důvodů pro spojení s Franklinovými lidmi není známa.

Washington Bay (záliv Washington); mapa - bod č. 17

V červnu 1942 byly na východní straně vstupu do zálivu Washington nalezeny kosterní pozůstatky, obsahující dle popisu lebku spolu s dalšími blíže neuvedenými kostmi. Zda šlo o kosterní pozůstatky nalezené v hrobě, či na povrchu není známo. Kostí byly shromážděny a přepraveny do Gjoa Haven, kde byly pohřbeny.

Tulloch Point; mapa – bod č. 20

V červnu roku 1942 byly na pláži vzdálené několik kilometrů západně od Tulloch Point nalezeny 2 lebky. Obě lebky byly převezny do Cambridge Bay, kde byly pohřbeny. V r. 1973 byla v Tulloch Point nalezena další lebka, která však nebyla dána do přímé souvislosti s Franklinovou expedicí.

Douglas Bay (záliv Douglas); mapa - bod č. 22

V r. 1931 došlo na malém ostrově vzdáleném asi 500 m od východo-centrálního pobřeží zálivu Douglas k objevu kosterních pozůstatků představujících min. 7 jedinců. Spolu s ostatky bylo nalezeno ještě několik malých kousků dřeva pocházejících z dubu nebo snad norské borovice. Současně zde byly identifikovány pozůstatky dvou stanových míst přisouzených místním inuitským obyvatelům. Nalezené kosti byly sesbírány a pohřbeny v mohyle na skalnatém pahorku. V roce 1981 bylo místo archeology prozkoumáno, ale mohyla v té době již byla demontována a kosti odstraněny. Opětovně bylo místo ještě navštíveno v roce 1995 a 2014. V roce 2014 byly na místě

nalezeny dvě lidské kosti. Východní pobřeží bylo také několikrát prozkoumáno, žádné lidské ostatky však zde objeveny nebyly.

Peffer River (řeka Peffer); mapa - bod č. 23

Na jaře roku 1931 bylo u ústí řeky Peffer na jižním břehu ostrova Krále Viléma nalezeno několik lidských obratlů spolu se stehenní kostí, u které byla pozorována neobvyklá velikost. Na místě se mohly vyskytovat i další kosterní pozůstatky, které však z důvodu přílivu, mohly být vyplaveny do moře. Kosti byly shromážděny a pohřbeny pod malou mohylou. V letech 1973 a 1981 bylo pobřeží poblíž ústí řeky Peffer znovu prozkoumáno, nic dalšího však již nalezeno nebylo.

Tikeraniyou; mapa – bod č. 28

V místě zvaném Tikeraniyou byly v r. 1936 nalezeny kosterní pozůstatky 3 mužů, včetně velkého slonovinového knoflíku a poloviny mince s Jiřím IV. Přesné umístění tohoto naleziště však není jisté. Learmonth, objevitel tohoto naleziště jej popisuje jako bod země ve tvaru křivého prstu někde na severním pobřeží poloostrova Adelaide mezi Hromovou zátokou a místem v blízkosti ostrova Reid. Tvar dlouhého úzkého ostrova ve vzdálenosti 1 km severně od ostrova Reid odpovídá tomuto popisu, nicméně pokud by byl objev kosterních pozůstatků učiněn na ostrově a nikoliv na pevnině, jeho objevitel by to pravděpodobně naznačil. Blíže nespecifikované kosterní ostatky sesbírané v této oblasti byly pak odvezeny do Gjoa Haven, kde byly pohřbeny.

Naleziště vzdálené od zátoky Hladu 2 km ve směru na jihovýchod; mapa- bod č. 34

V roce 1942 byly na místě vzdáleném 2 km od zátoky Hladu ve směru na jihovýchod nalezeny kosterní pozůstatky sestávající z 1 lebky, části dvou dalších lebek a mnoho dalších blíže nepopsaných kostí. Mnoho z těchto nalezených kostí bylo pokryto mechem a jelikož zuby nejevily známky opotřebení, Learmonth tyto lebky přisoudil Franklinovým mužům. Kosti byly z místa posbírány a pohřbeny v Gjoa Haven. Kromě kosterních pozůstatků zde nebyly hlášeny žádné jiné objevy artefaktů, které by tyto kosti přímo spojily s Franklinovými muži.

NESPRÁVNÉ IDENTIFIKACE:

McClintock Bay Area; mapa - bod č. 19

V červenci 1973 během výcvikové cvičení 1. praporu Královského kanadského pluku zaměřeného na hledání artefaktů patřící Franklinově expedici byl na místě ležícím mezi body Gladman a Tulloch nalezen hrob se zbytky lidské kostry, fragmenty látek s několika knoflíky. Podrobnosti o nalezených relikviích jsou ovšem poměrně skoupé. Tři kovové knoflíky pokryté látkou, 1 perlový knoflík a neidentifikovatelné fragmenty látky. Nálezy byly odeslány k průzkumu do Muzea člověka v Ottavě. Kosterní pozůstatky pak byly přisouzeny Evropanu z období Franklinovy expedice. Na zveřejněné fotografii kosterních pozůstatků je však jedna zvláštnost, která tuto identifikaci ostatků zpochybňuje. Z podrobného prozkoumání fotografie lze zjistit, že na fotografii zachycující lidské kosti poskládané zhruba do anatomické podoby jsou také i zvířecí kosti, konkrétně kosti jelena karibu. Tento fakt nahrává možnosti o přisouzení kosterních pozůstatků jedinci inuitského původu. U Inuitů nebylo neobvyklé zanechávat potravu u zemřelého jedince, u něhož se pak mohly objevit například tulení či kosti jelena karibu. Špatná kvalita fotografie a na ní zachycených kosterních pozůstatků spolu s nedostatkem informací o nalezených artefaktech naznačují možnost, že ostatky patří spíše jedinci inuitského původu. Známý historik Russel Potter, věnující se Franklinově expedici již pár desítek let ovšem tvrdí, že kostra by mohla patřit jednomu z Franklinových mužů a tento nález by měl být zařazen do kategorie sporných objevů.

Tulloch Point; mapa - bod č. 21

V roce 1879 bylo Schwatkovou expedicí prozkoumáno místo údajného hrobu člena Franklinovy expedice nacházejícím se v Tulloch Point. O tomto místě byli členové Schwatkovy expedice informováni prostřednictvím místních Inuitů, kteří se domnívali, že jde o hrob člena Franklinovy

expedice. Na daném místě pak člen Schwatkovy skupiny skutečně našel kosterní pozůstatky, konkrétně 19 různých kostí. V roce 1931 došlo na stejném místě k nálezům zbytků kostry, které byly přisuzovány k již nalezeným pozůstatkům z roku 1879. V roce 1981 bylo na téže místech nalezeno 58 kostí. Kosterní pozůstatky byly sesbírány a podrobeny a morfologické analýze, jejíž výsledky ukázaly na inuitský původ jejího nositele.

Z podrobného rozboru nalezených kosterních pozůstatků na ostrově Krále Viléma a poloostrově Adelaide lze celých 54% přiřít potvrzeným lokalitám vztahujícím se k Franklinově expedici. Zbývajících 46% se týká nepotvrzených, pochybných či nesprávných identifikací.

Zvláštní kapitolou je svědectví pocházející od místních Inuitů o nálezů mnoha koster spolu se stany v místě zálivu Terror. Toto svědectví potvrzuje příslušnost dané lokality k Franklinově expedici, ačkoliv zde již žádný z pátračů nenalezl žádné pozůstatky či artefakty, které by mohly toto svědectví potvrdit. Co se týká třech nepotvrzených lokalit, konkrétně Supunger Vault, ostrůvků na západ od zátoky Hladu a HMS Erebus je možné, že pozdější průzkumy mohou nalézt potřebné důkazy potvrzující hypotézu o nálezů kosterních zbytků náležících členům Franklinovy výpravy.

Téměř jedna třetina nalezišť je pak kvalifikována jako sporná. Tento fakt ovlivňuje více faktorů, především pak neexistence důkazů nutných k potvrzení dřívější identifikace nalezených pozůstatků jako např. u lokací Franklinova a Crozierova mysu, kdy příslušnost nalezených zbytků určil Schwatka dle tvaru lebky - příliš vznešený pohled v koronální oblasti atd. Dalším takovým případem jsou nalezené zbytky v Tulloch Point a zálivu Washington u kterých rovněž není prokázána spojitost s Franklinovou výpravou.

Co se týče nalezených artefaktů u kosterních pozůstatků, ne všechny lze považovat za důkaz spojitosti se členy Franklinovy expedice. Konkrétně naleziště v Tikeraniyou vykazují známky pochybnosti ve vztahu s Franklinovou expedicí, neboť nalezené artefakty jako slonovinový knoflík a půl mince s podobiznou Jiřího IV. nemusely již v tu dobu patřit žádnému členy Franklinovy expedice, ale nějakému místnímu domorodci, který zmíněné předměty sám našel či získal od jiného Inuka. Inuité vlastníci mnohé předměty patřící původně Franklinovým mužům nebyly v té oblasti výjimečným případem, různé pátrací expedice se kolikrát setkali s Inuity, od kterých tyto předměty získali.

Jiným sporným identifikátorem pro určení příslušnosti nalezených kosterních pozůstatků je i stav opotřebovanosti zubů spojené s genderově specifickými úkoly odlišnými mezi inuitskou a kavkazskou populací. Míra opotřebovanosti zubů jako ukazatele pro určení rasy jedinců, byla použita i v případě identifikace kosterních pozůstatků v nalezených 2 km od zátoky Hladu ve směru na jihovýchod. Tento způsob identifikace lidských pozůstatků však není spolehlivou metodou z důvodu složitosti procesů vytvářejících charakteristické vzory opotřebovanosti zubů mezi inuitskou populací.

Jedním z nejdiskutovanějších sporných nalezišť je oblast na ostrově v zálivu Douglas, ve které William Gibson v roce 1931 našel 7 lebek spolu s dalšími kostmi. Vzhledem k poloze místa, které se nachází v jihovýchodní části ostrova Krále Viléma, lze pokládat pochybnosti o výskytu Franklinových mužů v těchto místech za oprávněné. Franklinovi muži měli namířeno na jih k ústí Backovy rybí řeky, pokud se však ocitli v těchto místech směřovali spíše na východ. Odchylku z daného kurzu by snad do jisté míry mohla vysvětlovat ztráta orientace ve špatných povětrnostních podmínkách (sněhová vichřice, unášený sníh). V takovýchto zhoršených podmínkách by přítomnost skupiny Franklinových mužů na místě vzdáleném od zamýšleného směru cesty byla obhajitelná. Spolu s lebkami byly na místě ještě nalezeny pozůstatky dvou stanů, jejichž stopy byly patrné ještě v roce 1981. Tyto stopy po stanech jsou však připisovány inuitským obyvatelům, nikoliv bílým mužům. Na místě se rovněž našlo několik kusů dřeva nahrávajícím spekulacím o možné přítomnosti člunu a sání. Sání a člun mohly být později demontovány inuitskými obyvateli, tak jak se to stalo v jiných lokalitách, konkrétně na místech s označením NgLj-2 a NGLj-3 v Erebus Bay. V těchto dvou místech v Erebus Bay bylo nalezeno přes 1200 artefaktů potvrzující přítomnost demontovaných člunů. Kromě mědi a železa byly na místě stovky hřebíků, kusů plátna, textilu, kůže a především velké množství vyřezaného dřeva ze člunu a sání. Pokud by na nalezišti v Douglas Bay skutečně došlo k zvažovanému rozebrání sání a člunu, bylo by nasnadě zde očekávat

větší množství předmětů rozmanitějšího původu podobně jako v lokalitách v Erebus Bay. S tím se pojí také absence jakýchkoliv jiných artefaktů svědčící pro přítomnost skupiny Franklinových mužů v těchto místech. Pokud by na místě zemřelo minimálně 7 jedinců, dal by se zde očekávat také výskyt předmětů jako obuvi, oděvů, knoflíků či jiných textilních fragmentů. Podobné artefakty byly a stále jsou nacházeny v místech, kde došlo k prokazatelnému úmrtí člena či více členů Franklinovy expedice. V Douglas Bay však nic podobného nalezeno nebylo. Vzhledem k zmizení kosterních pozůstatků nalezených v roce 1931, jejichž analýza by mohla prokázat jejich původ a tedy i spojitost s Franklinovou expedicí zůstává toto naleziště v Douglas Bay nadále sporné.

Stále však existuje možnost, že toto konkrétní naleziště bude někdy v budoucnu na základě nových nálezů přehodnoceno a přesunuto do kategorie potvrzených či naopak nepotvrzených lokalit. Tato možnost se samozřejmě týká i dalších sporných lokalit, u kterých se dosud nepodařilo nalézt spolehlivé důkazy o spojitosti s Franklinovou výpravou. Například v lokalitě Tulloch Point došlo po více než sto letech od nalezení kosterních pozůstatků považovaných za člena Franklinovy expedice k přehodnocení původní identifikace, kdy díky morfologické analýze bylo zjištěno, že se jedná o ostatky inuitského původu. V tomto případě se prokázala nesprávná původní identifikace. Také kosterní ostatky nalezené v roce 1973 na místě zvaném McClintock Bay Area by mohly být v případě odborné analýzy přesně určeny a původní zařazení do kategorie nesprávných identifikací přehodnoceno. Vzhledem k neznámému umístění těchto ostatků však analýza nemohla být dosud realizována.

Stěžejní otázkou související s objevy Franklinových artefaktů učiněných na ostrově Krále Viléma a poloostrově Adelaide je pak odhad počtu jedinců, kteří zemřeli na jednotlivých nalezištích. Vědět kolik mužů zemřelo a kde je základním kamenem pro pochopení zkázy celé expedice. Postup odhadu počtu zemřelých mužů je však ovlivněn několika nepříznivými faktory, jako jsou například nepřesná inuitská svědectví, rozpory v historických záznamech či nedostatek informací pro některá naleziště. V lokalitách Terror Bay a Starvation Cove se musíme spolehnout pouze na inuitská svědectví, které odhadovali počet nalezených mužů jako velké množství. Například Ch. F. Hall přišel s odhadem 79 jedinců, kteří zemřeli od místa setkání s Inuity u zálivu Washington cestou k Backově rybí řece. Jeho výpočet ale také zahrnuje odhad počtu mrtvol ze dvou lokalit v Erebus Bay. Jeho celkový výpočet však může být poněkud nadhodnocen, tak jako v případě odhadu počtu mrtvol v Starvation Cove, kde Hall předpokládal nález až 25 mužů, přičemž další z pátračů Frederick Schwatka odhadoval počet jedinců na pouhé 4. Nejpravděpodobnější varianta je přitom 10 jedinců.

Již zmíněný Frederick Schwatka odhadoval, že jeho expedice z roku 1879 pohřbila kosterní pozůstatky patřící zhruba 17 až 40 jedincům. Další muž z jeho expedice H. Klutschak však navrhl počet pohřbených jedinců na 15 až 30. U obou odhadů je dolní hranice rozsahu nejspíše pravděpodobnější. Pokud bychom tedy připustili že Schwatkova expedice našla pozůstatky 15 jedinců, museli bychom z tohoto počtu ještě odečíst pochybné identifikace v lokalitách Franklin Point a Cape Crozier, nesprávné identifikace v Tulloch Point a nesprávný počet jedinců v NgLj-3 redukován o jednoho muže na počet 3 pohřbených jedinců, nikoliv 4. Tímto způsobem bychom přišli na celkem 11 mužů objevených Schwatkovou výpravou.

U některých lokalit se odhad počtu nalezených mrtvých neshoduje kvůli dlouhému času od jejich objevů uplynulých mezi jednotlivými pátracími expedicemi a procesům probíhajícím v okolí ovlivňující jejich integritu. Mimoto se odhad nalezených jedinců také může odlišovat v závislosti na subjektivním posouzení jejich objevitelů. Například v lokalitě NgLj-3 v Erebus Bay hlásil McClintock v roce 1859 nález dvou jedinců, o deset let později Hall na základě inuitských svědectví odhadoval počet jedinců až na pět, o dalších deset let později v roce 1879 Schwatkův odhad činil čtyři jedince a současné archeologické výzkumy potvrdili pozůstatky min. třech mužů.

Pokud bychom se přes veškeré komplikace spojené s identifikací nalezených ostatků, chtěli dopracovat ke konečnému odhadu počtu nalezených jedinců, museli bychom sečíst nálezy kosterních pozůstatků všech potvrzených identifikací, jejichž součet by činil 85 jedinců – viz. počty tabulka níže.

Lokalita s potvrzenou identifikací	Počet těl
Cape Felix	1
Camp Crozier	1 (hrob- J. Irving)
Le Vesconte Point	1 (hrob)
Two grave Bay	1 (hrob)
Erebus Bay (NhLi-1)	1
Erebus Bay (NgLj-1)	3 až 5
Erebus Bay (NgLj-2)	13
Erebus Bay (NgLj-3)	3
Erebus Bay (NgLj-39)	1
Terror Bay	cca 30
Gladman Point	1 (Peglar, Gibson či Armitage)
Setteumenum	3 (hroby- jeden z hrobu identifikován jako H. Goodsir)
Kungearkbearu (NcLa-1)	1 (hrob)
Kooker (Booth Point)	2
Keeuna (NcLa-5, Toddův ostrůvek)	5
Thunder Cove	1
Starvation Cove Boat site	10
South of Starvation Cove	1
Qavdlunarsiorfik	6
	celkem 85

Tento odhad však nemusí být konečný, neboť zahrnuje jen počet potvrzených nalezišť a ostatní lokality které byly kvalifikovány jako sporné či nepotvrzené opomíjí. I v těchto nezapočítaných kategoriích se však mohou vyskytovat nálezy kosterních pozůstatků patřící Franklinovým mužům, které však s ohledem na nedostatek důkazů nebyly zařazeny do kategorie potvrzených lokalit. Přehled sporných lokalit i s počtem odhadu těl viz. níže.

Lokalita se spornou identifikací	Počet těl
Franklin Point	1 (hrob)
Cape Crozier	1 (hrob)

Washington Bay	1
Terror Bay	2 (hrob?)
Terror Bay	2 (hrob?)
Tulloch Point	2
Peffer River	1
Douglas Bay (NdLd-6)	7
Tikeraniyou	3
South of Starvatin Cove	3
	celkem 23

Přehled nepotvrzených lokalit spolu s počty odhadem těl – viz. tabulka níže.

Lokalita s nepotvrzenou identifikací	Počet těl
Supunger Vault	1
Island west of Starvation Cove	7
HMS Erebus	5
	celkem 13

Ze zprávy z Victory Point víme, že k Backově rybí řece se vydalo celkem 105 mužů. Pokud z tohoto počtu 105 odečteme všechny potvrzené identifikace, tedy 85, vyjde číslo 20. Přesně 20 nalezených jedinců by mělo připadnout na další kategorie z řad sporných a nepotvrzených identifikací. Jenže součet všech sporných a nepotvrzených identifikací činí 36.

Z výše uvedeného přehledu odhadu počtu nalezených jedinců je tedy patrné, že ne všechny sporné a nepotvrzené identifikace mohou pocházet od Franklinových členů. V nejlepším případě musí být minimálně 16 nalezených jedinců přisuzovaných Franklinově expedici v kategoriích sporných a nepotvrzených identifikací, mylných. To vše samozřejmě za předpokladu, že nikdo ze 105 Franklinových mužů, kteří opustili své lodě, nepřežil.

Další případné studium lokalit spolu s nalezenými artefakty a kosterními pozůstatky zařazených v nepotvrzených a sporných identifikací může do budoucna vnést nové poznatky do kvantifikace odhadu nalezených jedinců Franklinovy expedice. Především výzkum kosterních pozůstatků pochybných identifikací pomocí nejnovějších vědeckých metod jako jsou DNA a izotopové analýzy, může pomoci v odhalení původu nalezených ostatků a prokázání spojitosti s Franklinovou expedicí.

Z celkového přehledu potvrzených i sporných lokalit dále vyplývá, že archeologové počítají s 12 hroby rozptýlenými na 8 místech západního a jižního pobřeží ostrova Krále Viléma. Ostatní lidské ostatky v místech jako Erebus Bay, Starvation Cove a jiné byly dále nalezeny nepohřbené ve člunech, pod stany či volně ležící. Tyto muže pravděpodobně z důvodu ubývajících kondice nestihli ostatní přežívající muži již pohřbít.

Jen na 100 km úseku mezi mysem Jane Franklin a mysem Crozier bylo hlášeno 5 hrobů, 3 hroby byly oznámeny Inuity ve stanovém táboře poblíž Terror Bay, 3 hroby v místě zvaném Setteumenum a jeden na Kungearkbearu. Z těchto 12 nahlášených hrobů byly dosud prostudovány kosterní pozůstatky obsažené v pouhých 3 hrobech. Konkrétně to byly kosterní pozůstatky z hrobu v Setteumenum přisouzené Dr. Goodsirovi z HMS Erebus, kosterní pozůstatky s řeznými značkami prokazující kanibalismus rozptýlené v místě zvané Kungearkbearu a ostatky ze Schwatkova pomníku vzdáleném 5 km od Le Vesconte Point při vstupu do Two grave

Bay. Na podrobný průzkum dále čekají i další lokality, jejichž důkladné studium může přinést ledacos nového.

Tato kapitola zůstává nadále otevřená, neboť není zcela nepravděpodobné, že se v budoucnu objeví další důkazy doplňující dosud známá fakta o Franklinově expedici, týkající se především výzkumných témat jako jsou okolnosti a příčiny úmrtí, nemocnost či kanibalismus Franklinových mužů.

KAPITOLA 12

Záhady Franklinovy expedice

I když se tragický konec Franklinovy expedice dá do jisté míry objasnit pomocí všeobecně známých faktů a objevů, zdaleka to nestačí k finálnímu zodpovězení všech otázek a záhad oplývající tuto expedici. Nezodpovězených otázek a nevyřešených záhad spojených s Franklinovou expedicí, dodnes zaměstnávajících lidskou mysl je hned několik. V této kapitole se pokusím osvětlit třináct největších záhad týkajících se Franklinovy expedice, včetně možných příčin její zkázy.

Největší záhady spojené s Franklinovou expedicí:

1. Proč vedení Franklinovy expedice nezanechalo žádné zprávy o pohybu expedice na březích ostrovů které míjeli?
2. Co bylo příčinou úmrtí sira Johna Franklina a kde byl pohřben?
3. Co bylo příčinou věcných chyb ve zprávě nalezené na ostrově Krále Viléma v místě zvaném Victory Point?
4. Co bylo příčinou úmrtí velkého množství důstojníků a mužů (9 důstojníků a 15 mužů) v době od konce května 1847 do dubna 1848?
5. Mohly být konzervy dodané Goldnerovou společností pro Fr. expedici postupem času nepoživatelné či dokonce toxické a stát se tak jednou z příčin její zkázy?
6. Došlo mezi členy Franklinovy expedice k otravě olovem a pokud ano, jaký mohl být zdroj otravy?
7. Proč se členům Franklinovy expedice nepodařilo doplňovat ubývající zásoby lovem?
8. Zakládají se inuitská svědectví o kanibalismu Franklinových mužů na pravdě?
9. Záhada muže ve člunu v Erebus Bay
10. Kde skončily lodní deníky?
11. Zůstali všichni Franklinovy muži pohromadě až do konce?
12. Kdo byl poslední přeživající muž Franklinovy expedice ve Starvation Cove?
13. Zahynuli všichni členové expedice do konce roku 1848, nebo mohl někdo přežít déle či dokonce zůstat žít mezi Eskymáky?

Možné příčiny zkázy expedice:

Abnormálně nepříznivé počasí

Zkažené zásoby

Vysoká nemocnost, velká pravděpodobnost onemocnění kurdějemi

Otrava olovem

Nedostatek potravin pramenící z nepoživatelnosti potenciálně zkažených konzerv a nemožnosti či neschopnosti doplňovat chybějící zásoby lovem

Jako první se tedy nabízí záhada nezanechání žádných vzkazů o pohybech expedice na březích ostrovů či poloostrovů kolem kterých expedice proplouvala. Na podobných plavbách bývalo zvykem, že expedice zanechávaly ve směru svého pohybu různé zprávy obsahující základní informace o lodi, stavu posádky či dalšího směřování plavby. I přesto, že to bylo zvykem, nebylo to přímo pravidlem. Konkrétně plavební instrukce určené pro Franklinovu expedici obsahující celkem 23 bodů žádné přímé pokyny pro zanechání písemných zpráv o svém postupu neobsahovaly. Je jasné, že pokud by Franklinova expedice zprávy o směru plavby a pohybech lodí zanechala, usnadnilo by to následné pátrání po pohřešované výpravě.

Proč tedy vedení Franklinovy expedice žádné takové zprávy na kolem proplouvaných ostrovech a poloostrovech nezanechalo? V první řadě si je třeba uvědomit, že Franklinova expedice hrála o čas. V arktických oblastech je možnost uvíznutí v rychle zamrzajícím moři velice reálná a jakékoliv

zdržení související s hledáním kotviště pro loď, dopravením se na břeh a budováním mohly pro potenciální vzkaz je nežádoucí. Vždyť i kapitán Crozier v jednom ze svých posledních dopisů poslaných z ostrovů Whalefish siru Jamessi Clarkovi Rossovi vyjádřil obavy z jejich „nešťastně velkého zpoždění“, které mohlo zapříčinit zamrznutí lodí v ledu již na počátku jejich plavby a nutnost přezimování do dalšího roku, tak jak se to přihodilo Parryho expedici v roce 1824. V takovém případě by jakákoliv zastávka spojená s dalším zdržením byla skutečně fatální. Jedním z vysvětlení této záhady o nezanechání vzkazů může být tedy strach ze ztráty času, kterého neměli nazbyt.

Druhé vysvětlení pak může být velice prosté. Žádný vzkaz nikde nezanechali z toho důvodu, že to zkrátka nepovažovali za nutné. Vzhledem k tomu, že žádný pokyn nabádající je k zanechání vzkazů neobdrželi – viz. plavební instrukce, nemuseli se ani obávat porušení či nedodržení žádného bodu z těchto plavebních instrukcí. Nejméně pravděpodobné vysvětlení počítá s tím, že Franklinova expedice přece jen nějaké vzkazy podél míjených břehů zanechala, ale postupem času se mohly v nichž mohly být ukryty vzkazy rozpadly, byly rozbořeny či vykradeny místními eskymáckými domorodci nebo byly během let smety přílivovými vlny do moře.

Jediná nalezená zpráva zasláná Franklinovou expedicí pocházela z paluby Erebusu ještě během jeho plavby. Tato zpráva byla později vyplavena na břeh, kde byla nalezena a úspěšně doručena Admiraltě. Zpráva byla uložena v cínovém válci, které k tomu účelu obě lodě obdrželi a obsahovala všeobecné informace o poloze lodí. Účelem takových zpráv bylo především určení směru sítě proudů v arktických mořích.

Faktem je, že pokud by Franklinova expedice zanechala ve směru svého postupu schránky s informacemi o směru plavby a tyto zprávy byly pak včas nalezeny pátracími expedicemi, pravděpodobně by se podařilo nalézt většinu posádky ještě naživu a bylo by možné alespoň část z nich zachránit.

Další otázka je spojená s úmrtím sira Johna Franklina a místem jeho posledního odpočinku. Z druhé části vzkazu uloženého 25. dubna 1848 v blízkosti Victory Point víme, že John Franklin zemřel 11. června 1847. Ta část vzkazu týkající se smrti Johna Franklina je však poněkud vágní. Jeho úmrtí je zde zmíněno v jedné větě a neobsahuje žádné podrobnosti týkající se příčiny úmrtí nebo místa jeho posledního odpočinku. Přesto lze z této zprávy vyčíst jednu pozoruhodnost. V první části vzkazu z 28. května 1847 je uvedeno, že "expedici velí Sir John Franklin a že je vše v pořádku". Ve druhé části vzkazu z 25. dubna 1848 je již ovšem smrt Johna Franklina uvedena k datu 11. červnu 1847, tedy necelé dva týdny po napsání první části vzkazu, ve které byla pasáž se sdělením o tom, že je vše v pořádku. Pokud by byl v době napsání první části vzkazu John Franklin již nemocný a v důsledku toho i například neschopný velení, napsal by pisatel vzkazu, že je vše v pořádku? Nezmínil by se o nemoci vedoucího expedice? Je více než pravděpodobné, že pokud by byl J. Franklin v době sepsání zprávy již nějakou dobu nemocný a nebyl by schopen velet expedici, pisatel zprávy by se o tom jistě zmínil. Mohlo jít tedy spíše o náhlou smrt? V tomto směru bychom mohli například uvažovat o nějaké akutní nemoci jako o mrtvici či infarktu, nebo také o nějakém vážném zranění utrpěném v důsledku nějaké nehody. Každopádně v dopise adresovaném siru Johnu Richardsonovi 12. července 1845 z ostrovů Whalefish, lodní lékař na Erebusu Dr. Stanley napsal, že Franklin je v nejlepšímu stavu. Krátce před vyplutím se Franklin dle všeho potýkal s chřipkovým onemocněním, ze kterého se jak se zdá během plavby vyléčil.

Sir John Franklin byl nejstarším členem expedice, v dubnu 1847 oslavil již své 61-leté narozeniny a vzhledem k jeho korpulentnosti patrné z jeho daguerrotypie pořízené ještě před vyplutím expedice, je také docela možné, že jeho srdce právě nebylo v nejlepší kondici a spolu s extrémními podmínkami a nekvalitní stravou mohlo dojít k jeho selhání. V porovnání s ostatními polárníky tehdejší doby nebyla Franklinova smrt krátce po dosažení 61 narozenin nic výjimečného. Mezi 60 a 70 rokem svého věku zemřeli rovněž Horatio Austin (64 let), Robert John Le Mesurier McClure (67 let), William Edward Parry (64 let) či James Clark Ross (61 let).

Stejně záhadné jako jsou okolnosti spojené s Franklinovou smrtí, je také místo jeho posledního odpočinku. Byl Franklin pohřben do země či do moře? Dle polohy zamrzlých lodí je zřejmé, že nejbližší pevninou možnou k pohřbu do země, byla přibližně 24 km vzdálená severozápadní část

ostrova krále Viléma. Pokud by si Franklin přál být pohřben do země, byla by tato část ostrova vzhledem k jeho poloze logickou volbou. Při svém druhém arktickém pobytu se Ch. F. Hall doslechl od zdejšího Inuka jménem Supunger o obřadně pohřbívaném muži právě v oblasti severozápadní části ostrova Krále Viléma (viz. Supunger Vault, jedenáctá kapitola). Hrob byl prý pokryt nějakou tekutou látkou, která se změnila v kámen. Hall usoudil, že by se mohlo jednat o cement a že s velkými počty pohřbívaným mužem musel být samotný John Franklin. Dosavadní pátrání v těchto místech bylo však neúspěšné, žádná zacementovaná schránka, hrob či krypta nalezeny nebyly. Otázkou ovšem je, nakolik je svědectví tohoto Inuka důvěryhodné. Sám Hall a později také další z pátračů Frederick Schwatka se na vlastní kůži přesvědčili o nevěrohodnosti inuitských svědectví. Ke všem podobným svědectvím je potřeba přistupovat obezřetně a ne jen nekriticky přijímat všechny neověřené báchorky. I když Inuité k tématu Franklinovy expedice poskytly důležité informace do jisté míry objasňující poslední dny jejich členů na ostrově Krále Viléma, ne vždy se jejich svědectví zakládaly na pravdě. Ukázkovým případem takového svědectví je smyšlený příběh o zachráněném kpt. Crozierovi a jeho družích vyprávěném Inukem Tooshoarthariem Charlesovi F. Hallovi. (viz. devátá kapitola)

Musel být ale Franklin nutně pohřben do země na nejbližší pevnině? Pokud by tomu tak bylo, nezůstal by jeho hrob zachovaný alespoň do příchodu prvních pátracích expedic? Je nanejvýš jisté, že zbývající námořníci v čele s kapitánem Crozierem by svému vedoucímu a zároveň nejvýznamnějšímu muži expedice postavili v rámci možností slušný pomník s nápisem hlásajícím do širého světa komu byl tento pomník určen. Pokud se podíváme na první tři zemřelé členy expedice, jejichž životní pouť byla skončena při prvním přezimování posádek u Beecheyho ostrova, zjistíme, že všem třem mužům zde byly zbudovány skromné pomníčky s nápisy zmiňujícími jména a hodnosti zemřelých. Tyto pomníky pak byly objeveny muži z Pennyho pátrací expedice v roce 1850. Pokud byly hroby se skromnými pomníčky zbudovány pro řadové členy expedice, není možné pak předpokládat, že by podobný ne-li větší a monumentální pomník byl vybudován pro slavného polárníka typu Johna Franklina jako věčnou připomínku jeho posledního spočinutí? Pokud ano, jistě by takovýto hrob přečkal extrémní podmínky jimiž by byl po léta vystaven a jeho pozůstatky by byly dříve či později objeveny. I v případě jeho objevu či vyrabování místními eskymáckými obyvateli by po něm zůstala alespoň nějaká stopa například v podobě kosterních pozůstatků, tak jak se to stalo v případě vyloupeného hrobu poručíka Irvinga a dalších řádně pohřbených mužích, jejichž hroby byly eskymáky znesvěceny a vykradeny.

Pokud tedy nebyl Franklinův hrob dosud objeven, můžeme s klidem předpokládat, že takový hrob nemusel nikdy ani existovat a Franklin mohl být pohřben jinak. I když lodě expedice byly zamrzlé v několika metrech ledu, není zcela vyloučené, aby do tohoto ledu nebyl za použití mimořádné síly a soudků prachu probourán otvor, kterým mohlo být tělo pohřbeno po námořnicku do moře. Copak nemohl mít Franklin poslední přání týkající se způsobu naložení s jeho tělem? Franklin byl především námořník a přání být pohřben do moře mohl s klidem vyslovit. Od Inuitů byl později vykoupen Franklinův řád Welfů, jeden z jeho nejcennějších řádů se kterým byl také zachycen na jeho již zmíněné daguerrotypii. Pokud by byl přece jen pohřben do země, neopomněli by mu jej připnout na slavnostní uniformu spolu s dalšími jeho vyznamenáními, tak jak to bývalo zvykem? Určitě nezapomněli. V případě pohřbu do moře se všemi jeho řády a vyznamenáními, by však Franklinovo tělo zmizelo bez jakékoliv památky a jeho nejcennější řád by byl navždy ztracen v moři. Pro tento způsob pohřbu může tedy hovořit právě tento řád uchovávaný zbývajícími členy expedice pravděpodobně pro Franklinovu manželku Jane jako věčnou připomínku jejího milovaného manžela. Jelikož by Franklinovo tělo odpočívalo kdesi v neznámých temných hlubinách a ona aby tak nemohla truchlit s povědomím o místě uložení jeho těla, zachování jeho řádu Welfů by tak mohlo znamenat jedinou hmatatelnou připomínku jejího muže. Tělo milovaného muže by zmizelo neznámo kde, ale tento řád, který s ním byl neodmyslitelně spojen a který nosil na svém těle, by po něm zůstal navždy.

Otázky týkající se Franklinovy smrti a místa jeho posledního odpočinku tak zůstávají nadále otevřené. K posunu by čistě teoreticky mohlo dojít v případě nálezu Franklinova hrobu spolu s kosterními pozůstatky, které by umožnily provedení antropologické analýzy poskytující cenné

poznatky týkající se jeho zdravotního stavu či dokonce příčin smrti. Dosavadní průzkumy severozápadního pobřeží ostrova Krále Viléma však dosud nevykázaly žádný objev hrobu či krypty. I přesto se v těchto místech může skrývat dosud nenalezená schránka s Franklinovým tělem, která jen čeká na své odhalení. V případě již zmíněné varianty pohřbu Franklinova těla do moře, jsou však veškeré další nálezy zcela vyloučeny.

Další záhada je spojena se zprávou uloženou na Mysu Victory, v severním cípu ostrova Krále Viléma. Tato zpráva se skládá ze dvou částí, jejímž pisatelem je v obou případech pravděpodobně kpt. Fitzjames. První část zprávy byla napsána v květnu 1847 a druhá část, tzv. dodatek k ní byl připsán o rok později v dubnu 1848. V obou částech se však vyskytují chyby či nepřesnosti, kterých se pisatel dopustil z neznámých příčin. V první části je mylně uvedeno, že lodě přezimovaly u Beecheyho ostrova na přelomu roku 1846-7. Erebus a Terror však u Beecheyho ostrova přezimovaly už o rok dříve v roce 1845 – 6, nikoli v letech 1846-7. V té době byly lodě již dávno, konkrétně od 12. září 1846 zamrzlé v ledu u severozápadního pobřeží ostrova Krále Viléma.

V druhé části zprávy datované o rok později se vyskytuje rovněž nepřesnost, týkající se tentokrát data sepsání první části zprávy a jejího uložení v mohyle u Mysu Victory. V této druhé zprávě je uvedeno, že zpráva k níž se sepisuje následující text, byla uložena na Mysu Victory zesnulým komandérem Gorem v červnu 1847. Původně však bylo v textu uvedeno v měsíci květnu, což byl také správný údaj, neboť zpráva byla dle výše zmíněných údajů sepsána 28. května 1847. Květen byl však škrtnut a nahrazen nesprávným měsícem červnem. Tato chyba je však těžko pochopitelná již z toho důvodu, že na tom samém papíře na kterém byla sepisována druhá část zprávy, bylo správné datum uvedeno totožným pisatelem jako v případě této druhé zprávy, tedy Jamesem Fitzjamesem, již na počátku první zprávy. I když si Fitzjames samozřejmě nemusel pamatovat, který měsíc před rokem do první zprávy osobně vepsal, v případě pochybností se však mohl podívat o pár řádků výše, kde by správné datum našel hned v záhlaví dokumentu,

Byly tyto chyby učiněné jen z nepozornosti, únavy či snad z postupné otupělosti nebo dokonce pozvolné otravy olovem z Goldnerových konzerv? Někteří odborníci tvrdí, že takovéto chyby či nepřesnosti v textu jsou běžné a neznamenají nic mimořádného. Tak či onak, zpráva je psána poněkud kostrbatě a v některých částech pak vyznívá až zmateně. Konkrétně pasáž popisující různé mohyly a jejich umístění se zdá být naopak až příliš podrobná či nadbytečná, vzhledem k závažným skutečnostem jaké jsou úmrtí vedoucího expedice, četná úmrtí důstojníků a mužstva, které jsou naopak v textu zmíněny jen v jedné větě.

S posledně uvedeným sdělením týkajícím se počtu mrtvých mužů v expedici, se pojí také další záhada. Tato záhada je spojena s velkým počtem úmrtí důstojníků a mužstva včetně příčin jejich smrti. V druhé části zprávy z mysu Victory datované k 25. dubnu 1848 je doslova uvedeno, že dosavadní ztráty na životech činí 9 důstojníků a 15 mužů. Je zřejmé, že k většině těmto ztrátám na životech muselo dojít až po sepsání první části zprávy, tedy v období od 28. května 1847 až po datum sepsání její druhé části, do 25. dubna 1848. V této první části zprávy se o žádných dosavadních úmrtích nepíše, i když víme, že 3 muži zemřeli již o rok dříve na počátku roku 1846 při přezimování u Beecheyho ostrova. Do počtu 15 zemřelých mužů můžeme tedy jmenovitě započítat tyto 3 muže, konkrétně Johna Torringtona, Johna Hartnella a Williama Braineo. Totožnosti ostatních mrtvých mužů však nejsou známy. Do skupiny 9 zemřelých důstojníků můžeme počítat Johna Franklina a Grahama Gore, o jejichž úmrtí nás informuje druhá část zprávy z mysu Victory. O identitě zbývajících 7 zemřelých důstojníků však opět není nic známo. Jaká je ale možná příčina tak velkého počtu úmrtí?

Z Anglie do Arktidy vyplulo na obou lodích celkem 134 mužů. V průběhu plavby však bylo 5 mužů odesláno zpět do Anglie a finální počet mužů plujících za objevem Severozápadního průjezdu se ustálil na čísle 129. Na Erebusu bylo celkem 13 důstojníků, 3 smluvní poddůstojníků, 22 poddůstojníků, 20 námořníků 1. třídy, 7 námořních pěšáků a 2 plavčíci. Na Terroru bylo celkem 11 důstojníků, 3 smluvní poddůstojníci, 21 poddůstojníků, 19 námořníků 1. třídy, 6 námořních pěšáků a 2 plavčíci. Zjednodušeně řečeno bylo na obou lodích celkem 24 důstojníků a 105 mužů v poměru 1:6. Do dubna 1848 zemřelo na obou lodích 9 důstojníků z celkového počtu 24 důstojníků a 15 mužů z počtu 105 mužů.

Jaká mohla být příčina smrti tolika mužů? Respirační choroby, kurděje, různé nehody či skryté nemoci projevené až v průběhu plavby? Lékárnička zanechaná na Mysu Victory naznačuje, že mužům z posádek Erebusu a Terroru byla lékařská péče pravděpodobně poskytována i po opuštění lodí. Vyčerpání obsahu lahvíček s léky užívanými konkrétně na zažívací poruchy, průjmy, revmatické potíže, bronchitidu či snižování horečky pak může poukazovat na prevalenci (četnost) výskytu určitých chorobných stavů. Další lékárnička nalezená Inuity v táboře na Terror Bay pak naznačuje, že lékařská péče byla mužům poskytována i nadále během vyčerpávajícího pochodu na jih, bez nadsázky až do poslední chvíle. Zajímavé srovnání úmrtnosti námořníků z pátracích expedic z let 1848 až 1854 s úmrtími na Franklinově expedici poskytli ve své studii z roku 2016 Keith Millar, Adrian W. Bowman, William Battersby a Richard R. Welbury. V této studii se vědci zaměřili na průzkum Knih nemocných²¹ vedených na jednotlivých lodích s následným určením chorobnosti a úmrtnosti mezi posádkami těchto 4 pátracích expedic vyslaných za Franklinem. Konkrétně se vědci zabývali daty získanými z expedic sira Jamese Clarka Rosse z let 1848-49, Richarda Collinsona z let 1849-53/55, Horatia Austina z let 1850-51 a Edwarda Belchera z let 1852-54. Při průzkumu Knih nemocných uložených v současné době v Národním archívu v Londýně však museli vzít vědci v potaz několik skutečností, které jim komplikovaly závěrečné vyhodnocení. V první řadě to byla absence několika Knih nemocných, které se do dnešních dnů nedochovaly. V druhé řadě to pak byla nedostatečná kvantifikace některých onemocnění s možnou nesprávnou diagnózou. Námořní chirurgové byli povinni provádět pitvu až po náhlé či neočekávané smrti, a je tudíž možné, že některé příčiny úmrtí tak nemusely být stanoveny správně.

Každopádně z průzkumu dostupných Knih nemocných vyplynulo, že více než polovina z 22 zaznamenaných úmrtí námořníků těchto čtyř pátracích expedic zemřelo v důsledku respiračních a kardiovaskulárních chorob. Tuberkulóza byla zaznamenána celkem u 10 námořníků, přičemž u 4 z nich šlo o tuberkulózu postihující lymfatické žlázy. Z těchto 10 mužů tuberkulóze podleli pouze 2. Kurděje pak byly diagnostikovány celkem u 68 mužů, z nichž nakonec 4 zemřeli. Nejvíce případů různých onemocnění pak byly zaznamenány na Collinsonově expedici, která se svými loděmi Enterprise a Investigator strávila v Arktidě nejdéle. Drtivá většina případů se týkala léčby horečky, omrzlin, revmatismu nebo průjmu a úplavice. Na Enterprise bylo také léčeno celkem 31 případů pohlavních nemocí, což lze vysvětlit zvýšenou aktivitou námořníků během mezipřistání v Honolulu a zimování v Honkongu. Kromě toho na této expedici došlo ještě ke dvěma výjimečným úmrtím, jeden z důstojníků byl zavražděn a druhý spáchal sebevraždu.

Co se týká úmrtnosti důstojníků na těchto expedicích, zemřelo jich pouhých 6%, což je v ostrém kontrastu s úmrtími Franklinových důstojníků, jichž ve třetím roce expedice zemřelo celých 39%. Závěr celé studie je poté takový, že po dvou letech od vyplutí expedic není úmrtnost Franklinových námořníků nijak odlišná od úmrtí námořníků následujících pátracích expedic, výjma nepřiměřeně vysokého úmrtí mezi důstojnictvem. Nejvíce případů úmrtí mezi Franklinovými muži pak nastalo až ve třetím roce od vyplutí expedice, tedy v době kdy organismus jedince začal být ohrožován nemocemi v důsledku nedostatečného přísunu potřebných živin. Kritická situace na Collinsonově expedici, konkrétně na Investigatoru jež v Arktidě strávila více než tři roky snese pak svoji dobou strávenou v Arktidě srovnání s Franklinovou expedicí. Posádku Investigatoru s kapitánem McClurem by vzhledem k jejich fatálnímu zdravotnímu stavu potkal pravděpodobně stejný osud jako Franklinovy muže, nebýt doslova na poslední chvíli zachráněni další pátrací lodí Resolute. Je jasné, že třetí rok strávený v Arktidě byl již kritickým rokem rozhodujícím o životě a smrti posádky. A jaká byla příčina smrti u prvních zemřelých mužů Franklinovy expedice? Přinesla analýza jejich těl nějaké stopy vedoucí k odhalení zdravotního stavu posádky na počátku roku 1846?

V 80. letech 20. století byla pod vedením Owena Beattihho provedena exhumace tří řádně pohřbených členů Franklinovy expedice zemřelých na počátku roku 1846 na ostrově Beechey. Dle výsledků pitvy byla u těchto mužů stanovena příčina smrti tuberkulóza nebo-li souchotiny. Toto onemocnění nebylo však v té době ničím výjimečným, v Anglii 19. století bylo dokonce hlavní příčinou smrtí u mladých mužů ve věku 18-34 let.

²¹ Knihy nemocných obsahují denní záznamy (diagnózy či čas strávený s pacientem) lodního lékaře týkající se zdravotní péče kterou lodní lékař poskytl mužům jež potřebovali lékařské ošetření.

První exhumaci těchto tří mužů provedl již v roce 1852 lodní lékař Peter Sutherland z expedice komandéra Inglefielda, jenž jako příčinu smrti stanovil rovněž souchotiny. Druhou exhumaci provedl konkrétně již výše zmíněný Owen Beattie roce 1984 a následně v roce 1986. Jako první byl exhumován John Torrington²², topič z Terroru, který dle nápisu na pomníku zemřel ve svých 20 letech. Krátce byl také exhumován John Hartnell, jehož řádná pitva byla provedena až o dva roky později spolu s pitvou Williama Braine.

Samotné provedení exhumace nebylo vůbec snadnou záležitostí. Vykopání rakví ze stále zmrzlé země ostrova byl téměř nadlidský výkon. Rakev Torringtona byla uložena 1,5 m hluboko v zemi. Aby se po nálezů rakve nepoškodilo zmrzlé tělo, bylo nutné jej ještě před vyzdvihnutím z rakve zalévat horkou vodou. Po odhalení rakve se vědcům ukázala deska připevněná na víku rakve s nápisem identifikujícím mrtvého. Samotná mahagonová rakev byla pokrytá tmavě modrou vlnou a bílou plátěnou páskou lemující okraj. Po sundání víka a rozmrazení ledu svírající Torringtono tělo, byla zjištěna jeho dokonalá zchovalost. V obličejí bylo možné dokonce z napůl otevřených očí rozeznat jeho modrou barvu. Pod dolní čelistí byl svázan bílým šátkem s drobnými modrými puntíky. Podle pitevní zprávy měl Torrington dlouhé hnědé vlasy, které byly schovány pod pilinami obklopující jeho hlavu. Jeho výška činila necelých 163 cm, což bylo něco málo pod tehdejší výškovým průměrem²³ viktoriánských mužů. Na sobě měl bílou bavlněnou košili s tenkými modrými pruhy a hladké šedobílé kalhoty ze lnu. Analýza kalhot naznačila, že byly jen zřídka nošeny.²⁴ Jeho košile na rozdíl od kalhot vykazovala známky významného opotřebení, včetně skvrn a několika dírek. Při vyzvedávání těla z rakve však byla košile na zádech odtržena vinou jejího přimražení k dolní části rakve. Torringtonovy ruce byly k tělu připevněny mušelinovými proužky, snad z důvodu lepší manipulace s tělem před pohřbem. Z pásků svazující jeho lokty byl odebrán vzorek, který obsahoval světlé vlasy zachycené uzlu. Tyto vlasy mohly třeba patřit jednomu z lékařů, kteří jej připravovali na pohřeb či nějakému jinému námořníkovi asistujícím u předpohřebních úprav.

Mozek Torringtona se během času rozpadl na žlutou zrnitou tekutinu. Z chemické analýzy odebraných vzorků kostí, vlasů, nehtů a orgánů bylo zjištěno zvýšené množství olova, které však bylo nižší než naměřené hodnoty z kostí později zemřelých Franklinových mužů nalezených na ostrově Krále Viléma. Zároveň však jeho hodnoty byly vyšší než u dvou dalších pitvaných Johna Hartnella a Williama Braine. Tato skutečnost může souviset s výkonem jeho práce topiče, neboť uhelný prach může obsahovat také olovo.

Torringtonovo tělo bylo velmi vyhublé, jeho váha byla něco kolem 40 kg a body mass index²⁵ byl na čísle 15. Je však třeba také počítat s možností ztráty části váhy vlivem posmrtného vysychání těla. Jeho ruce nevykazovaly žádné důkazy o tom, že byl topičem, což poukazuje na fakt, že dlouho před smrtí nebyl zřejmě schopen tuto práci vykonávat. Torringtonovy plíce obsahovaly zjizvenou tkáň svědčící o předchozím plicním onemocnění. Konkrétně plíce vykazovaly známky antraktózy²⁶, emfyzému²⁷ a tuberkulózy. Jako příčina smrti byla stanovena pneumonie²⁸ způsobená tuberkulózou. Při ohledání dalšího mrtvého Johna Hartnella bylo zjištěno, že měl na sobě oblečenou košili s označením T. H. 1844, tedy košili svého mladšího bratra Thomase. Hartnellův body mass index byl těsně před smrtí na čísle 14 (normální BMI je 20-25) , což rovněž ukazuje na velkou vyhublost.

²² John Torrington pocházel z Manchesteru. Před odplutím přídělil výplatu více než poloviny svého měsíčního platu své nevlastní matce Mary. Jeho plat činil v letních měsících 4 libry 12 s, v zimních měsících jen 3 libry 8 s. Rozdíl topičova platu v létě a zimě je způsoben tím, že v zimě měl topič méně práce, neboť jakmile v zimě lodě zamrzly, parní pohon poháněný uhlím nebyl užíván a topiči tak dostávali nižší výplatu. V té době byli topiči pravděpodobně pověřováni jinou prací. Uhlí se dále ještě používalo v kamnech v kuchyni a pro ohřátí vody zahřívající útroby lodi pomocí trubek vedoucích interiérem lodi. Torrington před plavbou dostal plat za 3 měsíce předem, z jehož části si pořídil ložní prádlo. Rovněž si zaplatil za mýdlo, nikoliv za tabák, tak jak to udělala většina mužů.

²³ Průměrná výška viktoriánských mužů byla 167,6 cm.

²⁴ Další dva exhumovaní muži neměli na rozdíl od Torringtona žádné kalhoty.

²⁵ Body mass index (BMI) je číslo používané jako indikátor normální tělesné hmotnosti, nadváhy či podvýživy. BMI vytvořil belgický matematik Adolphe Quetelet v letech 1830-1850.

²⁶ Antraktóza plic- nemoc vznikající zaprášením plic uhelným prachem.

²⁷ Emfyzém je jinak řečeno rozedma plic značící trvalé abnormální rozšíření dýchacích cest.

²⁸ Pneumonie plic – zápal plic.

U Williama Braine z Erebusu bylo na těle nalezeno mnoho povrchových známek od zubů, jež byly přičteny krysám, jež se pokoušely ohryzávat tělo, když bylo ještě na palubě lodi. Jeho plíce vykazovaly rovněž známky tuberkulózy. Rentgenové snímky ještě prozradily zhroucení jedenáctého hrudního obratle v důsledku výše zmíněné tuberkulózy.

V roce 2016 byl podroben analýze nehet na noze a ruce Johna Hartnella. Tým pod vedením Jennie Christensenové mimo jiné potvrdil příčinu smrti tuberkulózu a kromě toho také zjistil významný nedostatek zinku, pramenící z nedostatečného přísunu čerstvého či konzervovaného masa. Dle těchto výsledků se dá usuzovat, že výživový obsah čerstvého nebo konzervovaného masa určeného pro posádky obou lodí byl již od počátku nedostatečný. Nevyhovující strava spolu s absencí čerstvých potravin postrádajícím tolik potřebný vitamin C musela za nějaký čas nevyhnutelně vést k rozvoji obávaných kurdějí, postrachu všech zámořských plaveb. Kurděje však mají dlouhou inkubační dobu, mohou zůstat bez příznaků až několik měsíců a v plné síle propuknout v tu nejnevhodnější dobu, až když je organismus jedince vyčerpán vlivem extrémních podmínek, ve kterých je nucen dlouhodobě žít.

Pro normální chod organismu neaktivních jedinců je potřeba denní příjem 10 mg vitamínu C. S ohledem na práci, jež však museli muži z posádky na lodi vykonávat je doporučená denní dávka zvýšena na 40-45 mg. Čerstvě vymačkaná citronová šťáva obsahuje 45,6 mg/100 ml vitamínu C. Denní dávka citronové šťávy na jednoho muže činila 1 unci (28,4 ml), která poskytovala 12 mg vitamínu C, tedy ještě o 2 mg více než je minimální požadavek pro neaktivní jedince. Problém je ovšem v tom, že citronová šťáva podávaná Franklinovým mužům nebyla čerstvá, ba naopak, pravděpodobně prošla varem a přidáním 10% podílu brandy tak jako u následných záchranných expedic. Tyto procesy skutečný obsah vitamínu C podstatně snížily. S úbytkem vitamínu C v organismu tak souvisí nejen nevhodný způsob přípravy citronové šťávy, ale také její špatné skladovací podmínky a oxidace. S ohledem na všechny faktory musela být na počátku zimy 1847 hladina vitamínu C dodávaná samotnou šťávou již okrajová.

Citronová šťáva však nebyla na lodi jediným zdrojem vitamínu C. Také konzervované potraviny, především brambory tento vitamín obsahovaly, i když ve sníženém množství, neboť při procesu konzervování dochází ke ztrátě až 75% obsahu vitamínu C v závislosti na metodě konzervování. Oproti tomu čerstvě ulovené maso obsahuje relativně málo vitamínu C, které se dále snižuje způsobem úpravy masa, především vařením. Za snížení obsahu vitamínu C mohou měděné pánve používané na lodích k vaření, neboť jejich kov působí jako katalyzátor při aerobním rozkladu vitamínu C. Podobně je to i s masem z rybolovu, ryby (např. tresky) ulovené v arktických vodách obsahují jen 0,5 -2 mg/100 g vitamínu C.

Jaké množství zvěře by museli Franklinovi muži ulovit, aby uspokojili minimální požadavek 10 mg vitamínu C na jedince? Do zimy 1847 přišla expedice minimálně o 4 své členy – Franklina a 3 muže pohřbené na Beecheyho ostrově. Do dubna 1848 byla posádka dále redukována na 105 zbylých živých členů. Průměr je tedy 115 jedinců. Pro splnění minimálního množství vitamínu C pro 115 mužů by musela potrava z lovu zajišťovat 1150 mg tohoto vitamínu denně, nebo u aktivních jedinců dokonce 4600 mg počítáno s příjmem 40-45 mg denně.

Například v tuleních játrech je po mírném varu obsaženo průměrně 13,6/100 mg vitamínu C, což znamená opatření si 4,2 kg jater²⁹ denně. Jen pro zajištění poloviny svých minimálních potřeb a při průměrné hmotnosti tuleních jater cca 1,3 kg by muži tedy museli ulovit 3 tuleně denně. Byli by Franklinovi muži schopni ulovit takové množství zvěře? Rozhodně ne. Je nanejvýš nepravděpodobné, že by v místech s velmi omezeným výskytem zvěře a s ohledem na žádné

²⁹ Konzumace tak velkého množství jater tuleně však s sebou nese riziko otravy vitamínem A. V játrech savců se hromadí vitamin A, který je jedovatý a ve vysokých dávkách může být dokonce smrtelný. Nejvíce množství vitamínu A obsahují játra ledních medvědů (15 000 – 30 000 Mg/g). Rovněž v játrech tuleňů se tento jedovatý vitamin nachází, byť v daleko v menší koncentraci. Proto může být konzumace tuleních jater ve zvýšeném množství rizikovou záležitostí vedoucí až k prudké otravě organismu. Otrava vitamínem A se projevuje nevolností a zvracením, závratí, bolestí hlavy, extrémní únavou či dvojitou viděním a citlivostí na světlo. Tyto příznaky se ve většině případů objevují čtyři až osm hodin po požití dávky. Za několik dní potom dochází k odlupování kůže na rukou, obličejí a chodidlech. Pokud by námořníci pravidelně konzumovali játra tuleňů vousatých či kroužkovaných, ač v malých dávkách, pravděpodobně by důsledkem toho měli zvýšenou hladinu vitamínu A.

zkušenosti s lovem tuleňů byla expedice schopna ulovit takové množství odpovídající minimálním požadavkům na zajištění vitamínu C v organismu.

Za předpokladu minimálního množství výskytu vitamínu C v konzervách s možnou výjimkou 2428 kg brambor, ztrátou účinnosti citronové šťávy a nemožností plnohodnotného doplnění jídelníčku o čerstvě ulovené maso by se tak onemocnění kurdějemí mohly u posádek lodí objevit někdy na počátku roku 1848. Některé polární expedice s sebou jako prevenci proti kurdějším vezla ještě semena hořčice a řeřichy, u Franklinovy expedice však o tom nejsou žádné záznamy.

Postupem času tak v expedici docházelo k významnému oslabení jedinců zapříčiněným právě nedostatkem kvalitní stravy a především nedostatkem již zmíněného vitamínu C. Oslabený organismus v krutých arktických podmínkách tak snáze podléhal různým nemocem a především kurdějším, jejichž postup se bez přísunu kvalitních čerstvých potravin již nedal zastavit. Neúčinnost již výše zmíněné citronové šťávy spolu s vyčerpáním organismu vyústilo tak především v posledním roku expedice k nemožnosti čelit běžným respiračním chorobám a nakonec k tak velkému množství úmrtí. A co nalezené kosterní pozůstatky Franklinových námořníků na ostrově Krále Viléma? Potvrdila jejich analýza hypotézu o výskytu kurdějí v expedici? Ve zkratce se dá říci že nikoliv. Kostí více než 11 zkoumaných jedinců sice nesly nějaké patologické změny spojené s kurdějemí, konkrétně periostitidu³⁰ či ztrátu zubů před smrtí, nicméně všechny tyto změny mohly být také způsobeny i z jiných důvodů. Kromě toho tato analýza objevila známky infekce na horní čelisti u Henryho Goodsira z Erebusu, která mohla přispět k jeho smrti. Simone Mays spolu s dalšími vědci zabývající se tímto průzkumem kosterních pozůstatků, proto dospěli k názoru, že jejich analýza přinesla jen málo důkazů potvrzující výskyt kurdějí u členů Franklinovy expedice. Zároveň však dodali, že velikost vzorku byla relativně malá a výskyt kurdějí i přes absenci důkazů nelze zcela vyvrátit ani potvrdit. Pokud srovnáme zdravotní stav posádek záchranných expedic, které se po stopách ztracené expedice vydali jen o něco později, zjistíme, že se kurděje v menší či větší míře vyskytovaly u všech posádek pátracích lodí, jež v Arktidě strávili více než dvě zimy. Ze všech indicií tak vyplývá, že současná data podporují závěr učiněný Simone Mays a dalšími, že neexistují jasné důkazy o tom, že by kurděje byly zneschopňujícím faktorem při opuštění lodí.

Kromě nedostatku vitamínu C s následnými kurdějemí mohl posádku ohrožovat také nedostatek thiaminu, jinak řečeno vitamínu B1. Thiamin je klíčový člen vitamínů skupiny B, jehož nedostatek se projevuje poruchou funkce nervů, slabostí, brněním a pocitem znecitlivění končetin. Při avitaminóze³¹ thiaminu pak dochází k poruchám chůze, zánětem nervů, k otokům a srdečním poruchám. Bohatým zdrojem thiaminu jsou především neloupané obiloviny, maso, pivovarské kvasnice, med či ořechy. Tento vitamín se v těle neukládá dlouhodobě, nýbrž jen po krátkou dobu přibližně 4 až 10 dní. Pitím kávy a velkého množství čaje se objem tohoto vitamínu v těle snižuje. Při velké námaze a stresu potřeba tohoto vitamínu stoupá. Jelikož má nedostatek tohoto vitamínu v těle podobné příznaky jako kurděje, často byly tyto příznaky, jež se objevili u námořníků polárních expedic v 19. století chybně připisovány kurdějším. Například na Investigatoru, lodí jedné z pátracích expedic po Franklinovi se objevily otoky u 12 mužů z nichž 1 později zemřel na selhání srdce, což může odrážet akutní nedostatek vitamínu B1. Dle pozorování H. Gulyho došlo v téže době na některých antarktických expedicích k otokům a selháním srdce častěji u důstojníků, jejichž chleba byl vyroben z rafinovanější mouky, u které se na thiamin bohatá slupka a klíčky odstraňují. Mohl být nedostatek tohoto vitamínu příčinou vysokého procenta úmrtí mezi důstojníky Franklinovy expedice? Úmrtnost mezi důstojnictvem expedice byla v porovnání s jinými polárními expedicemi uskutečněnými v téže době mimořádně vysoká, celkový počet ztrát u důstojnictva činil téměř jednu třetinu ze všech důstojníků na obou lodích. Není to vyloučeno, avšak důkazy pro toto tvrzení chybí, neboť jaká jakost mouky byla dodána na Erebus a Terror záznamy neuvádí.

Z jakých příčin tedy mohlo dojít k tak velkému počtu úmrtí mezi důstojníky? Čím se důstojníci lišili od mužstva? Rozdílů mezi důstojníky a poddůstojníky respektive obyčejnými námořníky bylo samozřejmě mnoho, přes míru zapojení do fyzické práce, přes komfortnější ubytování až po odlišný

³⁰ Periostitida je onemocnění obalu kosti, jinak také nazýváno jako zánět okostice.

³¹ Avitaminóza – úplná absence konkrétního vitamínu v těle.

způsob stravování. Například u poddůstojníků existovalo větší riziko úrazu spojené s výkonem jejich práce než u důstojníků, kteří obecně vzato trpěli nemocemi nejméně.

Dále pak co se týče stravování důstojníků a mužstva, existovaly mezi nimi rozdíly závislé na výši hodnosti. V porovnání se stravou mužstva, jejichž jídelníček se skládal především ze soleného masa a sucharů se důstojníci stravovali jinak a rozhodně lépe než mužstvo. Z dopisu Jamese Thompсона, strojníka na Terroru víme, že se mužstvu mimo obvyklého nasoleného masa podávaly ještě konzervované potraviny a to třikrát do týdne. Důstojníci však konzervované potraviny, považovány v té době za luxusní zboží, konzumovaly daleko častěji.

Mimoto měli vyšší důstojníci k dispozici své vlastní zásoby, včetně čaje, tabáku, vína či alkoholu zakoupených z vlastních prostředků ještě před vyplutím expedice. Z jednoho z dopisů kapitána Croziera adresovaného J. Clarku Rossovi víme, že konkrétně kapitán Crozier nakoupil zásoby od firmy Fortnum & Mason. Dozajista ale nebyl sám, kdo si opatřil zásoby z téže firmy. Když se tedy důstojníci prokazatelně stravovali lépe a jejich organismus tak mohl být méně náchylný k různým onemocněním, čím lze mezi nimi odůvodnit tak vysoký počet úmrtí? Někteří výzkumníci přišli s hypotézou, že za vysokým počtem mrtvých důstojníků stojí především lovecké výpravy, kterých se účastnili téměř výhradně důstojníci. Časté lovecké výpravy podniknuté stejnými osobami tak mohly zapříčinit oslabení jejich organismu vlivem opakovaným vystavením extrémním podmínkám vně lodi. Na takové výpravě mohlo dojít rovněž k nějakému zranění, které mohlo později zapříčinit smrt jedince. Podobné úrazy spojené s nehodami při loveckých výpravách nebyly v té době nijak výjimečné. Extrémní zima může totiž při střelbě způsobit výbuch hlavně a jedince tak vážně poranit. K podobným zraněním došlo i na záchranných expedicích vyslaných po stopách Franklina. Například na HMS Resolute, jedné z lodí patřící do flotily pátracích lodí pod vedením Edwarda Belchera, byli při lovu těžce zraněni dva důstojníci. McDougall, další z důstojníků na Resolute se zas málem střelil do hlavy, když s nabitou hlavní uklouzla na zledovatělém povrchu. Také na HMS Investigatoru unikl těžkému zranění způsobeném explozí hlavně lodní lékař Alexandr Armstrong. Rovněž používání střelného prachu při pokusech o vyproštění zamrzlých lodí z ledu, mohlo v podobě tlakové vlny představovat smrtelné nebezpečí.

V úvahu přichází dále omrzliny³², které bez řádného a včasného ošetření mohou vyústit v gangrénu a postupnou otravu organismu. Spolu s možnými zraněními či omrzlinami musíme vzít také do úvahy i úroveň a možnosti tehdejší lékařské péče poskytované lodními chirurgy. Vždyť až do doby vynálezu anestezie, ke které došlo v polovině 19. století, byli všechny chirurgické zákroky včetně amputací prováděny při plném vědomí pacienta, eventuálně s pomocí laudana či alkoholu. První operace s využitím anestezie, konkrétně éteru byla veřejnosti předvedena zubním lékařem Williamem Mortonem ve všeobecné nemocnici v Bostonu až v říjnu roku 1846, tedy shodou okolností zrovna v době prvního roku plavby Franklinovy expedice. Do té doby pacienti prožívali při operacích nepředstavitelná muka spojená s vysokým rizikem úmrtí z možné sepse nebo prožitého šoku z bolesti. Chirurgové se sice snažili provádět zákroky v co nejkratší době, aby tím zkrátily bolest pacienta a předešli rozvinutí šoku, ale i přesto úmrtnost spojená s chirurgickým ošetřením tak byla v té době velická. Šéfcirurg Napoleonovy císařské gardy a jeden z duchovních

³² Omrzliny jsou poraněním kůže a podkožních tkání postihujícím okrajové části těla (prsty na nohou a rukou, nos, uši) způsobené lokálně působícím chladem, zpravidla teplotami pod bodem mrazu. Omrzliny se projevují přechodným zblednutím postižené kůže s následným zčervenáním, puchýři až odumřením tkání. Vlivem chladu dochází v omrzlých částech těla k omezení krevního oběhu. V krajním případě to může vést až ke vzniku nekrózy. Podle míry postižení se omrzliny dělí do čtyřech stupňů. Známkou prvního stupně omrzlin je šedobílé zbarvení postižené tkáně, ztráta citlivosti, po zahřátí zčervenání, otok a bolest. Známkou druhého stupně je těstovitý vzhled tkáně se vzrůstajícím otokem a tvorbou puchýřů. Při třetím stupni omrzlin dochází ke krvácení do kůže, vzniku modročerného zbarvení, snížení citlivosti a nekróze. Při čtvrtém stupni omrzlin dochází k černohnědému zbarvení a nezvratnému zničení tkáně. Jako první pomoc se při vzniku omrzlin doporučuje pozvolné zahřívání postižené části částí těla v teplé vodě nepřesahující 40°C. Puchýře vzniklé u 2. stupně omrzlin se nařiznou, aby neutlačovaly okolní tkáň. U omrzlin 3. a 4. stupně je již nutná amputace postižených tkání.

otců tzv. Létajících ambulancí³³, Dominique-Jean Larrey³⁴ dokázal například provést exartikulaci v kyčli, tedy oddělení části končetiny v kloubu za necelé 4 minuty. To James Syme dokázal provést lalokovou amputaci včetně ligatury cév údajně dokonce za minutu! I zkrácení času prováděného chirurgického úkonu však nedokázalo předejít úmrtí jedince daném zavlečením choroboplodných zárodků do rány z nesterilizovanému prostředí a následnému rozvinutí sepse z nedostatečně očištěné rány. Právě nesterilizované prostředí při zákroku bylo jedním z rizik ohrožující samotný výsledek úkonu. Není těžké si představit, jak vysoce rizikové muselo být prostředí zapáchajícího podpalubí lodí, ve kterých chirurgové ošetřovali své pacienty s různými stupni omrzlin či jiných zranění. Pokud například u jedince došlo již ke třetímu a čtvrtému stupni omrzlin a odumírání tkání, nebylo jiné východisko než odumřelou tkáň odstranit. Mohlo se tak jednat o amputaci prstů nebo i části nohy či ruky. V takovém případě by vzhledem ke všem výše uvedeným skutečnostem nebylo úmrtí jedince či dokonce jedinců překvapující. Extrémně nízké teploty spolu s nedostatečným oděvem mohly tak být příčinou vzniku těžkých omrzlin a vlivem ošetření v nehygienickém prostředí mohlo tím pádem také dojít k rozvoji sepse a následnému úmrtí. K této variantě mohlo dojít i přes vysokou kvalifikaci chirurgů Stephena Samuela Stanley na Erebu či Johna Smarta Peddie na Terroru a jejich sebevětší snahy o co nejlepší ošetření. Bohužel nemohlo být v jejich silách nebo silách jejich asistentů stoprocentní zajištění sterilního prostředí na lodních ošetřovnách. Potencionální komplikace při nebo po zákroku vedoucí v hraničním případě až k smrti tak nesouvisely s kvalitou chirurgů, ale spíše s kvalitou prostředí, ve kterém byla ošetření prováděna. Zlepšení podmínek pro výkon chirurgických ošetření přišlo až o pár desítek let později s příchodem viktoriánského chirurga Josepha Listera, který přišel s tvrzením, že za vznik infekce mohou bakterie, jenž do rány vnikají přes znečištěné ruce chirurga, jeho nástroje či prostředím. V souvislosti s úvahami nad příčinami tak vysokého počtu úmrtí mezi vysokými hodnostmi, nelze ještě nezmínit jeden neopomenutelný fakt spojený s již výše zmíněným odlišným stravováním mužstva a důstojnictva. Významnou částí důstojnické stravy totiž tvořily konzervované potraviny, jejichž kvalita se v průběhu času stala předmětem diskuze o možné škodlivosti těchto konzerv vinou špatného konzervování či velkého množství olova. Mohly být tak konzervované potraviny jednou z příčin zkázy Franklinovy expedice? Názor, že za zkázou Franklinovy expedice stojí právě špatná

³³ Létající ambulance (ambulance volante) byla v dobách napoleonských válek pohyblivá služba využívající vozy s ošetřujícím personálem ošetřující raněné přímo na bojišti a potom je odvázející do polních lazaretů. Prosazení sběru raněných na bojišti, jejich shromažďování v polních obvazích a převoz nepohyblivých vojáků mobilními ambulancemi do polních lazaretů a odtud pak do stálých nemocnic bylo dílem Jeana Dominique Larreya a Pierre Françoise Percyho. Do té doby byly lazarety umístěny až v hlubokém zázemí daleko od bojiště a díky tomu raněným poskytovali pozdní ošetření, kterého se mnohdy ranění vojáci v důsledku velké ztráty krve ani nedočkali. Jean-Dominique Larrey si však povšiml, že čím rychleji je lékařské ošetření zraněnému jedinci poskytnuto, tím větší je šance na jeho záchranu. Kladl tak důraz na rychle poskytnutou první pomoc a zastavení krvácení. Výsledky rychlého ošetření provedeného těsně za frontou jsou překvapivé, například po amputacích v oblasti stehna měl Larrey 75-80% úspěšně vyléčených vojáků a po bitvě u Lützenu přežilo 15 z 18 exartikulací v ramenním kloubu. Sanitní služba svázející raněné z bojiště byla složená ze tří divizí, každá s 8 až 12 lehkými ambulancemi na dvou kolech, 4 těžkými čtyřkolovými, 2 furgony na materiál a ambulancí pro přepravu lehčeji raněných.

³⁴ Jean Dominique Larrey, francouzský vojenský chirurg (1766-1842) je považován za zakladatele akutní medicíny. Díky podpoře svého strýce vystudoval chirurgii, které se poté věnoval po celý svůj život. V roce 1787 vstoupil do Královského námořnictva jako lodní lékař na fregatě La Vigilante. Zde však dlouho nevydržel, již o rok později začal pracovat jako sekundář v pařížské Invalidovně. V roce 1792 se stal chirurgem I. třídy a začal svoji službu u rýnské armády. Následně vypracoval plán tzv. Létajících ambulancí, který byl však v tehdejší republikánské Francii zamítnut a Larrey se tak vrátil k praktické vojenské a námořní chirurgii. Poté se přidal k Italské armádě konzula Napoleona Bonaparte, s nímž prodělal I. italskou kampaň. Účastnil se také tažení do Egypta i Sýrie, kde se kromě péče o zraněné v boji věnoval také léčbě všemožných chorob jakými byly kurděje, mor, cholera či jiná průjmová onemocnění. Konzul Napoleon Bonaparte jej v roce 1802 jmenoval vrchním chirurgem Gardy konzulů. O rok později se poté stal jedním ze šesti inspektorů armádní zdravotní služby. Následně pak v roce 1804 byl jmenován hlavním chirurgem prestižní císařské gardy. V roce 1809 byl povýšen do šlechtického stavu a stal se baronem. Larrey byl velice váženým a uznávaným odborníkem, jemuž prokazovali úctu i vojáci nepřátelských stran. Mnoho mužů mu vděčilo za své životy. Sám Napoleon o něm prohlásil, že to byl nejčestnější muž, kterého znal a ve své závěti mu odkázal 100 000 franků. Po porážce Napoleona jej po nějakou dobu postihly represe, které však pominuly během roku 1818. Za vlády Ludvíka Filipa se staral o organizaci zdravotní služby armády. Zemřel po svém návratu z Alžírsko 25. července 1842.

kvalita konzervovaných potravin zastával i předseda Královské zeměpisné společnosti, Sir Clements Markham.

Faktem je, že proces konzervování byl v té době teprve na počátku svého věku. Historie konzerv se začala psát koncem 18. století, kdy Napoleon Bonaparte vyhlásil odměnu ve výši 12 000 franků pro toho, kdo objeví způsob delšího uchování potravin pro svou armádu. V roce 1809 přišel pařížský kuchař, Nicolas Appert s objevem skleněné nádoby se širokým hrdlem, jež byla naplněná zeleninou a poté uzavřenou korkovou zátkou a zalitou voskem. Poté sklenice prošla sterilizací v horké vodě. Tomuto procesu se začalo říkat po jejím objeviteli „appertizace“.

O rok později přišel s objevem plechové konzervy anglický obchodník Peter Durand, který na ni 25. dubna 1810 obdržel patent od anglického krále. První průmyslový podnik produkující konzervy s potravinami pak založili Angličané John Hall a Brian Donkin v roce 1813. Zajímavé je, že první otvírák na konzervy byla vynalezen Ezrou Warnerem až 48 let po objevu konzerv v roce 1858. Do té doby se konzervy otvírali pomocí dláta a kladiva.

Podezření na špatnou kvalitu konzervovaných jídel určeným pro Franklinovu expedici vzniklo ze skandálu, který vypukl pro kontrole námořních zásob konzervovaných jídel v Royal Clarence Victualling Establishment v Gosportu v Hampshire na počátku roku 1852. Kontrolované konzervy pocházely od stejného výrobce Stephena Goldnera, jež dodal konzervy také pro Franklinovu expedici. Stephen Goldner byl maďarský obchodník židovského původu, který se věnoval podnikání již od roku 1839.

Výše zmíněnou kontrolou bylo zjištěno, že z 2707 otevřených plechovek bylo vhodných k požití jen 197. Zbytek, tedy 2510 konzerv bylo z důvodu hnilobných procesů nepoživatelných ačkoliv se na produkty vztahovala 5 letá záruka, která garantovala čerstvost a nezávadnost po celou tuto dobu. Zkušební komise ve složení Johna Davise, Josepha Pinhorna a Dr. Alexandra M'Kechnie byla doslova šokována obsahem kontrolovaných konzerv. Drtivá většina kontrolovaných plechovek obsahovala hnilobnou hmotu, vnitřnosti s výkaly, sraženiny krve, chuchvalce vlasů, hrudky gangrenózních ledvin, kusy střev, celá srdce napadená hnilobou, ledviny v rozkladu a dokonce i několik kamenů. Z otevíraných plechovek se linul tak strašný zápach, že i přes používání desinfekční tekutiny sira Williama Burnetta musela být kontrola několikrát přerušena z důvodu nevolnosti členů kontrolní komise. Výsledky této kontroly pak byly zveřejněny v The Times 7. ledna 1852. Na vzniklou situaci zareagoval v únoru 1852 poslanec sir William Jolliffe z Konzervativní strany, který navrhl zřízení užšího výboru určeného k prošetření problémů s vadnými konzervami. Výstupem z tohoto šetření užšího výboru pro konzervovaná masa byla zpráva vydaná 3. května 1852, jež na více než 500 stránkách popisovala výsledek vyšetřování provedené na základě kontroly konzervovaných potravin v Royal Clarence Victualling Establishment v Gosportu, hrabství Hampshire.

Výsledkem šetření tohoto užšího výboru bylo zbavení Stephena Goldnera jakéhokoliv odpovědnosti za špatný stav konzervovaných potravin dodaných jeho společností. Odůvodněním bylo, že Goldner nemůže být trestně odpovědný za jednání ostatních, v tomto případě svých zaměstnanců, majících na starosti přípravu konzerv. Podle všeho mezi Goldnerem a jeho špatně placenými zaměstnanci probíhaly časté hádky, které mohly vyústit až v úmyslné zavlčení nevhodných složek do konzervovaných potravin. Mimoto připadá ještě v úvahu záměrná sabotáž prováděná prostřednictvím podplacených zaměstnanců, které si mohli najmout konkurenční dodavatelé, jež jediným cílem bylo poškození Goldnerovy společnosti.

Z dochovaných pramenů se dá však vyvodit ještě jiné odůvodnění této Goldnerovy aféry. Jak se zdá, tak Goldner dodával konzervy Admiraltě bez větších problémů od roku 1844 do roku 1850.

Avšak v roce 1850 došlo ke změně smlouvy, kdy Admirala Goldnerovi zadala výrobu mnohem větších balení konzerv než dříve. Předtím byly dodávány konzervy o objemu maximálně 6 až 8 liber (2,72 kg a 3,6 kg), nyní však Admiraltita požadovala balení o objemu 9 a 12 liber (4,08 kg a 5,44 kg). Důvodem tohoto požadavku byla úspora financí, neboť výroba větších plechovky šetřila náklady. S větším balením však vyvstaly problémy týkající se řádné tepelné úpravy. Většina vadných konzerv napadených hnilobou odhalených při kontrole ve skladu v Gosportu byly právě balení o 9 a 12 librách. Zajímavostí je, že Admiraltita poté zadala výrobu 9 až 12 librových konzerv i

jiným dodavatelům, kteří ale při jejich výrobě selhali také a požadované balení nebyli schopni vyrobit.

V souvislosti s touto kauzou se nabízí otázka kvality dodaných konzervovaných potravin určených pro Franklinovu expedici. Mohly být 4 až 8 librové konzervy jimiž byla Franklinova výprava vybavena rovněž infikované takovými nechutnostmi jaké odhalila výše zmíněná kontrola na počátku roku 1852? Na tuto otázku je velmi těžké odpovědět. Ačkoliv ještě před vyplutím výpravy navrhl komandér Fitzjames, aby byla zkontrolována každá desátá krabice Goldnerových plechovek, nakonec k tomuto kroku nebylo přistoupeno. Případná závadnost konzervovaných potravin tak zůstala neodhalena.

Pokud by byly ale konzervy používané Franklinovým lidmi nějak závadné, nenahlásil by tuto skutečnost někdo z vedení expedice Admirality ještě během cesty do Arktidy? Poslední dopisy mužů byly odeslány do Anglie dva měsíce od jejich vyplutí dne 12. července s lodí Baretto Junior. Na vyzkoušení potravinových konzerv měla tedy expedice přinejmenším 2 měsíce. Pokud by se během této doby objevily nějaké potíže spojené s obsahem konzerv, dozajista by nezůstaly bez reakce vedení. Jednu zmínku týkající se jídla máme od komandéra Fitzjamese z Erebusu, který se v jednom ze svých posledních dopisů odeslaných z ostrovů Whalefish zmínil také o tom, že jídlo je dobré. Kdyby byl s konzervami byl jakýkoliv problém, jistě by to zmínil. O chutnosti konzerv máme také zprávu od poručíka Griffithse, kapitána doprovodné lodi Baretto Junior, který byl v den svého odplutí do Anglie pozván na palubu Erebusu ke slavnostnímu obědu na rozloučenou. Na slavnostním obědě se podávalo nasolené a konzervované hovězí. O dva dny dříve měl poručík Griffiths ještě příležitost ochutnat některé konzervované potraviny podávané při společné ochutnávce. O mrkvích se vyjádřil velmi pozitivně, doslova prý byly „tak dobré, jako by je právě vytáhli ze země, a brambory chutné a sladké, i když moc bramborově nechutnaly“. John Robertson, lékař z Rossovy záchranné expedice z roku 1848 měl však s konzervami odlišnou zkušenost, o konzervovaném mase se dokonce vyjádřil jako o ostudě výrobce. Špatnou zkušenost s konzervami měla také posádka na Investigatoru, jedné z lodí další záchranné expedice z let 1850-55. Během této expedice bylo shledáno nevhodným pro spotřebu celých 230 kg konzervovaného masa.

Přestože se pro obvinění Goldnerových konzerv dodaných Franklinově expedici nenašlo dostatek důkazů svědčící o jejich závadnosti, podezření týkající se jejich nepoživatelnosti přetrvávalo v široké veřejnosti prakticky od doby vypuknutí tohoto skandálu. Starý Franklinův přítel, polárník sir John Ross ve své publikaci z roku 1856 „Kontradmíral sir John Franklin: Vyprávění o okolnostech a příčinách vedoucích k neúspěchu pátracích expedic zaslanych vládou a dalšími na záchranu sira Johna Franklina“ vyjádřil o Goldnerových konzervách takto: „..... ale nejhorší ze všeho bylo, že byli zásobeni Goldnerovými konzervami s masem, které byly (jak se později ukázalo) hnilobné a nevhodné pro lidskou stravu.“

Z výše uvedené reakce je patrné, že podezření na závadnost Goldnerových konzerv nerozptýlil ani syn dlouholetého druhého tajemníka Admirality Johna Barrowa, jenž dva dny po vypuknutí skandálu se zkaženými konzervami v lednu 1852 poslal do The Times dopis, ve kterém se pokusil uvést věci na pravou míru. V tomto dopise se vyjádřil v tom smyslu, že není pravděpodobné, aby první Goldnerova dodávka obsahovala cokoli jiného, než to nejlepší, co mohl Goldner poskytnout. Mimo jiné také podotkl, že Goldnerovy konzervy byly bez nějakých obtíží běžně používány členy Královského námořnictva již od roku 1845. Ve svém tvrzení týkajícím se první Goldnerovy dodávky se však dopustil omylu, když tvrdil, že dodávka pro Franklinovu expedici byla jeho první zakázkou. První zakázku menšího rozsahu určenou pro expedici Henryho Dundase Trottera v Nigeru (méně než 250 liber konzervovaných potravin) získal Goldner již v roce 1841. Veškeré argumenty uvedené na obhajobu Goldnerových konzerv se však minuly účinkem a pochybnosti o jejich kvalitě a poživatelnosti přetrvávají dodnes. V souvislosti s konzervami však můžeme uvažovat ještě o dalším problému, jenž se mohl stát pro Franklinovy členy fatálním.

Mimo potenciálně závadného obsahu patrného na první pohled, mohly konzervy totiž ještě obsahovat skryté nebezpečí v podobě přítomnosti bakterií vyvolávající smrtelnou otravu jídlem, odborně řečeno botulismu. K likvidaci bakterií obsažených v připravovaném konzervovaném jídle je především nutná jeho dostatečná tepelná úprava, jenž má za úkol eliminovat riziko přítomnosti

sporů bakterie tzv. *Clostridium botulinum* vyvolávající již zmíněný botulismus. Aby však botulismus mohl propuknout, musí být splněno několik podmínek. V první řadě je to samotná přítomnost sporů bakterie botulismu v konzervovaném jídle s nízkým obsahem kyselin, daná právě jeho nedostatečnou tepelnou přípravou. Pak musí dojít při jeho zpracování k odstranění vzduchu a zároveň nepoužití dostatečného množství tepla, nutného ke zničení přítomných spor bakterie. V potravinách s nízkým obsahem kyselin a při nedostatku kyslíku, spory rostou a produkují toxin, který je jeden z nejujinnějších jedů. Spory botulismu se mohou především vyskytovat v domácí konzervované nízkokyselé zelenině, omáčkách, polévkách, masu, rybách a drůbeži, které byly při procesu konzervování nedostatečně ohřáté. Mezi nízkokyselou zeleninu například patří hrášek, paprika, kukuřice, či zelená fazole. Pokud by byly spory botulismu vinou nedostatečné tepelné úpravy při konzervování v jídle přece jen přítomné, mohly být zničeny jen dostatečným množstvím tepla použitých při jeho přípravě.

Někteří badatelé zabývající se Franklinovou expedicí tvrdí, že Goldner při přípravě konzerv pro tuto expedici měl již zpoždění se svou minulou dodávkou a tak aby urychlil proces konzervování, zkrátil dobu potřebnou k jejich přípravě. S touto teorií přišel například v roce 1939 odborník na danou problematiku J. C. Drummond.

Malé konzervy o hmotnosti 2-4 liber potřebují vařit po dobu 7-11 hodin při teplotě nad 250° F (121,11°C), místo toho je Goldner vařil pouze 30-75 minut při teplotě 212° F (100° C). V tomto případě rychlost zpracování konzervovaných potravin představovala riziko, neboť za tak krátkou dobu nemusely být z konzerv odstraněny všechny škodlivé látky. Pokud by Franklinovy konzervy skutečně obsahovaly spory botulismu, je pravděpodobné, že by je na lodi během přípravy za použití dostateku tepla úspěšně zničili a eliminovali tak riziko vzniku botulismu. Problém ovšem mohl vzniknout v roce 1848 při opuštění lodi, kdy Franklinovi lidé již neměli při své cestě za záchranou dostatek paliva nutného k řádnému ohřevu konzerv a riziko vzniku botulismu tím pádem významně vzrostlo.

Pokud však dojde k příznakům značícím botulismus, jako dvojitému vidění, obtížemi při polykání či ochrnutí dýchacích svalů a zároveň není takovému postiženému jedinci závčasou podáno antitoxinu, během 12 až 48 hodin dochází ke smrti takto postiženého jedince. Teorii o botulismu zastává profesor z toxikologického centra v Oregonu Zane Horowitz, který se v odborné studii s názvem *Polar Poisons: Did Botulism Doom the Franklin Expedition?* pokusil dokázat svoji tezi o otravě z jídla jako možné příčině záhuby Franklinovy expedice. Za viníka vzniku botulismu však nepokládá tolik diskutované konzervy, ale spíše maso získané z lovu kontaminované botulismem typu E přirozeně se vyskytujícím v arktické oblasti. Dále pak dodává, že vysoká slanost spolu s obsahem dusitanů u některých konzervovaných potravin naopak mohly v těchto konzervách inhibovat klíčení sporu bakterií botulismu. V této studii se rovněž pozastavuje nad výsledkem analýzy jednoho z exhumovaných mužů na Beecheyho ostrově, konkrétně Williama Braine, u kterého byly ve střevě nalezeny spory blíže neurčitého druhu *Clostridia*. Shrnutí a podtrženo, dle Horowitzovy teorie může být za smrt Franklinových mužů odpovědný botulismus typu E, který je v Arktidě endemický tj. vyskytující se v určité omezené oblasti.

Aby toho nebylo málo, v konzervách se kromě číhajícího nebezpečí v podobě otravy jídlem mohl skrývat ještě jiný zabiják daný zvýšeným množstvím olova způsobeném typem zaletování plechovek. Zane Horowitz si mimo jiného všiml velkého množství olova obsaženého ve vlasech třech exhumovaných námořníků: Torrington 413 - 657 ppm, Hartnell 138 - 313 ppm a Braine 145 - 280 ppm. Hladina olova v konečcích vlasů topiče Torringtona pak byla mnohonásobně vyšší než u vlasových kořínků blíže hlavy, což naznačuje, že příjem olova byl během jeho posledních týdnů života snížen.

Eticky sporná exhumace tří řádně pohřbených mužů na Beecheyho ostrově byla provedena Owenem Beattiem a jeho týmem v roce 1984. V publikaci s názvem *Frozen in Time*, Owen Beattie spolu s Johnem Geigerem představil teorii o pozvolné otravě olovem z potravinových konzerv, které byly tímto kovem zapečetěny. Postupem času olovo mohlo prosáknout do potravin a kontaminovat je. Pokud by se tato hypotéza zakládala na pravdě, do jisté míry by vysvětlovala velké množství zemřelých důstojníků, jejichž strava byla složena z většího podílu konzervovaných

potravin. Otázka ovšem je, zda by množství olova použitého při zaletování konzerv stačilo k výraznému ovlivnění zdravotního stavu posádek obou lodí. Pravdou je, že pájka utěšňující konzervy byla vyrobena z 10% cínu a 90% olova. Stačila by však taková pájka k pozvolné otravě olovem všech členů Franklinovy expedice? Pravděpodobně nikoliv. I přes pravidelné podávání konzerv infikovaných malými dávkami olova po dobu několik let, by nedošlo k prudké otravě olovem zapříčiňující smrt. Pozvolná otrava olovem v důsledku pravidelného přísunu malých dávek olova by mohla přinejhorším Franklinovy muže oslabit, ale v žádném případě usmrtit. Mezi nejčastější příznaky chronické otravy olovem patří především slabost, únava pramenící z pozvolného rozvoje anémie, dušnost, apatie, bolest svalů a kloubů, zácpa, poruchy paměti, bolesti hlavy, snížené smyslové vnímání či šedý povlak na dásních. Po delší době vstřebávání olova mohou být poškozeny ledviny. Pokud bychom připustili možnost pozvolné otravy olovem, je třeba zvážit také další potenciální zdroje tohoto kovu. V roce 2008 přišel životopisec Jamese Fitzjamese s hypotézou označující za největší zdroj olova na palubách Erebusu a Terroru speciální systém rozvodu horké vody proudícím v olověných trubkách a nádržích. Tuto hypotézu však ihned zpochybnil Peter Carney, který poukázal na fakt, že lodě byly vytápěny tímž Sylvesterovým systémem jako při jejich předcházející expedici do Antarktidy, při které s tímto systémem nebyly hlášeny žádné potíže. Peter Carney naopak vidí problém ve způsobu jakým byl na lodích rozmrazován led na pití a mytí. Dalším zdrojem olova pak mohly být také kanystry s pemmicanem dodané ze skladů Deptford Yard, jež byly zapečetěné olověnou pájkou. Kromě toho i lékárničky lodních lékařů obsahovaly léky na bázi olova, které se používaly při léčbě úplavic, kapavky či podráždění dásní při kurdějích.

Při posouzení naměřeného množství olova u výše zmíněných námořníků je však potřeba brát do úvahy jeden významný fakt, hrající v této záležitosti dosti podstatnou úlohu.

Tím faktem je důležitost posouzení naměřených hodnot v kontextu doby. Lidé v 19. století měli oproti současníkům zvýšenou hladinu olova pramenící z užívání vodovodních olověných trubek kanalizačních systémů. Tento fakt potvrzuje výzkum provedený Keithem Millarem a Adrianem Bowmanem z Glaskowské univerzity, kteří poukázali na to, že nález zvýšeného množství olova v ostatcích Franklinových mužů není ničím neobvyklým vzhledem k obecné rozšířenosti olověného potrubí ve viktoriánské Anglii. Pokud tedy hladinu olova posuzujeme mezi lidmi žijícími v polovině 19. století se současníky z počátku 21. století, je jisté, že hladiny olova se budou diametrálně lišit. U jedinců z poloviny 19. století budou tyto hodnoty mnohonásobně překračovat dnešní limity. Pokud však budeme posuzovat zjištěné hodnoty mezi jedinci ze stejné doby a místa pobytu, tedy v tomto případě poloviny Anglie 19. století, naměříme podobné výsledky v podobě zvýšených hodnot olova. Teorii o otravě olovem také odporuje fakt, že u třech exhumovaných námořníků i přes mírně zvýšenou hladinu tohoto kovu v těle nebyly nalezeny další příznaky svědčící pro jejich chronickou otravu olovem jako Burtonova linie³⁵ či kalcifikace bazálních ganglií³⁶ v mozku.

Ať je to tak či onak, Goldnerovým konzervám nelze v současné době prokázat jakýkoliv podíl na zkáze expedice a hypotézy hovořící o závadném obsahu Goldnerových konzerv nebo o zvýšeném množství olova zůstávají bez hmatatelných důkazů nadále jen neověřenými spekulacemi.

S výše uvedeným tématem se také pojí otázka dostatku potravinových zásob. V ideálním případě měly potravinové zásoby naložené na obou lodích vydržet po dobu 3 let. Připustíme-li však určité procento zkažených potravin pramenících z diskutabilní kvality Goldnerových konzerv, je jasné, že v průběhu třetího roku expedice jim zásoby rychle ubývaly. Vedení expedice tak mělo na výběr, buď zůstat na palubách lodí a modlit se za rychlé uvolnění z ledu, a nebo se vydat s posledními zbytky zásob do nejbližší civilizace. Po cestě mohli doufat v doplnění ubývajících zásob lovem zvěře či tuleňů. A zde se dostáváme k další záhadě. Dokázali Franklinovi muži doplnit své zásoby lovem či nikoliv? V létě 1848 potkalo několik Inuitů poblíž zálivu Washington skupinu vyhublých Franklinových mužů vedeným mužem zvaným Aglooka, pravděpodobně kapitánem Crozierem. Aglooka otevřel Inuitům vaky, ze kterých vzal tulení maso a vložil si ho do úst. Poté ukázal i na

³⁵ Burtonova linie je modrošedá čára v ústní dutině běžně pozorovaná u otravy olovem.

³⁶ Kalcifikace bazálních ganglií je porucha vyznačující se abnormálním množstvím vápníku převážně uloženého v bazálních gangliích tvořících součást koncového mozku.

ostatní muže, kterým Inuité po vzoru Aglooky podali své tulení maso. Z této příhody je nanejvýše patrné, že Franklinovi muži hladověli a své skromné zásoby nebyli schopni doplňovat lovem. Jak je ale možné, že cvičení příslušníci britského námořnictva nedokázali přežít v místech, kde žilo několik generací Eskymáků živičích se pouze lovem?

Odpovědí na tuto otázku může být hned několik. Především je to odlišný způsob života tehdejších civilizovaných mužů z poloviny 19. století a kočovných polodivokých eskymáckých domorodců. Tito domorodí obyvatelé díky znalostem svých předků předávaných z generaci na generaci ovládali umění přežití i v těch nejkrutějších arktických podmínkách. Právě kvůli svým znalostem a schopnostem dokázali Eskymáci žít, množit se a vychovávat své děti v takových místech, kde by člověk neovládající praktiky vedoucí k zajištění základních lidských potřeb jako potravy a tepla, brzy zahynul hladu a zimou.

Jednou z chyb, které se dopouštěli britské objevitelské výpravy 19. století, byla ignorace eskymáckého způsobu života. Pokud by členové polárních výprav věnovali dostatečnou pozornost domorodým obyvatelům, dokázali by se od nich leccos přiučit a ovládnout tak tajemství přežití v extrémních podmínkách, ve kterých teploty leckdy dosahovaly až k -50°C . Problémem většiny výzkumníků té doby však byla jejich ryze konzervativní výchova, která je podněcovala k dodržování chladného odstupu od této primitivní a necivilizované rasy. Někteří badatelé však dokázali navzdory svým výhradám k eskymáckým obyvatelům polárních končin převzít od nich některé jejich zvyky, které jim později usnadnily život v těchto krutých podmínkách. Například George Back, starý přítel Johna Franklina z jeho prvních výprav, se přiučil jak eskymáckým zvykům, tak jejich jazyku. Leopold McClintock, jeden z pátračů po Franklinově expedici, se zas naučil jízdě na saních tažených psy. Také další pátrači jako Ch. F. Hall a F. Schwatka využili znalostí eskymáckého lidu a jednu dobu dokázali žít jako jedni z nich. V případě Franklinovy expedice je však nanejvýš pravděpodobné, že po dobu zamrznutí jejich lodí u ostrova Krále Viléma s Eskymáky nenavázali žádný nebo jen minimální kontakt, který by jim později mohl být k užítku. V případě navázání spojení tak přinejmenším mohli od Eskymáků vyzorovat jejich důmyslný způsob lovu tuleňů a obstarávání si čerstvého masa. Eskymácká technika lovu tuleňů je založena především na vytrvalosti a trpělivosti. Eskymáci totiž vědí, že každý tuleň se musí jednou za čas ze zamrzlého moře vynořit a nadechnout se kyslíku. K tomuto účelu vyhloubí v pobřežním ledu několik malých otvorů, u kterého trpělivě vyčkávají na tuleň, jenž se k takovému otvoru připlave nadechnout. To však může trvat několik hodin či dokonce dní. Kolikrát se Eskymákům nepodaří tímto způsobem ulovit nic. Vše záleží na momentálním štěstí a množství tuleňů vyskytujících se v dané oblasti. Tato znalost a dovednost starých Eskymáků však jistě nebyla využívána Franklinovými muži, kteří se při potenciálním lovu spoléhali především na své zbraně.

Druhým aspektem hrajícím roli v nemožnosti opatření si potravy na ostrově Krále Viléma byl také vztah příslušníků britských expedic k lovu jako takovému. Lov byl v té době považován především za sport, nikoliv za nutnost zcela zásadního významu ovlivňující šanci na přežití. Tento pohled na lov byl mnohdy rozšířen i mezi důstojníky či dokonce obyčejnými námořníky tehdejších polárních výprav. Většina výprav se tak spoléhala s obstaráním potravy pomocí lovu na své kanadsko-francouzské průvodce či Indiány. Na lov totiž nebylo pohlíženo jen jako na již výše zmíněn sport, ale také jako na věc, která se neslučovala s představou vojenského chování.

Posledním faktorem ovlivňujícím nemožnost obstarání si potravy lovem mohl být nedostatek jakékoliv lovné zvěře žijící v této oblasti. Jak uvedli členové pozdějších pátracích výprav, tak na západní straně ostrova Krále Viléma v místech kudy Franklinovi muži procházeli, jsou pro lov mimořádně špatné podmínky. John Robertson, lékař doprovázející Rossovu záchrannou expedici z roku 1848 pátrající po Franklinovi v okolí ostrova Somerset, vyličil absolutní pustotu zdejší arktické krajiny. Po celou dobu nenarazili na vysokou zvěř, zajíce či tetřeva a ani nedokázali ulovit jedinou rybu. Robertsonova slova o pustotě zdejší krajiny nepřímou potvrzovala McClintockova expedice, jejíž členové dokázali za celou dobu svého 79-denního pobytu na ostrově Krále Viléma ulovit pouhé dva soby, jednoho zajíce, sedmnáct tetřevů a tři racky. Poručík Hobson, zástupce v McClintockově výpravě z roku 1857 vyličil tuto polární krajinu ostrova Krále Viléma jako „prostou oblázkovou pláž obklopenou mořem... nízký, pustý vápencový břeh. Je téměř úplně plochý,

ustavičně ponurý a neskýtá žádnou skrýš před ledovými větry a vířícím sněhem.“ Sám McClintock po návratu do Anglie ve své přednášce pro Královskou geografickou společnost otevřeně prohlásil, že byla evidentně chyba předpokládat, že tam kde žijí Eskymáci může žít také civilizovaný člověk. Za jediný možný způsob přežití na takovém místě považoval McClintock lov tuleňů, který byl ovšem v té době záležitostí vyžadující dlouhého učení, natolik dlouhého, že se jej dosud žádnému z Evropanů nepodařilo ovládnout.

Vzhledem ke všem uvedeným skutečnostem je jasné, že muselo být pro Franklinovi muže téměř nemožné opatřit si potravu lovem. I když byly na opuštěných stanovištích později spolu s lidskými ostatky nalezeny také kosti drobné drůbeže svědčící o tom, že se Franklinovým mužům přece jen podařilo něco ulovit, evidentně to pro obživu několika desítek mužů nestačilo. Teorii o nemožnosti doplnění ubývajících zásob pomocí lovu a neschopnosti získání čerstvého masa potvrzují také některá inuitská svědectví, naznačující uchýlení se Franklinových mužů ke kanibalismu. K tomuto skutku se muži museli uchýlit jen v tom největším zoufalství hnání pudem sebezáchovy a nedostatkem jiného zdroje potravy.

Zakládají se ale inuitská svědectví hovořící o kanibalismu mezi Franklinovými muži skutečně na pravdě? První důkaz potvrzující zvěsti o kanibalismu objevil Owen Beattie v roce 1981 při ohledání kosterních pozůstatků nalezených na jižním pobřeží ostrova Krále Viléma v místě zvaném Kungearkbearu. V těchto místech, přibližně 2 km od Boothova mysu byly objeveny kosterní pozůstatky mladého muže evropského původu s odhadovaným věkem 20-25 let, u kterého byly na stehenní kosti nalezeny tři řezné značky značící úpravy související s kanibalismem. S těmito kosterními fragmenty byly na místě rovněž nalezeny 2 artefakty spadající svým původem do 19. století potvrzující příslušnost nalezeného jedince k Franklinově expedici.

Další důkazy o kanibalismu se objevily zhruba o 10 let později v roce 1993 při průzkumu naleziště v Erebus Bay (NgLj-2). Sedmičlenný tým specialistů v čele s archeoložkou Margaret Bertulli a antropoložkou Anne Keenleyside zde pracoval od 15. července do 29. července 1993. V této lokalitě pak bylo týmem nalezeno více než 200 artefaktů, včetně hřebíků z mědi a železa, čočky z fialového skla použitého při výrobě slunečních brýlí proti sněžné slepotě, knoflíků, kůže z obuvi, skla či fragmentů dřeva pocházející nejspíše z lodního člunu. Spolu s těmito artefakty rozptýlenými na ploše 10 × 15 m bylo na místě objeveno také na 400 lidských kostí a úlomků 8 čelistí. Následně byla pomocí rentgenové fluorescence odhalena přítomnost nejméně 11 jedinců. Dle analýzy kostí byli všichni jedinci v době smrti mladší 50 let. U jednoho jedince se na základě stádia zubní kalcifikace třetích stoliček původně odhadoval věk na 12 až 15 let. V tomto případě se muselo jednat nejspíše o jednoho z plavčků, u kterých se předpokládal minimální věk 18 let.

Nejzávažnějším objevem však byl nález řezných značek vyskytujících se na 92 kostech z celkového počtu získaných kostí, tvořící tak celou jednu čtvrtinu nalezených kostí. Většina kostí s řeznými značkami pak byla získána ze západního konce Erebus Bay, z místa s nejhustší koncentrací kostí a artefaktů. Značky jednotlivých řezů se na kostech pohybovaly od 2 do 27 mm, přičemž svými ostrými okraji byly snadno rozlišitelné od zubů zvířat. Také vykazovaly jasné vlastnosti charakteristické pro řezy provedené ostrou čepelí, tedy rovné hrany, průřez ve tvaru V a vysoký poměr hloubky k šířce. Tyto řezné značky byly zaznamenány na většině kostí včetně lícních kostí, lopatek, pánevních kostí, žeber či stehenních a holenních kostí. Nejvíce těchto značek (64 %) se nacházelo na pánevních kostech patřícím minimálně 4 jedincům. Přibližně ¼ řezných značek je umístěna v těsné blízkosti kloubních povrchů, což naznačuje pokus o provedení disartikulace- tedy oddělení končetiny v kloubu. Zda by tyto úpravy související s chirurgickými dovednostmi a znalostmi dokázal provést i prostý námořník, či pouze chirurg není jisté. Pravděpodobně však žádný prostý námořník neovládal amputační techniky a tyto úpravy tak musela provést osoba dostatečně obeznámená s procesem probíhajícím při oddělení končetiny.

Kdo z expedice tak prokazatelně disponoval takovými rozsáhlými anatomickými znalostmi potřebnými k provedení tak vysoce odborného zákroku? V úvahu by samozřejmě připadali oba chirurgové a jejich pomocníci přítomní na této výpravě. Který z nich to však mohl být? Z morfologické analýzy kosterních pozůstatků nalezených na Toddových ostrůvcích víme, že tyto kosti patřily doktoru Goodsirovi, pomocnému chirurmu na Erebusu. Ze sněžnic s iniciály doktora S.

Samuela Stanleyho objevených na ostrově Montreal můžeme usuzovat, že tento chirurg na Erebusu došel až do těchto míst, kde se jeho stopa ztrácí. Z vyprávění starší Inuitky Ahlangyah hovořící o skupině pěti bílých mužů pohybujících se na východním pobřeží Washington Bay zas víme, že mezi těmito muži byl také rudovousý jedinec oslovovaný jako Ook-take, tedy zkomoleně doctor. Z těchto indicií můžeme tohoto jedince identifikovat jako pomocníka chirurga na Terroru, Alexandra McDonalda, který byl skutečně rudovlasý. Po vyloučení všech třech mužů, jejichž pohyb byl později hypoteticky zaznamenán v jiných lokalitách, zbývá nám jako poslední možnost pomocný chirurg na Terroru, John S. Peddie.

Na základě výše uvedených skutečností můžeme hypotézu o kanibalismu mezi Franklinovými muži pokládat za potvrzenou. Kanibalismus u Franklinových mužů byl prokazatelně praktikován v lokalitě s označením NgLj-2, tedy v místě zvaném Erebus Bay. V pozdější době byly tyto poznatky týkající se kanibalismu ještě více upřesněny další analýzou provedenou na 35 kostech náležícím účastníkům expedice. Dle této nové analýzy realizované antropology Simonem Maysem a Owenem Beattiem byly kromě jiného také stanoveny jednotlivé fáze kanibalismu, ke kterým docházelo v průběhu času u Franklinových mužů. Kanibalismus nastává ve více fázích odvozených od způsobu zpracování masa.

V první fázi kanibalismu se iniciátoři soustředí na velké svalové skupiny a na oddělení masa od kostí. Když se situace nadále zhoršuje, nastává druhá fáze, při které se začínají lámat kosti, aby se bylo možné dostat i ke dřeni, bohaté na tuky. Analyzované kosti vykazovaly známky rozbití a zahřátí, jinými slovy si muži z posádky kosti pravděpodobně vařili, aby z nich vytáhli dřev. Z tohoto počínání jasně vysvítá zoufalost celé výpravy a fatální nedostatek jakékoliv jiné potravy. Otázkou ovšem je, kolik Franklinových mužů k tomuto činu přistoupilo a kdo konkrétně se stal pod vlivem pudu sebezáchovy kanibalem a kdo obětí. Tyto informace se však nejspíš nikdy nedozvíme.

Stejně tak se nikdy nedozvíme okolnosti vedoucí ke smrti muže nalezeného ve člunu v lokalitě Erebus Bay. Tento člun byl nalezen poručíkem Hobsonem z McClintockovy výpravy koncem 50. let 19. století. Ve člunu kromě předmětů (přesný seznam nalezených předmětů je uveden v osmé kapitole) byly také tělesné pozůstatky dvou mužů. Tělesné ostatky jednoho muže byly dobře zachovány, na sobě měl tento jedinec teplé oblečení a po obou stranách těla měl nabitě pistole, které držel do poslední chvíle v ruce. U těla se také našly hodinky s nápisem Parkinson & Frodsham, podle čehož poručík Hobson usoudil, že se jedná o mrtvolu důstojníka. Proč však tento důstojník svíral do posledního svého dechu v ruce pistole? Na koho mířil a proč? Na zvíře či na člověka? Bránil sebe nebo tělo druhého muže nalezeného ve stejném člunu? Z předchozího textu víme, že v téže lokalitě, tedy Erebus Bay byly nalezeny kosterní pozůstatky poznamenané úpravami spojenými s kanibalismem. Z hlášení inuitských obyvatel je známo, že ve stejné lokalitě byl nalezen ještě jeden člun. Oba tyto čluny se nacházely blízko sebe a pravděpodobně náležely k tzv. návratovým skupinám, tedy skupinám mužů, kteří se rozhodli místo daleké cesty na jih za záchranou pro cestu zpět k zamrzlým lodím. Snad cítili, že se jejich zdravotní stav prudce zhoršuje a že již dále nemají sílu k několikaset kilometrovému pochodu k Backově rybí řece. Nebo si možná mysleli, že na lodích budou mít větší šanci na přežití. Fakt, že nalezený člun s ozbrojeným důstojníkem směřoval k zamrzlým lodím, odvodil poručík Hobson ze směru přídě člunu, která směřovala na sever, nikoliv na jih. Jestliže těmto skupinkám mužů došly konzervované potraviny v půlce cesty k lodím a jinou potravu si zde nebylo možno opatřit, nezbylo jim nic jiného, než se uchýlit ke kanibalismu. Tento muž ve člunu, podle všeho důstojník mohl se znechucením sledovat své druhy, kterak propadli hrůznému pojídání sama sebe a ze strachu o svůj život neodkládal nabitě pistole sloužící na jeho ochranu. Dalším vysvětlením pak může být obrana druhého muže ve člunu, jehož ostatky byly nalezeny na druhé straně člunu. Kdo konkrétně byl však tento muž se však již nedozvíme. Stejně tak neodhalíme skutečnosti vedoucí k rozdělení Franklinových mužů a stanovisko vedení expedice k rozhodnutí několika mužů opustit zamýšlený cíl cesty a vrátit se zpátky k lodím. Rozhodnutí vrátit se na loď muselo být jistě povoleno vedením expedice, v ideálním případě stále žijícím kapitánem Crozierem, nebo v případě jeho smrti kapitánem Fitzjamesem. Pokud by cestou na jih zemřeli oba kapitáni, vedení expedice by tak přešlo na nejvyššího dosud žijícího důstojníka.

Po smrti kapitánů by na nejvyššího důstojníka kromě rozhodnutí o směřování expedice padla také povinnost vedení lodních deníků. A co se vlastně do takových lodních deníků zaznamenávalo?

Lodní deník byl soupisem denních záznamů týkajících se událostí spojených s životem na lodi a dalších záležitostí provozního směru bezprostředně ovlivňující chod lodi. Zaznamenávání těchto informací měl za povinnost kapitán lodi či jiný pověřený důstojník. Povinnosti vedení lodních deníků však kapitán nebyl zproštěn ani po opuštění lodi. Je tedy nasnadě se domýšlet, že lodní deníky byly po opuštění lodí vzaty s sebou na dalekou cestu k Backově rybí řece. Kde však tyto lodní deníky skončily? V tomto případě osud lodních deníků objasňuje svědectví inuitské ženy jménem Tooktoocheer z kmene Netsilik uvedené v desáté kapitole pojednávající o Schwatkově expedici. Tooktoocheer zde vypráví příběh o táboře bílých mužů nalezených v místě později zvaném jako Starvation Cove. V tomto táboře Eskymáci našli kromě mnoha artefaktů a lidských ostatků ve člunu také kovovou schránku plnou psaných i tištěných knih. Tyto knihy nepředstavovaly pro Eskymáky nic cenného, a tak je na místě ponechaly svému osudu. Některé knihy byly dány dětem na hraní, některé byly roztrhány a větrem rozneseny do dalekého okolí. Lodní deníky či jiné písemnosti výpravy jako například Knihy nemocných, tak byly nadobro ztraceny a naděje na zázračné objevení nějakého dokumentu psané rukou příslušníka Franklinovy expedice je tak mizivá. Ještě snad existuje naděje v podobě další schránky s písemnostmi Franklinovy expedice uložené někde v místech Victory Point o které se Inuité zmínili Ch. F. Hallovi. Existence této schránky je však přinejmenším sporná. Pokud by však někdy v budoucnu byla tato schránka přece jen objevena, mohla by do záležitostí kolem Franklinovy expedice vnést nové informace vedoucí v ideálním případě k objasnění záhad obestírající tragický konec této výpravy.

Další zajímavým tématem je otázka společného postupu Franklinových mužů po opuštění lodí. Zůstali tak všichni muži pohromadě a postupovali stejným směrem, tedy na jih? Z předchozího textu věnujícímu se nálezů ozbrojeného muže ve člunu v Erebus Bay je zřejmé, že nikoliv. Připomeňme si fakt, že v Erebus Bay byly objeveny zbytky dvou člunů nacházejících se blízko sebe, přičemž příď jednoho ze člunů směřovala na sever, tedy zpět k zamrzlým lodím. Evidentně se v průběhu společné cesty na jih rozhodlo několik mužů k návratu k zamrzlým lodím. Muži, jejichž ostatky byly spolu se člunem nalezeny v Erebus Bay však tuto cestu nedokázali dokončit a zemřeli hlady a vysílením poměrně nedaleko svého cíle. Minimálně jedné skupince mužů se však návrat na loď podařil. Tato skutečnost je odvozena od několika na sobě nezávislých svědectvích. Prvním signálem vedoucím k hypotéze o návratu skupiny mužů na loď, byl nález Franklinova opuštěného tábora obývaného dle všeho 12 muži či důstojníky na mysu Felix. Tento tábor objevil poručík Hobson z McClintockovy expedice, který dle množství a typu artefaktů, jenž po sobě muži zanechali, usoudil k opuštění tábora ve spěchu a návratu osádky zpět na loď. V tomto táboře muži po sobě zanechali včetně tří pobořených stanů také spací a varné náčiní, mahagonovou lékařskou skříňku, střepy rozbitých láhví či zbytky brýlí. Pokud by muži obývající tento tábor pokračovali dále v cestě na jih, jistě by s sebou vzali nezbytné náležitosti k přežití jako stany či spací vybavení. Jediným vysvětlením tak zůstává jejich návrat k lodím, jenž od tohoto místa nebyly již daleko. Druhé svědectví pochází od několika Inuitů, kteří na jedné z lodí zahlédli činnou posádku již v době, kdy měly být obě lodě dávno opuštěny. Další svědectví pak vypráví příběh o tom, jak skupina Inuitů vnikla na jednu ze zamrzlých lodí, kde v jedné z kabin našli obrovského mrtvého muže s dlouhými zuby tak těžkého, že ho dokázalo zvednout až 5 Inuitů. Kolem lodi pak Inuité objevili čerstvé nezaváté stopy 4 mužů a jednoho psa, kteří se pravděpodobně vydali na lov karibu a již se nevrátili. Tito muži se nejspíš rozhodli zkusit přežít na lodích, jenž jim po dlouhé tři roky poskytovala bezpečné zázemí a ochranu před vnějšími krutými podmínkami. Snad doufali v povolení ledového sevření a možnosti doplutí do nejbližší civilizace.

Většina mužů však pod vedením kapitána Croziera pokračovala v pochodu na jih k ústí Backovy rybí řeky, tedy ve směru tušené záchrany. Z inuitského svědectví, jenž se podařilo získat Fredericku Schwatkovi víme, že skupina asi 40 vyhublých bílých mužů pod vedením silného muže ve středním věku byla spatřena někdy v červenci roku 1848 u zálivu Washington. Kam se ale podělí ostatní muži? Byli tou dobou již všichni mrtví a muži z této skupiny byli těmi posledními přežívajícími

členy expedice? Zdá se že ne. O několik desítek kilometrů směrem na sever před touto skupinou v místě zvaném Terror Bay našli později Inuité stanový tábor s pozůstatky dvou velkých stanů, přičemž jeden z nich byl obýván přibližně 20 muži, jejichž tělesné ostatky dle inuitského odhadu nesly na sobě stopy kanibalismu (viz. svědectví 55 –leté eskymácké ženy jménem Ahlangyah získané členy Schwatkovy expedice uvedené v desáté kapitole a svědectví získané Ch. F. Hallem od eskymáckého náčelníka Innoopoozheejooka v roce 1869 uvedené v deváté kapitole). Dle dostupných indicií lze odvodit, že se v tomto případě mohlo jednat o skupinu zesláblých či nemocných mužů, kteří nebyli schopni dále pokračovat v namáhavém pochodu a byli tak snad s několika pečovateli ponecháni pozadu. Jen skupina těch nejsilnějších pokračovala dále na jih, přičemž na svém postupu zanechávala po sobě své mrtvé, které v pozdějším čase již nedokázala v důsledku úbytku sil pohřbit. Velká část skupiny přibližně 15 jedinců zahynula v místě zvaném Starvation Cove, kde po sobě zanechala rozmanité artefakty včetně člunu, který skupina táhla až do poslední chvíle. Skupinka těchto nejhrouževnatějších mužů navzdory hladu a nemocem dokázala mimo jiné překonat Simpsonův průliv oddělující od sebe ostrov Krále Viléma s poloostrovem Adelaide, a tím vlastně mimoděk objevit jednu z variant Severozápadní cesty. Hrstka těch nejzdatnějších se pak dokázala probít až k ústí Backovy řeky, tedy k zamýšlenému cíli své cesty. V těchto místech pak byly objeveny jejich tělesné pozůstatky.

S výše zmíněnou lokalitou Starvation Cove se dostáváme k další záhadě týkající se možné identity Franklinova muže ověšeného zlatými či stříbrnými řetízky objeveného Inuity na tomto místě v létě roku 1849. Svědectví o tomto muži poskytla členům Schwatkovy expedice asi 70- letá inuitská žena Tooktoocheer z kmene Netsilik. Její podrobné svědectví o nález jednoho z posledních táborů Franklinových mužů je uvedeno v desáté kapitole. Kromě všemožných předmětů rozestých po celém táboře zde bylo Inuity také nalezeno množství lidských ostatků, mezi nimiž bylo jedno velmi zachovalé tělo, jenž nebylo ještě ohlodáno potulnými vlky či liškami. Tělo patřilo velmi vysokému muži se světlehnědými vlasy a zlatým prstýnkem na pravé ruce. S výjimkou tohoto vysokého světlolasého muže, jenž zemřel poměrně nedlouho před příchodem Inuitů, všichni obyvatelé tohoto tábora zemřeli pravděpodobně během poslední zimy.

Sama Tooktoocheer k nález onoho muže uvedla zajímavé detaily probouzející lidskou zvědavost. Tooktoocheer spolu se svou rodinou a několika dalšími Inuity narazili na jeden z posledních táborů obývaný Franklinovými muži v lokalitě později známém jako Starvation Cove. Se svým manželem pak vstoupila do jednoho ze stanů, kde mezi zmrzlou hmotou lidských kostí a těl spatřila tělo jednoho koblúna, které mělo jasně bílý (nejspíše stříbrný) řetěz kolem krku. Okamžitě věděla k čemu tento řetěz slouží, neb někteří ostatní Inuité z Neitchille získali podobné řetězky s hodinkami, jenž s sebou nosili bílí muži. Tělo tohoto muže leželo na jedné straně, přičemž bylo napůl zapašeno do zmrzlého ledu od hlavy až k nohám. Způsob, jakým byl řetěz kolem těla ovinut naznačoval, že hodinky musely být pod ním. Proto, aby se Inuité dostali až k hodinkám museli rozbít ostrým kamenem led, do kterého bylo tělo zapašeno. Když Tooktoocheer ostrým kamenem rozbíjela led kolem mužovy hlavy, všimla si že jeho tvář vypadá, jakoby pouze spal. Vzhledem k dobré zachovalosti tohoto těla oproti ostatním mrtvolám poznamenaných sekerami či noži, odušila Tooktoocheer, že tento muž musel zemřít jako poslední. Její syn k tomuto svědectví pak doplnil další detail týkající se řetězu na mužově těle. Řetěz visící kolem pasu měl údajně muž připevněný k náušnicím a to takový způsobem, že když Inuité chtěli vytáhnout řetěz, tak spolu s ním vytáhli nahoru za uši i jeho hlavu. Henry Klutschak ze Schwatkovy expedice k tomuto poznamenal, že jedinec měl nejspíš v uších kroužky s připevněnými hodinkami na řetězu. Proč ale tento muž nosil hodinky tímto způsobem však není známo. Možná se obával, že by mu hodinky mohly být během spánku ukradeny a díky tomuto systému by byl včas vzburzen, pokud by se někdo pokusil zatáhnout za řetěz s hodinkami připevněnými k jeho náušnicím. A co identita tohoto muže? Můžeme pomocí daných indicií odhalit totožnost jednoho z poledních přežívajících mužů ve Starvation Cove? Dle popisu to byl vysoký muž se světlehnědými vlasy nosící prstýnek na prsteníku pravé ruky. Při objevu jeho těla si Tooktoocheer všimla také brýlí se zlatými obroučkami, které ležely vedle jeho hlavy. Informace o jeho výšce nám žádné vodítko k identifikaci neposkytuje, neboť Eskymáci jsou přirozeně malé postavy a každý „koblún“ je tak vyšší než oni. Pro ilustraci můžeme uvést známou

kresbu Ch. F. Halla se svými eskymáckými přáteli Ebierbingem a Tookoolito, kteří mu sahají sotva po ramena. Světlehnědá barva vlasů není také s ohledem na častou frekvenci výskytu této barvy v populaci bělochů vypovídající. Mnohem zajímavěji se jeví informace o zlatém prstenu na pravé ruce a brýlích se zlatými obroučkami. Oba tyto aspekty poukazují na fakt, že se nejednalo o prostého námořníka. Co se týče brýlí, pravděpodobně to byly dioptrické brýle na čtení, nikoliv sněžné brýle. Pokud by to byly sněžné brýle, Eskymáci by to při popisu jistě zmínili.

Fakt připouštějící existenci brýlí na čtení ležících vedle mužovy hlavy poukazuje na několik věcí přibližujících nás k odhalení identity tohoto jedince. Především to značí gramotnost daného muže. Skutečnost, že musel umět číst a psát, nebylo u posádek lodí samozřejmostí. Někteří muži z řad prostých námořníků se neuměli ani podepsat, což dokazují vstupní záznamy před vyplutím expedice.

To, že brýle byly později Eskymáky nalezeny hned vedle mužovi hlavy ukazuje na skutečnost, že je do poslední chvíle používal. Snad je potřeboval k zaznamenávání posledních vět do lodního deníku. Jen si vzpomeňme na svědectví Eskymáků hovořící o kovové schránce objevené uvnitř člunu, ležícího poblíž stanu s mrtvými muži. Tato schránka údajně obsahovala různé typy knih, tištěných či rukou psaných. Mezi nimi mohly být také již popsané lodní deníky. Poslední rozepsaný lodní deník mohl mít tento muž u sebe a až do své smrti do nich zapisovat závěrečná slova svědčící o zkáze Franklinovy expedice. Měl by prostý námořník, který uměl sotva číst a psát nějaký motiv k zaznamenávání každodenních událostí do lodního deníku? Nejspíš nikoliv. S největší pravděpodobností muselo jít o nějakého důstojníka či poddůstojníka se silnou motivací a úctou k námořní tradici a povinnosti, jenž bez nadsázky do posledního dechu dodržoval zásadu vedení lodního deníku. Který z důstojníků by tak připadal v úvahu? Ještě jednou si připomeňme popis onoho světlovlasého muže. Podle všeho měl tento muž na pravé ruce prsten a v jednom uchu náušnici, kterou měl provlečený řetěz na němž mu viseli kolem pasu hodinky. Mohl některý z důstojníků nosit v uchu náušnici? Při pohledu na všechny pořízené daguerrotypické podobizny důstojníků Erebusu si můžeme povšimnout faktu, že ani jeden z nich neměl v uchu náušnici. Což samozřejmě nevylučuje možnost, že náušnici nemohl nosit nějaký důstojník z Terroru, jejichž podobizny nejsou známy. Samozřejmě je zde také varianta pozdějšího propíchnutí uší učiněného pod vlivem nějakého náhlého duševního pohnutí.

Klíčovou roli pro určení identity tohoto muže pak hraje skutečnost poukazující na existenci dioptrických brýlí. Pokud tento muž potřeboval k psaní či čtení brýle, musel mít zhoršený zrak vyžadující jejich používání. Buď tento muž trpěl zhoršeným zrakem již od dětství či mládí a brýle tak nosil dlouhou dobu, a nebo u něj ke zhoršení zraku došlo až později vlivem vyššího věku. Zrak se začíná většinou pomalu zhoršovat po 40-tém věku jedince. Tato úvaha nás nutí ke spekulaci. Který z důstojníků přesáhl věk 40 let během posledního roku expedice, tedy roku 1848 a mohl být tak tímto záhadným mužem? Ze záznamu z Victory Point víme, že do dubna 1848 zemřelo na obou lodích 9 důstojníků. Mezi tyto zemřelé důstojníky můžeme započítat Sira Johna Franklina a Grahama Gora z Erebusu. Stále však zůstává 7 neidentifikovaných důstojnických úmrtí. Nezbývá nám tedy než hádat. Na palubě Erebu bylo 13 důstojníků včetně vedoucího expedice Sira Johna Franklina, na palubě Terroru jich bylo pouhých 11. Z obou těchto lodí přesáhli 40 věk 48-letý James Reid a 49-letý Charles Osmer z Erebu, z Terroru pak 52-letý Francis Crozier a cca 50-letý Thomas Blanky. Mohl by bezmála padesátiletý, jeden z nejstarších členů expedice James Reid být tímto posledně přežívajícím mužem? Sice nemáme žádné informace o jeho fyzické zdatnosti, ale vzhledem k jeho pokročilému věku je málo pravděpodobné, že by byl schopen přežít daleko mladší muže a zůstat z nich naživu jako poslední. Druhý v pořadí Charles Osmer byl dle daguerrotypického snímku tmavovlasý, neodpovídá tedy popisu světlovlasého muže. Thomas Blanky mohl být dle jiných eskymáckých svědectví oním velkým šedovousým mužem nazývaným Too-looah, kterého Eskymáci potkali spolu s dalšími muži v jižní části ostrova Krále Viléma. Too-looah pak se svými druhy nejspíš pokračoval dále na východ a zemřel někde u ústí řeky Peffer, takže rovněž nemohl být oním posledním přežívajícím mužem ve Starvation Cove. Po vyloučení všech možností zůstává jako poslední kapitán Crozier. Vyhověl by ale všem aspektům popisu onoho muže? Nosil na pravé ruce prsten, měl světlé vlasy, v uchu náušnici na které měl připevněný řetěz s

hodinkami a při čtení či psaní používal dioptrické brýle? Upřímně řečeno, nevíme. Jisté je, že kapitán Crozier by byl jistě až do posledního svého dechu morálně vázán povinností vést lodní deník a pokud by zemřel jako poslední, lodní deník by byl spolu s brýlemi nalezen poblíž jeho těla. Zda kapitán Crozier byl nucen při psaní používat dioptrické brýle však není známo. Také možnost extravagantního způsobu uchycení hodinek je v jeho případě přinejmenším sporná.

Vyčerpáním všech možných kandidátů z řad důstojníků jsme nuceni sáhnout dále do kategorie poddůstojníků, u kterých je šance na ztotožnění muže vyhovujícím uvedenému popisu největší. V případě úmrtí všech důstojníků, povinnost vedení expedice potažmo lodních záznamů připadla hierarchicky na níže postavené poddůstojníky. Vypovídající hodnota lodních záznamů pořízených poddůstojníky mezi kterými nechyběli plachtáři, zástupci tesaře nebo kormidelníci je sice na pováženou, nicméně platnou alternativou.

Na Erebusu přesáhli během roku 1848 požadovaný věk 40 let přesně 4 poddůstojníci. John Weekes, 45-letý tesař druhé třídy se svým 43-letým zástupcem Thomasem Watsonem, 46-letý plachtář John Murray a 48-letý lodní kuchař Richard Wall. Na Terroru se v ideálních podmínkách dožila 40-tého věku skupina 4 poddůstojníků. Dva kormidelníci, 49-letý David McDonald a 47-letý John Kenley, 48-letý topič William Johnson a 42-letý správce skladiště William Goddard. Mohl být oním neznámým mužem někdo z výše uvedených mužů? Mohl někdo z nich nosit náušnici, prsten na pravé ruce a používat dioptrické brýle? Vidina propíchnutého ucha s náušnicí je v případě poddůstojníků daleko snesitelnější než u důstojnictva. Snadno si dovedu představit nějakého kormidelníka nebo plachtáře s náušnicí. Dle eskymáckého svědectví řetízek visící kolem pasu neznámého muže byl světle bílý, tedy stříbrný. Pokud by se jednalo o důstojníka, jistě by měl tento řetízek včetně hodinek zlatý, nikoliv stříbrný. Tato skutečnost ukazuje tedy více na poddůstojníka. Co třeba takový správce skladiště William Goddard? Bez velkého rozvažování by byl tento muž z výše uvedených poddůstojníků tou nejvíce uvěřitelnou volbou. Takový správce je vzhledem ke všem známým skutečnostem rozhodně více pravděpodobným kandidátem než lodní kuchař nebo tesař. Blíže se však s určením totožnosti posledního přeživajícím muže ve Starvation Cove nedostaneme. Vzhledem k absenci dalších vodítek zůstává tedy otázka jeho identity nadále nezodpovězena.

Tímto se dostáváme k poslední otázce zabývající se možností přežití Franklinových mužů po roce 1848. Zda někdo ze členů expedice přežil rok 1848 nelze spolehlivě říci. Z Eskymáckých svědectví lze odtušit, že na jedné ze zamrzlých lodí byla činná posádka ještě po roce 1848, tedy v době, kdy měly být obě lodě dávno opuštěny. Další svědectví vyprávějící o velkém muži nalezeném Eskymáky na jedné z lodí po roce 1850 toto jen potvrzuje. Je jasné, že jedné ze skupinek vracějící se zpátky na loď se podařilo na palubě Terroru či Erebusu přežít o něco déle než převážná část expedice mířící na jih k ústí Backovy řeky.

A mohl někdo přežít za pomoci Eskymáků i v pozdějších letech? Z výsledků archeologických výzkumů probíhajících na ostrově Krále Viléma a poloostrově Adelaide vyplývá skutečnost potvrzující nález kosterních pozůstatků patřící 85 jedincům. Dle analýzy nalezených kosterních ostatků rozebíraných v jedenácté kapitole však toto číslo zahrnuje jen potvrzené nálezy patřící prokazatelně členům Franklinovy expedice. Dále tu je ještě 23 sporných a 13 nepotvrzených identifikací. V případě započítání jen těch potvrzených identifikací, tu máme 85 nalezených členů Franklinovy výpravy. Do celkového počtu 105 mužů podnikajících strastiplnou cestu na jih do civilizace v dubnu roku 1848 chybí tu 20 stále nepotvrzených identifikací. Prostor pro hypotézu zabývající se přežitím některého Franklinova muže by tu tedy ještě byl. Problém je ovšem s počtem započítávání nalezených ostatků, jenž jsou Franklinovým námořníkům přisuzovány. Například v takové lokalitě Terror Bay, kde Inuité udali nález mnoha koster, odhadem cca 20, ale mohlo to být daleko více a nebo méně. Některé dříve hlášené nálezy kosterních ostatků nacházející se v blízkosti pobřeží mohly být také spláchnuty do moře či jinak zničeny v průběhu času. Vždyť Inuité mnohokrát vyhrabali řádně pohřbené muže a nechali je napospas svým psům nebo jiným šelmám zabloudivší do této oblasti.

Představa nějakého Franklinova námořníka, jemuž se podařilo přežít zánik expedice na jednom z nejnehostinějších místě planety je jistě lákavá, nicméně není podložena žádnými hmatatelnými

důkazy. Čistě teoreticky se taková věc mohla stát, prakticky však nikoliv. Pokud by někdo zázrakem přece jen dokázal přežít za pomoci místních obyvatel hrůznou cestu plnou smrti a utrpení, nechtěl by se vrátit zpět do civilizace? Proč by toužil zůstat v kruhu eskymáckých rodin na doživotí? Jaký by k tomu měl motiv? Báł by se snad vrátit do Anglie z důvodu hrůzyplného kanibalismu, kterého byl svědkem nebo dokonce přímým účastníkem? A pokud by se někdo přece jen dokázal aklimatizovat na tak krutém místě, jakým Arktida bezesporu je, mohl by zůstat neobjeven po zbytek svého života? Vždyť jen ostrov Krále Viléma a jeho nejbližší okolí bylo několikrát propátráno minimálně třemi záchrannými výpravami podniknutými od roku 1848 do rok 1880. Ostrov Krále Viléma byl doslova prochozen křížem krážem a za tu dobu bylo potkáno mnoho skupinek Inuitů, mezi kterými nebyl nikdy hlášen bílý muž náležící k Franklinovým námořníkům. I když, kdo ví? V roce 1937 se setkal misionář otec Marcel Rio v okolí Backovy Rybí řeky s neobvykle vysokým mužem patřícím ke skupině místních Inuitů, který o sobě tvrdil, že je potomkem bílého muže. Jeho otec prý spolu s dalšími dvěma svými společníky pocházel z velké ztroskotané lodi uvízlé v ledu. Tito muži se oženili s místními ženami, zplodili s nimi mnoho dětí a zůstali mezi Inuity až do své smrti. Otec Rio tehdy odhal věk onoho údajného syna bílého muže na přibližně 70 let. Po zvážení všech informací Marcel Rio dospěl k názoru, že otec tohoto muže spolu s dalšími dvěma jeho společníky museli patřit ke členům Franklinovy expedice, jež přežili její zkázu. Zda se však vyprávění tohoto muže zakládalo na pravdě či nikoliv, nebylo nikdy zjištěno. Otazníky kolem přežívajících členů Franklinovy expedice adaptujících se v kruté polární krajině a dožívajících zbytek svého života s Eskymáky tak nadále zůstávají.

Dalším stěžejním okruhem týkajícím se bezprostředně Franklinovy expedice jsou okolnosti či příčiny vedoucí v samotném důsledku k jejímu tragickému vyústění. Podívejme se nyní na konkrétní příčiny, jež stály za zkázou jedné z nejtragičtějších polárních expedic.

V první řadě to bylo především extrémně nepříznivé počasí, které provázelo Franklinovu expedici v místech, ve kterých se zrovna se svými plavidly pohybovaly. Dle starých meteorologických záznamů a svědectví posádek velrybářských lodí byly zrovna v době trvání expedice v letech 1845 až 1850 v Arktidě velmi nepříznivé podmínky s extrémně nízkými teplotami, jež ani v době krátkého polární léta neumožnili uvolnění zamrzlých Franklinových lodí z ledového sevření u ostrova Krále Viléma. Lodě tak zůstaly po celé dva roky uvězněné v několikametrovém ledu, ze kterého se námořníci sami nebyli schopni uvolnit.

V druhé řadě to pak byla nedostatečná, špatná či přímo zkažená strava. Jak již víme, jídelníček posádky se skládal většinou z nasoleného maso, sucharů a konzerv, jejichž kvalita byla vinou výrobních postupů pochybná. Rovněž jednotvárná strava s absencí čerstvých potravin byla nepoměrně chudá na živiny a muži tak byli v důsledku oslabení organismu náchylní ke vzniku různých nemocí, především kurdějí. I když expedice s sebou vezla nezbytnou citronovou šťávu předcházející vzniku kurdějí, tak její účinnost vlivem způsobu přípravy postupem času klesala a ztrácela na kvalitě. S konzervami je pak kromě jejich diskutabilní kvality a potenciální škodlivosti či dokonce hrozby otravy z jídla spojeno ještě další nebezpečí v podobě postupné otravy olovem z pájícího systému plechovky.

I přes potenciálně nepoživatelné či dokonce zkažené potraviny, které by s sebou expedice vezla, mohly být její členové nasyceni i jinými zdroji potravy vyskytující se na tomto místě. Jinými slovy, expedice mohla doplnit chybějící potraviny lovem zvěře žijící v této oblasti. Jak už jsme si ale vysvětlili na jiném místě této kapitoly, tak lov v této oblasti byl pro Franklinovy muže téměř nemožnou záležitostí. Jednak muži neovládali techniku lovu v těchto extrémních podmínkách vycházející ze starých eskymáckých vědomostí a zkušenosti, druhak se pak v oblasti vyskytovalo minimum zvěře, které by i v případě úspěšného ulovení nestačilo k nasycení tak početné skupiny lidí čítající více než 100 jedinců.

Po posouzení všech známých informací je nanejvýš jasné, že zánik expedice byl dílem souhry několika nepříznivých okolností, jež společně vedly k nevyhnutelnému konci. Hlavními viníky jsou tedy extrémně špatné počasí, nedostatečné zásoby s minimem výživových hodnot a s tím související rozvoj nemocí, oslabení jedinců v důsledku chronické otravy olovem a nemožnost doplnění jídelníčku čerstvým masem z lovu.

I v minulosti však byly polární výpravy vystaveny podobným zkouškám a zdaleka nedopadly tak tragicky. Například výprava pod vedením Edwarda Parryho na lodi Hecla z roku 1819, jejichž členové byli nuceni strávit 10 měsíců na zamrzlé lodi u jižního pobřeží ostrova Melville. Za tu dobu bylo od ledna do března 1820 hlášeno 14 případů mírných kurdějí. Parry však měl s sebou oproti Franklinově výpravě semena hořčice a řechy, které zasadil a podával proti kurdějím. Na zpáteční cestu se výprava vydala až v srpnu téhož roku a do Anglie dorazila v říjnu.

Další výpravou, která mohla skončit stejně tak tragicky jako ta Franklinova, byla výprava Johna Rosse a jeho synovce podniknutá za účelem nalezení Severozápadního průjezdu v letech 1829 až 1833. Výprava se vydala na cestu 13. června 1829 ze Skotska, její plavba však neměla dlouhého trvání, když již koncem září zamrzla v místě zvaném Felix Harbour. Po celé dva roky zůstala výprava uvězněná v ledu, dělající jen malé pokroky v řádech kilometrů závislé na krátkých okamžicích rozmrznutí ledu. V této době James C. Ross zmapoval okolí a od místních Inuitů převzal způsoby jejich přežití a předcházení vzniku obávaných kurdějí za pomoci čerstvého syrového masa. Během této doby se také Jamesi C. Rossovi podařilo na pobřeží poloostrova Boothia nalézt severní magnetický pól ležícího v té době na 70°05'17" severní šířky a 96°46'45" západní délky. O zhruba 75 let později se magnetický pól přesunul z poloostrova Boothia na Sommersetův ostrov, kde Roald Amundsen určil jeho přesnou polohu na 70°23' západní délky. Magnetický pól se tak přesunul přibližně o 50 mil dál na severozápad. V současné době leží Severní magnetický pól v severozápadním Grónsku, přesně na 79° severní šířky a 290° východní délky přibližně 1200 km od geografického Severního pólu. Ani tam však dlouho nezůstane, dle posledních výzkumů míří dále na Sibiř.

V zimě na přelomu let 1831-32 však John Ross rozhodl o naložení zbylých lodních zásob a pěším pochodu k pláži Fury u ostrova Somerseset, kde Parryho třetí expedice z let 1824-25 zanechala při svém ztroskotání 1. srpna 1825 nepotřebné zásoby. Ještě téměř tři čtvrtě roku 1833 strávili muži z Rossovi expedice v zálivu Prince regenta, živeni zásobami z předchozí Parryho expedice. Během svého čtyřletého pobytu v krutých podmínkách přišla tak výprava jen o 3 muže. Na konci léta roku 1833, přesně 26. srpna byli Rossovi muži konečně vysvobozeni velrybářskou lodí Isabelle a dopraveni zpět do Anglie.

Tyto výpravy by skončily podobnou katastrofou, nebýt dostatku zásob, na nichž dokázali přežít několika měsíční až roční strádání. Na těchto případech je jasně vidět, že dostatek potravin je v odlehlých polárních oblastech stěžejním předpokladem vedoucím k úspěšnému přežití. Pokud by si i Franklinovi muži byli schopni své ubývající zásoby jakýmkoliv způsobem doplnit, ať už lovem nebo třeba získáním zbytku zásob z Fury Beach, nejspíše by většina mužů dokázala přežít. Mimo jiné velká početnost členů Franklinovy expedice hrála v jejich neúspěchu a byla jistou komplikací v obstarávání potravy v chudých polárních oblastech s minimem zvěře nutných k uživení sotva několika jedinců. Jinými slovy, čím více je četná skupina, jenž potřebuje nasytit, tím obtížnější je sehnat pro všechny její členy dostatek potravy. Teorii o nedostatku potravin jakožto hlavní příčině vedoucí k oslabení organismů Franklinových mužů a v konečném důsledku i vzniku nemoci především kurdějí ohrožujícím životy členů expedice, zastával také známý spisovatel R. Cyriax.

Závažnost otázky dostatku potravin se projevila také i v jiných expedicích, u nichž nebyla smrt jejich členů v důsledku oslabení organismů a vyhladovění ojedinělým případem.

Podobný osud jako Franklinovu expedice potkal také americkou Greelyho expedici z roku 1881 mající za úkol vybudovat pozorovací stanici v Grinnellově zemi. Nedostatečně vybavená Greelyho expedice se tak stala po Franklinově výpravě jednou z nejtragičtějších výprav v dějinách Arktidy. Na počátku bylo usnesení Mezinárodní polární konference z roku 1879 o zřízení pevných pozorovacích stanic umístěných v Arktidě. Amerika se ujala zřízení dvou těchto stanic, jedné na Aljašce a jedné na Grinnellově zemi. Do Grinnellovy země byla následně v roce 1881 vyslána vojenská výprava pod vedením poručíka Adolphuse Washingtona Greelyho. Výprava ještě během roku 1881 v pořádku dorazila na pronajatém parníku Proteus do místa svého určení, kde za měsíc postavila pozorovací stanici nazvanou Fort Conger. Dle plánu měla posádka stanice v čele s poručíkem Greelym vystřídat příští léto jiná skupina, která by se ujala po následující rok provozu stanice. Slíbená výměna obsluhy pozorovací stanice však neproběhla, parník Proteus se zásobami a

čerstvou skupinou do těchto míst vůbec nepřišel. Greelyho skupina tak musela ve Fort Conger přečkat druhou zimu. Zde zcela vyčerpaní a demoralizovaní muži s tenčícími zásobami přežili až do příštího léta roku 1883. Parník se zásobami a novou posádkou stanice však nepřišel ani toto léto. Situace se pro Greelyho skupinu stávala čím dál více kritickou, neboť všem již bylo jasné, že třetí zimu by ve Fort Conger nepřežili. Na malé parní bárce, která se zde zůstala po Hallově expedici se s omezenými zásobami snažili probít na jih, kde doufali v pomoc eskymáckých domorodých obyvatel. Po dvou týdnech plavby však loď byla uvězněna v ledovém sevření a Greelyho lidé ji tak museli opustit a vydat se spolu se psy zpátky na nejbližší pevninu, kde věřili v doplnění zásob z tamních skladišť. Greelyho mužům se sice úspěšně podařilo objevit zásobovací depa, ta však byla již ke vši smůle prázdná. Aby toho nebylo málo, z jedné uložené zprávy se dozvěděli o katastrofě, která postihla očekávanou loď Proteus vezoucí novou obsluhu stanice. Parník Proteus byl při plavbě do Fort Conger rozmačkán ledem a následně potopen. Posádka Protea byla ale naštěstí zachráněna jinou kolem proplouvající lodí. Greelyho výprava tak zůstala zcela opuštěna bez naděje, potravin a střeliva. Po spotřebování všech zásob muži nejprve jedli psy, poté jejich postroje s koženými oděvy a naposled i stanové plátno. Muži se stále častěji pod tlakem okolností dopouštěli krádeže posledních potravin, nekázně a neposlušnosti. Jeden muž byl dokonce pro krádež potravin zastřelen. Lékař výpravy se předávkoval sedativy a zemřel. Další muži začali postupně umírat vysílením a hlady, jiní pak na kurděje. Teprve po třech letech v roce 1884 se americká vláda rozhodla pro vyslání záchranné výpravy. V červnu téhož roku byl poblíž mysu Sabine objeven poslední Greelyho tábor s hrstkou přežívajících mužů. Kolem tábora našli také zachránci nepohřbené mrtvoly s odřezanými kusy masa svědčící o kanibalismu. Z 24 mužů Greelyho skupiny přežila tuto strašnou anabázi pouhá šestice mužů. Sedmý zachráněný muž, seržant s amputovanými nohama zemřel ještě na palubě záchranné lodi Thetis cestou do Ameriky. Jen o pár let dříve skončila stejně tragicky další americká výprava pod vedením námořního důstojníka George Washingtona De Longa. Původně se 33-členná posádka na lodi Jeannette³⁷ vydala hledat nezvěstného barona Adolfa Nordenskjölda ztraceného při pokusu o proplutí Severovýchodního průjezdu. Po přistání na Čukotce obdržel De Long zprávu o šťastném návratu barona Nordenskjölda, kterému se podařilo s malou velrybářskou lodí Vegou proplout podél severního okraje Sibíře a Severovýchodním průjezdem doplnout až do japonské Jokohamy. Místo návratu do vlasti De Long vydává osudný rozkaz o dobytí Severního pólu. Koncem srpna 1879 vyplul k Wrangelovu ostrovu a již 6. září téhož roku směřoval do arktických ledových moří. Brzy však Jeannette zamrzla v Čukotském moři a driftující ledy ji místo k severu hnaly k severozápadu. V lednu 1880 utrpěla Jeannette fatální poškození v podobě trhliny v lodní přídi. I přesto dalších 18 měsíců dokázala Jeannete spolu s posádkou odolávat potopení, než 13. června 1881 konečně klesla ke dnu. Muži z posádky naštěstí vyvázli živí a o několik dní později se vydali zapřažení do saní se zásobami na pochod za záchranou. Po ledu se unášení mořským proudem na sever zvolna pohybovali kupředu. Po dvou měsících se jim podařilo dosáhnout Faddějova ostrova, následně se probili Sannikovým průlivem k ostrovu Kotělnyj a naposled k Semjonovu ostrovu s otevřeným mořem. Muži rozdělení do třech člunů poté vypluli k 700 km vzdálenému ústí řeky Leny, kde doufali v pomoc místních lovců. Bouře však jejich čluny rozdělila, přičemž dosažení pevniny se podařilo jen dvěma z nich. Posádka třetího člunu s 8 muži na palubě pod vedením poručíka Charlese W. Chippa zmizela beze stopy. Posádka prvního člunu pod vedením George De Longa sice dosáhla sibiřských břehů, marně však tápala, kde v těchto končinách hledat pomoc. Nakonec se po krátké přestávce nutné k načerpání nových sil vydali na jih. Třetí člun pod vedením inženýra Georga W. Melvilla doplul až k východní části ústí řeky Leny, kde se dočkal záchrany v osadě ruských vyhnanců. Mezitím muži z De Longovy skupiny putující na jih postupně umíraly hlady a vysílením. Pár týdnů před smrtí De Longa, který dle deníkových záznamů zemřel jako poslední, muži byli nuceni z nedostatku potravin sníst i své boty. Poslední záznam z De Longova deníku

³⁷ Loď Jeannette se původně jmenovala Pandora. Ještě pod jejím původním jménem ji koupil americký vydavatel listu New York Herald, James Gordon Bennett Jr., který ji přejmenoval na Jeannette. Pandora již měla zkušenosti z plavby do Arktidy, kde její posádka pod vedením kapitána Allena Younga v roce 1875 pátrala po Franklinově expedici. Pandora se však tehdy díky ledu, který ji zatarasil cestu v Peel Sound byla nucena bez výsledku vrátit do Anglie.

učiněný 30. října 1881 přesně 140 dní od opuštění lodi zní takto: Během noci zemřeli Boyd a Görtz. Collins umírá. I když o tři týdny dříve, přesně 9. října De Long vyslal pro pomoc dva ze svých nejsilnějších mužů, nebylo to nic platné. Tito muži se sice dokázali dostat až k tábořišti jakutských lovců, avšak kvůli jazykovým bariérám jim nebyli schopni vysvětlit, že na pomoc čekají ještě zbylí členové výpravy. Poslední tábor De Longa a jeho druhů pak našla pátrací skupina až na jaře příštího roku. U zmrzlých těl ležel lodní deník psaný až do smrti posledního přeživajícího člena expedice, samotného velitele výpravy Georga W. De Longa.

Fatální konec měla také známá britská Scottova polární expedice směřující k dobytí Jižní točny. V březnu 1912 při strastiplné zpáteční cestě z Jižního pólu, kterého dosáhli jako druzí v pořadí po Roaldu Amundsenovi, zemřeli na následky vyčerpání a vyhladovění tři zbylí členové této expedice, jenž byli dlouhodobě oslabeni vlivem namáhavého pochodu a extrémního chladu. Díky sněhovým bouřím, které poslední členy Scottovy expedice uvěznily po několik dní ve stanu a znemožnily jim dostat se k nejbližšímu skladu potravin vzdáleného jen 11 mil (22 km), skončil tento pochod tragicky. Těla těchto třech členů expedice, Roberta F. Scotta, Edwarda Wilsona a Henryho Bowerse byla objevena až o 8 měsíců později v polozavátém stanu. Těla dalších dvou členů expedice Edgara Evanse a Lawrence Oatese nebyla nikdy nalezena. Edgar Evans zemřel o několik týdnů dříve na následky zranění utržených při pádu u ledovce Beardmore a Lawrence Oates vyšel v den svých narozenin ze stanu do vánice s těžkými omrzlinami, aby se již nikdy nevrátil.

KAPITOLA 13

Podmořský výzkum

Dlouho také zůstával neobjasněn osud Franklinových lodí, které posádka opustila v dubnu roku 1848. Bylo jasné, že obě lodě se musely časem potopit, otázkou ovšem bylo kde. Dle inuitských svědectví byla určena přibližná poloha potopení jedné z lodí u pobřeží ostrova Utjulik.

Nejdříve byla v roce 1980 objevena na dně moře nedaleko Beecheyho ostrova bárka Breadalbane, kterou při pátrání po Franklinově expedici v roce 1853 zastihla bouře a následně ji potopila. Při ztrátě této lodi naštěstí nedošlo k žádným ztrátám na životech, neboť se posádku včetně kapitána lodi Faulknera podařilo zachránit jinými loděmi. Breadalbane ležela v hloubce přes 105 m pod ledem ještě další dva roky, než v létě 1982 došlo pomocí miniponorky k vyzdvížení části lodi s jejími předměty. Pokud se podařilo najít vrak této lodi ležící pod mořem více než 120 let, proč by se to nemohlo podařit i u Erebusu a Terroru?

Již v roce 1967 členové kanadských ozbrojených sil provedli v rámci projektu Franklin důkladnou prohlídku známých částí ostrova Krále Viléma a jeho okolí. V rámci projektu bylo potápěči prozkoumáno také mořské dno u O'Reillyho ostrova, u kterého se však žádné stopy po potopení lodí nenašly. Na severním pobřeží ostrova byly ale nalezeny měděné pláty, cínové plechovky, lodní ovíjecí trn a další předměty dokazující, že zde v minulosti skutečně mohlo dojít k potopení nějaké lodi.

V 90. letech 20. století došlo k dalšímu pátrání podníceném mimo jiné posunem v oblasti vyjasnění problému vlastnického práva Lodí Jejího Veličenstva Erebusu a Terroru. V roce 1997 byla mezi britskou a kanadskou vládou uzavřena dohoda s názvem „Memorandum o porozumění mezi vládami Velké Británie a Kanady ohledně vraků HMS Erebus a HMS Terror“. V této dohodě bylo uvedeno, že Velká Británie jakožto vlastník vraků přenechává péči nad těmito vraky i s jejich obsahem vládě Kanady. V případě úspěšné lokalizace a identifikace jednoho z vraků, Velká Británie přičkne Kanadě vše získané z těchto vraků i jejich obsah. Výjimkou mělo být zlato či artefakty, které by měly zvláštní význam pro Královské námořnictvo.

Následně v dubnu 1999 vzniklo teritorium Nunavut a dějiště zkázy Franklinovy expedice již neleželo v Severozápadním teritoriu, ale v Nunavutu, obývaném většinou místními domorodými Inuity. Oblast, kde se vraky lodí s největší pravděpodobností nacházely, byla o několik let dříve, přesně v roce 1992 vyhlášena národní historickou památkou. S druhou polovinou 90. let pak přišla další vlna pátrání po Franklinovi. Jen do roku 2008 zaměřilo do těchto končin 21 expedic, financovaných většinou ze soukromých zdrojů. Nakonec se úkolu určení polohy vraků lodí díky veřejnému zdroji financí ujala správa kanadských národních parků Parks Canada. První pátrací expedice v čele s Robertem Grenierem, Ryanem Harrisem a inuitským historikem Louisem Kamookakem jako konzultantem byla do Arktidy vypravena již v roce 2008. Tito muži pak společně označili místa, kde mělo později dojít k průzkumným pracím. Následující rok 2009 sice nebylo realizováno žádné pátrání, avšak již o rok později byl týmem Parks Canada objeven vrak HMS Investigator v zálivu Mercy, vyslaný za Franklinovou expedicí spolu s kapitánem McClurem, který loď musel opustit a zanechat ji uprostřed ledových plání.

Po další tři roky se archeologové z Parks Canada věnovali průzkumu klíčové oblasti, avšak vzhledem ke špatným klimatologickým a meteorologickým podmínkám nebyli nikterak úspěšní. Na rok 2014 slibovala meteorologická předpověď konečně příznivější počasí, kterého se rozhodla využít kanadská vláda, která do Arktidy vypravila expedici s názvem „Expedice do Viktoriina průlivu 2014“. Této expedice vybavené tou nejmodernější technikou se kromě jiného zúčastnilo i kanadské námořnictvo, lodní a hydrografická služba nebo pobřežní služba. Navzdory prvotní příznivé meteorologické předpovědi se ale zakrátko ukázalo, že podmínky kvůli velkému množství ledu ve Viktoriině průlivu nebudou zdaleka tak ideální, jak se původně myslelo. Díky tomu se oblast pátrání zúžila na okolí zátoky Královny Maud, která sice ležela poněkud jižněji oproti původní vytyčené oblasti, nebyla však zamrzlá a byla v ní možnost pohybu lodí. Po zakotvení lodi se archeolog Douglas R. Stenton rozhodl k kvůli nalezení vhodného místa pro příjem GPS

satelitního signálu potřebného k určení hloubky a splavnosti okolních kanálů k průzkumu drobných ostrůvků kolem Wilmotova a Cramptonova zálivu nedaleko poloostrova Adelaide. Při průzkumu jednoho z malých ostrůvků si všiml Andrew Stirling, lodivod pobřežní stráže zvláštního zrezivělého předmětu vyčnívajícího z písčitého pobřeží. Předmět se zřetelným hrotem šípů s širokou hlavicí označující majetek Královského námořnictva byl přenesen na palubu výzkumné lodi a tam identifikován jako čep člunového jeřábu, jež byl používán ke spuštění člunů z lodi. Vzhledem k váze nalezeného čepu bylo jasné, že na místo nemohl být zavát větrem nebo donesen vodou a loď, které patřil musí být blízko. Po opětovném propátrání oceánského dna v přílehlé oblasti ultrazvukové snímky ukázaly že v hloubce 11 m leží loď. Tento památný okamžik nastal 2. září 2014. O pět dnů později bylo pod hladinu spuštěno dálkové ovládané vozidlo (ROV- Remote operating vehicle), které potvrdilo, že se skutečně jedná o nález jedné z Franklinových lodí. Krom rozlomeného trupu na zádi se loď nezdála být ani nijak zvlášť poškozena. S objevem lodi se vyrojily další otázky, na které historici a archeologové hledají odpovědi dosud. Jak je možné, že loď byla nalezena tak daleko na jihu až u Utjuliku? Dodriftovala loď do těchto míst sama a nebo na ni byla až do poslední chvíle činná posádka? Jaké předměty loď ukrývá? Mohly by být artefakty nalezené na této lodi klíčem k rozluštění záhady zkázy celé expedice?

Po opětovném zkoumání potopeného vraku bylo o několik dní později zjištěno, že tou nalezenou lodí je Erebus.

Terror byl objeven o 2 roky později, odpočívá v místě vzdáleném necelých 80 km severně od Erebusu v hloubce 24 metrů. Dle podmorských záběrů je Terror v daleko lepším stavu než jeho sesterská loď Erebus. Rovněž i on se stává předmětem archeologického výzkumu v těch nemnoha týdnech arktického léta, kdy je možné se k lodi ponořit. Právě složité hydrometeorologické a klimatické podmínky dané polárním podnebím znesnadňují podmorských archeologům jejich výzkum.

Jedno je zatím jisté. Navzdory inuitskému svědectví hovořící o nálezů velkého muže s dlouhými zuby v kajutě jedné z lodí, nebyly dosud na žádné z lodí objeveny lidské ostatky.

Stále však existuje naděje, že v budoucnu mohou být na lodích nalezeny cenné předměty patřící Franklinovým mužům, které nám pomohou podhalit život na zamrzlých lodích. Lodě jsou díky mrazu dobře konzervovány, i když Erebus je na tom vzhledem k mělčím vodám ve kterých leží, podstatně hůře než Terror. Věřme však, že lodě dosud nevydaly všechna svá tajemství a že mnohá zajímavá odhalení nás teprve čekají.

Doslov

I přes množství zjištěných faktů vypovídajících dost o fatálním konci Franklinovy expedice, je jasné, že tato výprava, řadící se svým počtem zemřelých k nejtragičtějším polárním výpravám světa vůbec, bude vzbuzovat zájem i nadále.

Není pochyb o tom, že zkáza Franklinovy expedice nebude nikdy dokonale objasněna. S největší pravděpodobností nebudou ani nikdy zodpovězeny všechny otázky týkající se průběhu expedice, stavu potravinových zásob, možné otravy olovem či kanibalismu. Kdy přesně došlo k onomu kanibalismu? A kdo se jej jako možné poslední záchrany dopustil? Byl to jednotlivec, nebo většina přežívajících? A kdo se naopak stal obětí kanibalismu? Toto jsou otázky bez odpovědí.

Ať je to jakkoliv, dle dostupných informací je zřejmé, že situace Franklinových mužů v posledních měsících svého života musela být strašlivá. Rekonstrukce dávných událostí podložená známými údaji nám předkládá postupný rozklad největší britské polární expedice, která kdy byla do těchto končin vypravěna. Hladoví a vysílení muži bojující za své přežití, většina z nich v různých stádiích kurdějí táhnoucí několikasetkilové sáně se člunem naloženým posledními zbytky stěží požitelných zásob, takový byl konečný obrázek slavné výpravy. Tři roky strávili v zajetí nejnehostinnějšího kontinentu světa, uzavřeni na dřevěných plachetnicích, které jim poskytovaly jediné útočiště a úkryt před nesnesitelnými mrazy. Celá ta léta se jim podařilo přežívat navzdory nemilosrdným klimatickým podmínkám, kterým byli vystaveni. Potom následoval několikaměsíční pochod života a smrti. V jak hrozném stavu museli být poslední přežívající námořníci naznačují svědectví Inuitů, které je viděli jako poslední. Dle jejich slov byli tito muži vychrtlí s oteklými dásněmi, černými a tvrdými ústy značící pokročilé stádium kurdějí. Modřiny po celém těle, krvácení z vlasových folikul, vyčerpání či únava a opuchlé dásně s uvolněnými zuby, to vše jsou příznaky dlouhodobého nedostatku čerstvé potravy obsahujícího vitamin C a další cenné vitamíny a minerály potřebné k správnému fungování organismu. V takovém stavu se muži plahočili mrazivou pustinou ostrova Krále Viléma, jednoho z mnoha arktických ostrůvků. Cestou umírali jeden po druhém, zpočátku byli mrtví ještě pohřbíváni svými druhy, později zůstali ležet tam, kde naposled vydechli. Někteří se rozhodli pro návrat zpátky k lodím, ostatní pokračovali navzdory sněhovým bouřím a ledovým větrům bičujících jejich těla dále. Pozůstatky těch mužů, jež se pokusili o návrat k zamrzlým lodím, byly později objeveny spolu se čluny v Erebus Bay. Další muži pak pokračovali v namáhavém pochodu na dále na jih, až na skupinku těch nejvíce nemocných a neschopných další chůze, kteří zůstali pozadu. Tito muži pak byli později Inuity nalezeni na stanovém místě v Terror Bay. Zbylá skupina těch tělesně nejzdatnějších v čele s Aglookou pokračovala dále směrem na jih, kde byla v létě 1848 potkána Inuity u zálivu Washington. Postupně i tito muži ztráceli na síle, až většina z nich skončila svoji pouť na poloostrově Adelaide v místě zvaném Starvation Cove. Těmto posledním mužům, kterým se podařilo cestou na poloostrov Adelaide překročit Simpsonovu úžinu se zároveň podařilo objevit jednu z variant Severozápadní cesty. Poté zbylo už jen pár mužů, kteří dokázali dojít až k ostrůvkům Montreal, kde jejich stopa končí.

I přes tragický konec expedice zůstává jisté, že Franklinovi muži dokázali skoro nemožné. Přežít dlouhé tři roky na samém konci světa, opuštění a ponechání sami sobě, bez jakékoliv pomoci, jen se svoji nepohasínající nadějí v život a šťastné shledání se svými blízkými.

Franklinova expedice je tak příběhem o síle člověka, o jeho vůli přežít, statečnosti, obětavosti, ale také o surovosti a krutosti přírodních živlů. Za to všechno, čím si Franklinovi muži byli nuceni projít, zasluhují uznání a hlubokou úctu, neboť není možné v lidské fantazii představit si všechna ta utrpení spojená s pomalu trýznivou smrtí hladu a vyčerpáním, jež některé z nich dohnala až k nejkrajnějšímu prostředku zachování života, kanibalismu. Už jen ta samotná představa nahání hrůzu, avšak uchýlení se k této poslední možnosti uchování života však nelze v tomto případě snadno odsoudit.

I přes to všechno chci věřit, že tento strašlivý konec expedice někdo přežil. Někde daleko v kruhu kočovných Inuitů, dožil svůj život neobjeven žádným civilizovaným člověkem. Stejně jako

Franklinovi muži doufali až do svého posledního dechu ve svoji záchranu, tak já zas doufám, že někdo, byť jen jeden jediný muž tuhle krutou anabázi přežil. Sice o tom nejsou žádné důkazy a většina historiků by se o to se mnou přela, nicméně i pro mě platí úvodní motto mé knihy: dum spiro, spero.

Tuto knihu věnuji všem účastníkům Franklinovy expedice sklánějíc se v pokorné úctě před jejich silou vůle, zarputilým bojem za své životy a neutuchající snahy jít stále vpřed navzdory ubývajícím silám a chátrajícím tělům. Mráz, hlad, nemoci a vyčerpání ničili soustavně jejich těla, ale nezlomili jejich ducha a sílu k životu. Šli dále, dokud nepadli. A právě jejich síla, odhodlání, a vůle k životu, ať jsou vzorem pro další generace. Ať statečnost, odvaha a síla vždy vítězí nad poraženectvím, malomyslností a slabostí.

LITERATURA

Knihy

Bártl, Stanislav: Arktida stopami průkopníků. Olympia, Praha 1986.

Battersby, William: James Fitzjames: The Mystery Man of The Franklin Expedition. Dundurn 2010.

Beattie Owen a Geiger John: Frozen in Time: The Fate of the Franklin Expedition. Bloomsbury 2004.

Cookman, Scott: Ice Blink: The Tragic Fate of Sir John Franklin's Lost Polar Expedition. Wiley 2001.

Cyriax, J. Richard: Sir John Franklin's Last Arctic Expedition. METHUEN & CO. LTD. LONDON 1939.

Fitzharris, Lindsey: Umění řezničiny- Joseph Lister a temný věk viktoriánského lékařství. Paseka 2019.

Geiger John a Mitchel Alanna: Franklin's Lost Ship. Harper Collins 2017.

Gilder, William Henry: Trosečníci z Jeannetty. Ústřední dělnické knihkupectví a nakladatelství, Praha 1940.

Greely, Adolphus: Arctic Expedition a Fully Narrated by Lieut. Greely and Other Survivors. Franklin Classics Trade Press 2018.

Gurney, Alan: Závod o Bílý kontinent. Nakladatelství BB art 2003.

Hynek Vladimír a Klučina Petr: Válečné lodě [1]. Naše vojsko, Praha 1985.

Imbert, Bertrand: Velké polární výpravy. Slovart, Praha 1996.

Květina, Petr a kolektiv: Minulost, kterou nikdo nezapsal. Nakladatelství Pavel Mervart 2015.

Kovařík, Jiří: Waterloo: Poslední bitva. Akcent, Třebíč 2011.

Loomis, C. Chauncey: Tajuplné a tragické břehy. Metafora spol s.r.o. ve spolupráci s nakladatelstvím Columbus spol. s.r.o. , Praha 2001.

Maclver, Bernice: Churchill on Hudson Bay. The Churchill Ladies Club 2010.

Martínek, J., Martínek, M.: Kdo byl kdo. Světové cestovatelé a mořeplavci. Praha 2003.

Martínek, Miroslav: Velké polární výpravy. Pražská vydavatelská společnost a nakladatelství Epoque, Praha 2011.

Palin, Michael: Erebus: příběh ztracené lodi. Dobrovský s.r.o., Praha 2019.

Potter, Russel A.: Finding Franklin: The Untold Story of a 165- Year Search. McGill-Queen's University Press 2016.

Schreiber, H.: Mořeplavci, cestovatelé, objevitelé. Praha 1974.

Scott, Robert Falcon: Dosažení jižní točny. Praha 1972.

Smith, Michael: Captain Francis Crozier: Last Man Standing? The Collins Press 2014.

Šrámová, Helena: Manuál prevence v lékařské praxi: IV. Základy prevence infekčních onemocnění. Státní zdravotní ústav, Praha 1997.

Woodman, David C. : Unravelling the Franklin Mystery. McGill-Queen's University Press 2015.

Články

Richard Bayliss: „Sir John Franklin's Last Arctic Expedition: a Medical Disaster“, Journal of the Royal Society of medicine; Vol. 95, březen 2002

Janice Cavell: „Going Native in the North: Reconsidering British Attitudes during the Franklin Search, 1848-59“, Polar Record, č. 45, 2009

Adriana Gracium: „The Franklin Relics in the Arctic Archive“, Cambridge University Press, 2014

Zane Horowitz: „Polar Poisons: Did Botulism Doom the Franklin expedition?“, Journal of Toxicology: Clinical Toxicology, č. 41, 2003

Hughes, R. E.: „James Lind and the Cure of Scurvy: an Experimental Approach“, Medical History, vydání 19, 1975

Jones, E. a R. E. Hughes: „Copper Boilers and the Occurrence of Scurvy: an Experimental Approach“, Medical History, vydání 20, 1976

Ralph Lloyd-Jones: „The Men Who Sailed with Franklin“, Polar Record, č. 41, 2005

Ralph Lloyd-Jones: „Franklin's Men and Their Families: New Evidence from the Allotment Books“, Polar Record, č. 54, 2018

Keith Millar, Adrian W. Bowman a William Battersby: „A Re-analysis of the Supposed Role of the Lead Poisoning in Sir John Franklin's Last Expedition, 1845-1848“, Polar Record, č. 51, 2015

Keith Millar, Adrian W. Bowman, William Battersby a Richard R. Welbury: „The Health of Nine Royal Naval Arctic Crews, 1848 to 1854: Implications for the Lost Franklin expedition“, Polar Record, č. 52, 2016

Mays, S., G. J. R. Maat and H. H. De Boer: „Scurvy as a Factor in the Loss of the 1845 Franklin Expedition to the Arctic: a Reconsideration“, International Journal of Osteoarchaeology, vydání 25, 2015

Douglas R. Stenton: „A Most Inhospitable Coast: The Report of Lieutenant Hobson's 1859 Search for the Franklin Expedition on King William Island“, Arctic, vydání 67, prosinec 2014

Douglas R. Stenton: „Finding the Dead: Bodies, Bones and Burials from the 1845 Franklin Northwest Passage Expedition“, Polar Record, č. 54, 2018

Douglas R. Stenton, A. Keenleyside, S. Frantpietro a R. W. Park: „DNA analysis of Human Skeletal Remains from the 1845 Franklin Expedition“, Journal of Archaeological Science: Reports, 2017

Douglas R. Stenton, A. Keenleyside, P. Froesch, R. W. Park: „A Franklin Expedition Officer's Burial on Two Grave Bay, King William Island, Nunavut“, Journal of Archaeological Science: Reports 35, 2021

Douglas R. Stenton, S. Fratpietro, A. Keenleyside, R. W. Park: „DNA Identification of a Sailor from the 1845 Franklin Northwest Passage Expedition“, Polar Record, č. 57, 2021

Russel A. Potter: „The 'Peglar' Papers Revisited“, Trafalgar Chronicle, 2014

Glenn M. Stein: „Scattered Memories an Frozen Bones: „Revealing a Sailor of the Franklin Expedition, 1845 – 48“, Orders and Medals Research Society Journal, prosinec 2007

Webové stránky

Franklin Recovery Expedition. The Franklin Trail.
[Http://www.netscapades.com/franklintrail/1993.htm](http://www.netscapades.com/franklintrail/1993.htm)

Harrington, J. 2002. Cannibal. Franklin Trail.
<http://www.netscapades.com/franklintrail/cannibal.htm>

Tesařík, B. 2018. Říkali jim posměšně „citrónci“. Ovoce zachránilo námořníky před kurději. Vitalia (blog), publikováno 22. října 2018.
<https://vitalia.cz/clanky/historie-kurdeji-proc-ziskali-anglicti-namornici-pohrdlivou-prezdivku-citronci/>

Thompson, H. 2015. Franklin's Doomed Arctic Expedition Ended in Gruesome Cannibalism. Smithsonian magazine (blog), publikováno 27. července 2015.
<https://www.smithsonianmag.com/smart-news/franklins-doomed-arctic-expedition-ended-gruesome-cannibalism-180956054/>

Triola, L. 2019. John Torrington: Sacred to the Memory of. Lauren Triola writes (blog), publikováno 12. prosince 2019.
<https://laurentiolawrites.wordpress.com/2019/12/12/john-torrington-sacred-to-the-memory-of/>

Potter, R. 2016. The Terror Bay "Tent" place. Visions of the North (blog), publikováno 5. října 2016.
<https://visionsnorth.blogspot.com/2016/10/the-terror-bay-tent-place.html?m=1>

Novotný "Mrož" F. 2004. Námořní rozpaky paní Češtiny 3. Neviditelný pes (internetový deník), publikováno 4. května 2004.
http://archiv.neviditelnypes.lidovky.cz/clanky/2004/05/37067_21_0_0.html

Carney P. 2020. The Official Acquittal of Stefan Goldner. Erebus and Terror files (blog), publikováno 16. listopadu 2020.
<http://erebusandterrorfiles.blogspot.com/2020/11/the-official-aquittal-of-stefan-goldner.htm?m=1>

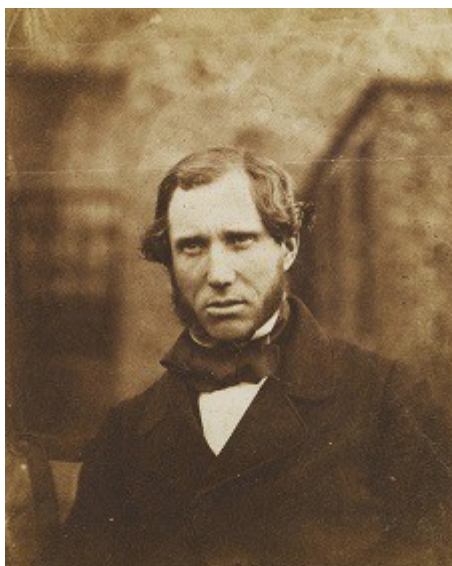
Daguerrotypické snímky důstojníků Franklinovy expedice pořízené před jejich vyplutím do Arktidy.

Horní řada (zleva doprava): John Franklin, Francis Crozier, James Fitzjames, Henry Collins.

Druhá řada: Edward Couch, James Fairholme, Harry Goodsir, Graham Gore.

Třetí řada: Charles Osmer, James Reid, Robert Sargent, Stephen Stanley.

Čtvrtá řada: Henry Le Vesconte, Charles Des Voeux.

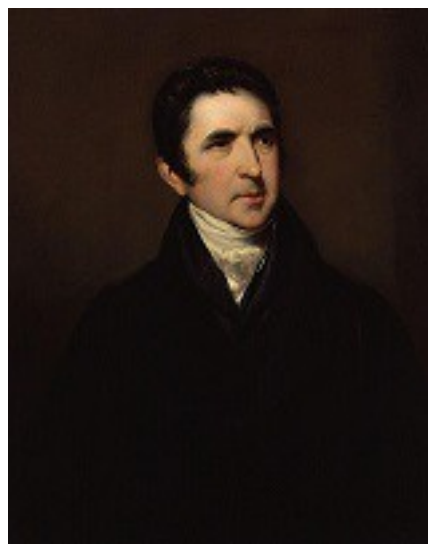
Poručík John Irving z HMS Terror na civilním daguerrotypickém snímku.

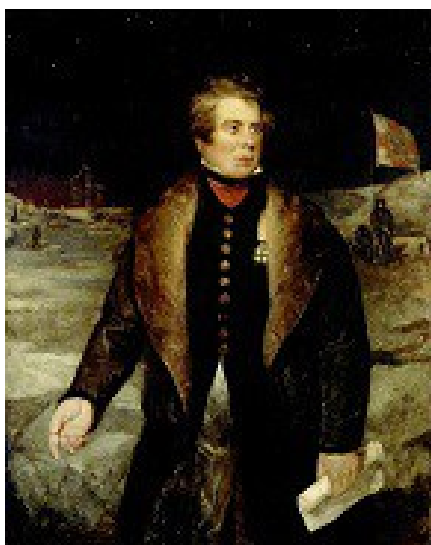
Jiný daguerrotypický snímek poručíka Jamese Fairholma z HMS Erebus.

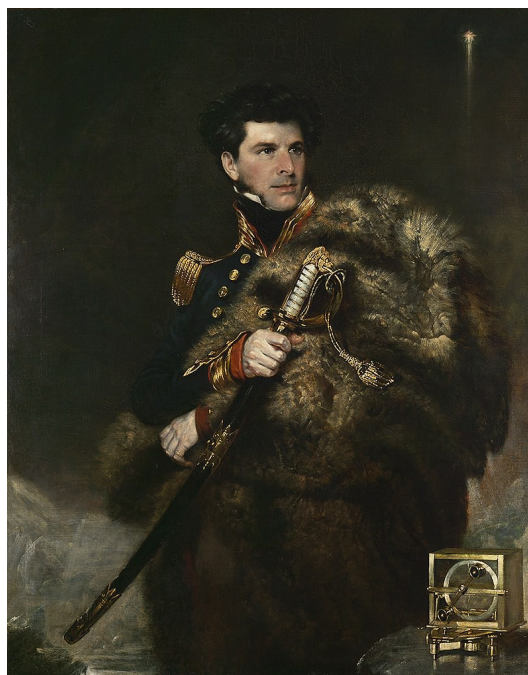
Joseph Banks, přírodovědec a cestovatel.

John Barrow, dlouholetý druhý tajemník Admirality.

John Ross, polární průzkumník.

James Clark Ross, synovec Johna Rosse, veterán arktických a antarktických výprav.

První manželka Johna Franklina, básnířka Anne Eleanor Pordenová.

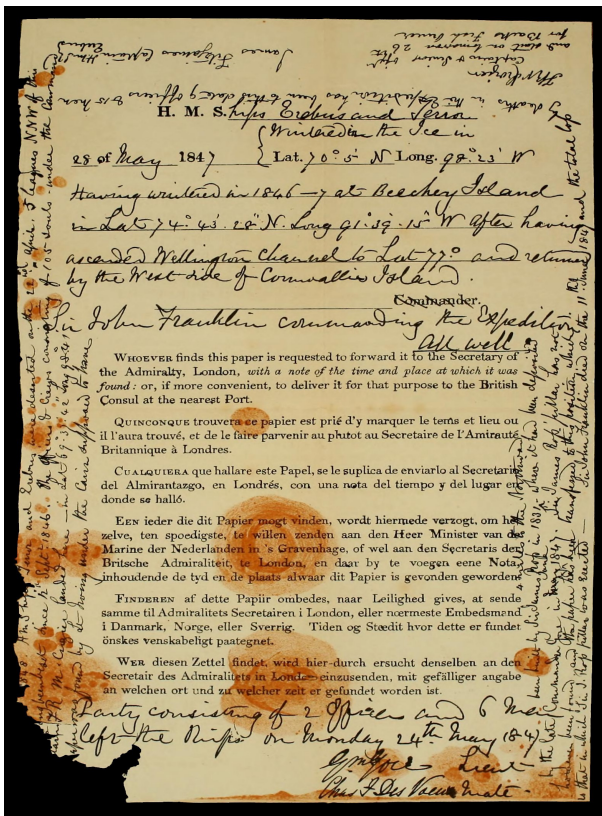
Druhá manželka Johna Franklina, Jane Franklinová, rozená Griffinová.

Dr. John Richardson, společník Johna Franklina z jeho časných průzkumných výprav.

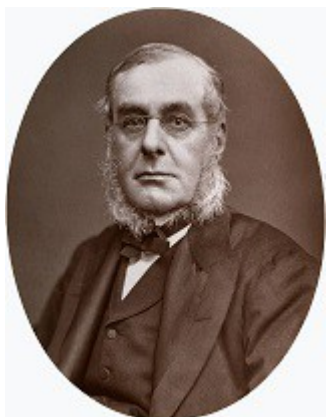
George Back, průzkumník kanadské Arktidy, jenž byl také společníkem Johna Franklina na jeho prvních výpravách.

Vzkaz z Victory Point objevený poručíkem Hobsonem z McClintockovy expedice.

Francis Leopold McClintock, vedoucí pátrací expedice z let 1857-59.

Richard Collinson, velitel záchranné expedice z let 1849-53/55.

Edward Belcher, velitel záchranné expedice z let 1852-54.

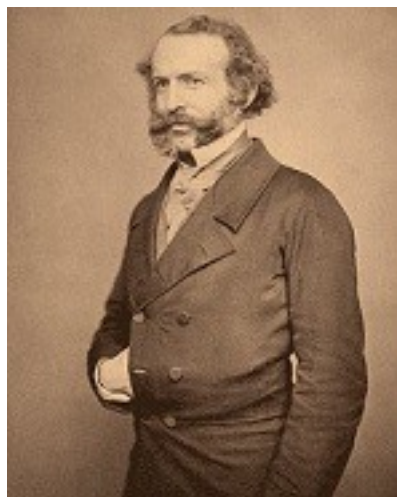
Edward Augustus Inglefield, velitel soukromé záchranné expedice Isabel z roku 1852, financované Jane Franklinovou.

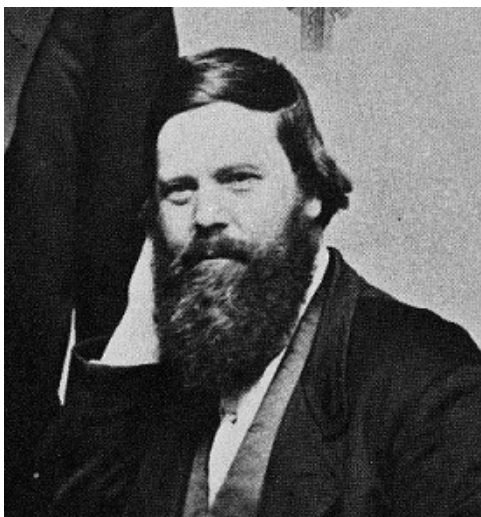
Erasmus Ommanney, velitel záchranné lodi Assistance, který v roce 1850 objevil první stopy Franklinovy expedice u mysu Riley na východě ostrova Devon.

Robert McClure, objevitel jedné z variant Severozápadního průjezdu.

Dr. John Rae, muž který jako první do Anglie přivezl inuitská svědectví odhalující zkázu Franklinovy expedice.

Charles Francis Hall, muž jež se věnoval pátrání po Franklinově expedici téměř 10 let.

Ebierbing, eskymácký společník a přítel Charlese Francise Halla.

Tookoolito, manželka Ebierbinga.

Frederick Schwatka, velitel poslední pátrací expedice.

Cape Felix, King Williams Land
 July 5th 1879

The Franklin Search of 1878-79
 reached the above point July 5th. Found
 this cairn to-day in good order but con-
 taining nothing. Found Irwing's
 remains in ball, next to
 June 27th identified by m
 him at Royal Naval Col
 part of a skeleton between
 and mouth of Collinson Inlet. No
 other remains, graves or mounds have
 been found. Start on return
 trip July 7th. Party all well.

Filed by Schwatka,
 Lieut. U. S. Army,
 Co. 1st Regt.

Záznam Fredericka Schwatky z roku 1879 nalezený na mysu Felix o více než 100 let později. V tomto záznamu Schwatka informuje o objevu prázdné mohyly a hrobu poručíka Irvinga.

*Adolphus Greely, velitel tragické
Greelyho expedice z let 1881-84.*

*George De Long, velitel nešťastné
De Longovy výpravy k severnímu pólu.*

Šestice přeživších mužů z Greelyho expedice na lodi Thetis (rok 1884).

Scottova skupina na jižním pólu, kterého dosáhli 17. ledna 1912, tedy o celých 33 dní později než Roald Amundsen. Vrchní řada (zleva doprava): Edward Wilson, Robert Falcon Scott a Lawrence Oates. Spodní řada (zleva doprava): Henry Bowers, Edgar Evans.

Hroby prvních zemřelých členů Franklinovy expedice na Beecheyho ostrově.